ESENLER **ŞEHİR DÜŞÜNCE MERKEZİ**

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

ESENLER **ŞEHİR DÜŞÜNCE MERKEZİ**

ESENLER
BELEDİYESİ

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

ISBN: 978-605-86087-7-1

Esenler Belediyesi
Şehir Düşünce Merkezi
Şehir Yayınları

—

Editörler
Murat ŞENTÜRK
Ömer Miraç YAMAN

—

Tashih-Redaksiyon
Mehmet H. Ramazanoğlu

—

Tasarım - Kapak
Mehmet ÜLKER / Düzey Ajans

—

Baskı/Cilt
İlbey Matbaa
2. Matbaacılar Sitesi 3NB3
Topkapı - Zeytinburnu / İSTANBUL
0212 613 83 63

—

Yayın Yılı 2013

Eserin tüm yayın hakları Esenler Belediyesi'ne aittir.
Kitapta yer alan makalelerden yazarları sorumludur.

Kent üzerine ve kenti konuşmak/yazmak, ancak bir takım ön kabullerden sıyrılarak ve yine bir takım yeni bakış açılarına başvurarak katkı sunan bir eyleme dönüşebilir. Eğer üzerine konuşulan ve yazılan kent istanbul ise bu durum çok daha girift anlamları içerisinde barındırmaktadır. Bu çetin bilmeceye katkı sunma çabasının somut göstergelerinden birisi de kent üzerine düşünme eylemini akademik bir perspektifle ve araştırmacı bir ruhla buluşturma gayretini somutlaştıran, Esenler Şehir ve Düşünce Merkezi'nin 2013 yılındaki atölyelerinden "Kentleşme ve Sosyal Politikalar" atölyesidir. Kent ile kentte yaşayanlar arasındaki ilişkinin boyutları üzerine derin bir düşünme çabası olarak da yorumlanacak bu girişim, en temelde hem kente hem de sakinlerine dair bir sosyal politika düşünüşü geliştirme çabası olarak değerlendirilebilir. Esenler Şehir ve Düşünce Merkezi'nde bu çerçevede düzenlenen her atölye bir kitaba dönüşmekte ve bu somut çıktılar kent üzerine düşünen ve çalışan ilgili kamuoyuna ulaştırılmaktadır.

"Kentleşme ve Sosyal Politikalar" atölyesi sonrasında hazırlanan bu kitabın ilk bölümünde kentleşme ve sosyal politika ekseninde yaşanan yeni gelişmeler nüfus, aile, konut vb. bağlamlarda ele alınmıştır. Sosyal politika uygulamalarında tarihsel perspektiften hareketle temel değişim parametrelerine odaklanan Mehmet Fatih Aysan çalışmasında, yeni dönemde yerel yönetimler ve Türkiye pratiklerine kuramsal bir katkı sunmaktadır. Bedrettin Kesgin ve Ömer Miraç Yaman'ın ortak kaleme aldıkları çalışmalarında ise değişen ve yenilenen sosyal politika uygulamalarında ailenin mevcut durumu ve ailenin gelecekteki değişiminin yönü betimlenmektedir. Kentleşme sürecinde

sosyal politikanın temel gündemlerinden biri olan konut ise Murat Şentürk tarafından sosyolojik kuramlar ekseninde ele alınmakta ve çalışmada Türkiye'nin konut politikalarına dair tarihsel bir okuma gerçekleştirilmektedir.

Kitabın ikinci bölümünde ise Esenler'de sosyal politikanın gündemine ilişkin hazırlanan makalelere yer verilmiştir. Bu kapsamdaki ilk çalışma Harun Ceylan tarafından kaleme alınmıştır. Çalışma Esenler örneği üzerinden yerel yönetimlerin yaşlılık politikalarına odaklanmakta, refah devleti uygulamaları kapsamında yaşlılık alanına dair belediyecilik hizmetlerinin gelecekte alması muhtemel yeni duruma dair bir perspektif sunmaktadır. Ömer Miraç Yaman'ın kentin yoksul mahallelerinde gençlik ve suç ilişkisini ele aldığı ve bu çerçevede Esenler'de gençlerin suça yönelme davranışlarını ortaya koyduğu araştırması bu bölümün ikinci makalesidir. Atölyenin son çalışması ise Mehmet Fatih Güloğlu'nun Esenler Belediyesi'nin Esenler Toplumsal İletişim Merkezi'ne (ESTiM) Esenler halkı tarafından ulaşan istek ve şikâyetlerin tematik olarak okunmasına odaklanan betimsel ve ön bir çalışma hüviyetindedir.

Bu kitabın nihayetinde hem istanbul'a hem de Esenler'e dair daha sahici ve kuşatıcı bir sosyal politika anlayışının geliştirilmesine ve elde edilen faydanın toplumun tüm kesimlerine adilce dağıtılmasına mütevazi bir katkı sunmasını ümit ediyoruz.

Murat Şentürk & Ömer Miraç Yaman
Editörler

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

2012 yılında Esenler Belediyesi bünyesinde faaliyete geçirdiğimiz Şehir Düşünce Merkezi, atölye çalışmaları, sempozyum, panel ve sosyal sorumluluk projeleri, yayımlamakta olduğu kitapları ve dergisi ile çalışmalarına hız kesmeden devam etmektedir.

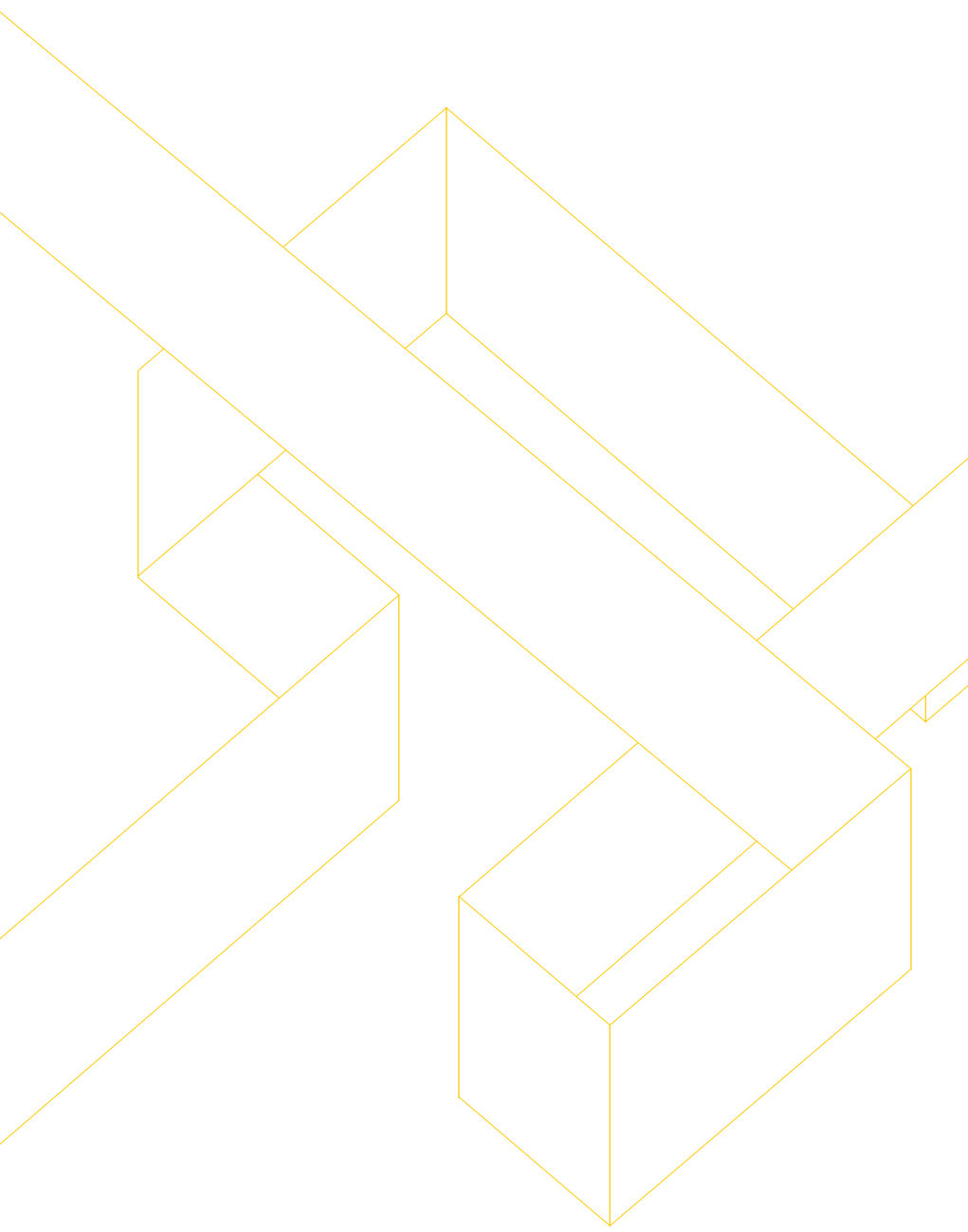
Kentleşme ve Sosyal Politikalar adlı bu eser Şehir Düşünce Merkezi tarafından yürütülen Kentleşme ve Sosyal Politikalar atölyesinin bir çıktısı olarak siz okuyucuların faydasına sunulmuştur. Sosyal Devlet olma yolunda emin adımlarla ilerleyen ve dünyanın gelişmiş ülkeleriyle vatandaşlarına sosyal haklar tanıma yönünde yarışan Türkiye'de sosyal politikalar giderek önem kazanmaktadır.

Bu eser bize ülkemiz genelinde ve Esenler özelinde Kentleşme ve Sosyal Politikalar alanında yapılması gerekenleri, toplumun ihtiyaçlarını ve hızla değişen toplum yapısına karşın merkezi idare ve yerel yönetimlerin toplumun ihtiyaçlarına nasıl karşılık vermesi gerektiğini ele almaktadır.

Yerel Yönetim çalışmalarını hız kesmeden hep daha iyiye doğru ilerletmeye çalışan Esenler Belediyesi olarak biz bu eserler ışığında çalışmalarımıza devam etmekteyiz. Umuyorum ki, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi'nin hazırlamış olduğu bu çalışma, tüm yerel yöneticilerin sosyal politikalar konularında faydalanacakları bir eser olacaktır.

M. Tevfik Göksu
Esenler Belediye Başkanı

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

İçindekiler

1.Bölüm Kentleşme ve Sosyal Politika 15

Sosyal Politikada Yeni Eğilimler ve Yerel Yönetimler 17
Mehmet Fatih Aysan

Sosyal Politikada Sosyal Güvensizliğe Karşı Sığınılacak Son Liman Aile mi? 45
Bedrettin Kesgin & Ömer Miraç Yaman

Konuta Sosyolojiden Bakmak: İstanbul'da Kentleşme ve Konut Edinme Süreçleri 65
Murat Şentürk

2.Bölüm Esenler'de Sosyal Politikanın Gündemi 99

Refah Devleti Perspektifinden Yerel Yönetimler ve Demografik Yaşlanma: Esenler Üzerine Bir İnceleme 101
Harun Ceylan

Bir Kavga Sosyolojisi Denemesi: Kentin Yoksul Mahallelerinde Gençlik ve Suç İlişkisi 129
Ömer Miraç Yaman

Kendi İçine Gömülen Bir Şehirde Yaşamak: Esenler'de Yaşayanların Belediyeden Beklentileri 163
Mehmet Fatih Güloğlu

Katkıda Bulunanlar

Bedrettin Kesgin

Lisans eğitimini istanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde 2000 yılında, yüksek lisans eğitimini ise Marmara Üniversitesi Mahalli idareler ve Yerinden Yönetim Bölümü'nde "Yerel Temsil Sorunu" adlı çalışmasıyla 2002 yılında tamamladı. Yine aynı üniversitenin aynı bölümünde "Yoksulluğa Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik" adlı çalışması ile 2008 yılında doktor unvanını aldı. 2011 yılından itibaren Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Kesgin yoksulluk, sosyal belediyecilik, sosyal yardım ve sosyal hizmet konularında çalışmalarına devam etmektedir.

Harun Ceylan

Lisans eğitimini Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 2003 yılında, yüksek lisans eğitimini ise Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde "Çağdaş Türk Düşüncesine Erol Güngör Katkısı" adlı çalışmasıyla 2006 yılında tamamladı. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde "isveç Refah Devletinde Bakım Hizmeti Alan Yaşlıların Yaşam Algıları: Stockholm Örneği" adlı çalışması ile 2013 yılında doktor unvanını aldı. Halen Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görev yapan Ceylan demografi, yaşlılık, göç, kentleşme, aile, sosyal politika ve refah yaklaşımları konularında çalışmalarına devam etmektedir.

Mehmet Fatih Aysan

istanbul Şehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Mehmet Fatih Aysan, doktora derecesini 2011'de Kanada'nın Western Üniversitesi'nden aldı. Aynı üniversitede 2010-2012 yıllarında öğretim görevlisi olarak dersler verdi. Çalışma sosyolojisi, istihdam, aile, sosyal demografi, sosyal politika ve refah devleti konuları temel ilgi alanları arasında yer alan ve mukayeseli çalışmaları Avrupa, Amerika ve Ortadoğu üzerine odaklanan Aysan'ın araştırmaları Avrupa Birliği, TÜBiTAK, Population Change and Lifecourse Strategic Knowledge Cluster, International Development Research Centre ve Western Üniversitesi tarafından desteklendi. Akademik çalışmaları Population and Development Review, Canadian Journal of Sociology, Emerging Markets Finance and Trade ve Routledge gibi dergilerde ve yayınevlerinde yayımlandı.

Mehmet Fatih Güloğlu

Lisans eğitimini Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümü'nde 2006 yılında, yüksek lisans eğitimini yine aynı üniversitede "Kentte Kalış Süresi ve Sekülerleşme ilişkisi: Seyhan Örneği" adlı çalışmasıyla 2010 yılında tamamladı. Şu an istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora tez çalışmasına devam etmektedir. 2011 yılından itibaren istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapan Güloğlu kentleşme, sekülerleşme, din, aile, sosyal teori, felsefe tarihi alanlarında çalışmalarına devam etmektedir.

Murat Şentürk

Lisans eğitimini 2004'te istanbul Üniversitesi iletişim Fakültesi'nde, yüksek lisansını istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde "Yoksulların Yaşam Stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat Örnekleri" adlı çalışmasıyla 2008 yılında tamamladı. Yine aynı bölümde "Kentsel Müdahaleler Açısından istanbul" başlıklı teziyle doktora çalışmasını 2011 yılında bitirdi. Hâlen istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışan Şentürk'ün akademik ilgi alanlarını kent, yoksulluk, medya, iş ve aile oluşturmaktadır.

Ömer Miraç Yaman

Lisans eğitimini istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 2003 yılında, yüksek lisans eğitimini ise Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde "Bir iktidar Aracı Olarak Propaganda" adlı çalışmasıyla 2007 yılında tamamladı. Sakarya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde "Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: istanbul'da 'Apaçi' Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma" adlı çalışması ile 2012 yılında doktor unvanını aldı. 2009 yılından itibaren Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak görev yapan Yaman gençlik, alt kültür, kentleşme, aile, yoksulluk ve madde bağımlılığı konularında çalışmalarına devam etmektedir.

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

1. Bölüm

KENTLEŞME VE SOSYAL POLİTİKA

Sosyal Politikada Yeni Eğilimler ve Yerel Yönetimler

Mehmet Fatih Aysan

Giriş

Özellikle 1990 sonrası yapılan radikal ekonomik reformlar ve de nüfusun yaşlanması olgusu, geleneksel destek mekanizmalarını kaybeden toplumlarda sosyal politika ve refah devleti tartışmalarını oldukça önemli hâle getirmiştir (Goerres ve Vanhuysse, 2011; Greve, 2012). Bu tartışmaların çerçevesini genelde üç temel çalışma alanı oluşturmaktadır: Bunlardan ilk ve belki de en popüler olanı refah devletinin neo-liberal ekonomik politikalar ve yaşlanma gibi sosyo-ekonomik meydan okumalar ile birlikte dönüşümü ve dolayısıyla "refah devletinin krizi" tartışmalarıdır (Aysan, 2012; Greve, 2012; Korpi, 2003; Mishra, 1999). Başka bir önemli araştırma konusu ise refah devletlerinin tasnifi ve refah devletlerinin kurumsal farklılıklarıdır (Allan ve Scruggs, 2008; Castles ve Mitchell, 1993; Esping-Andersen, 1990, 1999; Powell ve Barrientos, 2004). Her ne kadar refah devletlerinin tasnifi Titmuss (1974) tarafından uzun yıllar önce yapılmış olsa da, mukayeseli çalışmaların refah devleti ve sosyal politika literatürünü etkisi altına alması Esping-Andersen'ın (1990) çalışmasıyla gerçekleşmiştir.[1] Üçüncü önemli tartışma konusu ise sosyal politikaların başta toplumsal cinsiyet ve sınıf olmak

1 Esping-Andersen'ın refah rejimi tasnifinin ayrıntılı tartışması ve öne sürülen eleştiriler için bkz. Arts ve Gelissen (2002).

üzere toplumsal eşitsizlikler ile olan ilişkileridir (Korpi ve Palme, 2003; Marin ve Zolyomi, 2010; Orloff, 1996).

Türkiye'de de bilhassa 2000'li yıllardan sonra sosyal politika ve refah rejimi üzerine çalışmalar farklı disiplinlerden araştırmacıların katkılarıyla zenginleşmiş ve çoğalmıştır (Aybars ve Tsarouhas, 2010; Buğra ve Keyder, 2006; Taşçı, 2010). Bu olumlu gelişmenin Türkiye'deki siyasi yansımalarının belki de en önemlisi ilk defa 2011 yılında "Aile ve Sosyal Politikalar" adıyla bir bakanlığın kurulmasıdır. Sosyal politikalarla alakalı olarak Türkiye'deki bir başka önemli gelişme ise yerinden yönetim ve yönetişim tartışmalarının 1990'lardan itibaren daha yoğun bir şekilde yapılmaya başlanmasıdır. 1980'lerde il özel idareleri ve büyükşehir belediyelerinin kurulmasıyla başlayan süreç içerisinde 2000'li yıllardaki reformlarla birlikte yerel yönetimlerin siyasi ve ekonomik gücü arttırıldı. Bu yeni kazanımlar belediyelerin doğal olarak sosyal politikalarda da daha aktif rol almalarını gerektiriyordu. Birçok belediye 1990'lardan itibaren sosyal politika alanında oldukça önemli çalışmalara imza attı. Ancak yerelleşme süreci ile birlikte siyasette ve karar alma süreçlerinde yerel aktörlerin daha aktif rol alacakları ön görülse de, bunun istenilen ölçüde başarıldığını söylemek güçtür.

Bu çalışmada Türkiye'de belediyelerin sosyal politikalarda artan rolleri, yönetişim kavramı çerçevesinde İstanbul'un Esenler ilçesinde yapılan odak grup çalışması ışığında analiz edilmektedir. Bu çalışmanın temel iddiası, artan sosyo-ekonomik tehditlere karşı belediyeler tarafından sosyal politikalarda önemli çalışmalara imza atılsa da, bu alanda kurumsallaşma ve yönetişim açısından sıkıntıların devam etmekte olduğudur. Çalışmanın ilk bölümünde sosyal politikada yeni eğilimler tartışılmaktadır. İkinci bölümde yerel yönetimlerin sosyal politikalardaki rolü Türkiye'nin yaşamış olduğu tarihsel gelişmeler ışığında incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise Esenler ilçesinde muhtarlar ile yapılan odak grup çalışmasından hareketle sosyal politikalardaki yeni eğilimler ve sorular analiz edilmektedir.

Sosyal Politika'da Yeni Eğilimler

Sosyal politika kavramının kökeni, modern refah devletinin ortaya çıktığı 19. yüzyılın ikinci yarısına uzanır. Almanya'nın ulusal birliğini sağlamaya çalışan Bismarck'ın başlatmış olduğu hızlı sanayileşme hamlesi ve şehirleşme ile birlikte oluşan yeni toplumsal sorunları çözmek için sosyal politikalar uygulanmaya başlanmıştır.[2] Eldeki bilgilere göre bu kavram ilk defa Alman akademisyen Wilhelm Heimich Riehl tarafından kullanılmış, 1911'de Otto v. Zwiedineck-Südenhorst'un "Sosyal Politika" adlı çalışması ile sosyal politika bir disiplin olarak kabul görmeye başlanmıştır (Tuna ve Yalçıntaş, 1999). Sosyal politikayı dar ve geniş olmak üzere iki çerçevede açıklayabiliriz. Dar çerçevede sosyal politika, işçi ve işveren arasındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik politikalardır. Ancak sosyal politikayı dar anlamıyla alıp refah devletinin ve sosyal politikaların gelişimini sosyalizm ve kapitalizm tartışmalarına ve dolayısıyla işçi-işveren çatışmasına indirgemek doğru değildir (Rosanvallon, 2004, s. 20). Bundan ötürü sosyal politika, daha kapsayıcı bir yaklaşımla, sosyal refahın dağıtımını gerçekleştirmek için devletin yaptığı düzenlemeler olarak tanımlanabilir. Geniş çerçevede ise başta yoksullar olmak üzere vatandaşların toplumsal refahının yükseltilmesini ve adil bir gelir dağılımını hedefleyen politikalardır.[3]

Sosyal politikalar sosyal refahın sürekliliğinin sağlanması ve toplumsal barışın korunması için kullanılırken, aynı zamanda devletin vatandaşları arasında meşruiyet kazanmasının yegâne imkânıdır. Devlet, tarih boyunca bu meşruiyeti halkının güvenliğini sağlayarak veya yol, köprü ve ibadethane gibi temel altyapı yatırımlarını gerçekleştirerek sağlamıştır. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde sosyal hakların gelişmesiyle birlikte devlet, toplumun refahını arttıracak politikalar geliştirmek zorunda kalmıştır (Marshall, 1964). Tarih boyunca bireyin ve ailenin meselesi olarak görülen yaşlılık, hastalık

2 Sosyal politikaların ortaya çıkışı ve gelişimini inceleyen ayrıntılı bir çalışma için bkz. Mullard ve Spicker (1998).

3 Ayrıntılı tanımlar için bkz. Ersöz (2011), Tuna ve Yalçıntaş (1999).

ve işsizlik gibi riskler 20. yüzyılda birer sosyal risk olarak kabul edilmeye başlanmış ve devlet tarafından bu risklere çözümler bulunmaya çalışılmıştır (Esping-Andersen, 1999, s. 33).

"Kriz" ve Sosyal Politikaların Dönüşümü

1970'lerin ortasına gelindiğinde Keynezyen refah devleti, Petrol Krizi'nin de etkisiyle daha ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. 1980'ler ve sonrasında, sosyal politikaların ekonomik büyümeyi engellediği ve artan sosyal harcamalarda gidilecek kısıtlamalarla refah devletinin krizinin aşılabileceği savunulmuştur (OECD, 1981). Sosyal harcamalarda kesintiye gidilmesi aslında neo-liberal politikalarla birlikte vatandaşlık hakkına dayanan refah devleti kazanımlarında geriye gidiş demektir. Bu, özellikle kurumsallaşmış sosyal politikalara ve evrensel sosyal güvenlik sistemine dayanan Avrupa refah rejimlerinin; eşitsizliğin yüksek, refah kurumlarının gelişmemiş olduğu ve sosyal refahın daha çok piyasa ve kâr gütmeyen sivil toplum kuruluşları yoluyla dağıtıldığı liberal Amerikan sistemine benzemesi demektir. Bu iddia literatürde çokça kabul görse de (Ferrera ve Rhodes, 2000), Esping-Andersen'ın (1996) da ifade ettiği gibi refah devletleri uzun bir tarihi süreç içinde inşa edilmiş olup bu kurumların değişimi sanılanın aksine çok da kolay değildir. Bu yeni durumu, aslında refah rejiminin yeniden yapılandırılması olarak anlamak daha gerçekçidir.[4] Bu yeni ekonomik, sosyal ve demografik risklere cevap olarak refah rejimleri kendi tarihsel yapılarıyla uyumlu ancak çoğu zaman birbirinden çok farklı yeni düzenlemelere gitmektedir (Aysan ve Beaujot, 2009; Pierson, 2001). Yapılan yeni düzenlemeler özünde devletle birlikte ailenin, piyasanın ve yerel aktörlerin refahın dağıtımındaki rollerinin yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir. Bu yeni düzenleme devletin farklı paydaşlarla daha yoğun iletişim içine girmesini ve karar alma sürecinde çok çeşitli aktörlerin fikirlerini almasını gerektirir. Son noktada bu süreç yerinden yönetim ve yönetişim tartışmalarını beraberinde getirmektedir.

4 Refah devletinin "krizi" tartışmaları için bkz. Aysan (2012).

Yerel Yönetimler ve Yönetişim

Küreselleşme üzerine önemli çalışmaları olan Held ve McGrew (2002) kurumsal reformcu ve küresel dönüşümcü yaklaşımların, yönetişimin küreselleşme sürecindeki önemine vurgu yaptıklarını iddia ederler. Küreselleşmeyi savunan kozmopolit demokratlara göre ise yeni küresel düzenlemelerle birlikte dünya siyasetinde ulus merkezli idarelerden küresel yönetişime geçiş yaşanmaktadır (Held, McGrew, Goldblatt ve Perraton, 1999).

Literatürde genel kabul görmüş bir "yönetişim" tanımından söz etmek mümkün değildir. Örneğin OECD (2009) bulgularına göre yönetişim kavramının on yedi farklı kullanımı mevcuttur. Ancak bu kavramlar içinde en çok kabul göreni Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın tanımıdır. Buna göre yönetişim, vatandaşların ve diğer ilgili kesimlerin beklentilerini ifade etmede, haklarını kullanmada, yükümlüklerini yerine getirmede ve farklılıklarını uzlaştırmada yararlandıkları mekanizmalar, süreçler ve kurumlardır (UNDP, 1997, s. 2-3). Şeffaflık, öngörülebilirlik, hesap verilebilirlik, katılım, etkinlik, insan hakları ve özgürlüklere saygı bu yönetim şeklinin temel özelliklerinden bazılarıdır.

Jessop'a (1999) göre günümüzde refahın yönetişiminde birbiriyle ilişkili üç önemli husus öne çıkmaktadır: Bunlar refahın değişen tanımı, refahın dağıtımından sorumlu kurumların değişimi, hangi refahın dağıtılacağına dair uygulamaların değişimidir (s. 351). Bu çerçevede merkezî ve yerel yönetimin toplumun farklı kesimlerinden fikir alması, politika yapımında ve yönetim sürecinde sivil aktörlerin haklı taleplerini göz önünde bulundurarak icraatlarını gerçekleştirmesi refah-yönetişim sürecinin en önemli özelliğidir.

Yeni sosyo-ekonomik şartlarda refah sadece işçi-işveren ilişkilerine veya yoksulluğa indirgenemeyecek kadar genişlemiş; yaşlılık, engellilik ve çocuk bakımı gibi meseleler ile toplumun genelini kapsayan sosyal ve kültürel ihtiyaçlar refahın dağıtımının merkezine oturmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında refahın dağıtımında

devletin artan rolü sınırlarına ulaşınca aile, piyasa ve yerel aktörler daha da artan derecede refahın dağıtımında rol almışlardır. Hangi refahın hangi kurum tarafından nasıl dağıtılacağı da önemli bir tartışma konusu hâline gelmiştir.

Yönetişim ile bağlantılı olarak, kamu sorumluluğunda demokratik ve sosyal ölçütleri gözeten "yeni kamu hizmeti" yaklaşımına da kısaca değinmek gerekir. Bu yaklaşım Weber'in kavramsallaştırdığı katı, merkezî ve hiyerarşik bürokratik yapının aksine esnek ve farklı paydaşları içine alan kapsayıcı bir kamu anlayışıdır. Yeni kamu hizmeti yaklaşımına göre kamu yararı sivil toplum, kamu ve özel sektörün ortak ihtiyaçlarını karşılayan bir ortaklıkla mümkün olur. Yönetişimde olduğu gibi hesap verilebilirlik bu yaklaşımda da oldukça önemlidir. Bu yaklaşım demokratik idealler ve haklar temelinden güç alıp, merkezî ve yerel yönetimin hukuka saygılı vatandaşlarının isteklerine ve çıkarlarına duyarlı olmasını gerektirir (Denhardt ve Denhardt, 2000).

Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler

19. yüzyıl boyunca sanayileşmeyle birlikte köyden şehre göç artmış, hızlı nüfus artışı şehirlerin çok çabuk büyümesine ve büyük ölçekli sosyal sorunlara neden olmuştur. Sanayi Devrimi'nden İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki temel işlevi daha çok yoksullara yardım etme ve alt yapı ile sınırlı kalırken, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerel yönetimler daha geniş sorumluluklar üstlenmiştir (Ersöz, 2011, s. 72). Bu sebepten ötürü bilhassa 1945-1970 arası dönem Avrupa'da "refah belediyeciliği" veya "yerel refah devleti" olarak adlandırılmaktadır (Ersöz, 2011, s. 93).

Özellikle 1980'lerden itibaren hem dünyada hem de Türkiye'de merkezî idare ile yerel yönetimler arasındaki ilişki değişime uğramıştır. Bu aşamada uzun yıllardır devam eden üniter devlet yönetimi ve ademimerkeziyetçilik daha yoğun tartışılmaktadır. Güler (2000) ademimerkeziyetçilik ile yerelleşmenin birbirine karıştırıldığını,

üniter devleti koruyarak yerel yönetimlerin güçlendirilebileceğini iddia etmektedir. Bu yönetim şeklinin yerine Dünya Bankası ve IMF (International Monetary Fund) tarafından daha etkili ve demokratik olduğu iddia edilen yerinden yönetim hedefi ile ademimerkeziyetçilik desteklenmektedir (Güler, 2000). Bu yaklaşıma göre her kararın merkezî yönetim tarafından verilemeyeceği, merkezî yönetimin yerelin sorunlarını anlamada ve çözmede yetersiz olduğu ve bunun yerine yerinden yönetimin daha etkin bir yönetim biçimi olduğu savunulmuştur. Bu süreçte merkezî yönetim zamanla bir kısım yetkilerini yerel yönetimlere ve özellikle belediyelere devretmiştir. Bu sayede birçok sanayileşmiş refah devletinde ademimerkeziyetçi politikalar ile yerel yönetimler, refah politikalarının en önemli uygulayıcıları hâline gelmiştir. Örneğin İsveç'te sosyal güvenlik ve eğitim gibi kamu harcamalarının yüzde 80'i, sağlık harcamalarının ise hemen hemen tamamı yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır (Ersöz, 2004, s. 134).

Sosyal Politika, Yerel Yönetimler ve Türkiye Örneği

Osmanlı döneminde temel kurumlardan belki de en önemlisi olan vakıflar günlük yaşamın hemen her alanında topluma hizmet vermekteydi. Nispeten özerk diyebileceğimiz bir ortamda, yerel yönetimden ziyade aile kurumu ve vakıflar sosyal sorunların çözümünde aktif rol almaktaydılar. 19. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'un yüzde 80'ini vakıf arazileri oluşturuyordu (Özbek, 1999, s. 7). Merkezî yönetim tarafından şehirlere atanan kadıların temel görevi sosyal sorunlara çözüm üretmekten ziyade düzeni tesis etmek ve ona uymayanları cezalandırmaktı. Merkezî yönetim ise modern dönemde anladığımız manada doğrudan sosyal politikaya müdahil olmaktan ziyade kurumları ve politikaları düzenleyip dolaylı olarak sosyal politika uygulamalarına katılıyordu. Bu noktada yerel yöneticilerin sosyal politika alanında ciddi birer aktör olduklarını söylemek pek mümkün değildir. Osmanlı'da modern belediye teşkilatlarının kurulması Tanzimat sonrasındaki döneme denk gelir ve ilk defa 1854'te İstanbul'a belediye başkanı atanır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında birçok vakfın kapatılması ve vakıf mallarına devlet tarafından el konulması yoksulların ve ihtiyaç sahiplerinin bir anda sosyal risklere karşı daha da korunmasız kalmasına neden oldu. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin elindeki sınırlı kaynaklar ile Büyük Buhran'nın ve İkinci Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdikleri zorluklar, vakıfların boşalttığı alanın bu dönemde devlet tarafından sağlıklı bir şekilde doldurulmasını engelledi. Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, ülkedeki yaygın kır yoksulluğu halk tarafından çözülmesi gereken büyük bir sosyal sorun olarak algılanmıyordu. Çözüm ise yerel aktörlerde, dinî cemaatlerde, akrabalık ve aile ilişkilerinde aranıyordu. Vakıflar ve aile-akrabalık ilişkileri refahın dağıtımında 20. yüzyıla kadar aktif rol oynadı. Bu kurumların da etkisi ile merkezî ve yerel yönetimler sosyal politika uygulamalarında oldukça yetersiz kaldılar.

Belediyelerin sosyal faaliyetlerinin yasal dayanağı ise 1930'da çıkmış olan 1580 sayılı Belediye kanunudur. Buna göre "Belediyelerin kanunlar ve nizamnamelerle muayyen hukuku, buna mukabil beldenin ve belde halkının sıhhat, selamet ve refahını temin, intizamını halelden vikaye maksadıyla yapacağı vazifeleri vardır." (Şehir Planlamacıları Odası [ŞPO], 2013). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de sosyal politikaların gerekliliğine yapılan vurgu arttı. 1961 Anayasası'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliği "insan haklarına ve 'Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir." olarak kabul edildi. Devlet; sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık gibi temel sosyal politika alanlarına odaklanmış, sosyal politikanın diğer alanlarında sorumluluğu başta aile olmak üzere refah rejiminin diğer aktörlerine yıkmıştır.

1980 Sonrasındaki Değişimler

Türkiye'de sosyal belediyecilik de denilen belediyelerin refah dağıtımında daha aktif rol almaya başlamaları durumu 1973-1977 yılları arasında aşevi ve fırın açılıp vatandaşların bazı temel ihtiyaçlarının

doğrudan belediyeler tarafından karşılanmasıyla ortaya çıkmıştır (Ersöz, 2011, s. 143). Özellikle 1980'lerin sonundan itibaren belediyeler sosyal politikalara daha yoğun odaklanmaya başlamıştır. Bunun için öncelikle belediyelerin hukuki ve ekonomik altyapılarının oluşturulması gerekliydi. Her ne kadar 1930 yılında çıkmış olan ilk belediye kanununda fakirlerle ilgili bazı ufak düzenlemeler yer alsa da, bu uygulamalar belediyelerin inisiyatiflerine bırakılmıştı. Diğer taraftan yerel siyaset üretip bunu uygulayabilecek özerk belediye yapıları mevcut değildi. Hukuki altyapı, ilk olarak 1980'li yıllarda belediye kanunlarındaki değişiklerle ve 1984 yılında büyükşehir belediyelerinin kurulmasıyla oluşturuldu. Belediyeler 1980'li yılların getirdiği liberal yaklaşımlarla ekonomik bakımdan bir nebze olsun özerklik kazanmış oldu.

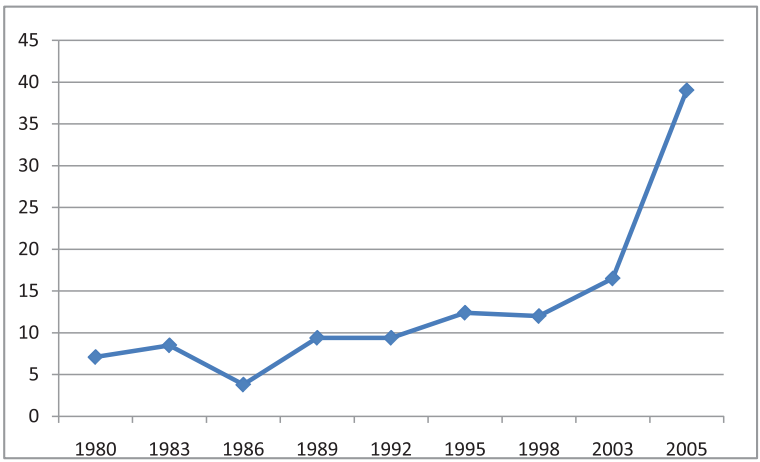
Ancak belediyelerin sosyal politika uygulamalarının güçlü bir yasal zemine oturtulması ve genişletilmesi 2004 yılında çıkan 5216 sayılı ve 2005 yılında çıkan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile gerçekleşti. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 14. maddesine göre belediyeler imar ve ulaşım gibi altyapı hizmetlerine ek olarak "Konut, kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar." (TBMM, 2013). Yukarıda da net bir şekilde ifade edildiği üzere belediye kanunu, yerel yönetimlere sadece altyapı hizmeti yüklemenin ötesinde onları yerel sosyal sorunların çözümünden de sorumlu tutmaktadır ki, bu da belediyelerin sosyal politikalarda artan rollerinin yasal zemine oturtulması açısından önemlidir.

Bu düzenlemelerle birlikte daha önce oldukça sınırlı olarak kanunlarda değinilen engelliler ve yaşlılar, yoksullarla birlikte belediyenin hedef kitlesi içinde sayıldı. Daha önceki kanunlarda engellilerle ilgili uygulamalar belediyelerin inisiyatiflerine bırakılırken son çıkan kanunlarla birlikte meslek edindirme kursları açmak gibi bazı uy-

gulamalar belediyelerin mecburi görevleri arasına girdi. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile on üç ilin büyükşehir belediyesi yapılması ve yirmi altı ilçe belediyesinin kurulmasıyla yerel yönetimler, siyasi olarak daha da güçlendi. Yine bu kanun ile birlikte yerel yönetimlerin genel bütçe vergi gelirleri içindeki payları arttırılarak belediyelerin mali olarak da güçlendirilmesi sağlandı. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) 2012 yılında yayımladığı rapordaki modellemeye göre merkezden transfer edilen payların belediyelerin ve özel idarelerin bütçe gelirleri içindeki oranı 2007'de %40 iken 2011'de %54'e çıkmış, GSYİH içindeki payı ise %1,42'den %2,20'ye yükselmiştir (s. 2). Yerel yönetimlerin 2011 yılı bütçe giderleri incelendiğinde en önemli payı %33,3 ile genel kamu hizmetleri alırken, ikinci sırayı %20,9 ile iskân ve toplum refahı hizmetleri, üçüncü sırayı ise %20,8 ile ekonomik işler ve hizmetler almıştır (Maliye Bakanlığı, 2012, s. 69). İlk sırayı altyapı harcamaları oluşturuyorken ikinci ve üçüncü harcama kalemlerinin içinde sosyal politika uygulamaları da vardır.

Bu tarihsel gelişmelerin gösterdiği üzere belediyelerin sosyal politika alanındaki artan rolleri son birkaç yılın sonucu değildir. Şekil 1'de görüldüğü üzere son otuz yılda belediyelerin sosyal harcamalarında hızlı bir artış görülmektedir. 1990'ların sonunda bu harcamalar daha hızlı artarak devam etmiştir. Bu çerçevede Türkiye genelinde sosyal harcamaların belediye bütçesi içindeki payı 1986'da sadece binde 3,8 iken 2005'e gelindiğinde bu oran binde 39'a kadar çıkmıştır (Şekil 1).

Şekil 1.
Sosyal Harcamaların Belediyelerin Bütçesindeki Oranı, 1980-2005 (Binde)

Kaynak: Aysan (2006), TÜİK (2005).

Daha önce de bahsedildiği üzere belediyelerin görece siyasi ve ekonomik bağımsızlık kazanmaları belediyelerin sosyal politikada artan rollerinin temel sebepleri arasındadır, ancak bu başlı başına açıklayıcı değildir. Türkiye'deki sosyo-ekonomik dönüşüm, yoğun göç dalgaları ve ekonomik krizler toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizliklerin artmasına ve daha da dayanılmaz bir hâl almasına neden olmuştur. Merkezî yönetimin de sosyal politika faaliyetlerinde isteksiz ve yetersiz kalmasıyla oluşan boşluk belediyeler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Belediyelerin bu süreçte sosyal politikalarda artan rolleri gerek halka hizmet etmek için gerekse yoksul kesimden daha çok oy almak için altyapı yatırımlarına oranla belediye bütçesine yük getirmeyen sosyal transferlere ağırlık verme şeklinde gerçekleşmiştir. Belediyelere sosyal politikada aktif rol biçen yeni hukuki gelişmelere ek olarak belediyelerin sosyal politikalarda artan rollerinin nedenleri üç ana başlıkta toplanabilir.

İlk olarak küreselleşme, neo-liberal politikalar ve özellikle Güney Doğu bölgesinden gelen yoğun göç dalgası büyük şehirlerin artan "yeni yoksulluk" ile yüz yüze kalmalarına neden olmuştur (Buğra

ve Keyder, 2003; Taşçı, 2010). Küreselleşmeyle birlikte merkezî yönetimin bazı görevlerini yerel yönetimlere ve piyasaya devretmesi, bununla birlikte değişen aile ve toplum yapısı, insanların daha yoğun bir biçimde sosyal risklerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Bu yeni durum yerel yönetimlerin daha önce kendilerinden beklenmeyen sosyal politika alanına girmelerine yol açmıştır.

İkinci olarak, özellikle yoksullar için verilen sosyal yardımlar başta olmak üzere sosyal politika icraatlarının seçmen desteği olarak geri dönüşünün hızlı olması da belediyelerin bu alanda daha yoğun çaba göstermelerini sağlamıştır. Belediyelerin yoksul yardımları gibi kısa vadeli ve zaman zaman da popülizm olarak adlandırılan uygulamalarının sonucunu seçimlerde almalarının daha kolay olduğu aşikârdır. Belediyelerin sosyal politika alanları içinde eğitim, sağlık ve sosyal güvenlikten ziyade daha az masraflı ve daha kolay bir alan olan sosyal yardımlara ağırlık vermeleri bunun en güzel örneğidir. Bunlar merkezî yönetimin tekelinde olan ve belediye bütçesinin kaldıramayacağı kadar büyük yatırım gerektiren alanlardır. Bu noktada belediyelerin yaptığı sosyal yardımlar ile oy kazanma kaygısıyla ekonomik ve siyasi sürdürülebilirliğe zarar veren popülist icraatlar arasında ince bir ayrım vardır. Sosyal politikaların vatandaşlıktan kaynaklanan sosyal bir hak olduğu ve vatandaşlar arasında eşit dağıtılmasının önemi unutulmamalıdır. Bundan ötürü belediyelerin yaptıkları sosyal yardımlar oldukça önemlidir. Diğer taraftan sosyal politikaların daha verimli ve etkili olabilmesi için, merkezî yönetimin vatandaşlar ve yerel yönetimlerle iletişim hâlinde uzun vadeli, sürdürülebilir sosyal politikalar geliştirmesi şarttır. Maalesef hükümetlerin yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunlarına vatandaşlık hakkı çerçevesinde yaklaştıklarını söylemek her zaman mümkün değildir (Buğra, 2007).

Üçüncü olarak, 1990'ların ikinci yarısından itibaren Refah Partisi'nin başta İstanbul ve Ankara olmak üzere birçok belediyeyi kazanması sosyal politikada belediyelerin daha aktif rol oynamalarını sağlamıştır. 1994 yerel seçimlerinde birçok belediyeyi kazanan ve seçmeninin

büyük bir bölümünü dar gelirli grupların oluşturduğu Refah Partili belediyeler, ilk olarak iftar çadırlarında yemek dağıtıp yoksullar için erzak yardımları yaparak sosyal politikaları genişletmiştir. Geleneksel olarak parti ve ona yakın sivil toplum kurumları (STK'lar) tarafından yapılan yardım faaliyetleri, belediyeler yoluyla kurumsallaşmış ve diğer belediyelere de örnek teşkil etmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye genelinde belediyelerin sosyal harcamaları özellikle 1990'ların sonundan itibaren hızla artış göstermiştir.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki belediyeler, yapılan sosyal politika uygulamalarını kendi temel sorumlulukları olarak görmemekte, büyük sosyal problemlerin ancak merkezî yönetimin makro ölçekte yapacağı düzenlemelerle çözülebileceğini düşünmektedir (Aysan, 2006). Gerek belediyelerin kısıtlı kaynakları, gerekse merkezî yönetim ve ailenin temel sosyal politika aktörleri olarak algılanmaları belediyelerin uzun vadeli makro projelerden ziyade kısa vadeli dönemsel çözümler bulmalarına neden olmuştur. Ancak sosyal politikayı sadece yoksullara yardımlarla sınırlamak yanlış olur. Sosyal yardımların yanında kültürel ve sportif faaliyetler de sosyal politikaların bileşenlerini oluştururlar. Sosyal politika uygulamalarının çeşitliliği ise şehrin ekonomik gelişmişliğine ve belediye başkanının siyasi görüşüne göre değişebilmektedir.

Belediyelerin tam olarak sınırları çizilmemiş ve kurumsallaşmamış sosyal yardımları, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Kimlerin yoksul olduğu ve ne tür yardımın hangi süreklilikle verileceğinin belli olmaması, sosyal yardımın kurallı, şeffaf ve sistematik olmaması yerel yönetimlerin sosyal politikalarındaki en önemli açmazları arasında sayılabilir (Buğra ve Keyder, 2003). Bu açmazlar ister istemez kayırmacılık ve yolsuzluk söylentilerini beraberinde getirmektedir. Bu güven bunalımı zaman zaman öyle noktalara ulaşmaktadır ki, sosyal yardım yapan kaymakamlık, ilçe belediyesi kendi yandaşlarını kayırır kaygısıyla yoksullar hakkında elinde bulunan bilgileri yerel yönetimle paylaşmak istemeyebilmektedir (Aysan, 2006). Kurumlar arası iletişimsizlik özellikle yoksulluk ve

sosyal dışlanmayla mücadelede en temel sorunlardan birisi olan koordinasyon eksikliğini ve bölünmüşlüğü beraberinde getirmektedir.

Bir Vaka Çalışması Olarak Esenler: Yerel Yönetim ve Halkın Beklentileri

Esenler, İstanbul'un nüfus büyüklüğü açısından en büyük ilçelerinden birisi olup 16 mahalleden oluşmaktadır. Tablo 1'de görülebileceği gibi 1935 yılında ilçede 604 kişi yaşarken 1970'lerden sonra göç dalgalarıyla ilçe nüfusu hızla artarak 33.025'e, 2012 yılı itibariyle de 458.694'e ulaşmıştır. 1980-2012 yılları arasında Türkiye nüfusu yaklaşık 1,7 kat artarken, İstanbul'un nüfusu üç kat, Esenler'in nüfusu ise dört kat artmıştır.

Tablo 1.
1935-2012 Yılları Arasında Nüfus Değişimi

	1935	1970	1980	1990	2000	2012	1980 2012 (%)
Esenler	604	33.025	113.653	254.776	394.334	458.694	404
İstanbul	741.148	3.018.598	4.738.694	7.391.783	10.018.735	13.854.740	292
Türkiye	16.158.018	35.605.176	44.736.957	56.473.035	67.844.903	75.627.384	169

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) (2013), Taşçı (2012), TÜİK (2012).

İstanbul ve Esenler'de yaşanan hızlı nüfus artışının temel sebebi yoğun göç dalgasıdır. Göçmenlerin doğum yerleri incelendiğinde bu ilçenin çok farklı şehirlerden göç aldığı görülmektedir. Esenler'de ikamet eden vatandaşlar doğum yerlerine göre sıralandığında ilçenin en çok Malatya'dan (%7,1) sonra sırasıyla Kastamonu'dan (%6,2), Sivas'tan (%5,7), Sinop'tan (%5,2) ve Giresun'dan (%4,8) göç aldığı görülmektedir (Taşçı, 2012, s. 170). Akrabalık ve hemşehrilik bağıyla kurulan ilişkiler zincirleme göçü mümkün kılmış, ilçeye daha önce gelenler hemşehrilerinin de ilçeye gelmelerine destek olmuşlardır. Bu durum aslında karşılıklı çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Esenler'de ve diğer ilçelerde hemşehriler bir taraftan yeni gelenlerin şehre ekonomik ve sosyal olarak entegre olmalarını sağlarken diğer taraftan daha önce gelenler yoksulluğu yeni gelenlere bırakıp

zenginleşmişlerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001). Bu noktada hemşehri derneklerinin özel bir önemi vardır. İçişleri Bakanlığı (2013) verilerine göre hedef kitlesi açısından değerlendirildiğinde Türkiye'deki faal 98,550 derneğin %52'si tüm insanlık için hizmet verirken, ikinci sırada %17 ile hedef kitlesi hemşehriler olan dernekler bulunmaktadır. Bu dernekler Kıray'ın (2003) ifade ettiği gibi şehre uyumu görece kolaylaştıran "tampon mekanizma" vazifesi görmüştür.

Her ne kadar göçmenlerin şehre uyumunu kolaylaştıran yukarıda bahsedilen çeşitli stratejiler olsa da şehrin eski mukimleri için göç genelde asayiş tehlikesini de beraberinde getirmektedir. İstanbul Avrupa Otogarı'nın kapılarının Esenler'e açılması ve ilçenin görece kozmopolit yapısı İstanbul'a yeni gelen göçmenler için Esenler'in önemli bir yerleşim yeri olmasını sağlamıştır. Esenler'de uzun yıllardır yaşayan bazı vatandaşlara göre; 1994 yılında İstanbul Avrupa Otogarı'nın Topkapı'dan Esenler'e taşınmasıyla birlikte başta hırsızlık olmak üzere birçok asayiş sorununda artış olmuştur (Taşçı, 2012, s. 168-169). Diğer taraftan ilçedeki binalar genelde gecekondu denilen yapıların üstüne zamanla kat çıkılmasıyla yapılmış doğru düzgün bir planı olmayan derme çatma yapılardır. Belediyeler bu hızlı ve çarpık gelişmeye hukuki ve siyasi olarak cevap veremedikleri için çarpık kentleşme sorunu özellikle bu gibi sonradan gelişen ilçelerde derinden yaşanmaktadır. İlçedeki binaların sadece yüzde 3'ü iskânlı binalardan oluşurken ancak yüzde 17'sinin inşaat ruhsatının olması durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir (Taşçı, 2012 s. 171).

Yoğun göç özellikle Bağcılar, Esenler, Gaziosmanpaşa gibi yeni gelişen ilçeleri etkilemiş konut, altyapı ve güvenlik gibi hâlen çözülemeyen sorunların derinleşmesine neden olmuştur. Esenler, Balkanlar'dan ve Türkiye'nin değişik bölgelerinden gelen çok farklı özellikte göçmenleri barındırmasından ötürü yoksulluk, kentsel dönüşüm ve güvenlik meselelerinin daha yoğun bir biçimde gündeme geldiği ilçelerin başında gelmektedir. Bu meselelerin çözümünde ise yapısal değişiklikler getirecek düzenlemelere ek olarak yerel sosyal

politika uygulamaları da oldukça önemlidir. Bu çerçevede birçok belediye tarafından yürütülen yiyecek, erzak, giyim ve yakacak destekleri gibi sosyal yardımlara ek olarak, çok farklı alanlarda sosyal politikalar yürütülmektedir. "Askıda Ekmek", "Çorba Çeşmesi", "Esenler Gençlik ve Bilgi Evleri", "Kadını Destekleme ve Mesleki Eğitim Merkezi", "Yüzde 100 Hayat", "İkinci Bahar Kıraathanesi" gibi projeler bunlardan sadece birkaçıdır.

Ömer Miraç Yaman ve Fatih Güloğlu'nun Eylül 2013'te Esenler'deki bazı muhtarlarla yaptığı odak grup çalışması, Esenler özelinden yola çıkarak yerel yönetimlerin sosyal politikalardaki rollerini ve uygulama aşamasında halkın beklentilerini anlamak açısından oldukça zengin bir kaynak sunmaktadır. Muhtarlar halkla devamlı iletişim hâlinde oldukları için vatandaşın nabzını tutabilmekte ve belediyelerle ilgili olumlu veya olumsuz görüşleri daha iyi görebilmektedirler. Bu odak grup çalışması sonucunda sosyal politika bağlamında yönetişim, yerinden yönetim ve sosyal politikaların çeşitlenmesi olmak üzere üç önemli konu ön plana çıkmaktadır.

Daha önce de bahsi geçen yönetişimin katılım ilkesi, sosyal politika uygulamalarında da oldukça önemlidir. Muhtarlar sadece gerektiğinde resmî evrak temin eden edilgen kişiler olmak yerine semtleriyle ilgili yönetimde daha fazla söz sahibi olmak istemektedirler. Muhtar 1'in Esenler ile ilgili kitabın hazırlanışında halktan bilgi alınmamasını eleştirmesi ve başka bir muhtarın yol düzenlemesi yapılırken muhtarlarla istişare yapılması gerektiğini söylemesi muhtarların yerel politika uygulamalarına dâhil olmadaki isteklerini ve yönetişimin boyutlarını göstermesi açısından önemlidir.

> "En çok kızdığımız konunun bir tanesi, Esenler'de bir şey yapılıyorsa önce bilgi almak. Hani Esenler'in kitabı çıkarıldı. Belediye yaptı. Esenler Tarihi. Esenler'den kaç kişinin bilgisini aldın? Mesela benim cebimde 1960 senesinin resmi var hiçbir yerde olmayan. Oraya koymuş 1970 senesinin resimleri. Esenler sadece üç beş kişiyle sınırlı bırakılmış. Esenler'in eskileri kimdir? Misal ben babamdan öncesini bilirim. Arkadaş belki o mahalle-

> nin üç dört tane eski muhtarını bilir. Bazı tarihi yerlere de yanlış isimler verilmiş. Bazıları hiç verilmemiş. Yani çok eksik var. Çok ileri de gidilmemiş. Çok sınırlı yapılmış. Bunu yaparken işte, konuşacaksın, görüşeceksin..." (Muhtar 1)

Muhtar 4'ün yol düzenlemesi yapılırken muhtarlarla istişare yapılmadığını söyleyerek eleştirmesi, yine yönetişimin boyutlarını göstermesi açısından dikkate değer bir örnek olarak zikredilebilir:

> "...ondan sonra işte bir çalışma yapılıyor belediye tarafından. Başkan dedi tretuvarlar yirmi dört yerde değil mi? Yirmi dört tane otopark yeri bildirdik dedi Büyükşehir'e. Bu yirmi dört otoparkın en az yarısı olsaydı da başlansaydı sıkıntılar daha az olurdu. Bu otoparktan dolayı fakat işe tersinden başlandı. Tretuvarlar genişletildi. Bizim mahallede Allah'tan bir binada on iki daire, on dört daire var. En az üç veya dört tanesinde araba var. Bu on dört tanesinde araba olsa her gün olay olur! Sonra bir iş başlanmadan evvel hem sokağın, hem mahallenin yüze yakın sokak, on beşe yakın cadde var. Bu muhtarlarla bir istişare yapılması lazımdır. Yine sizin dediğiniz olsun ama bir gelin bir sorun. Harita üzerinden iş yapılıyor. Yine harita üzerinden yap ama fikir fikirdir yani. Mutlaka fark eder. Mesela müteahhitler işe başladığı zaman, başlamadan evvel yapılacak etüt artık değerlendirmeler falan çok kaliteli insanlarla mühendisler falan yapılması lazım." (Muhtar 4)

Burada Belediye'nin vatandaşı müteahhitle muhatap etmesi, müteahhitin ilgisizliği ve muhatap bulamamak muhtarlar tarafından yakınılan temel sorunların başında geliyor.

> "Müteahhit başlıyor mu işe kalfaları bırakıp gidiyor. Gidip kalfaya bir şey dediğinde bana böyle yap dendi. Git müteahhite söyle. Müteahhitle kimse görüşemiyor, geliyor bizim başımıza ekşiyor. Benim buraya böyle yapıldı böyle yapıldı. Gelip şuna bir şey yap. Bir şey de yapamıyorsun. Dinlenmiyorsun hep sıkıntı." (Muhtar 2)

Hem yerel hem de merkezî yönetim tarafından yapılan sosyal yardımlar yönetişimin temel kriterlerinden olan şeffaflık, hesap verilebilirlik ve etkinlik kriterleri açısından da uygulamada sorunlar oldu-

ğunu gösteriyor. Daha önce de değinildiği üzere sosyal yardımların yerel ölçekte farklı kurumlar tarafından birbirinden habersiz olarak dağıtılmasından dolayı ciddi sıkıntılar doğmaktadır:

> Muhtar 3: Benim fakirim ayrı, belediyenin ayrı, kaymakamın ayrı.
> Muhtar 2: Belediyenin yardımları da ulaşıyor ama hiç birinde yeterli diye bir şey yok.
> Muhtar 3: Belediyenin projelerinden bin türlü proje var. Git bir tanesine. %80'inin devamlılığı yoktur. Benim EDİM kart5 var. Benim mahallemde yaşlı bir teyzem vardı. Götürüyorum zorla kart alıyorum... Altı aylık kart alıyor, kartta 60 TL var. Yirmi lirasıyla giyim alacaksın, yirmi lirasıyla deterjan alacaksın, yirmi lirasıyla yiyecek alacaksın. Teyze bir sefer gidiyor. Beş ay yok. Sonra yok bilgisayar bozuk. Yok, erzak gelmedi. Bir sefer alabiliyor. Dün akşam geldi bana beş ay alamamış. Akşam aradım yarın göndeririz falan dediler.
> Muhtar 2: Bu yardımların kaymakamlık olsun, belediye olsun tek merkezden yapılması lazım. İyi analiz edilmesi lazım. Çok yönlü. Muhtardan bilgi alınması lazım. Komşudan, alttan, üstten.
> Muhtar 4: Tek çatı olmalı. Kaymakamlık, belediye, Büyükşehir Belediyesi bunların hepsi bir il olarak baz alınacak. İlçelere çalışan personel sayısı bölünecek. Çünkü belediye verdiği zaman, yeri geliyor deniyor ki işte partililere veriyor. Adam kayırma oluyor. Kaymakamlık deniyor ki, adamı olan, torpili olan alıyor. O alıyor, ben niye alamıyorum diyor. Bazısı bunda devletin yapısında da bir şey var. Örnek veriyorum, arkadaş devlet memuru emekli, iki çocuğu var evi kira. Resmi olarak yardım alamaz. Bu arkadaşın da beş çocuğu var. Dördü çalışıyor. Kendisi yan gelip yatıyor. İki tane dairesi var. Bu yardım alabiliyor. Niye? Bu resmi olarak esnaf değil. Resmi olarak sigortalı değil. Çalışmıyorum. Çocukları çalışıyor.
> Muhtar 2: Burada yaşlılar devreye giriyor. Yaşlıları kullanıyorlar. Özürlüleri kullanıyorlar. Kaymakamlık giriyor, o yaşlının

5 Esenler Dayanışma ve İyileştirme Projesi kapsamında ihtiyaç sahibi ailelere verilen banka kartı gibi kullanılarak Esenler Belediye'sine bağlı özel marketlerden içindeki para miktarına göre alışveriş yapılmasını sağlayan kart.

> veya özürlünün TC'sine, aaa! bu zaten 2022'den yararlanıyor. Hiç araştırmaya gerek yok. Buna verelim deniyor.
>
> Muhtar 1: O kadar büyük paralar dağıtılıyor ki. Bayramdan önce Recep Muhtar'la ikimiz görebildik. 347 milyar [347 bin TL] para Esenler'e dağıtıldı. Tek bir kalemde. Bayram harçlığı 250 liraydı. 100 lirayı alıp küfür edenler var. Ama yüz lirayı ne yapacaksın.
>
> Muhtar 2: Senin 347 milyar [347 bin TL] dağıtman önemli değil yani. Senin kişi başına ne kadar para harcadığınla alakalı. Aldığı paraya bakıyor. O parayla balık vereceğine, bir balıkhane al çalıştır. Yani üretimle ilgili, meslekle ilgili, olta ver balık tutmasını öğret. Bunu herkes söylüyor ama bir şey uygulandığı yok. Gerçekten çok para harcanıyor ama hepsi tam yerini tutmuyor.

Aysan'ın (2006) daha önce Eminönü'de (Şimdi Fatih Belediyesi sınırları içinde) yaptığı çalışmada da benzer problemler yerel yetkililer tarafından dile getirilmiştir. Bu noktada sosyal yardımların tek bir çatıdan sadece bireyin geliri değil; hane halkının toplam geliri ve sahip olduğu taşınır ve taşınmaz mallar üzerinden yapılması daha sağlıklıdır. Bu sorunun farkına varan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı TÜBİTAK ile ortak yapmakta olduğu kapsayıcı bir yoksulluk analizi projesi ile tüm Türkiye için yeni bir sistem geliştirmeyi planlamaktadır (TÜBİTAK, 2013). Bu çalışma sonucunda daha kapsamlı ve etkin bir sosyal yardım dağıtım işleyişi hedeflenmektedir.

Bu yönetişim sorununun birçok belediyede istenmeyen düzeyde olduğu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2012 faaliyet raporundan anlaşılmaktadır. Raporda geliştirilmesi gereken yönlerden birisi de "sosyal hizmetler alanında çalışan sivil ve kamu kuruluşları arasında koordinasyonun daha da etkinleştirilmesi" olarak zikredilmiştir (İBB, 2012, s. 245); ancak yaşanılan bu olumsuz tecrübelere ve muhtarların uygulamalarda seslerini yeteri kadar Belediye'ye duyuramadıklarını düşünmelerine rağmen Esenler Belediye ile ilgili tutumları olumludur ve bunu da net bir şekilde dile getirmektedirler.

> "Zaten yapılanlar iyi niyetle yapılıyor. Hakikaten büyük çalışma var. Kaç senedir, on beş senedir muhtarlık yapıyoruz. Bu dönem-

> ki gibi çalışma hiçbir dönem yapılmadı. Fakat bu problemlerin böyle üst üste yığılması ve çözülemez halde olması yaptığınızı da göstermiyor. Tretuvarlara bir sürü para harcıyorsunuz. Vatandaş memnun değil, araba sahibi memnun değil. Binalarda düzlük yok. Bakıyorsunuz sokağa biri içerde biri dışarda. Yaptığınız güzel çalışmayı da göstermiyor yani." (Muhtar 4)

Başka bir önemli husus ise 1980 sonrası dönemde yerinden yönetim yaklaşımının muhtarlar tarafından da benimsenmiş olması ve yerel yönetimlerin politika yapımında daha aktif rol almaları gerektiği düşüncesidir. Bu noktada belediyeler yönetişim eksikliğinden ötürü eleştirilse de, muhtarlar yerel ihtiyaçları daha iyi bildikleri için belediyelerin merkezî yönetime göre çok daha iyi çalışmalar yapacaklarına inanıyorlar.

> "Orada bir okul yapıldı bizim 125. Yüzyıl İlköğretim. Biliyorsunuz, gördünüz binayı orada on veya on iki metre kot var. Orada en az üç veya dört kat otopark olurdu. Başka bir şey yapılırdı yani altına. Beş, altı dönüme yakın yer körlendi yani. Bir duvar var şimdi on metreye yakın, kör bir duvar yani. Esenler'de zaten yer yok. Kaymakama söyledim o zaman. Yani bu hiyerarşinin olması Esenler'in her şeyi üstlenememesi. Bu yerel yönetimler her şeyi vereceksiniz yani. Okul yapımını kamuya yani çünkü belediye oranın en iyisini bilir yani. Adam alıyor Ankara'dan alıyor projeyi gidiyor bunu uyguluyor oraya. Ben üç, dört dönümlük yer var almış okul modelini getirmiş. Ya burada kot farkı vardır, o vardır, bu vardır işte farklı zemindir, sosyal yapısı farklıdır. Böyle bir eskiden gelen bir alışkanlık." (Muhtar 4)

Muhtarların yerinden yönetimde oynaması gereken önemli rol, başka bir muhtar tarafından net bir şekilde şöyle ifade edilmektedir: "... arkadaşlarımız olağanüstü gerçekten. Kendi bölgeleri için hastaya varana kadar, doktor olacaksınız. Bunun için arkadaşlar diyor ki, ben de aynı şeyi söylüyorum: 'Bu bölgenin sorunlarını en iyi tespit eden, gören, hakikatten o bölgenin muhtarıdır.' Koordineli çalışılsa, bence daha sağlıklı olacak..." (Muhtar 5)

Son olarak odak grup çalışması, muhtarların yerel yönetimlerden

beklentilerini ortaya koyması açısından önemlidir. Alışılmış sosyal yardım veya altyapı hizmetlerinin ötesinde vatandaşların belediyelerden huzurevi ve kreş gibi sosyal hizmet talepleri mevcuttur. "Bize bir sürü bayan geldi, kreş istedi bizden. Belediyenin kreşi yok. Çocukları bırakma yerleri yok. Anne çalışması lazım veya bakamıyor. Ekonomik sıkıntı. Çocukları bırakacak yerleri yok." (Muhtar 1). "Bakım evlerine gidilebilse. Bayanlar için bir sorun yok. Ama erkekler için bir huzurevi yapılabilse..." (Muhtar 3). Bu haklı talepler aslında sosyo-ekonomik değişimin ve hukuki değişimin yansımaları olarak görülebilir. Bu çerçevede, son yıllarda şehirde genç kadınların istihdama katılımının hızla artması ile birlikte çocuk bakımı büyük bir sorun olarak ailelerin gündemine girdi. Mesela 1990-2010 yılları arasında 25-29 yaş grubu kadın istihdamı şehirlerde yüzde 21'den yüzde 37'ye çıktı (TÜİK, 2011). Bu gelişme kreş benzeri çocuk bakım merkezlerine olan ihtiyacı da arttırdı. Diğer taraftan yapılan hukuki düzenlemeler vatandaşların sosyal hizmetler konusunda belediyelerden beklentilerini yükseltti. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu da belediyelerin bu alanlarda görev almasını yasal olarak zorunlu kılıyor. Bu kanunun büyükşehir belediyelerinin görev ve yetkilerini tanımlayan 7. maddesinin v fıkrasında ise şöyle denilmektedir: "Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, ... sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak." (TBMM, 2013).

Ancak sosyal politikalardaki olumlu gelişmelerin bazı gruplar için zaman zaman olumsuz yan etkileri de görülmektedir. Kadınların sosyal yardımlar sayesinde evlenmek istememelerinden yakınılması buna en güzel örnektir. "Ramazanda yaşlı bir amcayla konuştuk. 'Bana bak şu belediyenin yaptığına bu kadınlara yemek dağıtıyor, devlet de maaş bağladı. Kaymak gibi, kadınların hiç biri evlenmiyor.' diyor. Onun da sıkıntısı o işte." (Muhtar 1)

Sonuç

Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından itibaren belediyelerin sosyal politikadaki rolleri artarak devam etmekte ve belediyeler bu alanda önemli atılımlar yapmaktadır. Bu yeni durumu doğuran yerelleşme ve yerinden yönetim gibi yaklaşımlar iken yapılan hukuki ve ekonomik düzenlemeler, belediyelerin sosyal politika uygulamalarını geliştirmelerini ve çeşitlendirmelerini sağlamıştır. Ayrıca 1990'lar boyunca yaşanan ekonomik krizler, yapısal uyum politikalarıyla artan yoksulluk ve eşitsizlik yeteri kadar kurumsallaşamasa da sosyal politikaları halk için daha gerekli hâle getirmiştir. Burada önemli olan başka bir husus ise belediyelerin sosyal politika icraatlarını büyük altyapı icraatlarına göre halka çok daha kolay anlatabilmeleri ve politik destek elde edebilmeleridir.

Muhtarlar ile yapılan odak grup çalışması sonucunda genel olarak belediye politikalarının özelde ise sosyal politikaların uygulanmasında üç önemli durum ön plana çıkmaktadır: Yönetişim sorunu, yerinden yönetimin önemi ve sosyal politikaların çeşitlendirilmesi ihtiyacı. Öncelikle, her ne kadar belediye tarafından yapılan çalışmalar takdir edilse de, bu icraatların vatandaşlara danışılarak, vatandaşların katılımıyla yapıldığını söylemek pek mümkün değildir. Bu çerçevede yönetişim eksikliği yerel sosyal politikalar için en önemli meydan okumalardan birini oluşturmaktadır. İkinci olarak genellikle muhtarlar yerinden yönetimin öneminin farkında olup siyaset yapımında daha etkin görev almak istemektedirler. Son olarak artık değişen sosyo-ekonomik gelişmeler ışığında vatandaşlar kreş ve bakım evleri gibi çok daha büyük ve de kurumsal sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duymaktadırlar. Sosyal politika vatandaşlar içindir. Vatandaşlar değişen sosyo-ekonomik ve demografik şartlara ayak uydurmaya çalışırken belediyeler bunun farkında olup yeni sosyal politikalar uygulamak zorundadır. Unutmamak gerekir ki, sosyal politikalar bir teveccüh değil vatandaşlık hakkıdır. Artık Türkiye'de merkezî hükûmetin, belediyelerin, sivil toplum örgütlerinin, ailenin ve piyasanın refah dağıtımında aktif ve uyumlu rol almaları gerekmektedir. Tabii hiç şüphe yok ki, uygulanan politikaların sistemli ve sürdürülebilir olması gerekmektedir.

Kaynakça

Allan, J., & Scruggs, L. (2008). Social stratification and welfare regimes for the twenty-first century: revisiting and the three worlds of welfare capitalism. *World Politic, 60*(4), 642-664.

Arts, W., & Gelissen, J. (2002). Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of the-art report. *Journal of European Social Policy, 12*(2), 137-158.

Aybars, A. I., & Tsarouhas, D. (2010). Straddling two continents: Social policy and welfare politics in Turkey. *Social Policy and Administration, 44*(6), 746-763.

Aysan, M. F. (2012). Küreselleşme, "Kriz" ve Refah Devleti. N. Ardıç ve S. Özcan (Ed.), *Küresel dönüşümler: Küreselleşme, zihniyet, siyaset* içinde (s. 107-128). İstanbul: Küre.

Aysan, M. F. (2006). Increasing role of municipalities in social policy in Turkey: The case of Istanbul Metropolitan Municipality in the last decade (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). http://tez2.yok.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

Aysan, M. F., & Beaujot, R. (2009). Welfare regimes for aging populations: No single path for reform. *Population and Development Review, 35*(4), 701-720.

Buğra, A. (2007). AKP döneminde sosyal politika ve vatandaşlık. *Toplum ve Bilim, 108*, 143-166.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2006). The Turkish welfare regime in transformation. *Journal of European Social Policy, 16*(3), 211-228.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2003). *New poverty and the changing welfare regime of Turkey*. Ankara: UNDP.

Castles, F. G., & Mitchell, D. (1993). *Families of nations: Patterns of public policy in western democracies*. Brookfield VT: Dartmouth.

Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2000). The new public service: Serving rather than steering. *Public Administration Review, 60*(6), 549-559.

Ersöz, H. Y. (2011). *Sosyal politika'da yerelleşme.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Ersöz, H. Y. (2004). *Sosyal politika perspektifinden yerel yönetimler (İngiltere,*

İsveç, Türkiye Örneği). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, G. (1996). *Welfare states in transition: National adaptations in global economies*. London, Thousand Oaks. Calif.: Sage.

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Ferrera, M., & Rhodes, M. (Eds.). (2000). *Recasting European welfare states*. London: Frank Cass.

Goerres, A., & Vanhuysse, P. (Eds.). (2011). *Ageing populations in post-industrial democracies: Comparative studies of policies and politics*. Abingdon: Routledge.

Greve, B. (Ed.). (2012). *The times they are changing: crisis and the welfare state*. West Sussex: John Wiley & Sons.

Güler, B. A. (2000). Yerel yönetimleri güçlendirmek mi? Ademi merkeziyetçilik mi? Çağdaş Yerel Yönetimler, *9*(2), 14-29.

Held, D., & McGrew, A. (2002). *Governing globalization: Power, authority and global governance*. Malden, Massachusetts: Polity Press.

Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., & Perraton, J. (1999). *Global transformations: Politics, economics and culture*. Stanford, California: Polity and Stanford University Press.

Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. (2001). Nöbetleşe yoksulluk: Sultanbeyli örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.

İçişleri Bakanlığı. (2013). *Derneklere ilişkin çeşitli grafik ve tablolar*. http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/dernekler-grafik-tablo.aspx adresinden edinilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2013). *İstanbul il ve ilçe alan bilgileri.*

http://www.ibb.gov.tr/tr-tr/kurumsal/pages/ilceveilkkademe.aspx adresinden edinilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2012). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi faaliyet raporu 2012.* http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/BilgiHizmetleri/Yayinlar/FaaliyetRaporlari adresinden edinilmiştir.

Jessop, B. (1999). The changing governance of welfare: Recent trends in primary functions, scale, and models of coordination. *Social Policy and Administration*, *33*(4), 343-359.

Kıray, M. (2003). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam.

Korpi, W. (2003). Welfare-state regress in Western Europe: Politics, institutions, globalization, and Europeanization. *Annual Review of Sociology, 29*, 589-609.

Korpi, W., & Palme, J. (2003). New politics and class politics in the context of austerity and globalization: Welfare state regress in 18 countries, 1975-95. *American Political Science Review, 97*(3), 425-446.

Maliye Bakanlığı. (2012). *Merkezi yönetim kapsamındaki idareler, sosyal güvenlik kurumları ve mahalli idareler 2011 yılı genel faaliyet raporu*. Ankara: Maliye Bakanlığı.

Marin, B., & Zolyomi, E. (Ed.). (2010). *Women's work and pensions: What is good, what is best?* Surrey: Ashgate Publishing Company.

Marshall, T. H. (1964). *Class citizenship and social development*. New York: Doubleday and Company.

Mishra, R. (1999). *Globalization and the welfare state*. Cheltenham, UK; Northampton, MA: E. Elgar.

Mullard, M., & Spicker, P. (1998). *Social policy in a changing society*. London: Routledge.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2009). *Donor approaches to governance assessments: 2009 sourcebook*. Paris.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (1981). *Welfare state in crisis*. Paris.

Orloff, A. (1996). Gender in the welfare state. *Annual Review of Sociology, 22*, 51-78.

Özbek, N. (1999). The politics of poor relief in the late Ottoman Empire 1876-1914. *New Perspectives on Turkey, 21,* 1-33.

Pierson, P. (Ed.). (2001). *The new politics of the welfare state.* Oxford: Oxford University Press.

Powell, M., & Barrientos, A. (2004). Welfare regimes and the welfare mix. *European Journal of Political Research, 43*, 83-105.

Rosanvallon, P. (2004). *Refah devletinin krizi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Şehir Planlamacıları Odası. (2013). *1580 Sayılı Belediye Kanunu*. http://www.spo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=180 adresinden edinilmiştir.

Taşçı, F. (2010). *Sosyal politikalarda can simidi sosyal yardım*. İstanbul: Nobel.

Taşçı, H. (2012). Göçün mekânı: Esenler ve mekanın değişimi. M. Şentürk (Ed.), Göç, kentleşme ve aidiyet ekseninde *Esenler'i anlamak* içinde (s. 155-183). İstanbul: Esenler Şehir Yayınları.

Titmuss, R. (1974). *Social policy: An introduction*. London: George Allen &Unwin LTD.

Tuna, O., & Yalçıntaş, N. (1999). *Sosyal siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. (2013). *Aile ve Sosyal Politikalar Bilgi Sistemi yönetimi*. http://www.yte.bilgem.tubitak.gov.tr/projects/aile/ adresinden edinilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2013). *Belediye Kanunu: Kanun No: 5393.* http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html adresinden edinilmiştir.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. (2012). *Mali izleme raporu: İstikrar enstitüsü 2012 mali yılı bütçesi ve makro çerçeve*. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1328783545-9.Mali_Izleme_Raporu_2012_Mali_Yili_Butcesi_ve_Makro_Cerceve.pdf adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (2012). İstatistik göstergeler 1923-2011. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Hanehalkı* işgücü anketi. http:// www.tuik.gov.tr adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2005). *Kesin hesaplar: Belediyeler ve il özel idareleri 2005*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

United Nations Development Programme. (1997). *Governance for sustainable human development*. New York.

Sosyal Politikada Sosyal Güvensizliğe Karşı Sığınılacak Son Liman Aile mi?

Bedrettin Kesgin & Ömer Miraç Yaman

Giriş

İnsanlığın en eski ve en köklü kurumlarının başında aile gelmektedir. Zaman ve mekâna bağlı olarak aile dönüşüm geçirse de bu durum değişmemektedir. İnsanlık, onun yerini tutacak ya da onu bütün unsurlarıyla tasfiye edecek bir "gerçeklik"le karşılaşmamış olmasına rağmen aile, sürekli devingenlik göstererek kendini zamana ve şartlara uyarlamaktadır.

Bu köklü ve tarihsel varlığı yanında aile, yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri açısından da sürekli merkezî konumda olmuştur. Refah devleti uygulamalarının görüldüğü ve yardımlaşma/dayanışma ilişkilerinin daha fazla önem kazandığı "Akdeniz refah devletleri"nde, temel refah sağlayıcı olarak ailenin azımsanmayacak bir işlevi vardır. Bununla birlikte yaklaşık son yüzyıldır bireysel ve toplumsal anlamda devletin bıraktığı boşluğu doldurmada aile yetersiz kalmaktadır. Bu vakıa, bir yandan modernizmin bireyci ve rasyonel tutumundan kaynaklanan "ailesiz"liğe doğru bir eğilim olarak kendini göstermekteyken diğer taraftan da hızlı kentleşme süreçlerinin etkisiyle "yalnız yaşam"a evrilen hayat biçimleriyle ailesizlik toplumsal planda karşılık bulmaktadır.

Akdeniz refahı, devlet ya da piyasa merkezli sosyal refah uygulamalarının yetersizliğini ve eksikliğini gösteren önemli bir laboratuvardır. Bu refah modelinde enformel sektör yanında aile ve akrabalık dayanışması önemli bir yer tutar (Esping-Andersen, 1996). Geçmişte, piyasanın düzgün işlemediği ya da devletin temel birim olmadığı Akdeniz ülkelerinde, aile ve aile benzeri kurumlar refah sağlamada devreye girmekteydi. Günümüzde ailenin üstlendiği fonksiyona benzer işleyişler, kendini sadece Akdeniz ülkelerinde değil bütün dünyada göstermektedir. Devletin refah sağlamada bıraktığı boşluk, aile ve onun benzeri ilişki ağları ile birçok ülkede doldurulmaya çalışılmaktadır.[1] Aile ise sürekli bir devingenlik içinde, değişimin ve dönüşümün merkezindedir. Kandiyoti'nin de (1984, s. 15) belirttiği gibi bu değişim ve dönüşüm sürecinde en köklü ve en kurumsal değişimler aile, akrabalık ve hane halkı çevresinde gerçekleşmektedir. Neo liberalizmin dayattığı modern bireycilik, yalnızlık, "özgürlük" gibi gelişmeler bu köklü kurumları değişime zorlamaktadır. Sosyal hayatın pek çok boyutunda görülen değişimler ve dönüşümler aileyi ciddi oranda etkilemektedir.

Politika üretenler aileyi, toplumda gördüğü "sabit ve sürekli etkisi" bakımından eski gücünde telakki ettiklerinden, aileye yönelik beklentilerini devam ettirmektedirler. Oysa algı ile gerçek arasında ciddi derecede fark bulunmaktadır. Aile, üzerindeki bu baskıya rağmen, tarihi ve köklü misyonunu devam ettirmeye çalışmaktadır. Çalışmada aile üzerindeki baskıyla tarihi görevi ve misyonu arasındaki gerilim açıklanmaya çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda, nitel bir boyutla özellikle alanyazında önemli bir boşluğu doldurmuş akademik çalışmalar tetkik edilecektir.

1 Bunların yanında refah devleti uygulamaları yaygın olan ülkelerde ya da piyasa gücünün hâkim olduğu zaman ve mekânda, bu uygulamaların aile ve onun yardımlaşma ile dayanışma niteliğine önemli etkileri olmuştur. Bu etkinin ne olduğu tartışma konusu olmakla beraber, her dönemde ve zamanda aile refah uygulamalarında, devlet ve piyasa ile birlikte önemli bir kurum olmuş ve olmaya devam etmektedir. Örneğin Türkiye'de işsizliğe ve yoksulluğa karşı ailenin temel "sosyal güvenlik" unsuru olduğu açıktır. "Orta yaş işsizliği"nde dahi evlatlar aile güvencesindedir. Aile desteği bu insanlar için dahi temel asgari geçim standardını sağlayan en temel birimdir (Bora, Bora, Erdoğan ve Üstün, 2011).

Refah Politikalarının Merkezindeki Bir Kurum Olarak Aile: Akdeniz Modeli

Wilensky ve Lebeaux (1958), refah devletini tanımlamak adına yapılan ilk çalışmalardan sayılan araştırmalarında, sosyal refah kurumlarına "kalıntı" ve "kurumsal" olmak üzere iki temel bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Kalıntı refah rejimi; aile ve piyasanın refah sağlama işlevlerini yerine getiremeyişleri üzerine devletin refah sağlama rolünü üstlendiği durumlardır. Kurumsal refah rejimi ise bizzat refah sağlama görevinin devlete ait olduğu varsayımı üzerinde şekillenmektedir. Bu yaklaşım bir adım sonrasında, modern dönemde devletin vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul görmüştür. Bu açıdan refah devleti, toplumsal bir uzlaşı ile kurulurken modern devletin tüm toplumsal sınıfların dışında ve üzerinde bir konuma yükselmesine dolayısıyla da devletin sosyal alana mutlak müdahale edebilecek bir işleyişi kazanmasına yol açmıştır.

Son dönemde tartışılan bir başka sosyal refah sağlama şekli de "üçüncü yol" olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşımda sosyal refahın sağlayıcısı olarak yalnızca devlet değil, aile, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü organizasyonlar ile piyasanın da etkin olduğu karma bir yapı önerilmektedir. Özellikle kurumsal devlet işleyişi yanında gönüllü kuruluşların, yoksulluk ve yoksunluk yaşayan toplum kesimlerine ulaşma konusunda başarılı neticeler alması bu yöntemin uygulanabilirliğini göstermiş ve evrensel olduğu üzerinde kanaat oluşturmuştu (Gökbunar, Özdemir ve Uğur, 2008; Özbek, 2002;Özdemir, 2010).

Muhafazakâr sosyal refah uygulamalarında da benzeri bir yaklaşımın izleri görülebilmektedir. Daha ziyade Kıta Avrupa'sında ve Akdeniz ülkelerinde görülen muhafazakâr anlayış, toplumsal ilişkilerin temeline yerleştirdiği kurum olarak aileyi öne çıkarmaktadır. Aile anlayışında geniş ailenin yürüttüğü fonksiyonlara vurgu söz konusudur. Dolayısıyla aile kutsal bir kurumdur ve bu durumu zayıflatacak her türlü politika -örneğin kürtaj ya da cinsiyet değiştirme veya sperm bankacılığı- muhafazakâr yaklaşım tarafından kabul

görmemektedir (Kaya ve Şentürk, 2007). Neslin devamı anlamında aileyi korumanın önemine vurgu önem kazanırken ailenin maddi ve psikolojik olarak ne kadar desteklendiği de toplumda tartışmaktadır.

Yakın zamana kadar sosyal devletin olmadığı birçok ülkede, özellikle Akdeniz ülkelerinde, yoksulluk ya da karşılaşılan diğer sorunlar, sosyal dayanışmayla birlikte aile ve akrabalık ilişkileri üzerinden azaltılmaya çalışılmıştır. Bu ülkelerde piyasa ve devlet, dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerini güçlendirme konusunda aile ve akrabalık ilişkileri kadar etkili olamamaktadır. Devletin bıraktığı, piyasanın da dolduramadığı refah boşluğunu, bir dereceye kadar aile ve akrabalık ilişkileri doldurmaya çalışmakta fakat bu ilişkiler yakın zamana kadar sürecin başarıyla devamına kısmen olanak sağlayabilmekteydi. Bu modelde refahı ya da ortaya çıkan riski paylaştırmada aile, merkezî rolünden dolayı desteklenmekte ve ailenin daha çok refah sağlamadaki rolü üzerinde durulmaktadır. Çünkü kan bağı ve aidiyet, tarihin her döneminde dayanışma açısından önemli birer birleştirici unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Ailenin dayanışmacı rolü, 1945 refah devleti uygulamalarına kadar her ülkede az ya da çok etkisini göstermiştir. Geçmişte kırsal yaşantının olduğu, devletin örgütlenemediği ve refah politikalarında klasik liberal anlayışın hâkim olduğu bir durumda yerel, sivil aktörler yanında ailenin de özellikle güçlü bir etkinliği söz konusuydu. Oysa kentleşme ve apartman hayatı, bireycilik, yalnız yaşam ailesizliğe olan vurguyu arttırdıkça ailenin de rolü azalmaktadır.

Ailenin geleneksel olarak güçlü olmadığı refah modellerinde, özellikle İskandinav modelinde, sosyal devletle birlikte ailenin yükü yakın zamana kadar azaltılmış, toplum hayatında risklerin dağıtımı sorunsuz işleyen piyasa yardımıyla daha çok devlet eliyle yürütülmüştür. Bu durumun aileyi işlevsiz bıraktığını düşünen muhafazakâr ve liberal çevreler, İskandinav modeline eleştiri getirmişlerdir.[2] Yine bu

2 Gerçekten sosyal devlet, yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerini zayıflatan bir sürece ciddi anlamda katkı sağlamıştır. Sosyal uygulamalar alanında küreselleşme sürecinin etkili olmasıyla birlikte, refah uygulamalarından devletin çekilmesiyle, aile ve dayanışma ilişkilerinin zayıfladığı ortamda, aileye vurgu

durum, kadın istihdamının artması ve kadınların istihdama katılmada çok istekli olmalarıyla ailenin çözülmeye başladığı şeklindeki eleştirileri de gündeme getirmiştir. Bunun sonucunda piyasa ve emeğin yeniden üretimi için elzem olan "demografi" ilk defa sorun olabilecek noktaya gelmiştir. Özellikle batılı ülkelerde nüfus büyük oranda kendini yenileyemeyecek duruma erişmiştir. Liberaller ve piyasacılar açısından nüfusun azalması "iş ve üretim piyasası" bağlamında sorun olarak değerlendirilmekte[3]; muhafazakârlar ise bu durumu daha çok ailenin çözülmesi, geleneğin tahrip edilmesi ve sosyal yardımlaşma ile dayanışmanın ailevi/toplumsal boyutunun zayıflaması temelinde eleştirmektedirler. Geçmişte refah uygulamalarının sorunsuz bir şekilde işlediği zamanlarda buna benzer kaygılar olmakla beraber; piyasa, aile ve devlet ilişkilerinde bu kadar büyük ve derin sorunlar yaşanmamıştı. Piyasa, aile ve devlet ilişkileri gelişmiş ülkelerde daha uyumlu yürütülmüştür.

Refah devleti uygulamalarının yaygınlaşması, toplumsal hayatta hızlı değişimlere de sebep olmuştur. Eğitimden sağlığa, konuttan sosyal güvenliğe, istihdam politikalarından gelir dağılımını dengelemeye yönelik çalışmalara kadar pek çok uygulama, modern dönemin insanı tarafından bir hak olarak algılanmaya başlanmıştır. Bireyin devletten beklentileri orantısal olarak bu dönemde artmış,

da önem kazanmıştır. Bu da geleneksel aile, akrabalık ve diğer enformel yardımlaşma ilişkilerinin bu riski taşıyamaması gibi bir durumu da içinde barındırmaktadır. Muhafazakâr yönetimlerin Avrupa örneğinden hareketle refah devleti yaklaşımına çok da sıcak baktıkları söylenemez. Muhafazakârlara göre refah devleti uygulamaları ailenin bozulmasına yol açmakta, kilise başta olmak üzere gönüllü kuruluşların ve yerel idare anlayışının gerilemesine zemin hazırlamaktadır. Aile kurumunun modern dönemde parçalanmasında refah devleti uygulamalarının yaygınlaşmasının belirleyici unsur olduğunu düşünmektedirler. Muhafazakârlara göre, kişilere yahut gruplara bir refah devleti uygulaması olarak yürütülen ayni ve nakdî destek yardımları aile bağlarının zayıflattığına yönelik eleştiriler vardır. Bu konuda muhafazakârların yaklaşımlarına ve sosyal demokrat modele yönelik eleştirilerine bakılabilir.

3 Kadının istihdam hayatına katılması belli bir noktaya kadar sahip olunan çocuk sayısını belirlerken, bunu yalnızca kadının ev dışı istihdam piyasasına girmesine bağlamak yanıltıcı olacaktır. Ayrıca metropol yaşamında çocuk büyütmenin aile için maddi zorlukları içinde barındırması gibi sorunlar da göz ardı edilmemelidir. Bu konuda, istihdam, kadının istihdama katılımı için bkz. (Yaman ve Kesgin, 2011).

piyasa, aile ve devlet ilişkilerinde en köklü ve keskin değişim/dönüşüm daha çok küreselleşme sürecinin başlamasıyla baş göstermiştir. Bu etkiye geçmeden önce sürecin refah uygulamaları ve aile üzerindeki etkisine kısaca değinmek gerekmektedir.

Ailede Yaşanan Dönüşümü Nasıl Anlamalıyız?

Küreselleşme süreci birçok unsuru değiştirdiği gibi aileyi de ciddi biçimde etkilemiş ve toplumsal alanda yaşanan hızlı değişimler aileyi hızla dönüştürmüştür. Nitekim 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ailenin yapısı ve işleyişi üzerine derin etkiler yapan kadın istihdamının, refah devleti uygulamalarının bir sonucu olarak yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. 1950'lerden önceki dönemde üç-dört çocuklu ve ebeyeynlerden birisinin çalıştığı aileler yaygınken günümüzde bu durumun kadın istihdam politikaları ile değişime uğradığına, tek ya da iki çocuklu olup ebeveynlerin her ikisinin de çalıştığı aile ile çekirdek aile yapılarının giderek daha fazla yaygınlık kazandığına şahit olunmaktadır (Özdemir, 2005; Giddens, 2001). Hatta ailesiz ve yalnız yaşam da bir eğilim olarak birçok ülkede yaygınlık kazanmaktadır.

Modern çalışma hayatı ayrıca, refah devletinin uygulamalarından biri olan eğitimin toplumun tamamına yaygınlaştırılması çabasıyla, aile içerisinde ebeveynin özellikle de annenin yükünü hafifleten bir durumu ortaya çıkarmıştır. Böylece kadın da çalıştığı için çocuğunu kreşe veya bakımevine bırakabilecek, baba ise çalışmadığı dönemlerde devletten aile geçim yardımı alabilecektir. Bu durum aile içerisinde geleneksel rol paylaşımında da değişimlere neden olmuştur. Ayrıca eğitim sürecinin toplumun bütün katmanlarına yaygınlaşmasının doğal bir sonucu da kadınların geçmişe nazaran daha fazla eğitim imkânlarından faydalanabiliyor oluşlarıdır. Eğitim seviyesi ve olanakları artan kadın, iş piyasasında daha nitelikli bir işe sahip olurken, kariyer planlamaları ve meslekte başarılı olma çabaları, kadınların hem evliliğe bakışlarını hem de çocuk sahibi olma konusundaki anlayışlarını değiştirmiştir (Atatanır, 2011).

Bu süreçler beraberinde çoğu kez kadının aile içerisindeki rolleri ile iş hayatında bulunduğu konum arasında bir sıkışma hâlini getirmekte, modern ailede annelik daha zor bir durum olarak belirmektedir. Diğer taraftan geleneksel ataerkil aile yapısına yönelik itirazlar artmakta, erkeğin aile içerisindeki konumunu sürekli tartışmaya açan "güçlü, bağımsız ve özgür" kadın profilinin öne çıkarıldığı bir süreç yaşanmaktadır. Bu durum kaçınılmaz olarak aile içerisinde cinsiyete dayanan hiyerarşik ilişki biçimlerini, rol anlayışını ve nesiller arası bağımlılık ilişkilerini de kalıcı bir biçimde etkilemektedir (Erder, 2011; Özsoy, 2005; Tüfekci, 2003).

Yaşadığımız modern dönemde, aile kurumunu oluşturan bileşenlerde hızlı değişimler yaşanmakta, aile yapısı da tartışmalara eşlik etmektedir. Artık resmî evliliklerin yerini sivil birliktelikler almakta, boşanmanın, özellikle kadın açısından, ailede yaşanacak ufak bir sorun hâlinde derhal kullanılması gereken bir hak olduğu söylemi yaygınlaşmakta, pek çok ülkede kürtajın anayasal bir hak olarak kabul edilmesi söz konusu olmaktadır. Bazı ülkelerde doğum kontrolü uygulamaları yaygınlaştırılmakta (bu eğilimler aileyi ve dolayısıyla nüfusu etkilemekte), çocuk yetiştirme işlevinin aile dışı kurumlarda çözülebildiği bir sürecin imkânları oluşturulmakta, *solo anneliğin-babalığın* önü açılmakta, aile kurumunun bütün unsurları yeniden tanımlanmaya çalışılmaktadır. Sonuçta "aile"de yaşanan bu değişimlerin geçici birer yenilik mi oldukları yoksa kültürel bir dönüşüme mi karşılık geldikleri tartışılır olmuştur (Çelik, 2010; İçli, 1997; Sayın, 1987; Tekeli, 1990).

Ailedeki dönüşümler kendini açık bir şekilde göstermekte, geleneksel olarak ailenin güçlü olduğu toplumlarda değişimler diğer ülkelere göre daha hızlı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla güçlü olduğu iddia edilen aile, artık tanıdığımız ve bildiğimiz *klasik aile* değildir. "Yeni aile" ve yeni bir durumla karşı karşıya olunduğu da çok açıktır. Toplumun şahit olduğu, sosyal çevrede sıklıkla karşılaşılan bir durum olarak artan evlilik dışı birliktelikler, gönüllü bekârlık ya da zorunlu evlenememe, tek ebeveynli aileler, işlerinden dolayı ayrı oturanlar,

evlilik olmadan birlikte yaşama gibi birçok durum ailenin yeni şekillerini tanımlamaktadır. Kandiyoti'nin de belirttiği gibi (1984, s. 29), bunların önemi sayısal olarak değerlendirilmekten çok, yeni ve farklı durum olarak karşımıza çıkmasındandır. Ayrıca bu gerçekler sürekli artış eğilimindedir. Kıray da (1984, s. 70-71), büyük kentlerde kira ödeme amacıyla insanların birlikte ev tuttuklarını, uzun süre bekâr olarak kaldıklarını, aile ortamından farklı olarak arkadaş çevresiyle birlikte olduklarını belirterek bu durumu sosyolojik olarak çekirdek aileden daha önemli görmektedir.

Esping-Andersen (1996; 2006), refah uygulamalarının evrensel kabul edildiği ve devlet sorumluluğunda olduğu İskandinav ülkelerinde dahi refah devletinin kaynaklarının pasif gelir desteğinden istihdama ve aile teşvikine kaydırıldığını iddia etmektedir. Yine küreselleşmeyle birlikte aile ve piyasanın gittikçe devletin bıraktığı boşluğu doldurmada temel rol sahibi olacağı iyi niyeti "refah benzeşme"lerinde sıkça dile getirilmektedir. Refah uygulamalarında devlet geriye çekilirken (Kleinman, 2006) ailenin daha fazla rol üstlenmesi gündeme gelmektedir. Bu gerçeklik, piyasanın güçlü olduğu ya da refah devletinin cari olduğu yapılarda gündeme gelirken, Akdeniz devletlerinde ise bu durum geçerli olan uygulamalara karşılık gelmekteydi. Aile, Akdeniz devletlerinde temel refah sağlayıcı birim olarak geçmişten beri kabul görmüştür. Ailedeki değişiklikleri göz önünde bulundurmadan, yaşanan krizleri göğüsleyip taşıyabileceği ön kabulü vardır. Bütün bu kabuller ailenin yaşadığı sorunlar ve dönüşümler göz ardı edilerek zihinlerde yer almaktadır.

Yaşadığımız neo-liberal dönüşüm sürecinde bu gelişmelerin daha da hızlandığı görülmektedir. Küreselleşme, geleneksel yapıları çözerek bireyleri atomize ederken dayanışmayı zedelemiş, bunu da hem dayanışmayı gereksizleştirerek hem de dayanışmayı ekonomik olarak zorlaştırmak suretiyle yapmıştır. Aynı şekilde devletin yaşadığı krizlere, toplumsal krizleri ve aile krizini de eklemiştir. Eski çağlardan günümüze değin riskleri paylaşmada en önemli kurumlardan biri olan ailenin yeni ve küresel krizleri taşımada oldukça zorlandığı görülmektedir. Neo liberalizmin piyasa dönüşümü de aile üzerinde diğer başka etkilere yol açmaktadır.

Aynı şekilde günümüzde toplumsal yapının işleyişinde ve üretim ilişkilerinin niteliğinde yaşanan değişim; kentleşmenin beraberinde getirdiği daha büyük sorunlara, yeni toplumsal sınıfların oluşmasına ve ailenin dönüşmesine hız kazandırmıştır. Bu dönem; geleneksel aile ve akrabalık ilişkilerinin değişmesine, konut ve eğitim sorunu yaşanmasına, nitekim insan hayatının neredeyse tüm alanlarında ciddi sorunların baş göstermesine zemin hazırlamıştır. Yaşanan sorunların yapısal anlamda boyutlarının büyük, kapsam anlamında yayılmacı bir karaktere bürünmesi bir adım öncesinde toplumsal sorunların büyük oranda çözüme kavuştuğu biricik kurum olarak görülen aileyi zorlamaktadır. Bu değişim ve dönüşüm aynı zamanda akrabalık ilişkilerini zora sokmakta, sorunlar ile bireyler arasında tampon vazifesi gören aile ve akrabalık ilişkilerini aşındırmaktadır. Bu açıdan geleneksel sosyal yardımlaşma kurumları hem toplumsal pozisyonlarını ve çözüm üretici fonksiyonlarını kademeli olarak yitirmekte hem de yeni dönemin getirmiş olduğu şartlar altında hayatta kalabilme mücadelesini zoraki sürdürmektedir.

Piyasanın serbestleşmesi, devletin bazı sosyal alanlardan çekilmeye başlamasına paralel olarak aile parçalanmaları, yalnız yaşama eğilimi ve aile kompozisyonun değişmesi de yaşadığımız bu dönüşüm çağına eşlik etmektedir. Ailenin köklü ve güçlü bir yapıya sahip olduğu ülkelerde dahi aile sorunları devasa boyutlara ulaşmış, daha önce de belirtildiği gibi yalnız yaşam artık güçlü bir eğilim olarak karşımıza çıkmıştır. Bu süreçte aile kurumunun nüfusu yenileme, kültür taşıma-aktarma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik bir tatmin vasıtası olarak kabul görme gibi temel fonksiyonlarında değişmeler yaşanmıştır. Sonuçta günümüz ailesi çok daha karmaşık bir ilişkiler ağı içerisinde bir var olma mücadelesi vermektedir (Aydın, 1997; Bilgiseven, 1987).

Yorgun ve Kadim Bir Kurum Olarak Aile

Çağımızda gittikçe artan çekirdek aile eğilimi ve yalnız yaşama gibi durumlarda riski paylaşmak; hem riskin büyümesi hem de hane

halkının çok azalması nedeniyle zorlaşmaktadır. Bu durumda dayanışma içinde olunacak ve yardımlaşma sağlanacak bir "ortam" ve birliktelik eskisi kadar mümkün gözükmemektedir. Mevcut aileler arasında ise boşanma, evlilik dışı doğumlar, aile huzursuzluğu, ayrı yaşama vb. nedenlerle *aile istikrarsızlığının* artmasıyla birlikte ailenin "sağlam" bir varlık gösteremediği gözle görülür bir durum almıştır. Bu durumda, refah uygulamalarının bıraktığı boşluğun tek başına aile ve akrabalık ilişkileri tarafından doldurulması artık mümkün olmaktan çıkmıştır.

Nitekim evlilik erkek ve kadının; aralarındaki ilişkilerden rollerine, toplumsal sorumluluklarından nesil yetiştirme özelliğine kadar pek çok ilişkisinin belirleyicisidir. Aile bir yandan zayıflarken, diğer taraftan aile ile evlilik arasındaki ilişki de değişmektedir. Malinowski'ye göre aile bir grup ya da örgüt olarak tanımlanırken; evlilik ise çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılan bir kontrattır. Bu klasik anlayışın artık eskisi kadar geçerli olmadığı kabul görmektedir. Dolayısıyla evlenmeden ve birtakım sorumlulukları yüklenmeden de aile olunabileceği; bu sayede daha sahici kadın-erkek birlikteliklerinin önünün açılacağı yönünde modern bir kanaat toplumun gündemine getirilmektedir. Nitekim sorumluluk duygusunun azalması; aile üyelerinin birbiriyle olan ilişkilerinin zayıflamasına, akrabalık ilişkilerinin aile kurumu üzerinde kurmuş olduğu denetim ve koruma-kollama rolünün eksilmesine, ailenin modern hayat içerisinde daha korunaksız bir hâle gelmesine zemin hazırlamaktadır (Gökçe, 1990).

Az çocukla yetinme, evlilikten imtina etme ya da geç evlenme eğilimleri de aile merkezli refah anlayışını tehdit eden unsurlardandır. Bu eğilimler geçmişte daha çok gelişmiş Kuzey Avrupa ülkelerinde görülmüştür. Tarihsel olarak güçlü aile yapısına sahip Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz ülkelerinde aile sorunları, yalnız yaşama, tek ebeveyn vb. eğilimler nedeniyle bu gibi durumlar varlığını göstermeye başlamıştır. Bundan dolayı Akdeniz ülkeleriyle Kuzey Avrupa ülkelerinin bu konularda arasındaki fark hızla kapanmaktadır. Akdeniz ülkelerinde bahse konu edilen değişimler çok hızlı ve

ani bir şekilde gerçekleşmektedir. Aile sorunları ve aile kompozisyonlarındaki değişimlere rağmen Akdeniz ülkelerinde hâlâ aile ve akrabalık ilişkilerine yoğun bir vurgu görülmektedir. Oysa hem devlet desteğini alma hem de aile fertleri arasında yardımlaşmada istikrarın eskiye nazaran zorlaştığı genel kabul görmektedir. Diğer birçok ülkenin aksine Türkiye'de, ailenin yanında akrabalık ilişkilerinin de refah sağlamada zaman zaman aile benzeri etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu ilişkiler de yaşadığımız değişim ve dönüşümle gittikçe erozyona uğramaktadır.

Yalnızlaşma ve akrabaların birbirlerinden izole olması eğilimi de günümüzün gerçeklerindendir. Yoksul olan genç üyelerin, ailelerinin yanında barındırıldığı ve geçinecekleri kadar desteklendiği sistem artık kolay sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Aile maddi sıkıntı içindeyken, uzun süreli ihtiyaç sahibi fertlere ailenin geçimlik sağlaması da gittikçe zorlaşmaktadır. Bir yandan emeklilik ödemeleri azalırken, diğer yandan birçok aile/birey için kalıcı ve dolgun ücret tarihe karışmaktadır. Böylece aile dayanışması ya da aile bağımlılığı hane halkının gelirinin düşmesi ile daha da güçleşmekte, özellikle genç işsizliğini tolere etme aile için yıpratıcı olmaktadır. Bir yandan aile sorunları, diğer tarafta yardımlaşmacı geleneğin bozulması "geleneksel Akdeniz refah anlayışı"nı tehdit etmektedir (Ferrera, 2006; Mingione, 2006). Bireylere sunulan ideal aile modelleri ile bireylerin kendi yaşantılarında karşı karşıya kaldıkları aile gerçekliği arasındaki fark, ailede yaşanan sorunların çözümünü zorlaştıran bir faktör olarak belirmektedir.

Toplumun refah sağlamadaki gücü ve anlayışı değiştikçe, devletin refah sağlamasının tek başına mümkün olmadığı Akdeniz ülkelerinde, yeniden aile ve akrabalık ilişkilerine referans yapılmaktadır. Kalıcı hâle gelen ve yaygınlaşan yoksulluğu, kırılgan ve güçsüz durumdaki aile yapılarının çözmesini beklemek, sorunların daha da içinden çıkılmaz bir hâl almasına zemin hazırlamaktadır. Yeni ihtiyaçlar ve tüketim anlayışı yanında, ekonomik yapının da değişken olması, çalışan yoksullar fenomeni, düşük ücretlerle beraber ailelerin sorunlarının üstesinden gelmesini zorlaştırmaktadır.[4]

4 Bu gibi sorunlar çalışmanın ana eksenini oluşturmadığı için sadece bunlara

Sonuç: Aile Kalpsiz Dünyada Sığınılacak Bir Liman Olabilir mi?

Türkiye gibi ülkelerde hem idareciler hem de fertler, toplumsal birçok sorunun çözümü olarak ilk önce aileyi tasavvur etmektedirler. Aile ise aile içi şiddet, kötü alışkanlıklar, boşanmalar ve suç oranlarında belirgin bir artış gibi birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu gelişmelere paralel olarak yaşanan ekonomik ve sosyal krizler ile küreselleşme sürecinin neo-liberal politikaları aile kurumunu sosyal politikaların odağı hâline getirmekte, aile yapısının çok güçlü olduğundan hareketle sorunları aileye havale etme geleneği varlığını güçlü bir şekilde sürdürmektedir. Böyle olmakla beraber, aile vurgusu sıklıkla ailenin içinde bulunduğu gerçeklikten bağımsız sürdürülmektedir. Ailenin güçlü olduğu varsayımı ise yaşadığımız gerçekler göz önüne alındığında iyi niyet temennisinden öteye geçememektedir. Ayrıca ailede yaşanan ciddi sorunların varlığının kabulü, bu sorunlara yönelik idari ve siyasi mekanizmaları ellerinde tutanlara önemli sorumluluklar yüklemektedir.

Ailenin dışardan gelen tüm olumlu ve olumsuz etkilere rağmen yardımlaşma ve dayanışma açılarından temel birim olduğu inkâr edilemez. Formunun oluştuğu ilk zamanlardan günümüze kadar aile, bu özelliğini göstermiştir. Bireylerin içinde bulundukları en zorlu dönemler de dâhil olmak üzere aile, çoğu zaman onların destekçileri olmuştur. Tüm bunlara rağmen aile, tarihte görülmediği kadar nitelik değişikliğine uğramaktadır. Aile dayanışması önceleri tarım ve sanayi toplumlarında göreli olarak önemini korurken, yaşadığımız çağda birçok gerçeklik aileyi derinden etkilemektedir. Daha önce ifade edildiği gibi küreselleşmenin yanında, bireyselleşmeden metropol hayatına, kitle iletişim araçlarından ekonomik hayatın belirleyiciliğine kadar birçok unsur bu değişimi beslemektedir.

Ailenin değişimini hızlandıran etkiler yoksulluk içindeki bireyleri daha da savunmasız kılmaktadır. Aile ise bir dereceye kadar bu riskleri paylaşmakta ve aile yoksul bireylere karşı yoksulluğun yıkıcı etkisini azaltmada önemli işlev görmektedir.[5]

değinilmekle yetinilmiştir.

5 Türkiye gibi ülkelerde, çalışan anneler çocuklarını kreşe göndermek yerine bu

Buna rağmen ailenin zayıflamasının yoksulluğu da etkilemekte, ailenin riski taşıyamaması ile bir nevi bu sosyal riskler de artmaktadır.

Refah sisteminde modern ve geleneksel unsurları bir arada gerçekleştiren Türkiye gibi ülkelerde ailenin yoksullukları azaltma işlevi, yapısal işsizlikle beraber daha da zorlaşmaktadır. Zayıf düşen aile ya da akrabalık ilişkileri güçsüz bireyleri kurtarma potansiyellerini gittikçe kaybetmektedirler. Aynı şekilde aile içerisinde ekonomik açıdan zayıf düşeni aile mensubunun kurtarması beklenirken, ailenin içinde bulunduğu olumsuz maddi durumdan ötürü yaşanan sorun göz ardı edilebilmektedir.

Aile yoğun dış etkilere ve saldırılara uğrarken, diğer tarafta toplumsal değişime ayak uydurmakta, bu durum aileyi kalıcılaştırmakta ve alternatifsiz bir kurum hâline getirmektedir. Bundan dolayı da birçok sosyolog aile kurumunun zaman ve mekân ötesi özelliğine vurgu yapmaktadırlar (Aydın, 1997; Gökçe, 1995).

Bununla birlikte 20. yüzyılın ilk yarısında dünya halkları savaşların, maddi yoksunlukların ve değişen devlet yapılarının getirmiş olduğu sorunlarla uğraşırken bu süreçte en büyük sorun aile ilişkilerinde yaşanmaktaydı. Günümüzde bu durum gerçekliğini sürdürmektedir. Bu noktada modern dönemde ailenin karşılaştığı sorunların çözümüne yönelik olarak sosyal hizmet aileyi bir bütün olarak kabul ederek, aileye uygun çözüm yollarını destekleyerek ve kolaylaştırarak bir iyileştirme çabası içinde olmalıdır. Böylesi bir destek süreci ailenin daha sonra karşılaşabileceği benzer sorunlara karşı kendi başına çözüm üretebilme kapasitesini de güçlendirecek, bu sayede sorun ortaya çıkmadan önce önleyici bir destek verilmiş olacaktır (Aktaş, 2004; Güran, 1990). Yine de ailenin, temel refah sağlama, neslin devamı ve sosyal güvenlik gibi rollerinin geçerliğini sürdür-

sorumluluğu büyükannelerle ya da dedelerle paylaşmaktadırlar. Bu aynı zamanda kadının istihdamını teşvik eden bir durumdur. Dolayısıyla aile bireyleri bu vesile ile yardımlaşma ve dayanışma göstermektedirler. Sosyal hizmetlere istenildiği kadar kaynak aktaramayan Türkiye gibi ülkelerde böylece daha düşük maliyetlerle sosyal görevlerin bazıları aile kurumuna yüklenmektedir (Kandiyoti, 1984, s. 26).

mekle birlikte önemli darbe aldığı göz ardı edilmemelidir. Sosyal devlet uygulamalarının güçlü olduğu ülkelerde piyasa, sivil toplum ve aileye dönük vurgu artarken, bu durum ailenin yükünü arttırmaktadır. Ama aynı zamanda aile zayıflamakta, dayanışma rolünü azaltmakta ve nitelik değiştirmektedir.

Bu gelişmeler ailenin tamamen ortadan kalktığını ilan etmeye yetecek nitelikte kanıtlar değildir. Ailenin koruma işlevi hâlâ etkisini göstermektedir. Bununla birlikte ailenin zayıflaması ve yoksulluğu eritememesi gibi nedenlerden dolayı ailenin sınırları ciddi anlamda zorlanmaktadır. Yoksulluk sorunu ailenin tek başına kaldıracağı bir sorun değildir. Bu durumda ailenin de sosyal refahını arttıracak etkin bir sosyal politika gereklidir. Aksi takdirde ailenin çökmesi ve aile sorunlarının artması kaçınılmazdır. Nitekim 1994 yılını "Uluslararası Aile Yılı" olarak kabul eden Birleşmiş Milletler "aile"yi bekleyen tehlikenin boyutlarına çok önceden dikkatleri çekmeye çalışmış; çözüm olarak da ailelerin hayat kalitelerinin yükseltilmesine dönük politikaların öncelenmesini, bunun için aile üyelerinin yeterli gelir elde edebilecekleri bir iş piyasasının planlanmasını ve aile refahına ilişkin toplumsal engellerin tanımlanarak ortadan kaldırılmasına yönelik çalışma başlatılmasını öngörmüştür (Özmete, 2004).

Ailenin soyut bir şekilde güçlü olduğunu iddia etmek aileyi kurtarmaya yetmemektedir. Ancak, somut ve kapsamlı sosyal destek programları aileyi güçlendirebilir. Yine gelişmiş ülkelerdeki gibi çocukların aile içinde desteklenmesi şarttır. Aksi takdirde neslin devamı için elzem olan çocuk yetiştirmeden aile imtina edecek, aile her bir çocuğun kendisine yükleyeceği maliyeti düşünerek çok az çocukla yetinecektir. Bu da nüfusun sürekli azalması ve sosyal güvenlik sorunlarının artmasına yol açabilecek bir gelişme olacaktır. Yeni durum ve şekillerin aileyi nasıl şekillendireceği, dolayısıyla ele alınacak ailenin sosyal yardımlaşma boyutunun nasıl sağlanacağı gibi sorunlar tartışılmalıdır. Aile formunun yeni duruma göre nasıl şekilleneceği daha kapsamlı tartışmalara konu edilmelidir. Ve bu formun klasik aile yapısıyla ne kadar uyumlu olduğu ve yeni duru-

mun aile yapısında oluşturacağı yeni şekillerin etraflıca tespit edilip tartışılması gerekmektedir.

Aile, eğitimden konuta, sosyal güvenlikten sosyal politikalara kadar birçok gelişmeden yoğun bir biçimde etkilenir. Bu politikaların aile üzerindeki etkileri üzerinde de önemle durulmalıdır. Öncelikle dezavantajlı grup ya da ailelere manevi, moral desteği sunmak, sonrasında ise tüm aileleri sosyal ve ekonomik olarak desteklemek gerekmektedir. Aksi takdirde toplumun temelini oluşturan aile dağılmaktan kurtulamayacaktır. Toplumun temeli ve insanlığın kadim kurumu olarak ailenin önemi vurgulanmalıdır. Aile değeri, güçlü aile, aile dayanışması gibi yaklaşımların birey ve toplum için olduğu kadar devlet için de vaz geçilmez olduğu göz ardı edilmemelidir. Çünkü ailenin bıraktığı boşluğu kolaylıkla dolduracak bir kurum yakın gelecekte görünmemektedir.

Kaynakça

Aktaş, A. M. (2004). Aile terapisinde sosyal hizmet yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, *2*(7), 33-43.

Atatanır, H. (2011). Sosyal güvenlik ve aile yardımı uygulamaları. *Çalışma İlişkileri*, *2*(1), 143-169.

Aydın, M. (1997). *Kurumlar sosyolojisi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Bilgiseven, A. (1987). *Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N., & Üstün, İ. (2011). *Boşuna mı okuduk? Türkiye'de beyaz yakalı işsizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde Türk aile yapısı ve din-paradigmatik anlam ve işlev farklılaşması. *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*, 25-35.

Erder, S. (2010). *Toplumsal cinsiyet-yoksulluk ilişkisi: Değişen aile içi dinamikler üzerinden bir okuma*. Ankara: İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Derneği.

Esping-Andersen, G. (1996). *The three worlds of welfare capitalism*. UK: Politiy Press & Oxford University.

Esping-Andersen, G. (2006). Altın Çağ Sonrası? Küresel bir ekonomide refah devleti ikilemleri. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları kitabı* içinde (Çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Barış Balaban). s. 55-100. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ferrera, M. (2006). Sosyal Avrupa'da Güney Avrupa refah modeli. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları kitabı* içinde (Çev. Çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Barış Balaban). s. 195-229. İstanbul: İletişim Yayınları.

Giddens, A. (2001). *Sociology* (4th ed.). UK: Blackwell.

Gökbunar, R., Özdemir, H., & Uğur, A. (2008). Küreselleşme kıskacındaki refah devletinde sosyal refah harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *9*(2), 158-173.

Gökçe, B. (1990). Evlilik kurumuna sosyolojik bir yaklaşım. Beylü Dikeçli-

gil-Ahmet Çiğdem (Ed.), *Aile Yazılar 4* içinde (s.382-397). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Gökçe, B. (1995). Toplumsal değişim sürecinde 'gecekondu ailesi'. *Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler Kitabı* içinde (s.382-397). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Güran, N. (1990). Evlilik kurumuna sosyolojik bir yaklaşım. Beylü Dikeçligil-Ahmet Çiğdem (Ed.), *Aile Yazılar 4* içinde (s.436-444). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

İçli, G. (1997). Aile araştırmalarında yöntem ve yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*, 59-68.

Kandiyoti, D. (1984). Aile yapısında değişme ve süreklilik. N. Erder, D. Kandiyoti, F. Özbay, M. Kıray, İ. Ortaylı, A. Duben, ... O. Tokgöz (Ed.), *Türkiye'de ailenin değişimi* içinde (s. 15-33). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Dergisi.

Kaya, E., & Şentürk, H. (2007). *Muhafazakâr demokraside yerel yönetim vizyonu*. İstanbul: Plato Danışmanlık.

Kleinman, M. (2006). Kriz mi? Ne krizi? Avrupa refah devletlerinde süreklilik ve değişim. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları kitabı* içinde (Çev. Çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Barış Balaban). s. 159-193. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kıray, M. (1984). Büyük kent ve değişen aile. N. Erder, D. Kandiyoti, F. Özbay, M. Kıray, İ. Ortaylı, A. Duben, ... O. Tokgöz (Ed.), *Türkiye'de ailenin değişimi* içinde (s. 69-78). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Dergisi.

Mingione, E. (2006). Güney Avrupa refah modeli ve yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı mücadele. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları kitabı* içinde (Çev. Çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Barış Balaban). s.261-286. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özbek, N. (2002). Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de sosyal devlet. *Toplum ve Bilim*, *92*, 7-33.

Özdemir, S. (2005). Refah devletinin gelişme ve bunalım dönemlerinde iş piyasaları [Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan Özel Sayısı]. *İktisat Fakültesi*

Mecmuası, , *55*(1), 695-733.

Özdemir, S. (2010). Sosyal gelişim düzeyleri farklı refah devletlerinin sınıflandırılması üzerine bir inceleme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 232-266.

Özmete, E. (2004). Ailelerin öznel refah (Subjuctive well-being) düzeylerine ilişkin bir değerlendirme. *Aile ve Toplum*, *2*(7), 23-33.

Özsoy, A. (2005). *Popüler kültür ürünü olarak durum komedileri: 'Çocuklar duymasın' örneğinde aile söylemi* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Sayın, Ö. (1987). Aile içi ilişkilerin toplum ve birey boyutunda çözümlemesi. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, *1*.

Tekeli, Ş. (1990). Çağdaş evliliğin ortaçağ kökenleri. Beylü Dikeçligil-Ahmet Çiğdem (Ed.), *Aile Yazılar 4* içinde (s. 423-435). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışmayı yapılandırmak*. Ankara: SABEV.

Tüfekci, S. (2003). *Kırsal kesimlerden büyükşehirlere göç ve göçün aile yapısında meydana getirdiği değişiklikler (İstanbul örneği)* (Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Wilensky, H. L., & Lebeaux, C. N. (1958). *Industrial society and social welfare: The impact of industrialization on the supply and organization of social welfare services in the United States*. Russell Sage Foundation.

Yaman, Ö. M., & Kesgin, B. (2011, Ekim). *Esnek piyasalar ve en alttaki yoksullar olarak engelli kadınlar*. Uluslararası Kör ve Az Gören Kadınların Mesleki Eğitimi, Mesleki Rehabilitasyonu, İstihdamı ve Sosyal Hayata Uyum Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Türkiye Körler Federasyonu, Ankara.

Konuta Sosyolojiden Bakmak: İstanbul'da Kentleşme ve Konut Edinme Süreçleri[1]

Murat Şentürk

Konut ve konut politikaları Türkiye'de kentleşmenin önemli boyutlarından ikisini oluşturmaktadır. Bu durum dünyanın hatırı sayılır bir kısmı için de geçerlidir. Avrupa'da ve ABD'de kent alanındaki akademik çalışmalara bakıldığında *konut sorunu*nun geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Konuta ilişkin bu ilginin günümüzde de devam ettiği söylenebilir. Farklı biçimlere ve içeriklere bürünse de *konut meselesi* Batı'da hâlâ çözüme kavuşturulmamış kentsel sorunlardan biridir. Konuta ilişkin önemli çalışmaları olan Gerhard Kessler (1949), İstanbul'daki konut sorununu ele aldığı bir makalesinde, mesken darlığının 100 yıldır iktisatçıları, mimarları ve sosyal politikacıları meşgul ettiğini belirtmektedir (s. 131). Buradan konutun 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren çözülmeye çalışılan bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. 19. yüzyılda kentlerdeki nüfus yoğunluğunun hızla artmasının bir sonucu olarak konut, *yeni kentlilerin* en temel ihtiyaçlarından biri hâline gelmiştir.

Kessler'e göre konut sorununa gösterilen ilginin kaynağı üst gelir grubunda bulunanlara ve onların sorunlarına yönelik değildir. Bu

1 Bu çalışma 2011 yılında İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bilim Dalında hazırlanan "Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul" başlıklı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

ilgi genellikle büyük şehirlerde yaşayan, alt ve orta gelir grubunda olan daha geniş bir kitleye yönelmiştir. Zira üst gelir grubunun herhangi bir konut sorunu yoktur. Diğer taraftan konut meselesinin çözüme kavuşturulmasını bekleyen geniş bir kitle bulunmaktadır. Kessler de İstanbul'a yönelik yapacağı incelemeyi bahsedilen nedenden ötürü "halk meskenleri"ne ayırmıştır (1949, s. 131).

Türkiye'deki akademik çalışmalara bakıldığında da konut meselesinin 1950'li yıllardan 1990'lara kadar genel olarak *gecekondu* olgusu etrafında yürütüldüğü söylenebilir. Konut ve sosyal konut problemlerini bütünlüklü ve kapsayıcı politikalar ile çözemeyen Türkiye açısından gecekondu, kente yeni gelen insanların barınma ihtiyaçlarını karşılayan bir araç hâline gelmiştir. Bu bağlamda *gecekondular* kuşkusuz Türkiye kentleşmesinin önemli dinamiklerinden biridir.

Bu çalışmada da konut meselesi ele alınırken *gecekondu* temel aksı oluşturacaktır. Ancak kentlerde konuta ve farklı mekânlara ilişkin yaşanan farklı gelişmelerle birlikte bir değerlendirme yapılması zaruridir. Diğer bir deyişle konut meselesi, sadece alt ve orta-alt gelir grubunun yaşadığı sorunları ve ürettiği biçimleri/çözümleri değil, üst gelir grubunun konut tercihlerini ve kentteki diğer mekânsal gelişmeleri ve müdahaleleri de dikkate almayı gerektirir. Alt gelir grubunun inşa ettiği ve yaşadığı gecekonduların ortaya çıkması; bu süreçte toplumun, devletin ve sermayenin aldığı konum; konuta ilişkin perspektifi genişletme ve sosyolojik bir yaklaşımı benimseme ihtiyacını beraberinde getirmektedir.

Konut sorununun daha çok ekonomik ve sosyal politika perspektifinden ele alındığı söylenebilir. Ekonomik açıdan meseleye odaklanan çalışmalar vergilere, konut maliyetlerine vb. süreçlere odaklanmaktadır. Bu türden çalışmalar vergi sisteminin ardındaki yapısal sorunlara ve ideolojik arka planlara odaklanmak yerine veriler üzerinden temel bir analiz yapmaktadır. Sosyal politikada ise kentin alt gelir gruplarında yer alan ve dezavantajlı olarak kabul edilen grupların mesken problemini çözmeye yönelik sosyal konutların inşa edilmesi, kira yardımı vb. konular yer almaktadır. Konut beş

sosyal politika alanından (iş, istihdam ve refah, emeklilik, sağlık ve aile hizmetleri) biri olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda insanların ev satın almasına yönelik yardımlar yapılmakta, evsizlere konut sağlanmakta ve kamu konutları için çeşitli imkânlar sunulmaktadır (Beland, 2010, s. 28). Bu türden çalışmaların doldurduğu önemli boşlukların bulunduğunu söylemek gerekir. Fakat söz konusu problemin hangi tarihsel ve toplumsal bağlamlarda gerçekleştiği, ne tür iktisadi, siyasi ve toplumsal süreçlerle ilişkide olduğu ortaya konmadan kalıcı çözümler üretmenin zorluğu ortadadır. Hızlı kentleşmenin yaşandığı ilk günlerden beri varlığını sürdüren bu sorunun modern iktisadi sistemle ve modern kentleşme dinamikleriyle yakından ilişkide olduğu söylenebilir.

Türkiye'deki konut meselesini bu bağlamda değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Türkiye'deki enformel konutu; siyasal, toplumsal ve ekonomik boyutlarıyla ele alan Buğra, devlet müdahalesinin biçimi ile enformel sektör aktiviteleri arasındaki ilişkinin doğasını tartışmaktadır. Türkiye'deki kural dışı/çarpık/düzensiz yerleşmenin, enformel sektörün gelişimindeki temel dinamiklerden biri olduğunu belirtmekte ve konut meselesini daha çok *enformel ekonomi* bağlamında değerlendirmektedir (1998, s. 303-304).

Buğra, konut meselesini; mütekabiliyet ilişkilerini ve yeniden dağıtım sistemlerini odağa alarak incelemeye çalışmaktadır. Evrensel olarak temel insani ihtiyaçlardan biri olarak tanımlanan barınma ihtiyacının, piyasa ekonomisinin gayrişahsi güçlerine bütünüyle bırakılamayacağını belirten Buğra'ya göre, ABD gibi en liberal piyasa ekonomilerinde bile bu ihtiyacın karşılanmasını sağlayacak formel kurumsal mekanizmaların dizayn edilmesinde devlet önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin genelinde formel yeniden dağıtım araçları, kural dışı/çarpık yerleşmelerin büyümesiyle harekete geçen enformel mütekabiliyet/karşılıklılık ağlarıyla yer değiştirmiştir. Kural dışı/çarpık yerleşmeler alt gelirlilerin konut probleminin kendiliğinden çözülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Fakat ahlaki ekonomide devlet formel ve kurumsallaş-

mış mekanizmalarla konut probleminin çözülmesine destek olur. Türkiye'de ise enformel konut sektörünün şekillenmesinde devletin önemli bir rolü bulunmaktadır. Kural dışı/çarpık yerleşmeler, barınma ihtiyacını toplumsal olarak meşru kabul eden ahlaki bir temelde gerçekleşmektedir. Bu yerleşimler devlet tarafından atılan başarılı adımlarla düzenli hâle getirilmiştir. "Alicenaplık" olarak görülen bu durum giderek olumsuz bir mütekabiliyet/karşılıklılık ilişkisine dönüşmüştür. Bu durum Türkiye'de gayriahlaki konut ekonomisinde barınma ihtiyacının meşruiyetinin alt üst olmasına, kural dışı/çarpık yerleşmelerin ticarileşmesine ve orta sınıf konut piyasası içinde olumsuz mütekabiliyet/karşılıklılık ağlarının öneminin artmasına tipik bir örnek oluşturmaktadır (Buğra, 1998, s. 306). Devletin Türkiye'de konut üretiminin şekillenmesinde önemli bir rolü olduğu yadsınamaz. Bununla beraber devleti, sermayenin ve toplumun talepleriyle ve beklentileriyle buluşturan, birbirlerinden güç alan bir işbirliğinin varlığından da söz etmek gerekecektir. Örneğin sıklıkla olumsuz bir biçimde atıfta bulunulan ve devletin/siyasetin kendini sürdürme aracı olarak konumlandırılan gecekondu ve imar aflarının bizatihi dönemin iktisadi, siyasi ve toplumsal koşulları dikkate alınmadan değerlendirilmesi, bahsedilen işbirliğinin anlaşılmasını güçleştirecektir.

Bu türden müdahalelerin ortaya çıkış sebeplerinin; toplumsal ve siyasal koşullar, yöneticilerin beklentileri ve hedefleri vb. açılarından ele alınması, konuta yönelik sosyolojik bir bakış açısını beraberinde getirecektir. Bu sosyolojik perspektifin -ekonomik ve sosyal politikadan farklı olarak- daha kuşatıcı bir çözümlemeyi sağlayacağı söylenebilir. Kemney'in belirttiği gibi sosyolojik boyut olmadan konut üzerinde çalışmak -ister ekonomistler, ister sosyal hizmet uzmanları ya da siyaset bilimciler olsun- tek boyutlu olmak durumundadır (1981, s. 85).

Konut sosyolojisinden ve/veya konuta ilişkin sosyolojik yaklaşımdan bahsedilirken öncelikle yeterli konuta erişimin en temel insani ihtiyaçlardan biri olduğu belirtilmelidir. Bu nedenledir ki gelişmiş

toplumlarda evsizlik, doğrudan "güvensizliğin" ve "yoksunluğun" radikal bir formu olarak değerlendirilmektedir (Polakow ve Guillean, 2001'den akt., Beland, 2010, s. 36). Kentleşme süreci nedeniyle kentlere "yeni gelenlerin" olması söz konusudur ve yaklaşık iki asırdır süren bu eğilim devam etmekte, dünyadaki kent nüfusu kır nüfusunu geçmektedir. Dolayısıyla ister büyük ister küçük olsun kentlere yönelik bu ilgi var olduğu sürece yeni gelenler ve onların konut ihtiyacı da olacaktır. Konut kente gelenlerin burada var olmalarını sağlayacak temel imkânlardan biridir.[2] Bu bağlamda konut meselesinin kentleşmenin temel dinamiklerinden biri, kente yeni gelenlerin ve kentte var olan yoksulların en temel insani ihtiyaçları olduğu söylenebilir.

Kentsel yoksullukla ilgili yapılan çalışmalarda en önemli sorunların başında konuta erişimin geldiği bilinmektedir. Konut sahibi ya da kiracı olmanın çok zor olduğu büyük kentlerde arazilerin sınırlılığına ve nüfusun kalabalığına paralel bir biçimde gayrimenkul fiyatlarının yüksek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla yoksulların en fazla şikâyet ettikleri konunun başında konut/barınma sorunu gelmektedir.[3]

Konuta ilişkin sorunların ortaya çıkmasında kentin üretim mekânlarına ve iktisadi yapısına yönelik müdahaleler de önemli bir rol üstlenmektedir. Kentteki arazilerin metalaşması, emlak ve arazi spekülasyonuna bağlı olarak konutun bir yaşam alanından ticari bir meta hâline gelmesi sosyolojik açıdan dikkate değerdir. Giddens (1998), konutun bizatihi amaç olmaktan ziyade giderek amaca götüren araç hâline geldiğini vurgulamaktadır. Konut araştırmalarının

2 Bu nedenle "İstanbul'un taşı toprağı altın"dır. İstanbul'daki arazilerin daralmasıyla birlikte ortaya çıkan kalıcı/devredilemeyen yoksulluk, kentte arazi ve konut ilişkileriyle yakından ilişkilidir.

3 Ömer Yaman'ın Esenler'de yürüttüğü çalışma (2012); kira, barınma sorununun yoksullar açısından ne kadar merkezî olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanlar, memleketleri ile İstanbul arasında karşılaştırma yapmakta, maddi olarak ev kirasını karşılamakta ve yiyecek almakta zorlandıklarını belirtmektedirler. İnsanlar artık kentte kendilerini var edebilecekleri kentsel araziden yoksun bulunmaktadırlar. Tam da burada artık devredilemeyen, kalıcı yoksulluklardan bahsetmek gerekmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005). Dolayısıyla konut, yoksulların kentteki temel yaşam stratejilerinden birini oluşturmaktadır.

ana görevi konut ve bu bütün amaçlar arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmaktır. Bu çabada *kimlik* ve *yaşam tarzı* anahtar kavramlardır. Kendi kendine saygının başarılması ve seçilmiş bir yaşam tarzı aracılığıyla oluşan pozitif kimlik, hane halklarının konut seçiminin önemli birer unsuru olabilir (Clapham, 2005, s. 1-2).

Konutu ele alırken sadece yoksullar tarafından inşa edilen ve daha sonra "ranta" dönüştürülen alanlardan bahsetmek yeterli değildir. Üst gelir grubunun konut tercihlerinin, konut ve iş merkezi arasındaki ilişkilerin, konuta yüklenen statü rolünün, konut kalitesinin değil konuta yüklenen imaj değerinin/anlamın konuta ilişkin algıları ve düşünme biçimlerini değiştirdiğini kabul etmek gerekir. Diğer bir deyişle konutun yaşadığı içerik ve biçim değişiminin de sosyolojik boyuta önemli katkıları olacaktır.

Bu çalışmada ise sosyolojik yaklaşım benimsenecek ve konut meselesi gecekondulaşma süreciyle paralel bir biçimde değerlendirilecektir. Bu değerlendirmenin ana aksını ise Türkiye kentleşmesinin temelini oluşturan İstanbul örneği oluşturacaktır. Türkiye örneği değerlendirilmeden önce sosyolojik perspektifi güçlendirmek adına sosyoloji literatüründeki konuta ilişkin yaklaşımlar ele alınacaktır.

Kuramsal Arka Plan: Konut ve Sosyoloji

Sosyolojik olarak konut ele alınırken toplumsal yapıların dikkate alınması gerekmektedir. İleri düzeyde kentleşmiş endüstriyel topluluklarda konut sahibi ve/veya kiracı olmanın farklı ekonomik, sosyal ve siyasal arka planları olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin gecekondu yerleşmeleri üçüncü dünya ülkelerinde konutla ilgili önemli bir role sahipken ileri düzeyde kentleşmiş kapitalist toplumlarda bu kadar merkezî bir yere sahip olmayabilir. Aynı şekilde üçüncü dünya ülkelerinde konut sahipliği oranı yüksek iken kentsel endüstriyel toplumlarda bu oran oldukça düşüktür (Kemeny, 1981, s. 3).

Konutla ilgili sosyolojik çalışmaların önemli bir kısmı da söz konusu kentsel endüstriyel toplumlarda yürütülmüştür. Bu çalışmada daha çok meseleyi sosyolojik açıdan ele almaya ve kavramsallaştırmaya

çalışan sosyologların yaklaşımları ele alınacaktır. Her ne kadar bu yaklaşımlar, içinde yer aldıkları kültüre bağlı olsalar da bu çalışmalar Türkiye'de konut politikalarını sosyolojik açıdan ele alınmasına imkân sağlayacak bazı kavramsal araçlara sahiptir ya da en azından yeni bazı kavramsal araçların geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Konuta ilişkin ilk sosyolojik değerlendirmelere Engels'in İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu (2013) başlıklı çalışmasında rastlandığı söylenebilir. Kente ve kentteki mekânsal değişime yönelik özel bir ilginin ürünü olmayan bu çalışmada Engels, İngiltere'de işçi sınıfının durumunu analiz ederken konut sorununu da ele almaktadır. İşçi sınıfının –kapitalizmin mekânında– kentte yaşadığı çelişkilerden biri de konuttur ve işçilerin barınması en önemli sorunlardan biridir. Marx gibi kapitalist üretim biçiminin işleyişine odaklanan Engels, bu sürecin ortaya çıkardığı büyük bir sorunu ele alması açısından önemlidir, fakat konut değerlendirilmesinde sosyolojik bir kuram ortaya koymamıştır. Diğer taraftan dönemin diğer kurucu sosyologları olan Marx, Weber ve Durkheim da makro bir toplumsal kuram geliştirme çabasında olduklarından kente, kentsel mekânlara ve konut problemlerine özel olarak odaklanmamışlardır. Zira bu üç sosyolog da kapitalist gelişme ile ortaya çıkan toplumsal ilişkilerin temel kuramını geliştirmeye çalışmışlardır (Saunders, 1986, s. 1–2). Bununla birlikte söz konusu sosyologların kuramları gerek kent gerekse konut meselesinin 20. yüzyılın ikinci yarısında ele alınmasında başvurulan temel kaynaklara dönüşmüştür. Özellikle Weber'in siyasal egemenlik, toplumsal tabakalaşma, bürokrasi gibi konularla ilgili görüşleri 1960'larda kenti kaynak dağıtım sistemi olarak ele alan Weberci yaklaşımlar tarafından kullanılmıştır. Marx'ın; toplumsal yeniden üretim, sınıf mücadelesi ve sermaye konusundaki analizleri ise 1970'lerde Marksist yaklaşımlar tarafından yeniden ele alınmıştır (Saunders, 1986, s. 3). Bu çalışmada söz konusu yaklaşımların temel görüşleri özet bir şekilde ele alınarak Türkiye deneyiminin değerlendirilmesinde kullanılmaya çalışılmıştır.

Konut Sınıfları: Kamu Konutlarına Erişimde Yaşam Şansı

John Rex ve Robert Moore'un 1960'lı yıllarda Birmingham'da yaptıkları araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak geliştirdikleri konut sınıfları yaklaşımına göre, kentte konut edinme sürecinde bir çatışma yaşanmaktadır. Sınırlı bir *düzenin* varlığını kabul eden araştırmacılara göre kente yeni gelen göçmenler, kaynakları sınırlı konut edinme sürecinde birbirleriyle çatışmaktadırlar. Genel olarak düzenin var olduğu kentte çatışma, kamu konutlarının edinilme sürecinde ortaya çıkmaktadır (1974, s. 1–7). Zira kamunun yaptığı konutların dışındaki konutlara erişimi *gelirin miktarı* ve *sürekliliği* belirlemektedir. Kamu konutlarına erişim ise bizzat kamunun koyduğu/belirlediği kriterler, kurallar ve prosedürler çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu yasal çerçeve ise genellikle kente yeni gelenlerin, gelirlerinin miktarları düşük ve süreksiz olanların ve kamu konutlarından yararlanamayanların *yaşam şanslarını* etkilemekte ve bir çatışma yaşanmasına neden olmaktadır (Rex ve Moore, 1974, s. 3–7). Bu durum kamunun elinde bulundurduğu kaynakların (konutların) kullanımı, tahsisi vb. konusunda vereceği kararların önemli olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye'de kamunun kentlerdeki arazilerin önemli oranda sahibi olması, konut edinme süreçlerinde hazırlanan kuralların ve prosedürlerin belirleyici olma özelliğinin daha güçlü bir biçimde yaşanmasına neden olduğu söylenebilir.

Rex (1968, s. 211), kentsel ekoloji yaklaşımının geliştirdiği *kentsel bölgesel kuramını*[4] alarak konut edinme biçimlerine/mülkiyet durumlarına (üst-orta sınıf, alt-orta sınıf ve işçi sınıfı) ve yaşam tarzlarına/ayrışma alanlarına (banliyö ve kent merkezi) göre kentteki konut alanlarını sınıflandırmıştır. Buna göre kentteki farklılaşma ve çatışma alanları bu iki değişken üzerinden gidilerek sınıflanabilir ve bir kent haritasına ulaşılabilir. Burada Rex ve Moore, mülkiyet durumuna bakarken gelirin miktarına ve sürekliliğine vurgu yapmışlar, fakat söz konusu gelirin edinilmesini sağlayan iktisadi süreçlere ve kamu müdahalesine değinememişlerdir.

4 Kentsel ekoloji daha çok arazi kullanımı üzerindeki rekabeti öne çıkarmaktadır.

Bununla birlikte konutların *mülkiyet durumlarına* ve yerleşim alanlarının özelliklerine göre biçimlenen *ya*şam tarzlarına bakarak kent içi toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerin görülebileceği söylenebilir. Örneğin üst gelir grubunun endüstriyel bir kent merkezinden hızlıca şehrin banliyölerine gitmesi, işçilerin, göçmenlerin kent merkezine gelmesi; endüstrinin desantralizasyonu ile kent merkezinin yenilenmesi ve üst gelir grubunun geri dönüşü yaşanmaktadır. Giddens'a göre (1998, s. 104) bu durum endüstri, finans sermayesiyle ve emek piyasasıyla ilişkili bir konut edinme sürecinin olduğunu göstermektedir.

Mülkiyet durumları ve yaşam tarzlarının yanı sıra bu yaklaşımda öne çıkan bir başka kavram *yaşam şansı*dır. Rex ve Moore, Marksist sosyologlardan farklı olarak mesleği veya üretim araçları sahipliğini açıklayıcı bir değişken olarak kullanmamış, bireylerin hayat tarzlarının ve statülerinin sadece işlerine ve gelirlerine göre değil, *yerleşim* gibi temel güç ve zenginlik kaynaklarıyla ilişkili olduğunu belirten Weber'in yaklaşımından hareket etmişlerdir (Slattery, 2007, s. 385). Buna göre aynı emek piyasasında bulunan ama farklı *yaşam şanslarına* sahip olan bireyler var olabilmektedir. *Yaşam şansı* konutların kullanımına olan erişim türlerini belirlemektedir. Bu bağlamda konut sınıfları yaklaşımı üretim araçlarına sahip olup olmamaya bağlı olarak ikili bir ayrımdan değil, daha karmaşık toplumsal ilişkilere dayalı olarak oluşan *yaşam şanslarının* kentteki konut sahipliğinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla temel mesele farklı toplumsal grupların konut edinme sürecindeki erişim olanaklarıdır (Rex, 1973a, 1973b). Kente *yeni gelenler*in; farklı etnisitelerin oluşturduğu çatışmalar, piyasa koşulları ve devletin uygulamaları nedeniyle *yaşam şansı,* diğer bir deyişle konutlara erişim şansları en az olan grup olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kente yeni gelenler piyasanın ve kamunun yapısından ve aldığı kararlar nedeniyle konut imkânlarından yararlanamamakta ve özellikle kent merkezinde yer alan düşük standartlı/eskimiş ve çok sayıda ailenin bir arada oturduğu konutlarda kiracı olarak oturmak zorunda kalmaktadırlar

(Marshall, 1999, s. 428). Böylelikle bu yaklaşımda *değerler hiyerarşisi*nin konut meselesinde konumlandırılması ile farklı toplumsal grupların değişik konut tiplerinde yerleşmesi açıklanmaya çalışılmaktadır (Kemeny, 1981, s. 12).

Bununla birlikte Rex ve Moore'un Weber'in statü grubu kavramını yanlış bir biçimde kullandığı söylenebilir. Weberci anlamda toplumdaki statü üretim araçlarının sahipliği ile değil dağıtım örüntüleri ile belirlenmektedir. Bu durumda statü sınıf farklarından ziyade tüketim örüntülerini göstermektedir (Haddon 1970'den akt., Gottdiener, 1994, s. 166). İyi bir evde oturmanın kişiyi zengin etmediği, biri zenginse iyi bir evde oturacağı söylenebilir. Bu bağlamda toplumdaki eşitsiz konut dağılımının eşitsiz gelir dağılımının nedeni değil, onun bir sonucu olduğu görülmektedir. Slattery'e göre (2007, s. 388), bireyin hayat tarzını ve toplumsal konumunu belirleyen oturduğu evden çok mesleği ve geliridir. Dolayısıyla konut kullanımı, *yaşam şanslarına erişimin* bir nedeni değil bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir (Haddon 1970'den akt. Pahl, 1975, s. 246).

Burada Rex ve Moore'un kente yeni gelenlere ve kamunun sunduğu konut potansiyeline odaklandığı belirtilmelidir. Onlara göre kamunun sunduğu imkânların dışında var olan konut edinim süreçleri gelirin miktarıyla ve sürekliliğiyle yakından ilişkilidir. Diğer bir deyişle meslek ve meslekten elde edilen gelir burada temel belirleyicidir. Buradaki temel problem kamunun konut arzında kente yeni gelenlerle ilgili aktif bir tutum sergilememesi ve bir anlamda bu grupları kendi başlarının çaresine bakmak durumunda bırakmasıdır. Konuta erişim konusunda diğerleri gibi yaşam şanslarına sahip olamayan bu toplumsal gruplar, kendilerini var edebilecek alan olarak kent merkezlerini görmekte ve buraya yerleşmeye başladıkları andan itibaren farklı etnik gruplarla bir çatışma ve rekabet içerisine girmektedirler. Dolayısıyla kamunun, kente yeni gelenlerin konuta erişimini mümkün kılmasıyla konut edinme sürecinde ortaya çıkan çatışmalar önlenebilecektir. Bu bağlamda Rex ve Moore, kente yeni gelenlerin konut edinme sürecinin, çatışmalara neden olmamasını

sağlayacak düzenlemelerden yanadırlar. Sonrasında kendilerine gelecek olan eleştirilere yönelik, sınıfsal bir çatışmaya odaklanmadıklarını söyleyen Rex, siyahların ve yetimlerin sırf bu özellikleri nedeniyle konut edinme sürecinde sorunlar yaşadığını belirterek (Rex, 1977, s. 221), "konut sınıfları" yerine "aşağı sınıf" tanımlamasını kullanmıştır (Rex ve Tomlinson 1979'dan akt., Slattery, 2007, s. 388).

Bütün bu sınırlılıklarına rağmen konut sınıfları yaklaşımı, kapitalist kentleşme sürecinde belirli toplumsal grupların konut edinmesinde devletin, finans ve endüstri sermayesinin, toplumun ne tür yaklaşımlar içerisinde olduğunu göstermesi ve söz konusu aktörler aralarındaki ilişkinin analiz edilebilmesine katkılar sağlayabilir (Giddens, 1998, s. 103, 108). Türkiye'de de kamunun kente yeni gelenlerin konut edinim süreçlerinde ne tür bir pozisyon aldığı, ürettiği konutlarda hangi toplumsal grupların yararlandığı ve hangilerinin dışarıda kaldığı bu perspektiften bakıldığında anlamlı bir biçimde analiz edilebilir.

Bununla birlikte Türkiye kentleşmesinde –özellikle İstanbul'da– kente yeni gelenlerin konut edinme süreçlerinde, devletin verdiği kararlar, yasalar, yönetmelikler ve prosedürler bireysel girişimleri etkilediği gibi özel sektörün de yatırımlarını büyük ölçüde yönlendirmiştir. Bu bağlamda kent yöneticileri (ya da kentle ilgili kararları veren tüm yöneticiler) sadece kamu konutlarıyla ilgili değil, aldıkları kararlarla konut piyasasının ve edinme süreçlerinin ve çok daha önemlisi kentteki birçok gelişmenin temel belirleyicilerinden biri hâline gelmiştir. Kent yöneticilerinin konumunu yakından görmek için kent yöneticileri/işletmecileri yaklaşımından bahsetmek gerekmektedir.

Konuta Erişilebilirlik ve Erişimi Düzenleyen Kent Yöneticileri

Raymond E. Pahl (1975, s. 245-247), konuta erişilebilirlik araçlarının ne kadar önemli olduğunu gösteren Rex ve Moore'un konut durumlarından ziyade erişilebilirlik araçlarının analize konu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre konutlara ulaşılabilirlik kriterlerini ve araçlarını belirleyen, karar veren ve kontrol edenler kent

yöneticileridir. Pahl, sadece konuta ilişkin değil diğer kaynakların dağıtımında da kent yöneticilerini öne çıkarmaktadır. Weber'in; güç, bürokrasi ve modern toplumlardaki yönetim sistemleri hakkında yaptığı çalışmalarından hareketle geliştirdiği (Thorns, 2004, s. 30) *kent yönetimciliği* kuramında Pahl, kent yöneticilerinin aldığı kararlarla kentteki kaynakları nasıl dağıttığına odaklanmaktadır. Yaşam şanslarına ilişkin kaynaklar ve imkânlar, *rastgele olmayan* bir biçimde kent yöneticileri tarafından dağıtılmaktadır; bu nedenle dağıtımı yapan ve "kapı bekçileri" konumunda olan yöneticilerin *değerleri* ve *ideolojileri* Pahl'ın yaklaşımında merkezî bir yere sahiptir (1975, s. 206). Pahl, burada Weberci anlamda bürokraside yer alan kent yöneticilerini öne çıkarmaktadır. Buna göre kent yöneticileri sahip oldukları *gücü* bireysel özelliklerinden değil doğrudan bürokratik sistemden almaktadırlar (Slattery, 2007, s. 281–283).

Kaynakların ve imkânların dağıtımında en önemli husus mekânsal sınırlamalardır. Zira mekânsal sınırlamalara ilişkin kararların öngörülen ve beklenmedik sonuçları olabilmektedir ve bunlar eşit ölçüde önemlidir. Örneğin kaynaklara ve imkânlara erişilebilirliğin yetersiz olması beklenmedik göçlere yol açabilir ve bu göçlere müdahale edilmesi göçü artırabilir ya da durdurabilir (Pahl, 1975, s. 249–250). Bu bağlamda kent yöneticilerin alacağı kararlarla konuta ilişkin gelişmeler de şekillendirilebilir, kamunun konuta ayıracağı kaynaklar artabilir ya da azalabilir. Yine buna ek olarak kaynakların artması ya da azalması durumunda da bu imkânlardan kimlerin nasıl yararlanacağı da kent yöneticileri tarafından belirlenmektedir. Burada sadece kamunun konut üretimiyle ilgili doğrudan verdiği kararlardan değil, daha geniş ölçekte atılan adımların etkisi olabileceği vurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle kent yöneticilerinin ahlaki ve siyasal değerlerinin ve temel kararlarının kentsel alandaki yaşam şanslarını nasıl etkilediği temel problemlerden birini oluşturmaktadır (Pahl, 1975, s. 207).

Pahl'a göre, devlette yoğunlaşan iktidar, yöneticilere özel bir konum vermekte ve yerel yöneticiler kentsel kaynakların dağıtımında belir-

leyici aktör olmaktadırlar (Pahl, 1977'den akt., Şengül, 2009, s. 156). Bununla birlikte kamu görevlilerinin yanı sıra özel sektördeki yöneticiler de kaynak dağıtımında belirleyici olabilmektedirler. Örneğin konut kredisi faizlerini düzenleyenler ev sahibi olmayı etkilemekte ve banka yöneticileri konut satın alma biçimlerini belirleyebilmektedirler (Slattery, 2007, s. 281–282). Fakat burada kent yöneticilerinin genellikle özel sektöre ait koşulları da belirlediğine dikkat çekilmelidir.

Konut, iş piyasası ve eğitim, Pahl'ın kent yöneticileri bağlamında odaklandığı temel noktalardır. Pahl'a göre bu kaynaklar kentsel sistemin temel bileşenleridir ve yaşam şanslarını belirlemektedir. Pahl'a göre kapitalist sistemin gelişiminde birçok konut krizi yaşanmıştır. Devlet destekli konutlar bir çözüm olarak görülmüş, tren ağları ve ucuz bilet ücretleriyle işçi sınıfı banliyölerinin gelişimi sağlanarak işçi sınıfının konut problemleri çok düşük standartlı, derme çatma ve düşük kiralı konutlarla aşılmaya çalışılmıştır (1975, s. 240). İş piyasası ve iş piyasasını ilgilendiren kararlarla konut edinme süreçleri arasında yakın bir ilişki kuran Pahl, mesleklerin yaşam fırsatları göstergesi olarak önemini koruduğunu düşünür (s. 151). Burada hem iş piyasası ve konut hem de diğer kaynaklar açısından *seçim*den ziyade *sınırlamalar/kısıtlamalar* belirleyicidir. Bu nedenle mesleki, coğrafi, endüstriyel, konut ve kamusa mekânlar konusundaki *sınırlılıkları* belirleyenlere kent yöneticilerine ve kararlarına bakılmalıdır (Pahl, 1975, s. 156–157).

Kent planlama kaynak dağıtım sürecinin en önemli mekanizmalarından biri hâline gelmektedir. Planlama kapsamında ekonomik yatırımlar kentin merkezine konumlandırılırsa bu arazi değerlerinin yükselmesine neden olabilmekte ve merkezde yaşayan yoksullar kentin çeperlerine yerleşmek durumunda kalabilmektedirler. Pahl'a göre (1975, s. 148) bu durum, yoksulları iki açıdan da zor durumda bırakmaktadır: Birincisi gelişen ekonomik zenginlikten yoksullar pay alamamakta, ikincisi ise çepere yerleştikleri için kentsel hizmetlerden yararlanmak konusunda dezavantajlı konuma düşerek daha fazla para ve zaman harcamaktadırlar. Dolayısıyla planlama süreçlerinin kaynak dağıtımında merkezî araçlardan biri olduğu söylenebilir.

Türkiye'de her ne kadar kentin gelişiminde planlamanın etkisinin gerçekleşmediği, kentlerin göç baskısıyla ve siyasetin çıkarları doğrultusunda umarsız bir biçimde geliştiği iddia edilse de kaynakların dağıtımında bazı plan kararlarının etkili olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle planlamaların bütünüyle etkisiz olduğunu söylemek güçtür. Pahl'ın da belirttiği gibi kent yöneticilerinin bazen belirledikleri *sınırlılıklar,* çoğu zamansa bu sınırlılıkları gevşetmeleri ya da katı bir biçimde uygulamaları söz konusu olabilmektedir. Özellikle planlamanın rasyonalitenin bir gereği olduğuna olan inancın güçlü bir biçimde kendini hissettirdiği zamanlarda, planlamanın ve bundan dolayı belli bir uzmanlığa sahip teknokratların ve bürokratların kentsel kaynakların dağıtımında belirleyici olmaya çalıştığı söylenebilir. Planlama faaliyetinde konut alanlarının gelişimi kontrol altında tutulmasa da iktisadi mekânların kurulmasının öngörüldüğü alanlara ilişkin kararlar ve sınırlılıklar konut edinme süreçlerine ve biçimlerine de etkide bulunmuştur. Başka bir deyişle planlama, iktisadi yatırımlara ilişkin geliştirdiği *sınırlılıklar* ile konut gibi birçok kaynakla ilişkili de belirleyici olabilmiştir.

Bununla birlikte kaynakların ve imkânların dağıtımında bazı durumlarda kent yöneticilerinin de aracı olarak kaldığı söylenebilir. Pahl'ın ortaya koyduğu yaklaşıma yöneltilen en önemli eleştirilerden birisi kent yöneticilerini de yönetenlerin olabileceğine ilişkindir. Bu kapsamda Pahl'ın kent yöneticilerine gereğinden fazla güç atfettiği, onların üzerinde yer alan politikacıları ve işletme sahiplerini dışarıda bıraktığı onun yaklaşımına getirilen temel eleştirilerdir (Slattery, 2007, s. 283). Kent yöneticilerinin bağımsız bir değişken olmasına ilişkin bu türden eleştiriler karşısında Pahl, daha sonraki çalışmalarında kent yöneticilerinin piyasa ve merkezî devlet tarafından kısıtlandığını kabul etmiştir (Şengül, 2009, s. 24–25). Burada analize dâhil edilmesi gereken en önemli unsurların siyasi ve iktisadi koşullar olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle devletin ve sermayenin kaynakların ve imkânların dağıtımındaki konumu da önemli hâle gelmektedir.

Emeğin Yeniden Üretimi ve Konut

Konut her ne kadar toplumsal bir olgu olsa da konut ekonomisinin önemli etkileri de bulunmaktadır. Konutun üzerindeki ekonomik örgütlenmenin ve siyasal eylemlerin etkisi, konutun toplumsal yapı aracılığıyla kırılması olarak görülmelidir. Konut meselesinde güç ilişkileri, ekonominin örgütlenmenin ve siyasal eylemlerin etkililiğini belirlemektedir. Bu bağlamda konut ekonomisinin siyasal sosyolojisinden (Kemeny, 1981, s. 84) bahsetmek mümkündür.

Konut ve ekonomi, devlet ve sermaye arasındaki ilişkileri 1970'li yıllarda Fransa'daki, özelde Paris'teki dönüşümler ekseninde ele alan Manuel Castells'in kenti üretim ve tüketim ilişkileri çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir. Castells (1997, s. 214), kent mekânında yaşanan gelişmelerin, üretimin ve tüketimin kapitalist örgütlenmesinden ve bu sürece yönelik devlet müdahalesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Kente ilişkin yaklaşımında Marksist bir tutum sergileyen Castells; tüketim ilişkilerini, özellikle kolektif tüketimi analizine dâhil ederek yeni bir yaklaşım geliştirmeye çalışmıştır.

Bu bağlamda Castells'in (1997) üretim araçlarının dışında *yeniden üretim* süreciyle de yakından ilgilendiği söylenebilir. *Yeniden üretimin* işçinin iş dışındaki yaşam alanlarını belirlediği görülmektedir. Kentlerdeki tüm süreçlerin tüketim araçları etrafında şekillenmediğini kabul eden Castells, gelişmiş kapitalizmdeki "kent sorununun" ortak tüketim etrafında biçimlenen toplumsal değişimle yakından ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Devlet tarafından sunulan ortak/kolektif tüketime dikkat çeken Castells'e göre kentsel mekânda ekonomi daha üst seviyede şekillendirilirken alt seviyede ise tüketim kolektif olarak örgütlenmektedir. Bu bağlamda tüketim yalnızca kente özgüdür ve kapitalist üretim tarzı ile kentsel gelişme arasındaki temel ilişki kolektif tüketim yoluyla kurulmaktadır (Castells, 1983'ten akt., Şengül, 2009, s. 23–24).

Castells'e göre kapitalizmin en büyük sorunlarından biri pazar ihtiyacıysa, farklı tüketim türlerinin sürekli pazarı geliştirmek zorun-

da olduğu söylenebilir. Bu tüketim türlerinden biri ortak/kolektif tüketimdir. Örneğin ABD'deki konutların ve banliyölerin gerektirdiği davranış ve tüketim biçimleri, devletin belirli bir kentleşme politikasıyla oluşmuştur. Bu durum hem üretim hem de tüketim süreçlerindeki ihtiyaçların karşılandığını hem de halkın taleplerinin karşılandığını göstermektedir. Castells'e göre ortak/kolektif tüketim sisteminde ve onun sonucu olarak kent sisteminde devletin rolü daha belirgin bir hâle gelmektedir (1976, s. 13).

Kolektif tüketim emeğin yeniden üretimi için gerekli olan bir süreçtir. Kolektif tüketim araçlarının üretimi, dağıtımı ve yönetimi kentsel mekânda gerçekleşmektedir. Castells'e göre devlet tarafından sağlanan sağlık, eğitim, ulaşım ve boş zaman faaliyetleri gibi kolektif tüketim araçları, işçilerin kapitalizmden memnun olmalarını ve ona karşı muhalefet geliştirmemelerini sağlamaktadır. Böylelikle kolektif tüketim sınıfı kontrol etmek için vardır ve özellikle konut ve eğitim gibi tüketim araçları, yerel yönetimler tarafından dağıtılarak işçi sınıfı üzerinde bir kontrol geliştirilmektedir (Slattery, 2007, s. 291–292). Bu bağlamda Castells'e göre kolektif tüketimin dağıtımı sürecinde ortaya çıkan eşitsizliklerin görünür olduğu en önemli alanlardan biri konuttur. Gelir düzeyiyle ilişkili olan konut, bununla sınırlı değildir. Konut mülk edinmenin yanında toplumsal konumun bir ifadesidir. Konut edinme sürecinde gelirin miktarının ve sürekliliğinin önemli olduğunu vurgulayan Castells'e göre, bu koşul üretim sistemi ve toplumsal hiyerarşi ile siyasal-ideolojik bütünleşmenin doğrudan bir fonksiyonu olan *istikrarı* zorunlu kılmaktadır. Castells de tıpkı Rex ve Moore gibi, asıl sorunun kamu konutlarında yaşandığını vurgulamaktadır. Özellikle konuta ilişkin kamu yatırımlarının sanayiden sonra gelmesi, konut alanının özel sektöre bırakılması ya da devletin sınırlı bir konut politikası içinde olması konut üretimini sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte kamunun konuta erişimde çeşitli kurallar koyması kamu konutlarının erişilebilirliğini belirlemektedir. Bu bağlamda gelirin yanı sıra *toplumsal konum/statü* de konutların edinilmesine etkide bulunmak-

tadır. Örneğin Fransa'da göçmenlerin ya da inşaat işçilerinin sosyal konutlardan yararlanması sınırlandırılmıştır. Castells'e göre bu türden uygulamalar var olan eşitsizlikleri derinleştirmekle birlikte sosyal konutlarda oturanların yaşam biçimlerini ve gelir düzeylerini hâkim sınıfa bağımlı hâle getirmektedir. Bu sosyal konutların acil eylem planları dâhilinde kent dışındaki, ucuz araziler üzerinde, kötü koşullara sahip ve niteliksiz bir biçimde yapıldığı ve genellikle temel konut elemanları olmadan yerleşime izin verildiği belirtilmektedir. Devlet tarafından "bireyin yadsınması" olarak görülen bu tür uygulamalardan Fransa'da 1973'te "konutu rekabetçi bir hâle getirme" ve "pazarı orta sınıflara doğru genişletme politikasıyla" birlikte vazgeçilmiştir (Castells, 1997, s. 35–39).

Castells'in altını çizdiği *sanayi yatırımlarının konuttan önce gelmesi*, kolektif tüketimin *emeği yeniden üretmesi* ve *istikrar*a dayalı olması ve *sosyal konutların inşa* süreci dikkate alındığında Türkiye kentleşmesinin farklı dönemlerinde konuta ilişkin yaşanan süreçler anlamlandırılabilir. Devletin; sermayenin konumunu da gözeterek geliştirdiği uygulamalar ve aldığı kararlar genellikle kolektif tüketimle emeğin yeniden üretimini içermektedir. Örneğin devlet, sanayi yatırımlarına yoğunluk verdiği dönemlerde konutu özel sektöre ve serbest gelişime bırakarak kentte emeğin var olmasını sağlarken istikrarın olduğu dönemlerde sosyal konutlar inşa ederek uzun süreli borçluluk durumunu oluşturabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu sürecin yönlendirilmesinde devletin konumunun belirleyici olduğu söylenebilir.

İstanbul'da Konut Edinme Süreçleri: Kente Yeni Gelenlerin ve Yoksulların Sorunu

Türkiye'de konut sahipliği kente göç edenler için en önemli hususlardan biridir. Konut; kırsal alanda çok kısıtlı imkânlara rağmen hayatını sürdürmeyi başarabilen bu topluluğun kırda kolayca eriştiği ancak kentte sahip olmakta en fazla zorluk çektiği kaynaklardan/imkânlardan biridir. Bu nedenle göçer göçmez, kentte konut sahipliği yeni gelenler için önemli hâle gelmektedir. Yakın zamana kadar kente

geldiğinde kısa zamanda gecekondu aracılığıyla konut sahibi olmaktaydı. İnsanlar yoksuldur ama konut sahibidir. Bu bağlamda konut edinme kente yeni gelenler için en önemli hedeflerden biridir ve konut sahibi olunduğunda kentte tutunma/kalma gerçekleşebilmektedir.

Bu türden bir durumla gelişmiş kapitalist toplumlarda karşılaşmak çok zordur. Yoksullar (alt gelir grubundakiler) konut sahibi olamamaktadırlar ya da çok zor olabilmektedirler. Genellikle yoksullar kiracıdır ve/veya belediye tarafından yapılan konutlarda yaşamaktadırlar; kent merkezlerinde terk edilmiş, köhneleşmiş evlerde barınmaktadırlar ya da evsizdirler. Örneğin Kemeny'in aktardığına göre ABD'de alt gelir grubundakilerin konut sahipliği oranı (%48), üst gelir grubundakilerin oranının (%81) yaklaşık yarısı kadardır (1981, s. 4). 2013 verilerine göre ABD'de geliri, ortalama hane halkı gelirinden fazla olanların %79,9'u, geliri, ortalama hane halkı gelirinden az olanların %50,6'sı konut sahibidir. Alt gelir grubundakiler için konut sahipliğinin son 30 yılda görece arttığı görülse de özellikle metropollerde konut sahibi olmak hâlâ çok zordur. ABD'nin doğu ve batı yakasındaki metropoller konut sahipliğinin daha az olduğu yerleşimlerdir; konut sahipliğini artıran Orta ve Güney Amerika'daki kentlerdir. Ayrıca siyahların (%43,1) ve Hispaniklerin (%47,6) konut sahibi olma oranları alt gelirlilerden daha azdır (Callis ve Kresin, 2013, s. 7-8).[5] Bu oranlar konut edinmenin hâlâ kentleşmenin en önemli sorunlarından biri olduğunu göstermektedir.

Türkiye kentleşmesinde de konut edinmenin gelecek yıllarda önemini artırarak gündemde olacağı söylenebilir. Farklı gerekliliklerle gündeme gelen toplu konut, yenileme, dönüşüm vb. süreçler konut meselesini tarihsel, toplumsal ve siyasal bağlamda yeniden ele almayı zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede konut edinmeye ilişkin yaşananlar Türkiye kentleşmesinin en görünür mekânı olan İstanbul örneği üzerinden ele alınmalıdır.

5 Burada unutulmaması gereken bir nokta bulunmaktadır. Konut sahipliği oranlarına kırsal alanlar da dâhildir ve kırsal alanlarda konut sahipliği yüksektir.

Konutun İhmali: İktisadi Yetersizlikler ve Kamusal Mekânların İnşası

Gecekondu yerleşmelerinin *ortaya çıkmasında* formel bir konut politikasının olmamasının etkili olduğu söylenebilir. Bu politikanın geliştirilememesindeki ana etkenlerden biri iktisadi yetersizliklerdir. Erken Cumhuriyet döneminde eski başkentte konut politikasına ilişkin önemli adımlar görülmez. Yeni başkent Ankara'da da benzer bir durum vardır ama en azından yeni yeni oluşan devlet çalışanları için lojmanların/konutların inşa edildiği söylenebilir. Bu dönemde sadece devlet, kendi işçileri için bazı konut projeleri üretmiştir. Bu durum ülkenin saygın mimarları tarafından eleştirilmiştir. İstanbul'u ve Ankara'yı planlamak üzere gelen yabancı uzmanlar farklı sosyal konut projeleri önermiş olsalar da pek fazla dikkate alındıkları söylenemez (Atay, 1958'den akt., Buğra, 1998, s. 308). Bu bağlamda kentlerde ortaya çıkan konut ihtiyacında üst gelir grubunun kendi konutlarını edinmek konusunda sıkıntı yaşamadıkları; devlet çalışanlarının konut ihtiyacının kamu tarafından karşılandığı; kente yeni gelenlerin ise İstanbul'da kentin eskimiş ve fiziksel açıdan kötü olan Tarihi Yarımada'daki evlere yerleştiği, Ankara'da ise yerleşecek bir tarihi merkez olmadığı için hızlıca gecekondu alanlarını inşa ettikleri söylenebilir. Diğer bir deyişle kente yeni gelenlerin sayısı sonraki dönemlere nispeten az olsa da konut problemi bu dönemden itibaren başlamıştır. Bu dönemde İstanbul'un iki temel meselesi vardır. Bunlardan biri "büyük mesken darlığının bertaraf edilmesi", diğeri ise var olan "eski meskenlerin islâhı"dır. Kessler'e göre birincisi 10 yıl içinde çözülebilecekken ikincisi yarım asırda hatta bir asırda halledilebilir. Bunun için zamandan başka ihtiyaç duyulan en önemli husus iktisadi fedakârlıklardır (1949, s. 131).

Bununla birlikte Emlak ve Kredi Bankası'nın ve Sosyal Sigorta Fonu'nun, konut yapımı için kredi olanakları sağladığı ve/veya konut inşa ettiği söylenebilir. Fakat her iki kurum da ürettikleri konutların orta sınıfa yönelik daha lüks konutlar olması nedeniyle eleştirilmiştir. İstanbul'daki Ataköy ve Levent bu konuda en iyi örnekler olarak gösterilebilir (Buğra, 1998, s. 308). Kamu tarafında üretilen konutların orta, üst orta sınıflar tarafından tercih edilmesi alt gelir gruplarının sosyal konut projelerinin dışında kalmasına yol açmış-

tır. Farklı dönemlerde inşa edilen toplu/sosyal konut projelerinden ilk başta bahsedilen gruplar yararlanabilmektedir. Bu durum uzun yıllar hiç değişmeden 2000'li yıllara kadar varlığını sürdürmüş ve Türkiye kentleşmesine özgü bir konuma erişmiştir. Türkiye'de kredi sisteminin olmaması da konut sahipliğini etkilemiştir. Kredi alabilenler memurlardır, kamu çalışanlarıdır ya da yüksek gelirli profesyonellerdir. Dolayısıyla konuta erişimi olanlar da bunlardır. Diğer taraftan üst gelir grubunda olanlar nakit para kullanabilmekte ve böylece krediden çok daha ucuza ev alabilmektedirler. Bu durumun ilk örneklerinden biri, 1940'lı yıllarda İstanbul'da Mecidiyeköy bölgesinde yapılacak konutlarda görülebilir. Emlak ve Kredi Bankası ve İstanbul Belediyesi'nin bir şirket kurarak konut yapma girişimine yönelik olarak İstanbul Gayrimenkul Mal Sahipleri Derneği tarafından bu konutların orta sınıfın da satın alma gücüne sahip olmadığına ilişkin eleştiri (Durhan, 2009, s. 175), söz konusu girişimin *mesken buhranını* çözmeye matuf bir adım olmadığını göstermektedir.

Bu tabloda bir taraftan *gelirin sürekliliğ*inin ve *miktarı*nın diğer taraftan kamunun ürettiği konutlardan kimlerin yararlanacağına ilişkin kuralların (Rex ve Moore, 1974) önemli olduğu görülmektedir. Düzenli ve yüksek gelire sahip olan orta ve üst-orta sınıfların konutların erişimine ilişkin belirgin kurallar konulmadığı ve kamunun önemli bir konut üreticisi olduğu dönemlerde bu türden konutları tercih ettiği ve alt gelir gruplarının dışarıda kalmasına neden olduğu söylenebilir. Bu dönemde başlayan söz konusu gelişme sürecinin sonraki dönemlerde de kıt bir kaynak olan kamu konutlarına erişimin konut edinme biçimlerinde önemli bir değişken haline gelmesine neden olduğu söylenebilir. Burada bu kaynaklara erişimin kurallarını ve prosedürlerini de belirleyen kent yöneticilerini (Pahl, 1975) unutmamak gerekir. Buna göre temel kaynaklardan biri olan konuta ilişkin bu türden bir yaklaşım geliştiren kent yöneticileri, önemli bir mekânsal sınırlama oluşturmaktadır ve İstanbul örneğinde bu sınırlamaların beklenen ve beklenmedik sonuçlarının yaşandığı söylenebilir. Kamu konutlarının varlığı, erişimde yaşanan

sorunların dışında, kentsel arazilerin de değerlerinin farklılaşmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla kente yeni gelenler kamu konutlarına erişimde problem yaşadıkları gibi kentsel arazilerin değerlenmesinden de olumsuz bir biçimde etkilenmişlerdir. Bu değerlendirme erken dönemler için çok belirgin olmasa da bu dönemde oluşan bu yaklaşım sonrasında varlığını sürdürmüş, konut edinme sürecinde ve kentin değişiminde etkili olmuştur. Bu bağlamda söz konusu yaklaşımın kente yeni gelenlerin konut ihtiyaçlarını farklı bir biçimde çözmelerine neden olduğu; kentte oluşmaya başlayan gecekonduların sonraki dönemlerde de alt, orta-alt gelir grubundakilerin konut edinme süreçlerinin temel değişkeni olmasına yol açtığı söylenebilir.

Diğer taraftan her ne kadar iktisadi yetersizliklerin konut üretiminde etkili olduğu kabul edilebilirse de bu dönemde uygulanan projeler kentin kamusal alanlarının yeniden inşasına önemli bütçeler ayrıldığını göstermektedir. Bu dönemde var olan bütçeler kentsel alt yapı hizmetlerine ve mekân düzenlemelerine ayrılmıştır. Kentin fiziksel unsurlarının yanı sıra kamusal mekânlarda önemli projeler hayata geçirilmiştir. Eski başkent olarak bilinse de İstanbul hâlâ devlet için çok önemlidir ve kentin yeni gelişme aksında -eski/tarihi kent merkezinden farklı olarak- modern bir çehreye kavuşturulması *acil ihtiyaçlardan* biri olarak görülmektedir. Bu çerçevede kentte yeni modern kentsel kamusal mekânların inşa edildiği, yolların ve caddelerin yapıldığı ve genişletildiği söylenebilir.

Bu türden uygulamaların ülkenin içinde bulunduğu iktisadi koşulların zorluğuna ve kentlerin daha acil olan konut ihtiyaçlarına rağmen yapılmasının temel nedeni, kentin eskiyen ve bir anlamda modern olmayan yüzünün ortadan kaldırılarak modern bir kent inşa etme ve bu kentle devletin/siyasetin gücünü vurgulama arayışı olduğu söylenebilir (Şentürk, 2011).[6] Bununla birlikte bu arayış esnasında kentlerin gelişmelerinde önemli bir rol üstlenen konut ihtiyacı ihmal edilmiş ve/veya farklı şekillerde çözülmesi öngörülmüştür. Bu durum Türkiye kentleşmesinin gelişimini belirleyen temel yaklaşımlardan biri hâline gelmiştir.

6 Bu konudaki ayrıntılı bir tartışma için bkz. (Şentürk, 2011).

Sanayi/Kalkınma Politikaları: Emeğin Yeniden Üretimi ve Gecekonduların Yayılması

1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla birlikte planlı döneme geçilmiş, kalkınma planları aracılığıyla kalkınmayı gerçekleştirmek temel amaçlardan biri olmuştur. Bu bağlamda kalkınmanın planlarla gerçekleştirileceği Anayasa'da yer almıştır (Tekeli, 1983, s. 1605). Planlı kalkınma ekseninin merkezinde sanayileşme bulunmaktadır. Sanayileşmeyle ihracatta sanayi ürünlerinin payının artırılması ve ithal edilen malların Türkiye'de üretiminin yapılması planlanmaktadır (Gökçen ve Sümer, 2010, s. 500). Başka bir deyişle sanayi ürünlerini Türkiye'de ikame ederek kalkınma sağlanacaktır. Bu nedenden ötürü yatırım önceliği kentsel hizmetlerden ziyade sanayi alt yapısına verilmiştir. Kamunun kaynaklarının önemli bir kısmı sanayi teşviklerine ve bununla ilişkili yatırımlara ayrıldığı için konut üretiminde kısıtlı kaynaklarla hareket edildiği söylenebilir. Diğer taraftan *planlı dönem* olarak tanımlanan bu dönemde, kent için yapılan planların merkezî yönetim tarafından onanmadığı ve kentin, plan dışı gelişmelere tanık olduğu görülmektedir.

Sanayinin teşvik edilmesiyle birlikte kentteki sanayi alanları artmıştır. Kentin bu dönemdeki büyümesini sağlayan temel güç kentteki sanayi yatırımlarıdır. Sanayiye sağlanan arazi teşvikleri, vergi indirimi, ucuz enerji, alt yapının hazırlanması gibi kolaylıklar kentin üretim mekânlarında önemli değişikliklere neden olmuştur. 1966 yılında hazırlanan Sanayi Planı ile birlikte İstinye ve Haliç kıyıları sanayi alanı olmaktan çıkarılmış; Ümraniye, Küçükköy, Levent, Bomonti, Halkalı, Topkapı, Rami ve Kurtköy ise gelişme göstermiştir. Bununla birlikte önerilen alanların yetersiz kalması sanayinin planlama dışındaki bölgelere kaymasına neden olmuş ve plansız ve düzensiz bir yerleşim gerçekleşmiştir (Gökçen ve Sümer, 2010, s. 504). Sanayinin planlı ve/veya plansız bir biçimde kentte yayılması birçok alt yapı yatırımını (çevre yolları, köprü vb.) zorunlu kılmış ve var olan kaynakların da bu hizmetlere harcanmasına neden olmuştur.[7]

7 Bu dönemde Türkiye'deki tüm özel üretimin istihdamının yarısı ve sana-

Sanayinin güçlenmesi için kaynakların ve imkânların kullanımının kolaylaştırılmasının yanı sıra sanayinin bir başka önemli ihtiyacı olan emeğin/iş gücünün sağlanması da gerekmektedir. Sanayinin ihtiyacı olan emek/iş gücü ise kırdan *kente yeni gelenler* ile çözüme kavuşturulmuştur. Kente yeni gelenler için iş/istihdam imkânları vardır, fakat konutlar çok sınırlıdır. Konut üretimine ayrılan kaynakların sınırlı olduğu bu dönemde artan iç göç hızı nedeniyle ihtiyaç olan konutların sağlanması neredeyse imkânsızdır.

Kamu sanayinin yaygınlaşmasına ve güçlenmesine odaklanırken konut üretimi ihtiyacı bir taraftan kente yeni gelenlerin inşa ettikleri gecekondularla, diğer taraftan özel sektör aracılığıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Fakat *kente yeni gelenlerin* ancak bir kısmının özel sektörün sağladığı konutlardan yararlanabileceği dikkate alınırsa kentteki konut probleminin çözümünde sanayi alanlarının çevresinde oluşan gecekonduların önemli bir işlev üstlendiği görülebilir. Bu bağlamda yeni sanayi alanlarının hemen yanı başında gecekondu yerleşmeleri oluşmuştur. Zeytinburnu, Topkapı, Rami, Eyüp, Alibeyköy, Levent gibi yeni sanayi alanlarının etrafında gecekondu mahalleleri yer almıştır. Keleş'e göre gecekondular ve sanayi arasında doğrudan bir ilişki kurulmamalıdır (2008, s. 585-7). Bu çalışmada gecekondularla sanayi arasında doğrudan bir ilişki kurulmakla birlikte, gecekondunun sanayi yatırımlarından önce de var olduğu belirtilmelidir. Diğer bir deyişle gecekondular sanayiden önce mevcuttur ama yaygınlaşması sanayi odaklı bir biçimde olmuştur. Gecekondularda oturanların tamamının sanayide çalışan işçiler olduğunu söylemek zordur. Fakat sanayinin farklı sektörleri tetiklediği ve yeni istihdam alanları oluşturduğu dikkate alınmalıdır. Tansı Şenyapılı'nın 1980 yılında İstanbul Gültepe'de yaptığı araştırmada, fabrika ve inşaat işçileri ve örgütlü çalışanların oranlarının toplamı %45 olarak tespit edilmiştir (akt., Keleş, 2008, s. 586). Bu oranlar sanayi ve gecekondu arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. İstanbul'daki gecekondu

yi ürünlerine olan orta-sınıf taleplerinin de önemli bir kısmı 1970'li yıllarda İstanbul'da bulunmaktadır (Keyder, 2010, s. 628).

alanlarının sanayi alanlarıyla paralel bir biçimde oluşmasını görmek için sanayinin yer değişimine bakılabilir. Örneğin 1960'lı yıllarda kent merkezine yakın bölgelere yerleşen sanayi, sonrasında bu mekânların değerlerinin artmasının ardından Kartal, Maltepe, Tuzla gibi alanlara yerleşmiş, buralarda da gecekondu mahalleleri oluşmuştur. Bu bağlamda kentteki çevre yollarının etrafında oluşan mahallelerin doğrudan yollar nedeniyle değil bu akslarda kurulan sanayi vesilesiyle oluştuğu ileri sürülebilir.

Gecekonduların sanayi yerleşimlerine yakın bir yerde hızla yaygınlaşması genellikle siyasal rant ile açıklanmaya çalışılmaktadır. *Kente yeni gelenler*e yöneticilerin müsaade etmesi ve sonrasında kentsel alt yapı hizmetlerini bu bölgelere ulaştırması neticesinde siyaset mekanizmasının –hangi yaklaşımdan olursa olsun– rant sağladığı sıklıkla belirtilmektedir. Fakat gecekonduların yaygınlaşma sürecine bakıldığında rantın bir neden değil sonuç olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gecekondular öncelikle sanayinin ihtiyacı olan ucuz emeğin/iş gücünün kentte var olabilmesini sağlamaya yöneliktir. Ucuz emek/iş gücü ise genellikle kente yeni gelenlerden oluşmaktadır. Kentte hiçbir ekonomik ve kültürel sermayesi olmayan bu kişilerin sanayi ve sanayiye bağlı gelişen sektörler için önemli bir iş gücü kaynağı olacağı söylenebilir. Sanayide verimliliğin sağlanması ve ithal edilen malların ikame edilmesi için önemli bir rekabet alanının varlığı söz konusudur. Bu rekabet ortamında avantaj sağlayacak en önemli parametrenin ucuz iş gücü olacağı söylenebilir. Kente yeni gelenlerin bu ihtiyacı karşıladığı ve sanayiye yakın yerleşim alanlarında konumlanmaları mümkün hâle getirilmiştir. Sanayiye yakın yerleşim alanlarında gelişen gecekondular konut ve ulaşım problemini büyük oranda çözmüştür. Bunlar yeni yatırımları gerekli kılmadığı gibi işçi ücretlerinin de düşük seviyede kalmasına yol açmıştır. Bu çerçeveye bakıldığında gecekonduların Castells'in kavramsallaştırmasıyla emeğin yeniden üretimini sağladığı söylenebilir.

Bununla birlikte sanayide çalışmayan kişiler de gecekondulara yerleşmişlerdir. Bu durum bir taraftan sanayiye bağlı olarak gelişen

sektörlerle açıklanabilir diğer taraftan ise kırın mevcut ihtiyaçları karşılayamamasının neticesinde kentin bir sorun çözme mekânı hâline gelmesiyle ilişkilendirilebilir. Kentin gelişimini, burada hayata tutunmanın imkânını gören farklı gruplar da kentlere akın etmişlerdir. Zira kente geldiklerinde ve bir gecekondu sahibi olabildiklerinde –ki bu ilk dönemler için mümkündür– bir şekilde hayatlarını sürdürebileceklerini görebilmişlerdir. Burada kente göçte sanayinin teşvik edici bir rol üstlendiği ve devamında da kentin bir sorun çözme mekânı hâline geldiği söylenebilir.

Gecekonduların dışında bu dönemde konut üretiminde ve edinme biçimlerinde varlığını sürdüren bir başka olgu ise yap-satçılıktır. Gecekondular alt gelir grubuna, yap-satçılık ise orta alt ve orta gelir grubuna yönelik konut sorunlarını çözmüştür. Özellikle kente daha evvel gelenlerin edindikleri tarihi yerleşim (Fatih, Eminönü, Üsküdar gibi) alanlarında yer alan tek/çift katlı bahçeli evlerin ve müteahhitler aracılığıyla çok katlı apartmanlara dönüştürülmesi söz konusu olmuştur. Bu durum kentteki konut stokunun artmasını sağlarken konutun yeniden üretimi ile sahipleri ve özellikle müteahhitler için sermaye birikimini olanaklı kılmıştır. Yap-satçı modelin konut üzerinden birikim elde edilmesine ilişkin ortaya koyduğu örneklik, 1980 sonrasında gecekonduların apartmanlaşma sürecine de etkide bulunmuştur. Konut ve bir konut türü olarak gecekondu, yeniden üretimle sağladığı iktisadi çıktılarla kent ekonomisinin temel bileşenlerinden birine dönüşmüştür.

Toplu Konut Politikası ve Kentsel Yenileme: Konutun Yeniden Üretimi

1980 sonrasında konut üretiminin ve edinme sürecinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak farklılaştığı görülmektedir. 1941–1991 arasında yapılan konut sayısının yaklaşık olarak 28.307 olduğu tahmine edilmektedir. Bunların %79'unun 1980 sonrası dönemde gerçekleştiği söylenebilir (Berkman, 1995'ten akt., Buğra, 1998, s. 308). Ayrıca İstanbul'a yönelik göç oranlarına bakıldığında da 1980 yılında nüfusu 3,5 milyon olan İstanbul'un 1990'da nüfusu

9,5 milyona yükselmiştir ve kent 10 yıllık bir periyotta hiçbir zaman bu kadar göç almamıştır. Kentin aldığı bu göç, konut ihtiyacına da işaret etmektedir. Bu ihtiyacın giderilmesine ilişkin iki temel yaklaşımın bu dönemde hâkim olduğu söylenebilir. Bunlardan biri daha önce gecekondu olan konutlara imar hakkı verilerek konut üretiminin gerçekleştirilmesidir. İkincisi ise toplu konut üretiminin gerçekleştirilmesidir. Her iki yaklaşımın da yeni gecekonduları "önlemeye" ve var olanları "dönüştürmeye" yönelik bir girişim olduğu ileri sürülebilir. Diğer bir ortak özellikleri ise konut üretimine ve yeniden üretime odaklamaları ve bunu kent ekonomisinin bir parçası olarak düşünmeleridir.

Gecekondular ortaya çıktıkları dönemden itibaren "önleme", "sorun" vb. kavramlar ekseninde ele alınmaya çalışılmiş ve her daim istenmeyen ve kabul görmeyen bir olgu ve çözülmek istenen bir sorun olarak değerlendirilmiştir.[8] Bu bakış sürekli olarak sosyal/toplu konut düşüncesini gündemde tutmuş, gecekondunun önlenmesinin kamu tarafından yapılacak olan bu türden konutlarla çözülebileceği neredeyse üzerinde mutabık olunan bir konu hâline gelmiştir. Bu çerçevede yoğun bir gündem olmasına rağmen toplu konut üretimi için Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'nın (TOKİ) kurulması 1980'li yılları bulmuştur. Toplu konut uygulamalarıyla amaçlanan bir yandan kente yeni gelenler için konut üretmek diğer yandan ise mevcut gecekondu alanlarının dönüştürülmesini mümkün hâle getirmektir. Buğra, 1984'te konut hukukunun yasalaştırmasıyla kamu bütçesinden çok geniş bir kaynağın toplu konut fonuna aktarıldığını, fakat bu fondan 1980'lerin sonuna kadar daha çok orta gelirli hanelere konutlar ürettiğini belirtmektedir (1998, s. 314). Bu dönemde yapılan konutlara erişim kurallarının iyi bir biçimde belirlenmemesi neticesinde geçmişte olduğu gibi orta ve üst-orta sınıfın yerleşmesi söz konusu olmuştur. Diğer bir deyişle

8 2000 sonrasında başlayan yenileme/dönüşüm çalışmalarında gecekonduların ortadan kaldırılması ise yoğun bir biçimde eleştirilecek ve yeni sitelerden/toplu konutlardan daha insani yerleşimler olduğu görüşü sıklıkla dile getirilerek söz konusu projelerin gayriinsani yaşam alanları oluşturduğu vurgulanacaktır.

TOKİ'nin konutları sosyal bir sorunu çözmek yerine orta sınıfların konut ihtiyacını karşılamıştır.

1966 yılındaki 775 sayılı yasa ile ve darbenin hemen arkasından 1981 yılındaki Milli Güvenlik Konseyi bildirisi ile mevcut gecekonduların yasallaştırıldığı/affedildiği bilinmektedir (Şentürk, 2011, s. 331). Gecekonduların yasallaştırıldığı bu zeminde yeni konut ihtiyacının karşılanmasında toplu konutlar çözümlerden/stratejilerden biri hâline gelmiştir. İkincisinde ise mevcut gecekondu stokunun –rant yaratılarak– bizatihi gecekondu sahipleri tarafından dönüştürülmesi ve apartmanlaşmanın sağlanması öngörülmüştür. Bu stratejinin mevcut konut ihtiyacını gidermeyi, var olan konut stokunu yenilemeyi ve güçlendirmeyi, estetize etmeyi/güzelleştirmeyi (modernleştirmeyi), sahipleri için iktisadi bir girdi (kiracılar üzerinden) oluşturmayı, inşaat sektöründe hareketliliği sağlamayı, farklı sektörleri harekete geçirerek kent ve ülke ekonomisine katkıda bulunmayı, imar hakkı üzerinden vergi almayı ve bütün bunları siyasal bir kazanıma dönüştürmeyi (yeniden iktidarda olabilmeyi) amaçladığı söylenebilir. Bu nedenle söz konusu adımın kapsamını sadece "siyasal rantla" sınırlamak meselenin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.[9]

1980'li yıllarda kent ekonomisinin sanayi sektöründen hizmet sektörüne dönüştürülmeye başlanmasıyla birlikte konut üretimi ve edinme süreçlerinde de bir takım değişikliklerin olduğu söylenebilir. Sanayinin desantralize edilmesine karar verilen bu dönemde, sanayi alanlarına yakın olan gecekondu alanlarında da bir dönüşümün tasarlanması söz konusudur. Burada amaçlanan toplu konut uygulamaları ile kentin çeperlerinde (sanayinin yeni yerleşim alanlarıdır) yeni konutlar inşa ederek kent merkezinde kalmış konutlarda yaşayanları buraya transfer etmektir. Diğer taraftan yavaşça boşalacak olan kent merkezinde ise gelişmesi muhtemel olan hizmetler sektö-

9 Diğer taraftan bu düzenlemeleri yapan siyasal iktidarın sadece İstanbul'da değil, göç alan birçok büyük kentte bir sonraki yerel seçimleri kaybettiği düşünülürse söz konusu gelişmelerin siyasal rant devşirmeyi mümkün kılmadığı da ileri sürülebilir. Bu türden müdahalelerin doğrudan siyasal kazanımları olabilir, fakat bunu baskın bir biçimde analizin merkezine oturtmak sosyolojik gelişmelerin dikkatlerden kaçmasına neden olabilmektedir.

rüne ve burada yaşayacak profesyoneller için konutlara ihtiyaç duyulacaktır. Dolayısıyla hem kent merkezinin hem de çeperinin yeni işlevler kazanacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda istihdam yapısı ile konut uygulamalarını kesiştirmenin temel amaçlardan biri olduğu söylenebilir. Ortaya konulan bu anlayış konut üretimini ve edinme sürecini belirlemiş, 2000'li yıllarda da kendisini dönüşüm/yenileme projeleriyle var etmiştir. Nihai amaç gecekonduların önlenmesi, var olan yapı stokunu, toplu konut üretiminin sağladığı imkânlardan yararlanarak dönüştürmektir.

Bu dönemde konut alanında yaşanan değişimlerin başında kooperatif evleri gelmektedir. Sürekli bir gelire sahip toplumsal grupların bir araya gelerek kooperatif siteleri inşa ettikleri görülmektedir. Örneğin belirli meslek gruplarının kendi gelirlerinden düzenli/sürekli olarak ayırdıkları miktarlarla arazi satın aldıkları ve bu arazilerde konut üretimini gerçekleştirdikleri söylenebilir. Diğer taraftan 1980'li yılların sonundan itibaren üst gelir grubunun kentin doğal peyzajının hâlâ varlığını sürdürdüğü alanlarda lüks kapalı siteler içerisinde konutlar ürettikleri bilinmektedir. Bu kapalı siteler genellikle kent merkezinin dışında kalan doğayla iç içe mekânlardır ve kente otoyollarla bağlanmıştır. Ayrıca en önemli özellikleri geniş ve güvenlikli mekânlar olmasıdır. Bu tablodan anlaşılacağı gibi üst gelir grubu bir seferde ödeyip satın alacağı (çünkü bu türden bir gelire/kaynağa sahiptir) kapalı sitelere yerleşmeyi, orta ve orta üst gelir grubu ise kooperatiflere ve kamunun ürettiği toplu konutlarda oturmayı tercih etmiştir. Bu durumda da kente yeni gelenler ve alt gelir grubu için yine bir konut üretiminin söz konusu olmadığı görülmektedir. Söz konusu grupların görece durumları iyi olanlar, kendilerinden önce gelip kent arazisinden yararlanan ve imar aflarıyla konutlarını 4-6 kat arasına taşıyan kişilerin kiracıları olmuştur. Daha derin yoksullukla karşı kaşıya olan ve kente göç etme süreci farklı olan gruplar ise sanayinin desantralizasyonu sonrasında boşalan tarihi kent merkezi ve çevresindeki ucuz konutlara yerleşmeye başlamışlardır. Dolayısıyla kente yeni gelenlerin yine kamunun sağladığı konutlardan yararlanmaları mümkün olmamıştır.

Sonuç Yerine

Türkiye'de problemli kentsel yapının/gelişme sürecinin konutu bir sorun hâline getirdiği söylenebilir. Fakat Türkiye'de var olan mevcut değerlendirme genellikle konutun problemli bir kentsel yapı oluşturduğu yönündedir. Örneğin uzun süre gecekondu, problemli kentsel yapının ürettiği bir sorun olarak değil, kentsel yapıyı değiştiren/problemli hâle getiren bir *sorun* olarak görülmüştür. Literatürde sıklıkla "gecekondu sorunu" olarak ele alınan bu mesele kentsel gelişme dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmediği için çoğu zaman anlamlı/geçerli bir konuma yerleştirilememiştir.

Kentlerde oluşan konut sorunun konumlandırılmasında yaşanan problemlerin, geliştirilmesi gereken sosyal politikaları da doğrudan etkilediği söylenebilir. Konuta ilişkin geliştirilecek sosyal politika önerilerinin kentte yaşanan mekânsal gelişmeleri tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde bütünlüklü bir biçimde ele alan sosyolojik çalışmalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu perspektiften hareket etmeyen sosyal politika önerilerinin ve uygulamalarının yeni toplumsal sorunlara yol açabilme potansiyelinin güçlü olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan konutun belirli dönemlerde yöneticiler açısından bir sorun çözme aracı olarak da kabul edildiği söylenebilir. Özellikle ithal ikameci bir kalkınma arayışında olan yöneticilerin kent arazilerine yapılan gecekondu yerleşimlerine müsaade etmesi, kentte emeği yeniden üreterek sanayinin ihtiyaç duyduğu emeği sağladığı söylenebilir. Sanayi alanlarının işletmelere tahsis edildiği, enerji kullanımında ve vergilerde indirimlerin uygulandığı bu dönemde işletmelerin konut inşa etme ihtiyaçları da bu şekilde giderilmiştir. Devletin kalkınmayı, işletmelerin kârı sağladığı bu dönemde kente yeni gelenler de istihdama erişmiş, ayrıca kırda var olmayan bazı kentsel hizmetlere ve kaynaklara (eğitim, sağlık vb.) ulaşma imkânı kazanmışlardır. Fakat bu sürecin konutu, kent ekonomisinin önemli bir parçası/bileşeni hâline getirdiği söylenebilir. Bu dönemde gecekonduların bir ihtiyaca karşılık geldiği kabul edilebilir, ancak gelişme süreci –kente yeni gelenlerin niyetlerinden bağımsız olarak–

onu kent ekonomisinden sonrasında ayrıl(a)mayacak bir bileşene dönüştürmüştür.

Konut üretimi ve edinme süreçlerine bakıldığında kent, yeni gelenlerin ve alt gelir gruplarını hemen her dönemde dışarıda bırakıldığı alan; gelenlerin ve alt gelir gruplarının da özellikle kamunun ürettiği konutlarda kendilerine çok zor yer bulabildikleri söylenebilir. Kamunun konut üretiminde ve bu konutlara erişimde belirlediği kurallar, söz konusu toplumsal grupları dışarıda bırakmaktadır. Orta ve üst gelir gruplarının konut sorunuyla doğrudan muhatap olmadığı, sürekli ve yüksek bir gelire sahip olmaları nedeniyle konuta erişimde problem yaşadıkları söylenemez. Bu sebeple konut sorununun alt gelir gruplarına ve kente yeni gelenlere özgü olduğu görülmektedir. Geçmişte doğrudan bir sosyal politika olarak konut üretmekten farklı nedenlerle uzak duran kamunun bu konuda adımlar atması gerektiği belirtilmelidir. Konut sorununu dolaylı bir biçimde çözmeye çalışan ama geçici çözümler üreten ve farklı sorunların oluşmasına zemin hazırlayan kamunun alt gelir grubuna ve kente yeni gelenlere yönelik sosyal politikalarının temeline *konut*u koyması birçok problemi önleyici niteliktedir. 2000'li yıllarda yoğun bir biçimde üretilen konutlardan geçmişe nispetle daha fazla yararlanan söz konusu gruplar için diğer kentsel gelişmeleri (istihdam yapısındaki değişimler, ulaşım maliyetleri, ayrışma, dışlanma süreçleri vb.) de hesaba katan daha kuşatıcı politikalar üretilmesi gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

Beland, D. (2010). *What is social policy?* Cambridge: Polity Press.

Buğra, A. (1998). Immoral economy of housing in Turkey. *International Journal of Urban and Regional Research, 22,* 303-317.

Callis, R. R., & Kresin, M. (2013). *Residential vacancies and homeownership in the third quarter 2013*. Washington: U.S. Census Bureau News U.S. Department of Commerce. Retrieved from http://www.census.gov/housing/hvs/files/currenthvspress.pdf.

Castells, M. (1976). İktidar, kentsel sistem ve sınıf mücadelesi (çev. A. Barışık). *Mimarlık, 146,* 12-14.

Castells, M. (1997). *Kent, sınıf, iktidar* (çev. A. Erindil). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Clapham, D. (2005). *The meaning of housing a pathways approach.* Bristol: The Policy Press.

Durhan, Ö. S. (2009). *Erken Cumhuriyet İstanbul'unda kentsel değişim (1928–1950)* (Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Engels, F. (2013). İngiltere'de emekçi sınıfların durumu (çev. O. Emre). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (1998). *Sosyoloji eleştirel bir yaklaşım* (5. basım, çev. M. R. Esengün ve İ. Öğretir). İstanbul: Birey Yayınları.

Gottdiener, M. (1994). *The social production of urban space* (2nd ed.). Texas: University of Texas Press.

Gökçen, A. M., & Sümer, K. K. (2010). Cumhuriyet dönemi İstanbul'unda iktisadî ve sınaî canlanma. F. Başar (Ed.), *Kültürler başkenti İstanbul* içinde (s. 500-507). İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.

Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. (2005). *Nöbetleşe yoksulluk: Gecekondulaşma ve kent yoksulları: Sultanbeyli örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keleş, R. (2008). *Kentleşme politikası* (10. basım). Ankara: İmge Kitabevi.

Kemeny, J. (1981). *The myth of home ownership: Public versus private choices in housing tenure*. London: Routledge.

Kessler, G. (1949). İstanbul'da mesken darlığı, mesken sefaleti, mesken inşaatı (çev. E. Zâdit). *Arkitekt, 209-210*, 131-134.

Keyder, Ç. (2010). Ulusal metropolden küresel metropole. F. Başar (Ed.), *Kültürler başkenti İstanbul* içinde (s. 626-631). İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Pahl, R. E. (1975). *Whose city?* Harmondsworth: Penguin Books.

Rex, J. (1968). The sociology of zone of transition. R. E. Pahl (Ed.), *Readings in urban sociology* (pp. 211-231). Oxford: Pergamon Press.

Rex, J. (1973a). *Discovering sociology: Studies in sociological theory and method*. London: Routledge and Kegan Paul.

Rex, J. (1973b). *Race, colonialism and the city*. Boston: Routledge and Kegan Paul.

Rex, J. (1977). Sociological theory and the city: A response to some recent trends in Australasian urban sociology. *Australian and New Zealand Journal of Sociology, 13,* 218-23.

Rex, J., & Moore, R. (1974). *Race, community and conflict* (4th ed.). London: Oxford University Press.

Saunders, P. (1986). *Social theory and urban question* (2nd ed.). London: Unwin and Hyman.

Slattery, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler* (çev. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz). İstanbul: Sentez Yayınları.

Şengül, H. T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset*. Ankara: İmge.

Şentürk, M. (2011). *Kentsel müdahaleler açısından İstanbul* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Tekeli, İ. (1983). Türkiye'de planlama: Ülkesel, bölgesel, kentsel. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* içinde (Cilt 6, s. 1602–1610). İstanbul: İletişim Yayınları.

Thorns, D. (2004). *Kentlerin dönüşümü* (Çev. E. Nal ve H. Nal). İstanbul: Soyak.

Yaman, Ö. (2012). *Apaçi gençlik.* İstanbul: Açılım Kitap.

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

2. Bölüm

ESENLER'DE SOSYAL POLİTİKANIN GÜNDEMİ

Refah Devleti Perspektifinden Yerel Yönetimler ve Demografik Yaşlanma: Esenler Üzerine Bir İnceleme

Harun Ceylan

Giriş

Nüfus, toplumların ve sosyal sistemlerin geleceğini belirleyen en önemli dinamiklerin başında gelmektedir. Tarih boyunca ülkelerin ekonomik ve siyasal etkinliği ile nüfusu arasında bir ilişkinin var olduğu bilinmektedir. Her ne kadar 21. yüzyılla birlikte askerî sistemlerdeki ve emek piyasasındaki anlamı bir dereceye kadar azalmış olsa da, gerek iş piyasası gerekse sosyal siyasal sistemin sürdürülebilirliği bağlamında toplumlar için nüfusun önemi devam etmektedir. Özellikle genç, dinamik ve eğitimli bireylerden oluşan nitelikli bir nüfus, sadece devletin nüfuzunun artmasını sağlamakla kalmamakta toplumun genel refah düzeyinin de yükselmesine imkân tanımaktadır.

Genç ve dinamik bir nüfusa sahip toplumlarda, ihtiyaç duyulan işgücünün sağlanması yanında nüfusun devlete daha az bağımlı olması, toplumun devlet üzerindeki yükünü de aynı oranda azaltmaktadır. Yaşlı bir nüfusa sahip olan toplumlarda ise devlete bağımlılık oranları arttığı için nüfusun devlet üzerinde oluşturduğu baskı da artmaktadır. Bugün refah devletinin geleceğini tehdit eden en önemli sorunlardan birisi *toplumsal yaşlanma*dır. Bu bağlamda dünyanın en hızlı yaşlanan ülkelerinden birisi olarak Türkiye'nin sağlıklı bir yaşlılık politikası uygulamasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yaşlanma sorunuyla karşılaşan ülkelerin bu alanda uygulayacağı politikalar temelde iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan birincisi yaşlanan nüfusun sağlık, sosyal güvenlik ve bakım hizmetleri gibi alanlarda ihtiyaç duyacağı sosyal hizmetlerdir. İkincisi ise devletin geleceğini tehdit eden *toplumsal yaşlanma*yı önlemek adına doğum oranlarını artırmak ya da genç göçmen kabul etmek gibi temel politikalardır.

Bu çalışmada yaşlılara yönelik sosyal hizmetleri içeren birinci tür uygulamalar konu edilecektir. Zira Türkiye'nin her ne kadar yakın gelecekte yaşlı bir toplum olması beklense de bugün itibarıyla yaşlıların karşılaştığı sorunların ortadan kaldırılması daha öncelikli bir alandır.

Türkiye'de yaşlıların önemli bir kesiminin *yoksulluk* problemiyle karşılaştıkları görülmektedir. Bununla beraber özellikle göçle, kentleşmeyle ve modernleşmeyle birlikte *değişen aile yapısı ve sosyal ilişkiler*, *sosyal dayanışma ağının zayıflaması* yaşlıların sosyal yönden de *yalnız* kalmalarına neden olmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'deki yaşlıların genel olarak *yoksul ve yalnız yaşlılar* olduklarını söylemek mümkündür. Refah devleti bağlamında *yoksulluk, yalnızlık* ve *yaşlılığın* her birinin başlı başına bir dezavantajlı olma hâli anlamına geldiği düşünüldüğünde yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Tüm sosyal hizmet alanlarında olduğu gibi yaşlılara sunulan hizmetlerin de iki yönlü uygulandığı görülmektedir. Buna göre yaşlılara yönelik sosyal hizmetler merkezî ve yerel yönetimler eliyle sunulmakla birlikte uygulamada yerel yönetimlerin daha önemli bir rol üstlendiği bilinmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetleri ele alınmaktadır. Zira yerel yönetimlerin politikalarında yaşlılara yönelik hizmetlerin önem kazanması yaşlıların pek çok sorununun merkezî yönetimlere ihtiyaç duyulmadan çözülmesi anlamına gelmektedir.

Yaşlıların karşılaştıkları sorunların çözümünde yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düştüğü bilinmekle birlikte Türkiye'de son

yıllarda oldukça artan yaşlılık alanıyla ilgili çalışmalarda yerel yönetimleri konu edinen çalışmaların yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Hazırlanan yüksek lisans, uzmanlık ve doktora tezleri ile yayınlanan makalelere bakıldığında yaşlılıkla ilgili çalışmalarda *geriatri* (Akın, 2002; Bayık Temel ve ark., 2009; Yeryutan, 1991) ile ilgili çalışmaların önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda ise yaşlılıkta *yalnızlık, yoksulluk, dindarlık, ölüm kaygısı, bakım, manevi bakım* (Aközer, Nuhrat ve Say, 2011; İmamoğlu, 1991; Kurt, 2008; Tufan, 2011; Urfalıoğlu, Altaş ve Yıldırım, 2008) gibi konu başlıklarının ön plana çıktığı ve pek çok çalışmanın *huzurevi* veya *evde bakım* (Arpacı ve Ersoy, 2009; Atila, 2006; Çevik Sökmen, 2008; Danış, 2011; Işıl, 2008; Oktik, 2004) hizmetleri merkezli ele alındığı; yerel yönetimler ve yaşlılık ilişkisinin doğrudan konu edildiği çalışmaların sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir. Bununla beraber yaşlılık konusunu kent ve sosyal çevre bağlamında ele alan önemli çalışmalar (Görgün Baran, 1996; Kahramanoğlu, 1999; Kalınkara, 2000) da yapılmıştır. Yaşlılık konusunu tüm yönleriyle ele alan ve bu alana önemli katkı sağlayan başta İsmail Tufan olmak üzere Nesrin G. Koşar, Vedia Emiroğlu, Yeşim Gökçe Kutsal, Velittin Kalınkara, A. Görgün Baran, Zafer Danış, Nurgün Oktik ve Gönül İçli gibi sosyal bilimcilerin yapmış olduğu katkılar oldukça önemlidir.

Bununla beraber yaşlılık konusunun yerel yönetimler bağlamında ele alındığı yeterli sayıda çalışmanın bulunmaması dolayısıyla yerel yönetimlerin ve kentsel düzenlemelerin yaşlılar için öneminin ele alındığı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda çalışma refah devleti paralelinde gelişen toplumsal yaşlanma sorunuyla birlikte kentsel yaşam alanlarında ihtiyaç duyulan dönüşümü konu almaktadır. Genel nüfus içerisinde giderek artan yaşlılar için kentlerde yeni yaşam alanları oluşturulması ve kamusal sosyal alanların yaşlılara uygun olarak düzenlenmesinin ve bu anlamda yerel yönetimlerin yapabilecekleri çalışmalar Esenler ilçesi örneği üzerinden incelenmiştir. Buna göre Türkiye ve İstanbul nüfus yapı-

sında meydana gelen dönüşüm paralelinde ilçe nüfusunda son yıllarda meydana gelen dönüşüm ve bu süreçte yaşlı nüfusun oransal ve yapısal özellikleri incelenmiştir. Bu çerçevede yaşlılar için daha erişilebilir bir yaşam alanı oluşturulması adına yapılabilecek kentsel düzenlemeler ve sosyal hizmetlerin neler olduğuna değinilmiştir. Son olarak yerel yönetimlerin yaşlılar için yapabilecekleri sosyal hizmet uygulamalarına dair önerilerde bulunulmuştur.

Refah Devleti ve Toplumsal Yaşlanma

Ekonomik kalkınmayı planlarken sosyal kalkınmayı ve sosyal adaleti de gerçekleştirmeyi hedefleyen bir devlet modeli olarak tanımlanabilecek refah devleti, tüm vatandaşlarını sosyal ve ekonomik risklere karşı koruyan devlettir. Diğer bir deyişle temel olarak liberal devletin aksine ekonomik ve sosyal alana müdahale eden bir devlettir.

Bu yönüyle *sosyal devlet* ya da *refah devleti*[1] bireysel ve toplumsal farklılıklardan kaynaklanan ve sosyal eşitsizliğe neden olabilecek unsurları asgariye indirmeye çalışırken toplumda yoksullar, kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar gibi dezavantajlı olarak nitelenen gruplara pozitif ayrımcılık sağlayan devlet olarak da kabul edilebilir. Refah devleti, tüm vatandaşlarına ekonomik ve sosyal durumlarına göre asgari bir geçim imkânı sağlayan ve onları belli fiziksel ve sosyal risklere karşı koruyan devlet modelidir. Tarihsel süreçte *1929 Büyük Buhran* döneminde ortaya çıkmış ve özellikle *2. Dünya Savaşı* sonrası dönemde kurumsallaşmış bir devlet modeli olan refah devleti; devlet ve sosyal taraflar arası uzlaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Şenkal ve Sarıipek, 2007, s. 147).

Refah devleti kavramının herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımı yoktur. Literatürde kullanılan tanımlardaki farklılaşma refah devletine yüklenen anlamın genişliğine göre değişmektedir. En

1 "Sosyal devlet" ile "refah devleti" ya da "sosyal refah devleti" kavramları aynı anlama gelmektedir. Fakat literatürde daha yaygın olarak "refah devleti" kavramının kullanıldığı görülmektedir (Özdemir, 2007, s. 11).Bu çalışmada da "refah devleti" kavramı kullanılmıştır.

yaygın olarak kullanılan Asa Briggs'in (1999'dan akt., Özdemir, 2007) tanımına göre

> "Refah devleti, piyasa güçlerini etkilemek amacıyla örgütlü kamu gücünün kullanıldığı devlet türü olup devlet, toplum üzerinde üç şekilde etkili olmaktadır. Bunlar *tüm bireylere minimum bir gelir garantisinin sağlanması, ekonomik ve sosyal güvencesizliğin azaltılması, herkese iyi bir yaşam standardının sunulmasıdır*. Diğer bir deyişle refah devleti vatandaşlarına asgari bir geliri garanti eden, ekonomik ve sosyal güvencesizliği azaltan ve topluma iyi bir yaşam standardı sağlamaya çalışan devlettir." şeklindeki tanımıdır.

Refah devleti, sosyal refahın optimize edilebilmesi için devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı bir şekilde müdahalede bulunduğu devlettir. Bu anlamda refah devletinin temel amacı serbest piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaktır (Aktan, 1995, s. 73). Bu nedenle refah devleti toplumdaki pek çok alana aktif müdahalede bulunmaktadır. Refah devletinin ekonomik ve sosyal alana müdahalesi başlangıçta sınırlı olsa da bu müdahalenin kapsam ve içeriği giderek genişlemiş ve refah devleti "altın çağ" olarak nitelenen 1945-1970 yılları arasında zirveye ulaşmıştır (Özdemir, 2007, s. 22).

Liberal devletin aksine refah devletinin çok geniş bir sorumluluk alanı vardır. Refah devleti ekonomik kalkınmanın yanında sağlık, eğitim, konut, gelir düzenlemesi ve kişisel sosyal hizmetler gibi temel sosyal hizmetlerin sağlanmasını gerçekleştirmeye yönelik devlet önlemlerinin alınmasını ifade eder. Bu bağlamda refah devleti nihai olarak çeşitli gruplar arasında yer alan sosyo-ekonomik farkların asgariye indirilmesini amaçlamaktadır (Özdemir, 2007, s. 21-22). Refah devletinin asıl amacı; yoksullukla mücadele etmek, gelir adaletini ve sosyal adaleti sağlamak için sosyal koruma ve sosyal güvenlik hizmeti sunmaktır (Aktan ve Özkıvrak, 2008, s. 40-41). Böylelikle refah devleti, sosyal güvenlik kurumları aracılığıyla bireylerin ekonomik ve sosyal risklere karşı korunmasını teminat altına alarak ekonomik refahın sağlanmasını hedeflemektedir (Şenkal, 2005, s. 305).

Refah devletinin temel görevlerinin yanında istihdam, konut, kent ve çevre politikaları gibi sosyal politikalar yanında en önemli görevinin sosyal güvenlik sağlamak olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda sosyal güvenlik görevinin kapsamına hastalık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, aile yardımı ve işsizlik gibi tehlikeler de girmektedir (Özdemir, 2007, s. 85-88).

Refah devletlerinde toplumun tüm kesimleri için devletin sunmuş olduğu hizmetler özellikle yaşlı nüfus için daha kapsamlı ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Zira özellikle tıptaki gelişmeler, sağlıklı ve bilinçli beslenme, sportif yaşam gibi nedenlerle gelişmiş ülkeler olarak refah devletlerinde doğumda beklenen yaşam süreleri uzamıştır. Aynı şekilde evlilik ve doğum oranlarındaki düşüş nedeniyle de toplumda yaşlıların oranı giderek artmaya başlamıştır. Bu nedenle genel nüfus içinde önemli bir oranı oluşturan yaşlılara yönelik hizmetler çok gelişmiştir.

Bugün bazı ülkelerde genel nüfusun yüzde yirmisini oluşturan yaşlıların oransal artışı, onların hem genel politik eğilime hem de, toplumsal bir baskı grubu olarak, diğer alanlara etkide bulunmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede temel alt yapı hizmetleri zaten tamamlanmış olan bu ülkelerde tüm sosyal hizmetler ve yaşlılara dönük kentsel düzenlemeler yaşlıların yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş refah toplumlarında yaşlılara yönelik hizmetler bireylerin ekonomik refahını artırmaya yönelik olmaktan daha çok sosyal sorunlarını ortadan kaldırmaya yöneliktir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise yaşlılar sosyal sorunların yanı sıra ekonomik sorunlarla da karşı karşıya kaldıklarından iki yönlü bir sosyal hizmete ihtiyaç duyulmaktadırlar. Başka bir deyişle bu ülkelerde yaşlılar ekonomik yönden yoksulluk, sosyal yönden de yoksunluk sorunu ile karşı karşıya kaldıklarından, yaşlılar için uygulanacak sosyal politikaların daha kapsayıcı olması beklenmektedir. Bununla beraber gelişmekte olan ülkelerde birey ve toplum ekonomik kalkınmasını tamamlayamadığı için bireyler için yaşlılık daha derin sorunların yaşandığı bir dönem olarak ortaya çıkabilmektedir. Aynı

şekilde bu toplumlarda geleneksel yapıda meydana gelen çözülmeye karşın çeşitli sosyal hizmet ve bakım kurumlarından da mahrum kalan yaşlıların, sorunlarıyla beraber yaşamak dışında çok farklı bir seçeneğe ulaşamadıkları görülmektedir.

Artan yaşlı nüfus, göç, hızlı ve çarpık kentleşmeyle birlikte gelişmekte olan ülkelerde toplumsal yaşlılık olgusunun çok daha büyük sorunların yaşanmasına neden olabileceği görülmektedir. Bugün dünyanın en hızlı yaşlanan toplumları gelişmekte olan ülke toplumlarıdır. Gelişmiş ülkelerde birkaç yüzyılda erişilmiş olan yaşlılık oranına gelişmekte olan ülkelerde birkaç on yılda erişilmektedir. Bu durum bu toplumların yaşlılığa hazırlıksız yakalanmalarına ve yaşlıların sosyo-ekonomik pek çok sorun karşısında savunmasız kalmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde bu ülkeler ekonomik kalkınmışlıklarını tamamlayamadıkları için yaşlılık gibi bir konu ikincil önemde algılanmakta ve yaşlılığın toplumsal yapıda meydana getireceği dönüşüm gözden kaçırılmaktadır (Akçay, 2011: 2; A. Canatan, 2012: 358; Gökçe Kutsal, 2003: 5)

Gelişmekte olan ülkelere yönelik söz konusu edilen bu durum Türkiye için de geçerlidir. Zira Türkiye dünyanın en hızlı yaşlanan ülkelerinin başında gelmektedir. Her ne kadar genel nüfus içinde yaşlıların oranı gelişmiş ülkelerdeki kadar yüksek olmasa da yakın gelecekte Türkiye nüfusu içinde yaşlıların oranı oldukça önemli boyutlara ulaşacaktır.

Demografik Yaşlanma ve Türkiye

Bugün bireylerin yaşlanması yanında toplumların yaşlanması kavramının da dikkat çekici boyutlara ulaştığı görülmektedir. Toplumların yaşlanması olarak ifade edilen demografik yaşlanma, günümüz dünyasında küresel ölçekte dikkat çeken önemli bir olgudur (Amman, 2007, s. 161). Demografik yaşlanma ya da nüfusun yaşlanması; bir nüfusun yaş yapısının değişerek, o nüfustaki çocukların ve gençlerin genel nüfus içindeki payının azalması ve yaşlı nüfusun payının göreceli olarak artması anlamına gelmektedir (DPT,

2007, s. 5). Başka bir anlatımla nüfus yaşlanması ya da demografik yaşlanma; toplumda "yaşlı" olarak tanımlanan bireylerin oransal artış göstermesidir. Bu anlamda bir ülkenin yaşlı nüfusunun toplam nüfus içindeki oranının %7'nin üzerinde olması o ülkenin yaşlı nüfusa sahip olduğunu göstermektedir (Arpacı, 2005, s. 26).

İnsanların daha uzun yaşaması ve doğum oranlarının düşmesi sebebiyle nüfusun yaşlanması, 21. yüzyılda ön plana çıkan en önemli sosyolojik olguların başında gelmektedir. Zira tüm dünyada yaşlı nüfus sayısal ve oransal olarak artmaktadır (DPT, 2007, s. vii). Bu nedenle yaşlanmayla birlikte ortaya çıkan sorunlar sadece bireysel sorunlar olmayıp toplumsal birer sorun hâline gelmiştir (Demirbilek, 2005, s. 227; İçağasıoğlu Çoban, 2005, s. 51). Zira nüfus ve toplumsal yaşlanma sosyal güvenlik başta olmak üzere, eğitim, sağlık, istihdam, konut, ulaşım ve çevre gibi pek çok alanı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu açıdan toplumsal yaşlanma, bir ülkenin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alandaki tüm yapısını dönüştürme potansiyeline sahip bir olgudur.

Bugün 7 milyar olan dünya nüfusunun 2050 yılında yaklaşık 9 milyara ulaşması beklenirken 60 yaş üzerindekilerin sayısının da 2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bunun anlamın dünyada yaşlıların sayısının %300 artmasıdır. Söz konusu bu artışın gelişmekte olan ülkelerde ise yaklaşık %400 olacağı tahmin edilmektedir. Böylelikle 2050 yılında dünya nüfusunun %19,3'ünü yaşlılar oluşturacaktır (Akçay, 2011, s. 2; A. Canatan, 2012, s. 358; Kalınkara, 2011, s. v; Gökçe Kutsal, 2003, s. 5).

2050 yılında dünyada 0-14 yaş grubu ile 65 yaş üzerindekilerin sayısının eşitleneceği (Tufan, 2001, s. 34) hatta yaşlıların sayısının çocukların iki katı olacağı tahmin edilmektedir (Gökçe Kutsal, 2004). Bunun sonucunda demografik istikrarın ve dengenin bozulmasıyla kuşaklar arası adaletinde çökeceği ifade edilmektedir (Kalınkara, 2011, s. 297).

Bugüne kadar daha çok gelişmiş ülkelerde görülen toplumsal yaşlanmanın bundan sonra gelişmekte olan ülkeleri tehdit eden bir sosyal sorun olarak ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir. 2013 yılı itibariyle %7,7 olan Türkiye'deki 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının 2050 yılında %17,6'ya ulaşacağı (DPT, 2007, s. vii; TÜİK, 2012) tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre ise Türkiye'nin nüfusu 2050 yılında 100 milyona ulaşacak ve bu nüfusun %30'unu 60 yaş ve üzerindekiler oluşturacaktır (Tufan ve Yazıcı, 2009, s. 49). Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre ise 2012 yılında %7,5 olan 65 yaş ve üzeri nüfus, 2013 yılında %7,7'ye yükselmiştir. Bu oranın2023 yılında %10,2, 2050 yılında %20,8 ve 2075 yılında ise %27,7'ye yükseleceği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2013a, 2013b).

Yaşlı nüfustaki artışın önemli toplumsal sorunları da beraberinde getirdiği açıktır. Yaşlı nüfusun artmasına paralel olarak başta sağlık harcamaları olmak üzere, sosyal yardım, sosyal hizmet ve emeklilik ödenekleri de artmaktadır. Dolayısıyla yaşlı nüfus ile refah devletinin en önemli unsuru olan sosyal güvenlik harcamaları arasında sıkı bir ilişki vardır. Ancak aktif ve bağımlı nüfus arasındaki dengenin bozulmasıyla birlikte çalışanlar tarafından finanse edilen ve çalışamayanları koruma altına alan sosyal güvenlik sistemlerinin de dengesi bozulmaya başlamıştır. Giderek daha az sayıda çalışanın, sayıları giderek artan yaşlı emekliye ve buna ilaveten diğer çalışamayan gruplara bakmak zorunda kalması, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmakta ve çalışanlar başta olmak üzere toplumun tüm kesimleri için yaşlılığın yükselen bir sosyal sorun olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda toplumsal yaşlanma ve bağımlı nüfustaki artış, yaşanan ekonomik krizler ve artan işsizlik oranlarıyla da birleştiğinde üstesinden gelinmesi oldukça zor sosyo-ekonomik ve politik birer sorun hâline gelmektedirler. Zira aktif nüfus ile bağımlı nüfus arasındaki dengenin bozulmasıyla yaşlıların genç iş gücü üzerindeki baskıları da giderek artmaktadır (K. Canatan, 2001, s. 217). Bu yönüyle toplumsal yaşlanmanın dünyanın en zengin ülkelerini bile derinden sarstığı görülmektedir (Tufan, 2001, s. 34-35).

Gelişmiş ülkelerin bu süreci daha önceden bilerek sosyal güvenlik ve sosyal hizmet alanlarında almış oldukları önlemler sayesinde yaşlı bireylerin sosyal refah standartları korunabilmektedir (Danış, 2009, s. 68). Ancak gelişmekte olan ülkeler toplumsal yaşlanmaya hazırlıksız yakalandıklarından yaşlılar için ihtiyaç duyulan alt yapı hizmetlerinin yetersizliği gündeme gelmekte ve toplumsal yaşlanmanın hem yaşlanan birey için hem de toplum ve refah devleti için olumsuz sonuçlar doğurması beklenmektedir.

Tablo 1.

Türkiye Nüfusunun Yaş Grupları Dağılımı ve Yaşlı Nüfusun Oransal Artışı

Yıl	Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
					Oran (%)		
2000	**Toplam**	**67 803 927**	**34 346 735**	**33 457 192**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
	0-14	20 220 095	10 453 093	9 767 002	29,8	30,4	29,2
	15-64	43 701 502	22 131 543	21 569 959	64,5	64,4	64,5
	65+	3 858 949	1 749 563	2 109 386	5,7	5,1	6,3
2007	**Toplam**	**70 586 256**	**35 376 533**	**35 209 723**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 642 391	9 570 773	9 071 618	26,4	27,1	25,8
	15-64	46 943 690	23 655 657	23 288 033	66,5	66,9	66,1
	65 +	5 000 175	2 150 103	2 850 072	7,1	6,1	8,1
2008	Toplam	71 517 100	35 901 154	35 615 946	100,0	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 788 587	9 646 960	9 141 627	26,3	26,9	25,7
	15-64	47 835 090	24 114 713	23 720 377	66,9	67,2	66,6
	65 +	4 893 423	2 139 481	2 753 942	6,8	6,0	7,7
2009	**Toplam**	**72 561 312**	**36 462 470**	**36 098 842**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 859 334	9 681 912	9 177 422	26,0	26,6	25,4
	15-64	48 618 564	24 557 794	24 060 770	67,0	67,4	66,7
	65 +	5 083 414	2 222 764	2 860 650	7,0	6,1	7,9
2010	Toplam	**73 722 988**	**37 043 182**	**36 679 806**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 878 582	9 691 297	9 187 285	25,6	26,2	25,0
	15-64	49 516 670	25 020 856	24 495 814	67,2	67,5	66,8
	65 +	5 327 736	2 331 029	2 996 707	7,2	6,3	8,2

2011	**Toplam**	**74 724 269**	**37 532 954**	**37 191 315**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 886 575	9 694 739	9 191 836	25,3	25,8	24,7
	15-64	50 346 979	25 440 290	24 906 689	67,4	67,8	67,0
	65 +	5 490 715	2 397 925	3 092 790	7,3	6,4	8,3
2012	**Toplam**	**75 627 384**	**37 956 168**	**37 671 216**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 857 179	9 678 382	9 178 797	24,9	25,5	24,4
	15-64	51 088 202	25 803 873	25 284 329	67,6	68,0	67,1
	65 +	5 682 003	2 473 913	3 208 090	7,5	6,5	8,5
2013	Toplam	76 667 864	38 473 360	38 194 504	100,0	**100,0**	**100,0**
	0-14	18 849 814	9 675 248	9 174 566	24,6	25,1	24,0
	15-64	51 926 356	26 237 038	25 689 318	67,7	68,2	67,3
	65 +	5 891 694	2 561 074	3 330 620	7,7	6,7	8,7

Kaynak: TÜİK, (2013c).

Demografik verilere bakıldığında Türkiye'nin ne kadar hızla yaşlanan bir ülke olduğu kolaylıkla görülebilmektedir. 2000 yılında 3 milyon 858 bin olan 65 yaş ve üzeri yaşlı sayısı, 2007 yılında yaklaşık 5 milyona, 2013 yılında da ise 891 bin kişilik bir artışla 5 milyon 891 bin kişiye ulaşmıştır. 13 yılda yaşlı nüfus iki kat artmıştır. Aynı dönemde 0-14 yaş grubundaki çocuk nüfus yaklaşık 1,5 milyonluk bir azalışla 20 milyon 220 bin kişiden 18 milyon 849 bin kişiye düşmüştür.

Son dönemde Türkiye'nin yaşadığı demografik dönüşüm çocuk nüfusun azalmasına karşı yaşlı nüfusun hızla artması olarak gerçekleşmektedir. Genel nüfus içindeki oranı açısından değerlendirildiğinde yaşlı nüfusun oranı 2000 yılında %5,7 iken bu oran 2013 yılında %7,7'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde çocuk nüfusun oranı da %29,8'den %24,6'ya gerilemiştir. Bu hâliyle Türkiye'nin hızla yaşlanan bir toplum olarak nitelenmesi mümkündür.

Tablo 2.

Türkiye Nüfusunun Yıllara Göre Ortanca Yaş Değişimi

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
1935	21,2	19,1	23,4
1940	19,6	17,7	22,4
1945	20,0	18,8	21,7
1950	20,1	19,2	21,3
1955	20,4	19,6	21,3
1960	20,3	19,5	21,1
1965	19,3	18,7	20,0
1970	19,0	18,6	19,4
1975	19,5	19,2	19,8
1980	19,9	19,5	20,3
1985	20,9	20,6	21,2
1990	22,2	21,9	22,6
2000	24,8	24,4	25,3
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi			
2007	28,3	27,7	28,8
2008	28,5	27,9	29,0
2009	28,8	28,2	29,3
2010	29,2	28,7	29,8
2011	29,7	29,1	30,3
2012	30,1	29,5	30,6
2013	30,4	29,8	31,0

Kaynak: (TÜİK, 2013c).

Nüfusun yaşlandığının bir diğer göstergesi ise *ortanca yaş*'tır.[2] Kısaca toplumun yaşı olarak ifade edilebilecek ortanca yaş dünyada 1950 yılında 23,5 iken 1999 yılında 26,4'e ulaşmıştır. Bugünlerde ortanca yaş 28 olmakla beraber 2050 yılında dünya insanının yaşının 37,8 olması beklenmektedir (Akçay, 2011, s. 2; A. Canatan, 2012, s. 357). Dünya nüfusunun hızla yaşlanmasına paralel olarak Türkiye nüfusu daha hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır. Türkiye'de 2000 yılında 24,8 olan ortanca yaş 2013 yılında 30,4'e yükselmiştir (TÜİK, 2013c).

Demografik dönüşüm süreci yaşayan Türkiye oransal olarak yaşlı nüfusu az bir ülke olarak görülse de ülkedeki mutlak yaşlı sayısı oldukça fazladır. Ayrıca ülke nüfusunun yaş yapısındaki denge de değişmektedir. Hızla düşen ölüm ve doğum oranları yanında, artan yaşam süresi ile birlikte toplam nüfus içinde yaşlıların oranı hızla artmaktadır. Ülke nüfusu hızla yaşlanmaktadır ve Türkiye en geç 2023 yılında yaşlı bir toplum hâline gelecektir (TÜİK, 2012).

Türkiye'nin yaşamış olduğu bu demografik dönüşüm sürecinin sonuçları gelişmiş ülkelerden oldukça farklı olacaktır. Zira Longman'ın (2004, s. 67'den akt., Danış, 2009, s. 68) ifade ettiği gibi:

> "Demografik yapıda meydana gelen değişim açısından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler farklılaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerin nüfusları henüz yaşlanmadan zenginleştikleri, gelişmekte olan ülkelerin ise zenginleşemeden yaşlanmaları nedeniyle, gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfusun ekonomik açıdan yoksulluk, sosyal açıdan ise yalnızlık sorunları ile karşılaştıkları görülmektedir."

Bu nedenle demografik yaşlanma sorununun gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha sarsıcı sonuçlara neden olacağı tahmin edilmektedir. Zira yaşanan hızlı demografik değişim, yaşlılık ve yaşlanmak konularında hiçbir deneyim ve hazırlığı bulunmayan bu ülkelerin sorunlarını daha da karmaşık hâle getirecektir. Baş-

2 Ortanca Yaş (Medyan Yaş): Nüfusu oluşturan kişilerin yaşları, küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır. Buna göre, nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür (TÜİK, 2012).

ta aile yapısında meydana gelen değişimle birlikte yaşlıların kendi çocuklarıyla birlikte yaşamlarını sürdürmeleri giderek zorlaşmakta ve yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle yaşlıların kendi başlarına bağımsız yaşamaları da çok kolay bir seçenek olarak görünmemektedir (Ceylan, 2013, s.5).

Esenler'de Yaşlılık

Türkiye'de yaşanan demografik yaşlanma süreci güncel sosyo-ekonomik ve politik tartışmaların gölgesinde kaldığından yeterince fark edilmemektedir. Bu nedenle sadece toplumun büyük çoğunluğu değil, akademisyenler ve yöneticiler de Türkiye toplumunun genç bir nüfusa sahip olduğuna dair yanlış bir algıya sahiptirler. Oysa çok yakın gelecekte Türkiye'nin öncelikli gündem maddelerinin başında yaşlılık ve yaşlanma konuları yer alacak ve bu alana yönelik düzenlemeler sosyal politika ve sosyal hizmetlerin merkezine oturacaktır. Bu aşamada en önemli sosyal hizmet uygulayıcısı olarak ön plana çıkacak olan yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetleri özellikle büyük kentlerde daha da önem kazanacaktır.

Büyük kentlerde yaşlılara yönelik hizmetlerin giderek daha fazla önem kazanacağının en açık göstergesi değişen nüfus yapısıdır. Hızlı göç sonucunda özellikle genç nüfusun yoğun yaşadığı bir metropol olarak İstanbul'un da yaşanan demografik dönüşüm sürecinden etkilendiği görülmektedir. Özellikle göç oranlarının düşmesiyle birlikte ilk defa İstanbul'da yaşlı nüfusun oranı Türkiye oranına yükselmiştir.

Tablo 3.

İstanbul Nüfusunun Yaş Grubu ve Cinsiyet Dağılımı (2013)

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
'0-4'	1 103 273	567 218	536 055
'5-9'	1 084 848	557 802	527 046
'10-14'	1 066 903	549 855	517 048
'15-19'	1 094 224	566 464	527 760
'20-24'	1 123 814	556 727	567 087
'25-29'	1 335 734	671 518	664 216
'30-34'	1 441 853	731 494	710 359
'35-39'	1 256 069	639 368	616 701
'40-44'	1 096 075	557 662	538 413
'45-49'	914 406	466 261	448 145
'50-54'	767 584	388 157	379 427
'55-59'	608 689	302 878	305 811
'60-64'	438 184	212 427	225 757
'65-69'	303 561	140 346	163 215
'70-74'	207 594	90 143	117 451
'75-79'	142 989	57 803	85 186
'80-84'	107 867	40 273	67 594
'85-89'	50 514	15 231	35 283
'90+'	16 286	4 094	12 192
Toplam	**14 160 467**	**7 115 721**	**7 044 746**

Kaynak: (TÜİK, 2013b).

TÜİK verilerine göre 2013 yılında 14 milyon 160 bin kişiyi aşan İstanbul nüfusu içinde 60 yaş ve üzeri nüfusun sayısı 1 milyon 266 bin 951 kişiye ulaşmıştır. 65 yaş ve üzeri nüfus ise 828 bin 811 kişiye ulaşmıştır.

Tablo 4.

İstanbul İlinin Aldığı Net Göç Sayısı ve Oranı

Net göç					Net göç hızı(‰)				
2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
26 675	39 481	102 583	121 782	30 461	2,1	3,06	7,77	8,98	2,20

Kaynak: (TÜİK, 2012).

Demografik yapıyı etkileyen faktörlerden birisi de göçtür. Göç nüfusun sadece nicelik yönünden değişimini değil aynı zamanda yapısal değişimini de etkilemektedir. Bu bağlamda göç özellikle İstanbul'da nüfusun genel ve bölgesel düzeyde yapısal bir dönüşüm yaşamasına neden olmaktadır. Göç alma ya da göç verme durumuna ve göç edenlerin yaş grubu dağılımına paralel olarak İstanbul'da yaşlı nüfusun oranı ilçelere göre farklılık göstermekte; yaşlı nüfus oranlarının özellikle daha az göç alan belirli ilçelerde yoğunlaşırken; yoğun göç alan ilçelerde daha düşük oranda olduğu görülmektedir. Bununla beraber genç nüfusun oldukça yoğun olduğu görülen ilçelerin de demografik dönüşümden (yaşlı nüfusun oransal artışı anlamında) hızla etkilendikleri görülmektedir.

Tablo 5.

Esenler Nüfusunun Yaşlı Nüfus Oranı

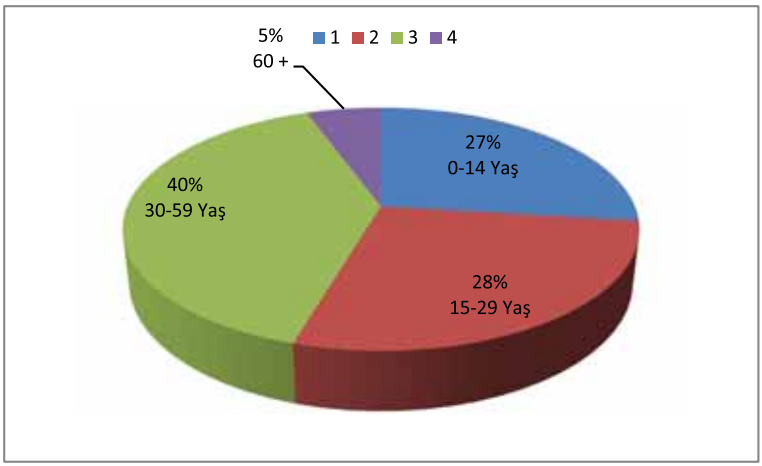
Yaş grubu	Toplam		Erkek		Kadın	
0-14 Yaş	124 352	%27	63 942	%27	60 410	%27
15-29 Yaş	127 957	%28	66 320	%28	61 637	%28
30-59 Yaş	184 045	%40	96 408	%40	87 637	%39
60 +	**25 831**	**%5**	**11 261**	**%5**	**14 006**	**%6**
Toplam	461 621	%100	237 931	%52	223 690	%48

Kaynak: (TÜİK, 2013d).

En yoğun göç alan ve genç nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir bölge olan Esenler ilçesinin 2013 verilerine göre 461.621 olan nüfusunun %5'i yaşlılardan oluşmaktadır. Buna karşın 0-14 yaş grubunun oranı %27 iken en kalabalık yaş grubunu %40'lık bir oran ile 30-59 yaş grubu oluşturmaktadır. Nüfusun yaş grupları arasındaki dağılımında yaşlılar azınlıkta olmakla birlikte yaşlı nüfusun oranının %7'ye yükselmesiyle birlikte Esenler için de yaşlı bir nüfusa sahip nitelemesini yapmak mümkün olacaktır. Yaş grupları içinde en büyük oranı oluşturan 30-59 yaş aralığındaki yetişkinler giderek yaşlanırken ölüm oranlarının düşük olması nedeniyle mevcut yaşlı sayısında azalma yaşanmaması nedeniyle bu gruba dâhil olanların sayısı hızla artacaktır. Aynı şekilde doğum oranlarındaki düşüşe paralel olarak çocuk nüfustaki azalış da dikkate alındığında genel nüfus içinde yaşlıların oranı daha da artacaktır.

Şekil 1.

Esenler İlçesi Nüfusunun Yaş Grupları Dağılımı

Benzer şekilde, nüfus içindeki yaş gruplarına bakıldığında tüm yaş gruplarında erkekler kadınlardan daha fazla iken tüm dünyada olduğu gibi yaşlı nüfus içinde kadınların oranı erkeklerden daha fazladır. Yaşlı nüfusun %45'ini erkekler oluştururken %55'ini kadın-

lar oluşturmaktadır. Bu durum kadınların erkeklerden daha uzun yaşamasıyla açıklanmaktadır.

Ayrıca yaşlılara yönelik hizmetler planlanırken yaşlıların cinsiyet dağılımının da göz önüne alınması faydalı olabilir. Aynı şekilde yaşlı nüfus içinde farklı yaş gruplarındaki yaşlılar arasında da cinsiyet dağılımında benzer bir durum söz konusudur. Kadın erkek arasındaki dağılımdaki fark, yaşın ilerlemesine paralel olarak artmaktadır. Bunun anlamı en ileri yaştaki yaşlıların büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğudur. Bu durum yaşlılara yönelik hizmetlerin planlanmasında gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.

Tablo 6.

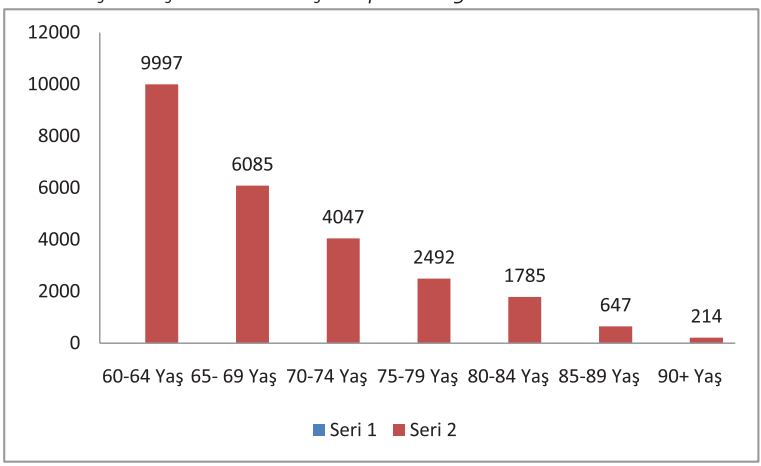
Esenler İlçesinde Yaşlı Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Grubu Dağılımı

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
60-64	9 997	4 821	5 176
65-69	6 085	2 766	3 319
70-74	4 047	1 780	2 267
75-79	2 492	985	1 507
80-84	1 785	687	1 098
85-89	647	182	465
90+	214	40	174
Yaşlı Nüfus Toplam	**25 267**	**11.261**	**14.006**

Kaynak: (TÜİK, 2013d).

Şekil 2.

Esenler İlçesi Yaşlı Nüfusun Yaş Grupları Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2013d).

Yaşlı nüfusun kendi içindeki dağılıma bakıldığında en büyük payı 60-64 yaş grubunun oluşturduğu görülmektedir. Yaşlıların oranı yaşın ilerlemesine paralel olarak azalmaktadır. Bununla beraber 75 yaş ve üzerindeki yaşlıların bakıma muhtaçlık durumuyla yoğun olarak karşılaştıkları düşünüldüğünde yaşlıların önemli bir bölümünün bakım ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyduğu ifade edilebilir. Zira ileri yaşlılık döneminde yaşlıların bakıma muhtaç olma riskiyle karşılaşmaları daha muhtemel bir seçenek olarak görülmektedir.

Yerel Yönetimler ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler

Refah devletinin yaşlılara yönelik sunabileceği hizmetler çok kapsamlı olmakla birlikte, temelde yerel yönetimler eliyle yapılacak düzenlemelerin ve sunulan hizmetlerin yaşam standardını yükseltmede daha belirleyici olduğu bilinmektedir.

Devletin sağlık, ulaşım, konut gibi temel alanlarda toplumun tüm kesimlerine mümkün olan en iyi standartta hizmet vermesi beklenen bir görevdir. Ancak tüm bu hizmetlerin sağlanmış olması durumunda bile yaşlıların, sosyal hayattan kopuk bir yaşamın içinde

terk edilmiş bir hâlde yaşamalarını önleyebilecek temel düzenlemeler, kentsel alanlarda bir takım uygulama ve hizmetlerin hayata geçirilmesiyle mümkündür.

Belediyelerin sunmuş olduğu temel hizmetlerin yaşlıların yaşamını kolaylaştırmak bakımından oldukça önemli olduğu gerçeğinden hareketle hizmet standartlarının belirlenmesinde yaşlıların da dikkate alınması oldukça önemlidir. Belediyelerin yapmış oldukları alt yapı hizmetlerinden başlayarak geliştirdikleri hizmet standardı sadece yaşlılar için değil toplumun tüm dezavantajlı kesimleri için erişilebilir bir sosyal çevre anlamına gelmektedir.

Bu anlamda yayalaştırılmış yolların yaygınlaştırması, kaldırımların ve üst-alt geçitlerin yaşlı ve engellilerin kullanabileceği şekilde düzenlenmesi ve kaldırımlara engelli yaşlılar için rampalar koyulması, konutların yaşlıların ihtiyaçlarına göre inşa edilmesi, standarda uymayan konutların yaşlıların talep etmesi durumunda standart hâle getirilmesi, çevre düzenlemelerinin, park ve bahçelerin yaşlıların yaşam alanlarının yakınlarına yapılması gibi hizmetler temel hizmetlerden bazılarıdır. Yine doğayla barışık ve yaşlı ergonomisine uygun yapılaşmaya gidilmesi, özellikle şehir merkezlerinin, kamu kurumları ve alışveriş merkezlerinin olduğu bölgelerin araçlardan çok yayaların ulaşımı dikkate alınarak düzenlenmesi önemlidir. Yayalaştırmaya ayrılan bölgeler sayesinde sosyal yaşam merkezlerinde trafik kazaları, gürültü ve kirlilik azalmaktadır (Kaya, 2004, s. 80).

Bunlara ilave olarak toplu taşıma araçlarının çevreci ve yaşlıların kullanabileceği özelliklerde olması; duraklarda, çeşitli hizmet birimlerinde oturmak için ayrılan bölmelerde yaşlılar için özel alanların oluşturulması, yaşlıların toplanıp sosyalleşebilecekleri ve çeşitli faaliyetler düzenleyebilecekleri yaşlı merkezleri kurulması da sağlanabilir.

Aynı şekilde yaşlılara yönelik ev hizmetleri kapsamında, yaşlıların ihtiyaç duyduğu basit gündelik işlerde yaşlılara ev hizmeti sunulabilir. Yaşlılara belirli saatlerde hizmet veren özel ekipmanlı yaşlı servis araçları ile yaşlıların ulaşım sorununun çözülmesi de oldukça

önemlidir. Yapılacak bu düzenlemeler yaşlıların sosyal alanda daha fazla yer almalarını sosyal dışlanmışlıktan kurtulmalarını sağlamanın temel yoludur. Zira sosyal dışlanma sadece maddi kaynaklardan değil aynı zamanda politik ve vatandaşlık haklarından mahrum kalmayı da ifade etmektedir. İnsanlara emniyetli ve güvenli bir çevre sunulmaması, yetersiz tasarım ve planlama yoluyla toplumun yaşlı bireylerinin etkinliklerinin tümüne katılmasının sınırlanması da bir sosyal dışlamadır (Thorns, 2004, s. 152).

Bu bağlamda refah devletinin varoluşsal amacının gerçekleşebilmesi ve yaşlıların sosyal alana katılımının sağlanmasının yolu yerel yönetimlerin sağlıklı bir yaşlılık politikası belirlemesi ve buna uygun düzenlemeleri hayata geçirmesiyle mümkün olabilir.

Sonuç

Dünyanın en hızlı yaşlanan ülkelerinden birisi olan Türkiye'nin yaşlılara yönelik sağlıklı bir sosyal politika geliştirmesinin ve özellikle kentsel çevre düzenlemelerinin önemi büyüktür. Yaşlanan bir nüfusun mevcut durumda ve önümüzdeki dönemde ihtiyaç duyacağı tüm politikaların şimdiden tasarlanması gerekmektedir. Zira toplumsal yaşlanma olgusuna hazırlıksız yakalanan toplumların oldukça girift bir sorun alanıyla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Gerek bireysel olarak yaşlıların ihtiyaç duydukları bakım ve hizmet standartlarının oluşturulamamış olması gerekse yaşlı nüfusla birlikte artan bağımlılık oranları yaşlılık konusunu çok yönlü bir sorun alanına dönüştürmektedir.

Bu yönüyle bakıldığında toplumsal yaşlanma sorununun bireye dönük yansımaları kadar toplumun ve sosyal sistemin geleceğini belirleme kapasitesine sahip bir konu olarak görülmesi gerektiği ifade edilebilir. Zira günümüzde yaşlılık bireysel ve ailevi bir konu olmaktan öte toplumun genelini ve geleceğini etkileyen bir sorun alanına dönüşmüştür.

Bu paralelde özellikle yaşlılar için engelsiz bir yaşam alanı inşa etmenin ve yaşlıların sosyal hayattan izole olmadan toplum içinde ya-

şamlarını sürdürebilmelerinin sağlanması refah devletinin en temel görevlerinden biri olarak algılanmalıdır.

Yerel yönetimlerin yaşlıların yaşanabilir ve erişilebilir bir sosyal çevrede yaşamalarına olanak sağlayacak düzenlemeleri yapmaları, refah devletinin dezavantajlı gruplara sunması beklenen temel hizmetlerin gerçekleşebilmesinin en temel şartı olarak ortaya çıkmaktadır. Zira refah devletinin öncelikli olarak erişilebilir bir sosyal çevre ve toplum inşa etmesi beklenmektedir.

Bugün Türkiye'de sosyal alandaki pek çok risk faktöründen birisi de kentsel çevre düzenlemelerindeki eksiklikler dolayısıyla yaşanan sorunlardır. Özellikle yerel yönetimlerin çevre düzenlemesi konusunda yaşlıların sosyal hayata uyumunu ve dolayısıyla yaşamını kolaylaştıracak düzenlemeleri yapmaları hayati önem arz etmektedir. Önümüzdeki yıllarda önemli oranda yaşlı nüfusa sahip bir ülke ve yaşlı bir toplum olarak Türkiye'nin sağlıklı bir kentsel çevre politikası üretmesi kaçınılmaz hâle gelecektir.

Sağlıklı ve bağımsız bir yaşlılık dönemi geçiren bireylerin devlete ve topluma bağımlılıkları azalacağından yaşlılık; finansal anlamda refah devletinin geleceğini tehdit eden bir sorun olmaktan çıkacaktır. Aksi takdirde çevre düzenlemeleri ve bilinç düzeyinde kayda değer bir iyileşme yaşanmayacak ve daha fazla bağımlı nüfusla devlet, daha hayati derecedeki sosyal hizmetleri, bütçedeki yükü azaltmak için kısmak durumunda kalacaktır. Aynı şekilde sunulan hizmetlerdeki kısıtlamalar insanların memnuniyetsizliğini beraberinde getirirken bir kısır döngü hâlinde devlet, daha fazla sorun alanıyla başa çıkmak zorunda kalacaktır. Bu ise refah devletinin ekonomik alanda olduğu gibi sosyal alanda da yeterli bir aktör olamadığı sonucunu pekiştiren bir algı oluşmasına neden olacaktır.

Bu bağlamda özellikle yerel yönetimler düzeyinde, yapılacak çevre düzenlemeleri refah devletinin geleceğinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Yaşlılara yönelik konutların inşa edilmesi, çeşitli aktivitelerin yapıldığı yaşlı merkezlerinin kurulması, yaşlıların dinlenebile-

cekleri ve eğlenebilecekleri sosyal çevrelerin oluşturulması, bakıma muhtaç yaşlılara hizmet verilmesi yapılabilecek düzenlemelerden bazılarıdır. Kent içindeki temel alt yapı hizmetlerinin tamamlanması ise bu anlamda doğal olarak yapılması beklenen hizmetlerdir. Sağlıklı bir çevre, kent ve nüfus politikası refah devletinin geleceğini belirleyecek en önemli konu başlıklarındandır. Zira sağlıklı bir çevre ve sağlıklı bir toplum, güçlü bir sosyal sistemin ilk adımıdır.

Kaynakça

Akçay, R. C. (2011). *Yaşlılık kavramlar ve kuramlar*. İstanbul: Kriter Yayınları.

Akın B. (2002). *Evde yaşayan yaşlılarda mobiliteye bağlı yeti yitimi ve ilişkili faktörlerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Aközer, M., Nuhrat, C., & Say Ş. (2011). Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. *Aile ve Toplum Dergisi*, *7*(27), 103-127.

Aktan, C. C. (1995). *21. yüzyıl için yeni bir devlet modeline doğru: Optimal devlet*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

Aktan, C. C.,& Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal refah devleti*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Amman, T. (2007). Yaşlılıkta serbest zaman faaliyetleri. M. F. Bayraktar (Ed.), *Yaşlılık dönemi ve problemleri* içinde (s. 161-175)., İstanbul: Ensar Neşriyat.

Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Eğitim ve Kültür Yayınları.

Arpacı, F., & Ersoy, A. F. (2009). Evde yaşayan yaşlıların huzurevinde yaşamaya ilişkin görüşleri. *Aile ve Toplum Dergisi*, *5* (18), 87-97.

Atila, S. (2006). *Toplumsal değişmenin aile ve yaşlılar üzerine etkisi (İstanbul'daki beş huzurevinde inceleme)*(Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Bayık Temel, A., Özsoy, S.A., Uysal, A., Ergül, Ş., Vural, B., &Yıldırım, B. (2009). Yaşlılarda sağlık anlayışı. *Aile ve Toplum Dergisi*, *4*(16), 95-105.

Canatan, A. (2012). Yaşlılar ve toplum. H. Bacanlı & Ş. Işık Terzi (Ed.), *Yetişkinlik ve yaşlılık: Gelişimi ve psikolojisi* içinde (s. 355-390). İstanbul: Açılım Kitap.

Canatan, K. (2001). Avrupa'da yaşlılar politikası ve Türk göçmen yaşlılar Hollanda örneği. Kasım Karataş (Ed.), *Sosyal Hizmet Sempozyumu* içinde (s. 209-219). Ankara: SHÇEK ve H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Ortak Yayını.

Ceylan, H. (2013). *Bakım Hizmeti Alan Yaşlıların Yaşam Algıları: Stockholm Örneği* (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya).

Çevik Sökmen, D. (2008). *Huzurevinde kalan yaşlıların huzurevindeki yaşamlarına ilişkin algıları* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Danış, M. Z. (2009). Türkiye'de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *20*(1), 67-83.

Danış, M. Z. (2011). *Kurumda kalan yaşlıların yaşam kalitesi ve bunu etkileyen faktörler, Ankara örneğinde bir alan araştırması*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal güvenlik sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Ankara: Yazar.

Gökçe Kutsal, Y. (2003). *Yaşlanan dünya, yaşlanan toplum ve yaşlanan insan*. Ankara: Sağlıklı Yaşlanma, Geriatri Derneği Yayını.

Gökçe Kutsal, Y. (2004). *Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları*: *Yaşlılıkta kaliteli yaşam*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi. www.gebam.hacettepe.edu.tr adresinden edinilmiştir.

Görgün Baran, A. (1996). Kurum bakımındaki yaşlıların sosyal yaşam koşulları: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *13*(1, 2), 19-58.

Işıl, Ö. (2008). *Huzurevinde yaşayan yaşlılarda ölüm kaygısının günlük yaşam işlevlerine etkisi* (Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

İçağasıoğlu Çoban, A. (2005). Yalnız yaşayan yaşlılara ilişkin aile politikaları. *Aile ve Toplum Dergisi*, *2*(8), 43-53.

İmamoğlu, O. (1991). Yaşlıların sosyal psikolojisi, D. Mehmet Doğan (Ed.), *Türk Aile Ansiklopedisi* içinde (c. 3, s. 1065-1070). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumumu Yayınları.

Kahramanoğlu, E. (1999). Yaşlılık ve sağlıklı sosyal çevre. N. G. Koşar (Ed.), *Yaşam boyu sosyal hizmet Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan* içinde. Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

Kalınkara, V. (2000). Yaşlılıkta sosyal katılım ve kent hizmetleri. G. Erkan &V. Işıkhan (Ed.), *Antropoloji ve yaşlılık* içinde (s. 77-86).Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Kaya, E. (2004). *Kentleşme ve kentlileşme*. İstanbul: İlke Yayınları.

Kurt, G. (2008). *Türkiye'de yaşlılık olgusuna sosyolojik bir bakış (Sivas il örneği)* (Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.

Oktik, N. (2004). *Huzurevinde yaşam ve yaşam kalitesi Muğla örneği*. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme sürecinde refah devleti* (2. basım). İstanbul: İTO Yayınları.

Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Şenkal, A.,&Sarıipek, D. B. (2007). Avrupa Birliği'nin karşılaştırmalı refah modelleri ve sosyal politikada devletin değişen rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *14*(2), 146-175.

Thorns, D. C. (2004). *Kentlerin dönüşümü, kent teorisi ve kentsel yaşam*(Çev. E. Nal &H. Nal, Ed. S. Babakuş). İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.

Tufan, İ. (2001). Yaşlanan dünyada bir delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *12*(3), 27-49.

Tufan, İ. (2011). *Türkiye'de yaşlılara şiddet I.Türkiye Gerontoloji Atlası'ndan bir kesit, (GeroAtlas)*, Antalya, Gero Yayınları.

Tufan, İ., & Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta kuşaklar arası ilişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, *20*(1), 47-52.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Türkiye'nin demografik yapısı ve geleceği: 2010-2050*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140 adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013a). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları*. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15974 adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013b). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı.* http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_il_yasgr.RDF&p_il1=34&p_kod=2&p_yil=2013&p_dil=1&desformat=html adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013c). *Genel nüfus sayımı sonuçları, 1935-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları: 2007-2013*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059# adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013d). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları*. http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul adresinden edinilmiştir.

Urfalıoğlu, F., Altaş, D.,&Yıldırım, İ. E. (2008). İstanbul'da yaşlı nüfus*un demografik yapısı ve yaşlılık algısı araştırması*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.

Yeryutan, C. (1991). Yaşlılıkta ortaya çıkan fiziksel değişiklikler. *Aile ve Toplum Dergisi*, *1*(2), 63-67.

Bir Kavga Sosyolojisi Denemesi: Kentin Yoksul Mahallelerinde Gençlik ve Suç İlişkisi

Ömer Miraç Yaman

Giriş

Fischer ve Liebow (aktaran Brake, 1980) altkültürleşme ile gençler arasında suç eğiliminin ortaya çıkmasının, toplumların modernleşme süreçlerinin birer uzantısı olarak geliştiğine dikkat çekmektedir. Nitekim kırdan kente doğru yaşanan göç dalgası, insanların kent merkezlerindeki yaşam alanlarının bir çırpıda heterojenleşmesine zemin hazırlayacak, bu durum insanlar arasında var olan bireysel ve sosyal ağları zayıflatacak ve toplum adeta atomize bir sosyal birikintiye dönüşecektir (Brake, 1980, s. 9-12). Kent merkezine doğru gelen sürekli ve düzensiz göçün tetiklediği bu sosyal durum bir süre sonra yine kent merkezinde yabancılaşma, sıradan toplumsal işlerde organize olamama ve sonrasında mevcut toplumsal yapıya karşı öfke/hınç biriktirme şeklinde belirtiler göstermeye başlayacaktır. Bu hâliyle göç eden toplulukların kent merkezinde gettolar oluşturmaları hem bir güvenlik ihtiyacının karşılanması hem de bir güç biriktirme alanının var kılınması olarak görülebilecek; bu hâliyle süreç göçmenler açısından kentle ve yerleşik unsurlarla bir *rövanş alma* duygusunu tetikleyebilecektir. Bu sebepten göçmen kitleler arasında özellikle de genç göçmenler arasında suçun, anomik ve şiddete meyilli bir takım davranışların yaygınlık kazanması bir tesadüften öte, yaşanan hızlı toplumsal değişime paralel şekilde gelişen toplumsal bir histeri durumuna denk gelmektedir.

İstanbul'da Esenler ilçesi bağlamında göçmen gençlerin suç işlemeleri ve şiddet eğilimleri göstermeleri üzerine yapılan bu çalışma; en temelde gençlerin suç işleme ve suça bulaşma durumlarını, bir akran dayanışması olarak şiddeti kullanma biçimlerini, ne tür suç ilişkileri içinde konumlandıklarını, suça dair bireysel ve toplumsal vaziyet alışlarını, suç ve şiddet üzerinden bir sosyal ortam edinme arayışlarını ve tüm bu süreçlerin ortasında *suç*'un, bizzat bir *kavga sosyolojisi* bağlamında, ne düzeyde cereyan ettiğini ve tüm bu unsurların ana bileşenlerini serimlemeye çalışacaktır. Literatürde suç sosyolojisi ya da kriminal sosyoloji olarak anılan bu durumu özellikle yeni bir kavramsallaştırma ile kullanmak yaşanılan toplumsal ilişkilerin almış olduğu yeni formun özetlenmesi açısından tercih edilmiştir. *Kavga sosyolojisi;* salt bir suç yaklaşımının ötesinde, bizzat kavga etmek üzerine kurulu bir hayatın hangi bireysel ve sosyal bileşenlerle şekillendiğini de tartışmaya açma çabasıdır. Bu hâliyle yoksul gençlerin kavga öncesinde yaşadıkları bireysel ve sosyal açmazlara işaret etmek, adeta bu durumlara dair bir *sosyal kazı çalışması* yapmak, meselenin bir suç üretmenin ötesinde farklı bir altkültür sosyalleşmesine evrilişine ışık tutacaktır. Bu bağlamda çalışmanın saha incelemesi sürecinde nitel araştırma yönteminin derinlemesine mülakat ve katılımlı gözlem tekniklerinden istifade edilmiş; en az bir suçtan sabıkası (dosyalı) olan 10 genç (8 erkek, 2 kız) ile görüşme gerçekleştirilmiş; bu gençlerin sıkça vakit geçirdikleri kafelerde katılımlı gözlem yapılmış; Esenler'de mukim, bir süre ceza alıp hapis yatmış ve sonrasında suç ilişkilerinden uzak durmaya çalışan yetişkinlerle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş; ayrıca ilçenin adları belli oranlarda suç ile anılan bir kaç lisesindeki rehber öğretmenlerle okuldaki suç ilişkileri ve gençlerin suça dair görünümleri hakkında mülakatlar yapılmıştır. Tüm bu görüşmelere ilave olarak Esenler Emniyet Çocuk Şube Müdürlüğü'nden amir ve memurlarla görüşülmüş, ayrıca ilçenin suçla anılan mahallelerinde hâlen görev yapan muhtarlarla da odak grup çalışması yürütülmüştür. Çalışma için nitel yöntemin tercih edilmesinde temel saik olan meselenin anlaşılması noktasında derinlemesine ve etraflıca bir bilgi toplama

arayışı, çalışma sonunda görüşmelerin değerlendirilmesi ve yorumlanması aşamasında ilk başta verilen kararın ne denli isabetli bir tercihe dönüştüğünü göstermiştir. Nitekim yapılan derinlemesine mülakatlarda, ancak bir kaç görüşme sonrasında gençler arasındaki *kavga sosyolojisi*'nin boyutları hakkında sahici anlatımlara ulaşılabilmiş, paylaşılan bilgilerin rehber öğretmenler ve muhtarlarla da teyit edilmesi verilerin geçerliliğini sağlamlaştırmıştır.

Elde edilen görüşme kayıtları tematik bir tasnife konu edilmiş, bu sayede göçmen yoksul gençlerin suç ve şiddet ile girmiş oldukları ilişkilerin boyutları üzerine kuşatıcı bir sosyal analize ulaşılmaya çalışılmıştır.

Göçmen ve Yoksul Bir Genç Olmak

Özellikle göçmen gençler arasında yaygın olarak beliren suça ve şiddete eğilimli sosyal durum ancak üç belirgin özellik birleştiğinde etkin bir suçlu altkültürüne dönüşebilmektedir (Abercrombie, Hill, & Turner , 2006, s. 435-436). Bunlardan ilki gençlerin suç üretimine zaman ayırabilecekleri *boş zamana sahip olmaları* hâlidir. Nitekim *göç gençliği* için kent merkezinde sosyal ilişkiler içerisinde tutunamamak; eğitim, meslek ve sosyalleşme alanlarından bir biçimde yeterince istifade edememek şeklinde kendisini gösteren, gençler için sonu belli olmayan bir zamansal boşluğa denk gelmektedir. Aslında sosyoloji literatüründe boş zaman kavramı, modern üretim ilişkilerinden artan kalan vaktin kurgusal olarak çalışanların algı düzeyine "hediye" edilmesi olarak kabul edilirken (Aytaç, 2002, s. 234), altkültürleşme eğilimi gösteren gençler için kent merkezinde ortaya çıkan *boş zaman* bizzat yapılacak hiç bir işin veya etkinliğin olmamasına karşılık gelmektedir. Tam bu noktada ikinci özellik ortaya çıkmakta ve kentte tutunamayan gençlerin, kendileri ile benzer "kaderleri" paylaşanlar arasında hızlı bir sosyalleşme zeminine evrilmeleri ile karşılaşılmaktadır. Bu durum bir zaman sonra akran dayanışmasına, kapalı ve kontrollü bir sosyalleşme ilişkisinin belirmesine ve topluma katılım süreçlerinde grup dinamizminden

hareket eden bir sosyalleşme olgusuna dönüşmektedir. Yaşanan ilişkiler ağı zaman içerisinde üçüncü özelliğin doğuşunu tetiklemekte; gençlerin kendi arasında bir davranış biçimi, jargon ve giyiniş tarzının belirmesine, özellikle suça ve şiddete bulaşma şeklinde kendini gösteren bir akran sosyalleşmesine zemin hazırlamaktadır.

Kent merkezinde göçmenlik ve yoksulluk arasındaki yakın ilişkinin varlığı literatürde pek çok farklı araştırmanın konusu olarak İstanbul örnekliğinde[1] tartışılmıştır. Bu çalışmada ise sosyal bilim literatüründe yoksulluk ve toplumla ilişkisi bağlamında kullanılan kenardalık *(marginality)* –ki daha çok Latin Amerika toplumları için daha uygundur- ve alt-sınıf (underclass) –ki Amerika örnekliğinde toplumdan soyutlanma ile karşılık bulmaktadır- kavramlarından ziyade toplumsal dışlanma (social exclusion) (Buğra ve Keyder, 2003, s. 19-20) kavramının göçmen gençlerin anlatımları üzerinden öne çıkması ile karşılaşılmıştır. Bu anlamda O. Lewis'in kavramsallaştırması ile bir anlamda göçler sonucu oluşan "sefalet mahallelerinde" yaşana gelen bir "yoksulluk kültürü"nden (Fidancı, 2006, s. 19-20) ziyade kendi içerisinde bir sosyallik kurmaya eğilimli ve kente küsmeyen ama tam da barışamayan bir göçmen-yoksul ve genç profilinden bahsetmek İstanbul örnekliği için söz konusu olmaktadır.

İstanbul'un göçmen mahalleleri (Aktif olarak göç almaya devam eden Esenler, Bağcılar, Sultanbeyli, Esenyurt ve Sultangazi ilçelerinde hâlâ belli mahalleler aktif iç göçün yöneldiği merkezler olarak öne çıkmaya devam etmektedir.) bahsedilen anlamda *yerli* ile *yeni*'nin hâlihazırda karşılaşmaya devam ettiği, bu karşılaşmadan doğan farklı bir takım toplumsal sorunlarla yüzleşmelerin süre geldiği bir sosyalliği biteviye üretmeyi sürdürmektedir. Bu anlamda göçmen nüfus içerisinde en hareketli ve dikkat çekici yaş aralığı hiç şüphesiz 13-20 yaş arasındaki genç nüfus olarak gözükmektedir.

1 Bu konuda detaylı bir çalışma için bkz (Şentürk, 2009).

Esenler'de Mahalleler ve Gençler

Yapılan mülakatlar sırasında Esenler ölçeğinde bazı mahallelerin suç üretme ve suça bulaşma riskinin yaygınlığı açısından öne çıktığı belirlenmiştir. Bu anlamda eski adı Karabayır yeni adıyla Tuna Mahallesi, gençler tarafından özellikle farklı suç türlerinin yer aldığı bir merkez olarak tanımlanmaktadır:

> "Abi, hepsi hırsız ya da torbacı mahallenin (Karabayır'ın). Hani abartmıyım ama gerçekten çoğu öyle. Bir de burada işler babadan oğla geçiyor sanki, yani adam ailecek gayri meşru. Her yol var anlıyacağın..." (İsmet [21], Tecavüz Dosyalı).

Gençler arasında suç işleyen ve suça bulaşanlarla; suçtan uzak kalmaya çalışanlar arasında da görünmeyen bir toplumsal ayrım süregelmektedir. Kimi zaman herhangi bir suçtan sabıkası olan bir gençle vakit geçirmek; akran ilişkilerinde ayrıcalıklı bir konuma ve güvenlik sağlama aracına dönüşse de çoğu kez suç işleyen gençlerle aynı ortamı paylaşmak farklı bir takım sorunlara yol açabilmektedir. Görüşme yapılan kafelerden birinin sahibi Ali Bey bu durumu şöyle özetlemektedir:

> "Genelde eğlenmeye gelen gençleri tanırız, doğum günü kutlamaya gelenleri yani. Bazı gruplar tehlikelidir: Nene Hatun tayfası ya da Karabayır gençleri. Bunların olduğu ortamlarda mutlaka bir sorun çıkar yani. Biz de mekân sahibi olarak tedbir alıyoruz; mesela bu iki tayfadan birinin partisi varsa, içeri diğer "kuzuları" (temiz aile çocukları diyerek açıyor Ali Bey) almıyoruz. Yoksa diğerleri onları yiyebiliyor... (Burada gülüyor). Yani, Bayrampaşa'dan gelen göçmen çocuklar (Batı Trakya göçmenlerini kastediyor) var, onların vurduyla, kırdıyla işi olmaz, çok arabesk de takılmazlar. O sebepten onlarla, bizim atarlıları aynı ortama koymuyoruz..." (Ali [38], Kafe Sahibi).

Ali Bey, İsmet'in dikkat çektiği mahallelerden olan Karabayır'a bir yenisini daha ekleyerek Nene Hatun Mahallesi'ndeki bazı gençlerin de suça bulaşma durumları hakkında bazı ipuçları vermektedir. Ayrıca gençler arasında bu türden bir ayrışmanın, kendi kafesi ve

işleri için de uygun olduğuna değinen Ali Bey, içeride çok fazla *dızo*[2] olduğunda, suça bulaşmayan gençlerin ortama girmekte tereddüt ettiğinden bahsetmektedir.

Suç üreten gençler ile suça maruz kalanlar arasında sürgit devam eden bir başka önemli durum "racon kesmek" olarak tanımlanan agresif tutumu benimsemektir. Bu anlamda "racon kesmek" sözlü ya da fiili olarak kavga ortamı oluşmadan hemen önce, muhataba karşı sert mizacı göstermek ve korku hissi yaratmak için tercih edilen bir "çıkışma" durumudur. Aslında bir suç altkültürü yansıması olan bu durum, dünyanın hemen hemen bütün toplumlarında benzeri bir formda kendisini ifade edebilmenin aracına dönüşmekte; "macho" ya da "cool" olmak (Gibbons, 2000, s. 509) biçiminde görülebilmektedir. Bu anlamıyla "racon kesmek" bir şiddet eylemi olmanın ötesinde mahalleler ve gençler arasında bir üstünlük sağlamak ve rol tanımı yapmak için kullanılan fonksiyonel bir tavra dönüşmektedir. Kesilen "racon" kimi zaman bir süre mahallede gözükmemek yani "kaybolmak" olduğu gibi, kimi zaman sıkça vakit geçirilen internet kafe ya da bodrum altı kafelere belli bir süreliğine girememe, hatta akran ortamlarından uzun bir süreliğine dışlanmaya kadar varabilmektedir.

"Racon kesme" eylemi, en temelde delikanlılık temsilleri ile yakından alakalı olarak şekillenmektedir. Nitekim göçmen gençler için kentin yerleşik gençleri kadar zengin olabilmek çoğu zaman mümkün bir durum olarak görülmemektedir. Fakat bunun yanı sıra paraya, makama ve "kent soyluluğuna" dayanmayan "delikanlı olmak", "ağır abi" olarak ortamda kendini var kılabilmek, masrafsız bir statü elde etmeye dönüşebilmektedir. Bu anlamıyla suça bulaşan gençler arasında –ki kız ya da erkek olması durumu pek fazla değiştirmemektedir- okulda, mahallede, kafede ya da sokakta köşe başında "delikanlı ve ağır abi" tarzında var olabilmek; erkekliği (masculinity) aşan bir sosyal temsile karşılık gelmektedir. Fakat burada ince bir ayrım göze çarpmaktadır gençlerin anlatımlarında;

2 Esenler'de ve Bağcılar'da hırsızlık yapan gençler için Kürtçede hırsız manasına gelen "dızo" kelimesi kullanılmaktadır.

> "Kızlar neye bakar abi, kızlar şekle bakar, ağır mısın, façan var mı, ortamda ağırlığın var mı ona bakar. Hani sözün geçiyor mu cinsinden... Kız diyo ki, ben şu çocukla çıkarsam ya da yanında gözükürsem bana kimse bulaşmaz, onun gibi yani..." (Sezgin [19], Hırsızlık Sabıkası).

Sezgin, genç kızlar ile erkekler arasında yaşanagelen bu durumu, özellikle "şekli ve ağırlığı" olan bir erkekle beraber olmayı akran ilişkilerinde *statü elde etme* ve *güvenlik bariyeri oluşturma* açısından değerlendirmektedir. Nitekim gençlerle yapılan görüşmelerde suçun sıkça işlendiği/işlenebildiği ortamlarda genç kızlar kendilerini güvende hissedebilmek adına kısa süreliğine de olsa adı suçla anılan ya da suçtan bir kaç sabıkası bulunan bir gençle "çıktık"larına tanık olunmuştur. Örneğin görüşme gerçekleştirilen bir genç kız (Nilay [21], Konfeksiyon Atölyesi Çalışanı), önceleri böyle bir ihtiyaçtan dolayı "çıkmaya" başladığı erkek arkadaşını daha sonraları gerçekten çok sevdiğini anlatmakta; hatta şu anda hırsızlıktan dolayı hapishanede olmasının onu hiç de rahatsız etmediğini belirtmektedir. Kendisine, ailesinin bu durumdan haberdar olup olmadığına dair soru yöneltildiğinde, Nilay tedirgin bir yüz ifadesi ile "Ne diyorsun, duysalar parçalarlar beni." diyerek aslında gençler arasında süregelen akran ilişkilerinin boyutları hakkında ilginç bir durumu özetlemektedir. Saha araştırması boyunca görüşülen gençlerin tamamı, yaşadıkları pek çok sorunlu ilişki biçimleri ya da suça bulaşma durumlarından ailelerinin neredeyse hiç haberlerinin olmadığını belirterek kapalı devre devam eden bir altkültürleşmenin varlığını resmetmişlerdir.

Genç kızların akran ilişkilerinde suçtan ve tacizden uzak kalabilmek için tercih ettikleri bir başka güvenlik şemsiyesi ise söz ya da nişan yüzüğü takmaktır. Akran ortamlarında bir kızın sözlü ya da nişanlı olduğunu belirtmesi ve bu konuda arkadaşlarını ikna edebilmesi; sözlü ve fiili bir şekilde uğrayabileceği taciz durumlarına karşı kendisini güvence altına almasına imkân tanımaktadır.

Kavga Sosyolojisi: Gençler Neden Suça Bulaşır?

Literatürde suç durumuna ve gençlerin suça bulaşma durumlarına dair farklı sosyolojik yaklaşımlar bulunmaktadır. En temelde toplumsal ilişkilerin belirli normlar etrafında ve toplumsal bir konsensüs üzerine cereyan ettiğini kabul eden (Stanton, 1967, s. 604) sosyolojik bir yaklaşımdan hareketle suç tanımları üretilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla kuramsal olarak suçu tanımlamadan hemen önce; suç ile suçu işleyen failler arasındaki bir takım ilişkilerin açıklanmasının, kavramın toplumsal boyutunun anlaşılması noktasında açıklayıcı olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda suç; suçu işleyenin amaçlarına, nedenlerine ve suçun toplum tarafından ne düzeyde bir tepki ile karşılandığına (Kızılçelik ve Erjem, 1992, s. 401) bakılarak tanımlanabilecektir.

Bir İsyan ve Umutsuzluk Hâli

Saha çalışması boyunca araştırmacıyı en çok meşgul eden soru, gençlerin hangi amaçla ve neden suç işlediklerinin anlaşılması olmuştur. Bu anlamda Merton'un anomi kuramının (Giddens, 2000, s. 187) yeniden yorumlanarak ele alınması, saha boyunca sıkça karşılaşılan "öfke ve kızgınlık" hâlini de açıklayan bir yaklaşıma dönüşmektedir. Merton, toplum tarafından kabul edilegelen normlar ile toplumsal gerçeklik arasında süregelen çatışma durumuna dikkat çekerek; bu çatışma durumunun bireyin üzerinde yaratmış olduğu gerilime odaklanmaktadır. Özellikle kentleşme süreçleri ile birlikte kırdan kente göç etmiş ve kent merkezinde tutunmaya ve var olmaya çalışan göçmen kitleler için bu durum çok daha sancılı bir süreçtir. Sürekli çalışmak ve başarılı olmak zorunda kalan göçmen birey, çoğu zaman geleneksel ilerleme ve başarılı olma imkânlarını bir türlü yakalayamamakta ve kentte yerleşik olanların sahip olduğu maddi başarı düzeyine çoğu zaman ulaşamamaktadır. Bu durum özellikle genç göçmenler için daha yıpratıcı bir toplumsal tecrübeye dönüşebilmekte; zaten eğitim, iş ve sosyal statü olanaklarından görece mahrum bir şekilde devam eden sosyalleşme süreci, genç bi-

reyin apaçık bir yetersizlik içinde kendisini adeta "lanetlenmiş" bir birey olarak tanımlamasına da yol açabilmektedir. Nitekim suça bulaşan genç göçmenler arasında *arabesk, damar arabesk* ve *rap arabesk* müzik formlarının bu denli yaygınlık kazanması ve şarkı sözlerinin[3] sürekli bir isyan ve umutsuzluk hâlini betimlemesi böylesi bir sosyal gerçekliğin yansıması olarak belirmektedir.

Damgala(n)ma

Bir süre sonra yaşanan bu durum, bir diğer suç yaklaşımının gençler arasında ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır: *damgala(n)ma*. Bu anlamda zaten enformel iş alanlarında kendine yer bulabilen, çoğu zaman en temel sosyal hak ve imkânlara ulaşmada sorun yaşayan, barınma, sağlık ve sosyal güvenceden yoksun bir şekilde hayata tutunma gayretinde olan gençler açısından tüm bu süreçlerin üzerine bir de *damgala(n)ma* (Selcen, 2013, s. 59) eklendiğinde sorun içinden çıkılması güç bir duruma dönüşmektedir. Nitekim bir gence suça

3 Suça bulaşan gençlerin dinledikleri müzik türleri ve beğendikleri şarkılar-şarkı sözleri ayrı bir çalışmanın konusu olacak boyutta geniş ve zengin bir literatüre karşılık gelmektedir. Fakat burada, gençlerin çok sık dinledikleri ve idol olarak da kabul ettikleri Azer Bülbül ve O'nun "Yıkasım Gelir" nam-ı diğer "Bu Gece Karakolluk Olabilirim" şarkısının sözlerine kısaca bir göz atılması meselenin anlaşılmasında pusula işlevi görecektir. Aşağıda sözleri verilen şarkının koyu olarak belirtilen kısımları incelendiğinde, gençlerin yaşamış oldukları suç ve şiddet ortamlarına dair izler bulabilmek mümkün gözükmektedir. Ayrıca gençlerin şarkının sözleri ile kendi tecrübeleri üzerinden de bir özdeşlik kurabildikleri kolaylıkla fark edilebilmektedir.

Bu hayat kavgası cana yetince
Vurup duvarları **yıkasım** gelir
Çaresizliklerim çaresiz kalır
Bir anda dünyayı **yakasım** gelir

Çıldırır bedenim **ruhum daralır**
Ters düz olur her şey **gözüm kararır**
Bir şeyler **aklımı başımdan alır**
Bir anda dünyayı **yıkasım gelir**

Çaldılar gözümden uykularımı
Sattılar en güzel dostluklarımı
Korkular bekliyor yarınlarımı
Bırakıp her şeyi **gidesim** gelir
(Azer Bülbül'ün Duygularım Albümünden, 2012)

dair eğilimi olduğu ve şiddet üretme potansiyelinin yüksek olduğu damgası vurulursa, artık ne okuldaki öğretmeni için ne de işyerinde patronu açısından bu durum değiştirilemez bir bireysel tabu hâline gelmektedir.

Şema 1.
Saha Çalışmasına Dayanarak Hazırlanan Bir Suç ve Genç İlişkisi Şeması

Bu durum gençlerle yapılan görüşmelerde sıkça bahsedilen "dosyalı" olma durumuna bir zaman sonra "adın çıkması" hâline denk gelecektir. Şema 1'de görüldüğü şekliyle; suça bulaşan gencin önce "adının çıkması" sonrasında herhangi bir suçtan "dosyası" (kesinleşmemiş cezası bulunması) olması, ardından toplum içerisinde potansiyel bir "suçlu algısı"nın yerleşmesi ve son olarak "suç işleyen" bir kişiliğe evrilmesi; adeta bir gençlik ve suç sarmalı şeklinde devam edegelmektedir. Gençler özellikle bir takım kural dışı davranışları sebebiyle; önce kendi aile çevrelerinde, sonrasında okulda özellikle öğretmenleri nezdinde, akabinde mahallelerinde "dikkat edilmesi ve çok da yanaşılmaması gereken gençler"e dönüşmektedirler. Rehber öğretmenlerle yapılan görüşmelerden birisinde Enver Bey'in söyledikleri durumu özetler niteliktedir:

> "Benim yanıma gelen o tipler genelde birkaç kişi var, yani tam o profile uyuyor (suç işleyen anlamında) işte. B. C. diye bir genç var mesela. Aslında bire birde iyi. Biraz sıcak davrandığında, biraz arkadaş gibi davrandığında iyi. Ama biraz eee kendi istek-

> lerini yapmaya çalıştığında set koyuyor veya dediğim gibi arkadaşlarının yanında olduğu zaman set koyuyor, farklı davranıyor yani. Çabuk da kavga edebiliyor tabi ki, çabuk sinirlenebiliyor.
> -Bu gençlerin okuldaki durumları hakkında gözlemleriniz nelerdir, ne dersiniz?
> Yani mesela kavga edebiliyorlar tabi, çok çabuk kavga edebiliyorlar. Ama benim 'Okulda çok büyük bi sorun yaşadınız mı?' derseniz yaşamadım yani. Çok büyük bi sorun yaşamadık. Ha okul dışında genelde kavga ediyorlardır. Çünkü mesela benim yeğenim de O. G.'ye gidiyor, o da mesela tarif ediyor 'Genelde okul dışında kavga ediyoruz' diyor. Mesela mahalle kavgaları oluyormuş. Bu gençler kavgaya daha yatkın oluyorlar yani." (Enver [36], Rehberlik Öğretmeni).

Nitekim anlatımda adı geçen B., bir şekilde öğretmeni ile baş başa kaldığında daha farklı bir tutumu benimserken Enver Bey'in de belirttiği gibi arkadaşlarının arasında ise kavgacı ve agresif bir kimliğe hızla bürünebilmektedir. Ayrıca bu tür gençler potansiyel olarak kavga çıkarmaya ve şiddete bulaşmaya yatkın olarak da tanımlanabilmektedirler. Bu durum aslında suça bulaşan gençlerin, suça bulaşma durumları ortaya çıkmadan hemen öncesinde sergilemiş oldukları bir takım anomik davranış ve tutumlarla hızla damgalanabildiklerini de göstermektedir. Dolayısıyla bir zaman sonra gençlerin adi bir suçtan dolayı karakola gitmeleri ya da haklarında bir ceza dosyası açılması yani "dosyalı" olmaları; zaten üzerinde taşıdıklarına inanılan ve toplum tarafından da beklenen "sapkın davranış" tescillenmesi anlamına gelmektedir. Herhangi bir suçtan dosyalı olmak ise akran ilişkilerinde yeni bir konuma karşılık gelecek; aile içerisinde dezavantaja dönüşen bu durum mahalle ve okul ortamında farklı bir statüyü temsil etmektedir.

Semboller ve Tarzlar: Suçlu Gençlerin Temsilleri

Herhangi bir suçtan dosyalı olmak, gençler arasında benzer temsilleri olan bir suç altkültürü benimsemeyi beraberinde getirmektedir. Bu anlamda kolların façalı olması, yerine göre tespih kullanılması,

yürüyüşte farklı bir tarzın benimsenmesi ve kolları biraz açarak yürünmesi, yüksek sesle konuşulması, kesici alet taşınmaya başlanması, sigara ve uyuşturucu madde kullanımının artması, bakımlı ve modaya uygun kıyafetlerin tercih edilmesi, polis gördüğünde yürüyüşün ve bakışların değişmesi, bir takım farklılıklar içerse de pek çok suçlu genç arasında yaygın görülen bir sosyal temsile dönüşmektedir. Topluma verilen bu görüntü, özellikle emniyet güçleri açısından bu gençlerin suça bulaşmış ya da potansiyel suçlu olarak algılanmalarını sağlayan bir temsil olarak kabul edilmektedir:

> "Bu dışarıdan bakınca güven vermeyen, şüphe uyandıran tiplerle karşımıza geliyor. Elbette bu şekilde sokakta görülürlerse de GBT'lerine bakılıyor. Yine bizim tespitlerimize göre suça karışanların %80'i maddi durumu kötü olanlardan oluşuyor. Bu gençlerin hayatlarına bu şekilde devam etmemeleri adına, onları istihdam edip, topluma kazandırma adına bizim yürütmekte olduğumuz 'Umut Yıldızı' adlı bir projemiz var. Bu proje içerisinde suça sürüklenen çocuklar için çalışmakta olan bir komisyon bulunmakta. Bu komisyonun içerisinde bulunan örneğin; Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan bir doktor vesilesiyle; uyuşturucu, tiner, bali bağımlısıysa gencimiz tedavi ediliyor ve karşılığında herhangi bir ücret talep edilmiyor. Yine komisyonda İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan bir üyemiz bulunmakta. Böylece gençlerin, istedikleri yerde istedikleri işi bulabilmeleri için; kuaför, tamir, çıraklık gibi meslek edinme kurslarında eğitim görmeleri sağlanıyor. Fakat çoğu zaman bu işlerden beklediğimiz olumlu tepkiyi alamıyoruz. Gençler karşılığında hiçbir ücret talep edilmemesine rağmen yine de böyle bir yardımı kabul etmiyorlar. Maddi durumu düzgün olmayan kişilere, Kaymakamlık ve Valiliğin verdiği 300 Lira karşılıksız bir burs bulunmakta. Kişi hiç çalışmasa bile bu bursu almaya hakkı var. Ama gençler az önce belirttiğimiz üzere, bunu da istemiyor. Bu projede bir gönüllülük esası var, ancak gençler için tabiri caiz ise, ellerinde zincirle köpek gezdirmek yahut motosiklet tepesinde gezmek daha güzel gelmekte. Şunu belirtmek isterim ki; biz buraya gelen 18 yaşın atındaki her çocuğa "Şüpheli" değil, 'Suça sürük-

> lenen çocuk' deriz, yani 'Suç işlemeye itilmiş çocuk'. Hepsine ileriki hayatlarını kurabilmeleri için ve topluma kazandırılmaları için teklif sunuyoruz. Kabul edenler oluyor, kabul etmeyenler de oluyor. İlk başta kabul edip 3-4 gün sonra vazgeçenler de oluyor. Gençlerin topluma kazandırılmaları için tek yapılması gereken iş bu proje ile bitmiyor. Bu aşamada öncelikle aileye çok önemli görevler düşmekte. Anne-babalar çocuklarının bu şekilde karışık, kendisine dahi hiçbir fayda veremeyen bu hayata hiç bulaşmamaları için ellerinden gelenin en iyisini yapmalılar." (Sinan [42], Çocuk Şube Amiri).

Sinan Bey'in suça sürüklenen gençleri tanımlarken yapmış olduğu yoksul aile vurgusu, yaşana gelen göç durumu ile suç ilişkisi arasında sürgit devam eden ilişkiyi betimler niteliktedir. Bu anlamda gençlerin suça bulaşmadan, meslek sahibi olmalarına odaklanan projelerden bahseden Sinan Bey, gençlerin bu türden çalışmalara çok da rağbet göstermediklerinden yakınmaktadır. Gezici asayiş ekibinde göreve alan polis memuru Hüseyin Bey bu durumu şöyle izah edecektir:

> "Gençlerin çalışmama sebebi; işte bir yerde işe girsem 600 tl maaş alacağım, ama 'sağlam bir hırsızlık yapsam daha fazlasını alırım, o para bana bir süre yeter, neden çalışayım ki?' tarzında hayata yaklaşmalarıdır.
>
> Bu sebepten çalışmanın yerine gayri meşru ilişkilere yöneliyorlar, işte %90'ı uyuşturucu, hap, esrar kullanıyor ve sonra da satmaya da başlıyorlar." (Hüseyin [32], Polis Memuru).

Dolayısıyla suça bir şekilde bulaşan gençler arasında, bir süre sonra çeteleşme eğilimlerinin gözlendiğine de tanık olunmaktadır. Gençler kendi aralarında en az 8-10 kişiden oluşan ve bazen sayısı 50 kişiye kadar ulaşabilen bu tür çeteleşmelere "tayfa" adını vermektedirler. Bu durum yaşanılan mahalleye, hatta sokağa göre değişik biçimlerde kendini gösterebilmekte; gençler arasında özellikle suç ve şiddet temelli ilişkilerin var olması bu örgütlenme üzerinden gerçekleşmektedir.

Suçun Mekânsallaşması: Mahalleden Mahalleye Farklı "Tayfalar" ve "Kavgalar"

Esenler'in mahalleleri üzerinden potansiyel bir suç okuması yapıldığında bazı mahallelerin öne çıktığını, mesela bazılarının hırsızlık gibi suçlarla anılırken kimisinin madde satışı ve pazarlanması ile anılır olduğu gerek mahalle muhtarları tarafından gerekse de ilçe esnafı tarafından dile getirilmektedir.

Bu anlamda geçmişte birden fazla suça bulaşmış ve şimdilerde mahallesinde suç işleme potansiyeli yüksek gençlerle ilgilenen Selçuk Bey'in aktarımları meselenin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlamaktadır:

> "Bölge bölge değişiyor. Mesela bi Karabayır'da, bi Fevzi Çakmak, bi Menderes mesela, bi Menderes'te, Nene Hatun arasında dünya kadar fark vardır. Ağırlık yani aile kimlik olarak Arnavut ağırlıklıdır. Nene Hatun'sa Doğu ağırlıklıdır.
> - Yani Menderes'te suça bulaşan genç sayısı az mıdır?
> Az, ama netice itibariyle çok rahat yaşayan bi gençlik vardır. Çok büyük suç oranlarına bulaşmazlar. Nene Hatun'un gençliği öyle değil. Nene Hatun'un gençliği tamamıyla gayrı resmi işlere koşar, efendime söyleyim; şekerdi, haptı, uyuşturucuydu, hem satar hem de kullanır. Kavgaya girer, yeri geldi mi yoluna (hırsızlığa) çıkar. Yani farklı farklı senin anlıcağın." (Selçuk [48], Esnaf).

Odak grup çalışması sırasında görüşülen mahalle muhtarlarından birisi yaşanan suç durumunun genellikle yoksulluk ve göç ile yakından ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir:

> "En başta benim gözlemim ekonomik olarak yukarıdan başlayan ta yukarıdan başlayan bir sorun. Ekonomik sıkıntıdan dolayı adam eve yetişemiyor, ekonomisi yetişemiyor. Ev kira veya kendinin. İki tane çocuk var. Eş de çalışmak zorunda, eş de çalışmak zorunda olduğundan çocuklar nerede büyür? Televizyon, bilgisayar, internet, sokak, arkadaş grubunun içinde büyüyor. Babaannesi, anneannesi başında olabilir. Onlar ne derece sahip

> çıkabilir? Çıkamaz. İki sebepten sahip çıkamaz. Birincisi bu bir torun. Torun sevgisinden dolayı suçun üstünü örtüyor." (Latif [45], ... Mahallesi Muhtarı).[4]

Latif Bey'in suça bulaşan aile profili hakkında ifade ettikleri, gençlerle yapılan görüşmelerde de önemli bir aktarım olarak paylaşılmaktadır. Suça bulaşan gençlerin ailelerinin pek çoğunda ya ebeveynin ikisi birlikte çalışmak durumunda kalmakta ya da fazla mesai yapan ve eve geç gelen baba ile kentte sosyal çevresi oldukça zayıf anne profili sebebiyle, ebeveynin çocuk ve genç üzerindeki denetim etkisinin kaybolması ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla çocukluk döneminden itibaren sosyal çevresini "sokakta" kuran ve bu anlamda kentin yoksul mahallelerinde suç ve şiddet ilişkilerine açık bir vaziyette yetişen bir genç tipolojisi ortaya çıkmaktadır.

Gençlerin suça bulaşma durumlarının en somut göstergelerinden birisi de "tayfa"lar arasında sürekli devam eden kalabalık gruplar hâlinde kavga etmeleridir. En temelde yaşanılan semtte gerek mahalle bazında gerekse de sokak bazında bir alan hâkimiyetini elde etme mücadelesine dayanan kavgalar, "tayfalar"ın birbirinin güçlerini test ettikleri bir ritüele de dönüşebilmektedir. Bazı kavgaların temelinde az da olsa etnik temelli ayrışmalar ya da memleketçilik ile karşılaşılsa da gençler arasındaki temel rekabet, Avrupa'da yoksul mahallelerdeki kent içi huzursuzluklar ve çatışmalardan[5] (Wacquant, 2011, s.33) daha farklı bir zemine yaslanmaktadır.

---

4 Muhtarlarla yapılan odak grup çalışmasında, muhtarların hangi mahallenin muhtarı olduklarını yazım aşamasında aktarılmamasını talep etmeleri üzerine, mahalle kısmının "..." şeklinde belirtilmesi uygun görülmüştür.

5 Avrupa'da yaşanan ve merkezinde gençlerin yer aldığı şiddet ve suç ilişkileri, Türkiye'deki örneklerden çok daha farklı bir sosyolojik zemine yaslanmaktadır. Wacquant durumu şöyle tanımlamaktadır: "Fransız işçi banliyölerini, Britanya'nın yoksul mahallelerini, Kuzey Amerika'nın gettoları ile komşu barrio'ları (Latin Amerikalıların yoksul kasabaları) sarsan büyüklü küçüklü bu kargaşaların çoğunda, çöküş girdabına yakalanmış, yoksul, tecrit edilmiş ve köhneyen kent mahallelerinin gençliği yer almıştır; bu hadiselerin yakıtının, söz konusu bölgelerin içinde ve etrafında gittikçe artan etno-ırksal gerilimler olduğu gözüküyor." (Wacquant, 2011, s. 33).

Gençler her ne kadar mahalleler hatta sokaklar arasında kavga ediyor olsalar da; genellikle güçlerini bildikleri ya da kestirebildikleri kişiler ya da gruplarla kavga etmeyi tercih etmektedirler. Bu anlamda gençlerin sıkça vakit geçirdikleri ve gençler arasında yaşanan kavgalara çokça tanık olan kafe sahibi Ali Bey'in yorumları meseleyi özetler niteliktedir:

> "Şimdi, tayfalar kendi aralarında kapışırlar ama mesela bilmediklerine yani tanımadıklarına da direk saldırmazlar. Çünkü karşıdakinin gücü nedir, nerelidir, arkası var mıdır yok mudur bilmezlerse başları belaya girebilir. Mesela adam kalabalık bir ailedendir ya da farklı bir semtin tayfasındandır, böyle olduğunda ciddi sorunlar çıkar yani..." (Ali [38], Kafe Sahibi).

Aslında Ali Bey'in özetlemiş olduğu yaklaşım, en temelde gençlerin kendi aralarında kavga etme durumlarına dönük önemli ipuçları vermektedir. Öncelikli olarak gençler tanıdıkları ile kavgaya girişmektedirler. Bu durum hem kendilerini garanti altına almaya, hem de sebepsiz yere kavgada yenilen taraf olma pozisyonunu engellemektedir. Ayrıca kavgalar esnasında memleket farklılıkları da önemli olabilmektedir. Ailesi kalabalık olan ya da güç devşirebileceği bir aşireti olan *tayfa*larla yapılan kavgalar çok daha büyük problemlerin doğmasına sebep olabilmektedir. Bir başka önemli nokta ise göçle gelmiş ve akrabalık-hemşehrilik ilişkileri[6] üzerinden sosyal çevre ve güvence kurmaya çalışan gençler için İstanbul'un bilinmeyen bir semti ya da ilçesinden bir grup gençle kavga etmek bir takım riskleri de içermektedir. Bu anlamda kendisi ve sosyal çevresi bilinmeyen gençlerle kavga etmek riskli bir davranış olarak uzak durulan bir duruma karşılık gelmektedir.

Mülakat yapılan mahalle muhtarlarından Nazmi Bey'in, komşuluk ilişkilerinin azalması ile mahalleli arasında kavgaların artmasına ilişkin yapmış olduğu tespitler meselenin farklı bir boyutuna da dikkat çekmektedir:

6 Esenler'de hemşehrilik ilişkileri üzerine yapılan detaylı bir saha çalışması için bkz (Adıgüzel, 2012).

> "Binalar yükseldikçe komşuluk yok. Düşünün ki on iki dairelik bir yerde oturuyorsunuz. O binadan bir veya iki daireyi tanıyorsunuz. Kendi binanda oturanı tanımıyorsan, sokakta bir çocuğun yaptığı hatayı, tanıdık birisi olarak müdahale edemiyorsun. Belki siz yaşamışsınızdır diye düşünüyorum. Eskiden sokakta iki tane çocuk kavga edince kulaktan tutup ikisinin de kıçına vurup hadi bakim gönderebilirdin. Şimdi kimse müdahale etmiyor. On yaşında çocuğun cebinde çakı var, bıçak var. Nereden buldun diye sorulmaz. Aile onu görmezden gelir. Burada aile yapısındaki etki çok önemli." (Nazmi [43], ... Mahallesi Muhtarı).

Nazmi Bey, bir yandan azalan komşuluk ilişkileriyle kaybolmaya başlayan sosyal denetimden *dert yanmakta*, diğer taraftan ailelerin çocuklarına karşı ilgisiz davranmalarından dolayı küçük yaşta bir çocuğun bile "çakı" ile dolaşabildiğini ve bu durumun önemli sorunlar çıkartabildiğini belirtmektedir.

Gençler arasında kavga durumunun ortaya çıkmasına dair önemli sorunlardan birisi de suça bulaşan gençlerle yakından ilgilenen Rehberlik Öğretmeni Nejla Hanım'ın dikkat çektiği, gençlerin yeterince birbirlerini dinlememeleri durumudur;

> "Kavgaların asıl sebebi, gençlerin iletişimsizliklerinden kaynaklı. Yani kendi aralarında sağlıklı iletişim kuramıyorlar. Birbirlerini çoğu zaman yeterince dinlemiyorlar. Genellikle kavga sonrasında kavga eden tarafları barıştırmak ve uzlaştırmak için okulda rol üstlendiğimde, en sık karşılaştığım durum, birbirlerine ne dediklerini anlamadan hemen kavgaya girişmeleridir. Mesela diyorum ki niye kavga ettiniz, biri diyor ki bana şöyle söyledi, öbürüne soruyorum, o da öyle demediğini, aslında şunu kastettiğini söylüyor ve bir de bakıyorsunuz ki 15-20 kişinin karıştığı bir kavga, yok yere olmuş yani. Bu durumla çok sık karşılaşıyoruz." (Nejla [38], Rehberlik Öğretmeni).

Nejla öğretmenin belirttiği durum gençler arasında sıkça rastlanan ve sıradanlaşan bir hadisedir. Nitekim görüşülen gençlerin neredeyse tamamı, sebepsiz yere ve çoğu zaman "kafa dağıtmak" ya da "stres atmak" (Aydın [21], Adam Yaralamadan Dosyalı) için kavga

ettiklerini söylemektedirler. Benzeri bir anlatıma Esenler'de "Apaçi Gençlik" (Yaman, 2013, s. 226) araştırması sırasında da rastlanmış ve Recep isimli genç yaşanan durumu şöyle özetlemiştir;

> "Bir de köşe başları arası kavgaları var. Bizim köşe-sizin köşe... O bizim köşeden geçti, sen niye öyle baktın. Zaten burada kavga nedeni 'bakışmak'. Başka bir neden yok. 'Hayırdır lan ne bakıyon?' 'Sana ne lan? Bakıyorsam bakıyorum. Ne bakıyon lann?' Hep öyle. Ben o yüzden bıçaklandım.
> -Nasıl oldu?
> Üç kişi gidiyorlardı. Biz de üç kişi gidiyorduk. Baya bakıştık. Sonra ileri gittik. Geri döndük bir baktık bize bakıyorlar. Arkadaşım hiçbir şey demedi. 'Senin dedi ananı, avradını...' dedi ve koştu, biz de peşinden koştuk, birbirimize girdik.
> -Hiç konuşmadan, tartışmadan?
> Evet, hiç konuşmadan...
> -Peki, bunu niye yapıyorsunuz? Adam sana bakıyor, sen ona bakıyorsun, ne var bunda?
> Can sıkıntısı işte...
> (Bu noktada Recep'in bir arkadaşı söze dâhil olarak şöyle der)
> -Vallahi hayatta 'ne bakıyorsun?' diye kavga etmem abi... Kafamı öne eğer giderim. Korkaksa korkak desinler bişey olmaz.
> Recep: Şimdi adam sana gelse, elini ayağını açsa 'Hayırdır oğglum, ne bakıyorsun?' dese...
> Recep'in arkadaşı: Ha, ilk o derse, o ayrı... O zaman saldırırım.
> -Niye saldırıyorsun, küfür mü ediyor ki?
> Adam bana 'ne bakıyon lan?' diyor. Ben demiyorsam o da demeyecek. Saldırırım abi ben." [Recep [17], Liseden Atılmış, Isparta].

Dolayısıyla gençler arasında en sıradan bakışmalar veya anlamsız jest ve mimikler bile bir grup gencin birbiriyle kıyasıya *kavgaya girişmesine* ve hatta yaralanmayla sonuçlanan bir durumun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Gençler arasında en temel kavga sebeplerinden bir diğeri ise "çıkma veya flört etme" ile doğrudan ilintilidir. Gençlerin sıkça vakit geçirdikleri kafe ortamlarında ya da bir caddede kız arkadaşı ile yürüyüş

yaptığı bir sırada, hatta bir çay bahçesi veya parkta otururken, bir başka genç erkeğin bakmak ya da "laf atmak" şeklinde ortaya koyduğu tavır ciddi sonuçlar doğurabilen bir kavganın başlatıcısı olabilmektedir. Bu anlamda hem genç erkeklerin hem de genç kızların, yanlarında flört ettikleri arkadaşları varken, çoğu zaman gergin ve stresli olduklarını dile getirmeleri, bu sebeple de genellikle kız veya erkek arkadaşları ile İstanbul'un farklı semtlerinde vakit geçirmeyi tercih ettiklerini belirtmeleri manidar bir duruma karşılık gelmektedir:

> "Abi, buralarda manitanı şöyle koluna takıp ta rahat gezemezsin. Hani bi de şeklin, ağırlığın yoksa ya da ortamda tanınmıyorsan hiç şansın yok. Yani bir köşe de (Köşe başı bekleşen gençleri kastediyor) bela seni bulur, illa ki laf atan olur, yiyecekmiş gibi bakan olur. Eee, sen de boş değilsin ya, ne var lan dersin ve bir bakmışsın gezinti p.. olmuş." (Haluk [23], Kavga Dosyalı).

Haluk'un ifade ettiği durum gençlerin tamamı tarafından dile getirilmektedir. Ayrıca gençler sadece kız arkadaşlarıyla gezerken yaşadıkları sorunun ötesinde, kimi zaman kız kardeşi ya da bir kız akrabasıyla (Necmi [23], Madde Bağımlısı) bile gezerken pek çok sorunla karşılaşabildiklerini belirtmektedirler. Bu duruma ilave olarak erkeklerin "kız meselesi" (Nihat [21], Hırsızlık Dosyalı) yüzünden kavga etmesi durumu yaygın bir kabul olarak belirse de benzeri bir durumun kızlar arasında da "erkek meselesi" şeklinde yaşanmaya başladığına katılımlı gözlem süreçlerinde tanık olunmuştur. Genç kızlar da kendi aralarında bir "flört altkültür grubu" oluşturabilmekte, kendi erkek arkadaşlarını "ayartan" (Selin [22], Madde Bağımlısı) kızlarla kavga edebilmekte hatta bu durum yaralamalara kadar varabilen şiddet olaylarına[7] dönüşebilmektedir.

"Boş Gezmemek": Kavga Anında Kullanılan Malzemeler ve Sonuçları

Kavga sırasında kullanılan malzemeler ve bunların kullanılış biçimleri, gençlerin kavga etme durumları ve suça bulaşma ihtimalleri

7 Genç kızlar arasında "erkek meselesi" yüzünden kavga etme durumuna yönelik olarak 2012 yılında basına yansıyan ve bir video paylaşım sitesi üzerinden yayınlanan görüntüler; yaşanan kavga durumu üzerine çarpıcı bir örnek olarak gözükmektedir ("Liseli kizlar mezarlıkta..." 2012).

üzerine de belirli mesajlar içermektedir. Gençler çoğu zaman kendi ifadeleri ile "boş gezmemek"tedirler. Boş gezmemek; en masum hâliyle ufak bir çakıyla sokağa çıkmak demektir. Çakı kullanımının sıradanlaştığı suça dayalı gençlik altkültürlerinde; sustalı, kama, kimi zaman falçata bulundurmak sıradan bir güvenlik tedbirine dönüşmüş vaziyettedir. Ayrıca özel bir kavga durumu var ise ve iki grup arasında kavganın olacağı önceden kestirilebiliyorsa bu durumda döner bıçağı, satır, kurusıkı ya da ateşli silahlarla kavgaya gitmek söz konusu olabilmektedir.

Resim 1. Sustalı ve Ufak Kama Örnekleri

Kullanılan malzemelerinde tek tek farklı anlamları vardır ve kavga sosyolojisi oluşturacak boyutlarda bir hiyerarşiye sahiptir. Örneğin kavga sırasında gençlerin tamamında çakı türünden bir kesici alet bulunabilmektedir. Fakat satır veya döner bıçağı taşımak, "tayfa" içerisinde herkesin sahip olabileceği bir hak değildir;

> "Adam haplanmış kavgaya geliyor, yani ona satır, döner verilmez. Çünkü onun ayarı kayık... Ne yapacağı belli olmaz, kalkar adamı canavar gibi görür (uyuşturucu hap kullanıldığında görülebilen halüsyonlara atıf yapıyor), baştan aşağı vurur satırı, al başına belayı..." (Cengiz [20], Bir Tayfanın Başı).

Bu hiyerarşik durum aslında gençlerin kavga neticesinde başlarının ciddi bir "bela"ya bulaşmasının önüne geçilebilmesi adına bir kavga stratejisine dönüşmektedir. Genellikle kavgalarda kullanılan bu iki kesici aletin tersleri –yani satırın da döner bıçağının keskin tarafı

değil, arkası- kullanılarak kavga edilmektedir. Ayrıca kavga esnasında silah bulundurulacaksa bu ya *tayfa*nın başındaki gençte ya da onun görevlendirdiği birisinde bulunabilir. Özellikle silah kullanımı, kavganın çıkmaza girdiği durumlarda devreye girmekte ve daha kuvvetli bir caydırıcı güç olarak kullanılmaktadır.

Resim 2. Bir Kavga Sonrası Toplanan Malzemeler; Satır, Döner Bıçağı, Falçata, Kama, Çakı vb.

Fakat tam da bu noktada Nene Hatun Mahallesi'nin eski "ağır abileri"nden Hakan Bey'in söyledikleri gençler arasındaki yeni durumun anlaşılması adına faydalı analizler içermektedir:

> "Şimdi eskiden herkes, her önüne gelen kavgaya girişmezdi. Kavganın da bir raconu vardı. Bir kere önce taraflar barıştırılmaya çalışılırdı. Ha, baktın olmuyor, illa kavga olacaksa, o zaman da mesela çakın varsa adamın kafasına, göğsüne sallamazdın bıçağı, yani belden aşasına, kı.... sallardın. Şimdi yeni gençler böyle değil, neresine olursa vuruyorlar bıçağı. Bence bu hapların, bonzainin falan çok etkisi var böyle yapmalarında. Adam düşünmüyor hiç, herif ölür mü falan diye. Bu bilgisayar oyunlarının da bir etkisi heralde, gençler kavgayı oyun falan sanıyorlar. İşin cılkı çıktı anlıyacağın." (Hakan [43], Nene Hatun Mahalle Sakini).

Gençler arasında yaşanan kavgalarda özellikle ölümle sonuçlanan durumların görece artışında, Hakan Bey'in dikkat çektiği hususların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka mahalle sakininin de ifadesiyle; önceden gençler daha az ceza almak için muhatabın belden

aşağısını ve genellikle kalça bölgesini bıçaklamayı tercih ederlerken şimdilerde özellikle gençler arasında uyuşturucu madde kullanımının da yaygınlaşması ile çok daha tehlikeli sonuçlar doğurabilecek yaralamalar ile karşılaşılabilmektedir.

Bu türden kavgalara ilave olarak, kimi zaman yol verme yüzünden, kimi zaman da hiç bir sebep yokken gençler arasında yaşanan tartışmalar, birer kavga sebebi olabilmektedir. Bu konuda Birlik Mahallesi sakinlerinden Cevdet Bey'in söyledikleri meseleyi büyük oranda özetlemektedir;

> "Buranın boldur kavgası gürültüsü ya. Az önce gelsen aşağıda görürdün kavgayı.
> -Nerde?
> Burada, Atışalanı'nda, Birlik Mahallesi'nde. Şu yolun aşağı caddesinde oldu. Yani buranın kavgası bitmez.
> -Niye bitmez?
> Ya kız yüzündendir, ya yol yüzündendir. Arabayla giderken birbirine o kornaya basar onu geçmeye çalışır, öyle kavga çıkar, ya kız yüzünden kavga çıkar. Ya başka bir olay olmuştur, ondan kavga çıkar." (Cevdet [40], Mahalle Sakini).

Kavgaların sonuçlanması ve neticeye bağlanması süreçleri de göç üzerinden kurulan farklı bir sosyalliğin derin yansımalarını kendi içerisinde barındırmaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, kavgaların çok az bir kısmı, gençlerin ifadesi ile ancak üçte biri, asayiş birimlerine yansımaktadır. Bu anlamda özellikle orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden göç ederek Esenler'e yerleşmiş pek çok aile için kavga sonucunda "kan parası" almak yani diyet almak ve işi sükûnet ile çözüme kavuşturmak önemlidir. Yaralanan gencin ailesine, takdir edilen miktar üzerinden (ki bu çoğu zaman gencin hasta yattığı dönemde çalışamamasından doğan ücret kaybı ve üzerine eklenen kan parası ile birleştirilerek) bir ödeme yapılmakta ve bu şekilde tarafların uzlaşması sağlanmaktadır. Uzlaşma görüşmelerinde her iki taraf açısından da makbul kabul edilen aracıların devreye girmesi süreci hızlandırmaktadır. Bazı durumlarda aileler

uzlaşmaz bir tavrı benimserlerse, kimi zaman siyasiler kimi zaman da din adamları devreye girmek suretiyle meselenin halledilmesine çalışılmaktadırlar. Yaşanıla gelen aslında gayriresmî bir şekilde işleyen "informel mahalle mahkemeleri"ne işaret etmektedir ki bu durum sadece kavga anlarında değil, çok farklı ticari uyuşmazlıklarda, ufak çaplı hırsızlık durumlarında ve geniş aile arasında yaşanan bir takım uyuşmazlıklarda da kullanılan bir yönteme dönüşebilmektedir. Kavganın neticesi eğer ölüm ile sonuçlandı ise burada daha farklı bir hukuk devreye girebilmekte, adliyeye yansıyan dava boyutunun dışında "informel mahalle mahkemeleri" kan parası sistemini yine işletilebilmekte ve dahası suçu işleyen aile ve akrabalarının tamamının semti ve mahalleyi terk etmesi konusunda önemli bir sonuca mecbur bırakabilmektedir.

Sonuç

Esenler örneğinde gençlerin suça bulaşma durumları ve kavga etme hâller i üzerine yapılan çalışmanın sonucunda; birbirini farklı eksenlerde besleyen fakat birisi gerçekleştiğinde diğerinin olması kaçınılmaz hâl alan bir "sosyal sarmal"ın varlığından bahsedilebilecektir. Şema 2'de izah edilmeye çalışan bu birbirini tetikleyen sosyal sarmal, gencin bir şekilde okulla ilişiğinin kesilmesi ile başlamaktadır.

Şema 2.
Saha Çalışmasına Dayanılarak Hazırlanan Eğitimden Ayrılma Sonrasında Gencin Sosyal Durumu Şeması

Bu süreç kimi zaman yeterince desteklenmeyen bir akademik başarısızlık ile ortaya çıkabilirken çoğu kez de okul içerisinde genel düzeni bozan bir takım anomik davranışların sonucu olarak belirebilmektedir. Fakat süreç ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın, sarmalın ikinci aşamasını oluşturan sonucun gerçekleşmesi durumunu pek değiştirmemektedir. Gençler okulla ilişiklerinin kesilmesinin akabinde, hizmet sektörünün en alt birimlerinde ve sosyal güvenceden yoksun, çalışma saati ve koşulları muğlak, "sıfır statülü" (Walther ve Pohl, 2005, s. 5) enformel işçilere dönüşmektedirler.

Bahsedilen sorunlu pek çok çalışma koşulu ücretlerin düzenli ödenmemesi ve günübirlik değişen/öngörülemeyen çalışma saatleri ile birleştiğinde, gencin işten ayrılmasını kolaylaştıran nedenler olarak belirmektedir. Kalifiye ve nitelikli bir iş gücü piyasasına dâhil olamayan gençler, hızla sokak-mahalle altkültürlerinde kendilerine yer bulabilmektedirler. Bu sayede, köşe başlarında[8] hızlı bir akran ve

8 Köşebaşında vakit geçiren ve bir köşebaşı sosyalliği üreten toplum kesimleri,

suç altkültürüne dâhil olan gençler aslında eğitimdeki dezavantajlı konumlarının ya da mesleki anlamda yaşadıkları sorunları halledebilmenin çok da mümkün bir durum olmadığını bilerek ve fakat bu sorunları hayalî ve geçici bir şekilde askıya alarak (Calluori, 1985, s. 47) kendilerine yeni bir sosyallik inşa edebilmeye çalışmaktadırlar. Bu durum kaçınılmaz bir biçimde gençleri gayrimeşru para kazanma yollarına; hırsızlık, dolandırıcılık, torbacılık (uyuşturucu madde satıcılığı) yapmak, sahte para basmak gibi yollara sevk etmektedir. Süreç bir şekilde gençlerin herhangi bir suçtan dolayı yakalanmaları ve hüküm giymeleri ile sonlanmaktadır.

Gerek mülakat yapılan ve bir kaç suçtan dosyası bulunan gençler gerekse de onların sosyal çevrelerinde her gün temas hâlinde bulundukları rehber öğretmenler, mahalle sakinleri ve eski "ağır abiler" benzeri noktalara vurgu yaparak; suç ve suçlu üreten bu sosyal sarmalın ortadan kaldırılamasa da oldukça aza indirilebileceğine değinmektedirler.

Suça bulaşan gençler, askerlik dönemini kendi hayatları için bir milat kabul etmekte ve dolayısıyla askerlik dönüşü nitelikli bir işe yerleşebilme, suç üreten sosyal ilişkilerden uzaklaşabilme hayali kurmaktadırlar;

> "Askere kadar abi, asker sonrası paydos senin anlıcağın. Hee, eğer adresi değiştiremezsek (yaşadığı mahalleyi ve sosyal ortamını kastediyor), zor abi. O zaman mecbur tırmalamaya devam edicez. Kovalıcaz yani ne iş olursa…" (Ergün [19], Hırsızlık Dosyalı).

Ergün'ün biraz umutla lakin değişmesi öngörülen sosyal ve fiziki çevreyle ilgili yapmış olduğu tespitler, gençlerin pek çoğu tarafından kabul edilmektedir. Bu anlamda semt değiştirilemezse, askerlik dönüşü aynı sosyal ortama, biraz da mecburen, sorunlu ilişkiler ağına katılım kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla Ergün konuşmasının ilerleyen kısımlarında suçtan uzak kalmak için "ya hapse girmeli, ya askere gitmeli ya da semti değiştirmeli" diyerek önemli bir sosyal teklifte bulunmaktadır. Buradan hareketle gençlerin sosyal ortamlarının

özellikle de gençler üzerine yapılan ilk detaylı çalışma için bkz. (Whyte, 1993).

geliştirilmesinin, özellikle sadece örgün eğitime devam eden gençler için planlanan gençlik merkezlerinin, çalışan gençler içinde farklı biçimlerde tasarlanarak açılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer önemli nokta, gençlerin meslek edinme süreçlerinde daha nitelikli bir yönlendirmeye duyulan ihtiyaçtır. Bu anlamda özellikle İstanbul'un hâlen en aktif göç alan ilçe ve mahallelerinde belediyeler ile İŞKUR ortaklığına dayanan danışma merkezlerinin açılması, gençlerin meslek edinmelerinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenecektir.

Suça bulaşan veya suça bulaşma riski olan gençlerin aileleri ile de özel bir rehberlik çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar göstermektedir ki –saha çalışmasında sorulan sorular karşısında benzeri cevaplar alınmıştır- hükümlülerin yarısından fazlası (%59,3) çocukluk döneminde, ev ortamında babası tarafından şiddet görmüştür (Çifçi, 2009, s. 77). Yaşanılan bu durum, gençlerin pek çoğunda derin travmatik etkiler yaratmakta, çoğu kez normal bir sosyal veri olarak kabul edilen şiddet, gündelik hayatta da bir sorun çözme veya herhangi bir sonuca ulaşma aracı olarak görülebilmektedir. Rehberlik Öğretmeni Mahmut Bey'in de dikkat çektiği bu durum, ailelere yönelik bir sosyal destek programının öncelikle herhangi bir suçtan dosyası bulunan gençler için ivedilikle hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır:

> "Ya da aile ile konuşulup bunlar düzeltilebilir mesela. Çünkü aile düzeldiği zaman çocuk da düzeliyor, ama ailede bi şekilde sıkıntı varsa çocuk da bu şekilde etkileniyor. Öncelikle ailelere o konuda yaklaşım olmalı. Çünkü biz bu çocukları okulda ne kadar düzeltebiliriz? Biz bu çocukları sadece okul saatleri içerisinde görüyoruz, ama genel manada bu çocuklar aileleri ile birlikteler. Ne kadar çok aile eğitimlerine yönlenilirse yani bu evlenmeden önce ya da evlendikten sonra, artık ne şekilde olursa çocuk yetiştirme tarzları açısında aile ile konuşulabilir. Sonuçta çok farklı yanlış tepkilerle karşılaşabiliyoruz. Bütün suç çocuklarda mı? Bence değil. Aile düzeldiği zaman çocuklar daha iyi şekilde düzelecekler." (Mahmut [38], Rehberlik Öğretmeni).

Mahmut Bey'in dikkat çektiği hususa, suça bulaşan gençlerin şöyle bir katkısı bulunmaktadır. Gençler, özellikle okullarda kendileri ile yeteri kadar ilgilenilmediğinden, hatta çoğu zaman "ötekileştirildiklerinden" dert yanmakta ve bu anlamda kendilerine karşı "pozitif ayrımcılık" yapılmasını talep etmektedirler. Fakat bu noktada, ortaöğretimde rehberlik servisleri üzerinden karşılanmaya çalışılan sorunlu gençlerle ilgilenme süreçlerinin, gerek okul mevcudunun fazla olması gerekse de rehberlik servislerinin öğrenci sayısı ile paralellik arz edebilecek sayısal kapasiteye sahip olmayışı sebebiyle yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Bu sebeple, özellikle ortaokul ve lisede rehberlik servislerinde sosyal çalışmacı istihdamının hayata geçirilmesi, suça bulaşan gençlerle daha yakından bir sağaltım sürecinin yürütülmesine ciddi katkılar sunacaktır.

Bir başka önemli sosyal politika teklifi, muhtarlarla yapılan odak grup görüşmesinde ortak bir kanaat olarak belirtilmektedir. Hâlihazırda göç alan mahallelere, kentin pek çok imkânının (eğitim, sağlık ve sosyal donatı anlamında) mikro ölçekte de olsa taşınabilmesinin hızlandırılmasına vurgu yapılmaktadır. Bu durum özellikle göçle gelen aileler ve gençleri için algısal anlamda kentle bütünleşebilmenin ve kentin imkânlarından gerektiğince faydalanabilmenin önünü açan bir uygulamaya dönüşecektir.

Gençler açısından bir diğer önemli nokta ise, gençlerin dış görünüşleri üzerinden bir damgalanmaya maruz kalmalarının önüne geçilebilmesidir. Bu anlamda özellikle güvenlik güçlerine ve mahalle sakinlerine önemli bir rol düşmektedir. Gençler sıradan insan muamelesi görmek, dış görünüşleri, saç şekilleri, kıyafetleri ve konuşma biçimleri sebebiyle dışlanmak istememektedirler.

Bu durum mahalle içerisinde farklı sosyalleşme imkânlarının arttırılması, özellikle gençler ile yetişkinlerin birlikte vakit geçirebilecekleri, sosyal donatılarının çeşitlendirilmesi ile sağlanabilecektir. Gençlerin tanımlaması ile suça bulaşmak ve suç işlemek bir "kader" değildir; fakat suçu üreten/teşvik eden aile, okul ve sosyal çevrenin gençler üzerinde yaratmış olduğu "keder"dir.

Sonuç olarak; yoksul gençlerin eğitim, sosyalleşme, meslek ve suç ilişkileri üzerine yapılacak pek çok araştırma ile *kavga sosyoloji* çalışmaları arttırılarak çeşitlendirilmelidir. Bu kapsamda gençlerin kavga etme nedenleri, öncesi ve sonrasıyla tetkik edilmeli, özellikle Türkiye'nin hâlâ aktif olarak göç alan il ve ilçelerinde, mahalle bazlı çalışmalarla zenginleştirilerek araştırılmalıdır. Özellikle yoksul gençlerin suçla girmiş oldukları yakın ilişkiye dair nitelikli bir takım verilere ulaşabilmek adına, suçun toplumsal boyutlarına odaklanan bir kavga sosyolojisi yaklaşımı, çözüm üretebilme adına da kuşatıcı cevaplara ulaşabilmeyi kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, B. (Eds.). (2006). Youth subculture. In *The penguin dictionary of sociology*. England: Penguin Books.

Adıgüzel, Y. (2012). Esenler'de yaşamak memlekette ölmek: Göç ve kente uyum sürecinde hemşehrilik. M. Şentürk (Ed.), *Göç, kentleşme ve aidiyet ekseninde esenler'i anlamak* içinde (s. 185-223). İstanbul: Esenler Belediyesi.

Aytaç, Ö. (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat* Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(1), 231-260.

Brake, M. (1980). *The sociology of youth culture and youth subculture*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Buğra, A., & Keyder, Ç. (2003). *Yeni yoksulluk ve Türkiye'nin değişen refah rejimi* (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Proje Raporu). Ankara: BM Yayınları.

Bülbül, A. (2012). *Duygularım albümü*. İstanbul: Barış Müzik.

Calluori R. A. (1985). The kids are alright-new wave subcultural theory. *Social Text*, *12*, 43-53.

Çifçi, G. (2009). Kapkaç suçundan hüküm giyen yetişkinlerin sosyo-demografik özellikleri ve sapma davranışlar açısından incelenmesi. *Aile ve Toplum*, *5*(18), 73-85.

Fidancı, U. (2006). *Yoksulluk, sosyolojik boyutu, Türkiye'de yansımaları* (Yayımlanmamış bitirme çalışması, Yıldız Teknik Üniversitei, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü).

Gibbons, D. C. (2000). Criminal and delinquent subcultures. (Ed.), *Encyclopedia of sociology* (pp. 509-515). New York: Macmillan Reference.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.

Kızılçelik, S., & Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Konya:?.

Kök, S. (2013). Kent yoksullarının farklı siyasallaşma biçimleri: bir alan araştırması örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam* Üniversitesi *İ.İ.B.F. Dergisi*, *1*, 57-75.

"Liseli kizlar mezarlikta..." (2012, 25 Temmuz). *Liseli kızlar mezarlıkta ar-*

kadaşlarını böyle dövdü! (video file). http://www.dailymotion.com/video/xsdu3c_liseli-kizlar-mezarlikta-arkadaslarini-boyle-dovdu_news adresinden edinilmiştir.

Şentürk, M. (2009). Türkiye'de yoksulluk çalışmaları. İstanbul Üniversitesi *Sosyoloji Dergisi, 3*(18), 205-233.

Stanton, W. (1967). Deviant behavior. (Ed.), *Sociology an introduction* (pp. 601-666). Wiley International Edition.

Wacquant, L. (2011). *Kent paryaları-ileri marjinalliğin karşılaştırılmalı sosyolojisi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Walther, A., & Pohl, A. (2005). *Dezavantajlı gençler ile ilgili politika* önlemleri *tematik* çalışması -özet *doküman*- Avrupa Komisyonu, İstihdam ve Sosyal İşler Genel Müdürlüğü.

Whyte, W. F. (1993). *Street corner society: The social structure of an Italian slum.* University Of Chicago Press.

Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi gençlik-gençlerin toplumsal davranış ve yönelimleri:* İstanbul'da *"apaçi" altkültür grupları* üzerine *nitel bir* çalışma. İstanbul: Açılımkitap.

Ek 1.

Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Metin İçinde Kullanılan Kısaltmaların Açıklamaları

AD	DURUMU	CİNSİYET	YAŞ	METİN İÇİNDEKİ KISALTMA
İsmet	Tecavüz Dosyalı	Erkek	21	(İsmet [21], Tecavüz Dosyalı)
Sezgin	Hırsızlık Sabıkalı	Erkek	19	(Sezgin [19], Hırsızlık Sabıkası)
Nilay	Konfeksiyon Atölyesi Çalışanı	Kadın	21	(Nilay [21], Konfeksiyon Atölyesi Çalışanı)
Aydın	Adam Yaralamadan Dosyalı	Erkek	21	(Aydın [21], Adam Yaralamadan Dosyalı)
Haluk	Kavga Dosyalı	Erkek	23	(Haluk [23], Kavga Dosyalı)
Necmi	Madde Bağımlısı	Erkek	23	(Necmi [23], Madde Bağımlısı)
Nihat	Hırsızlık Dosyalı	Erkek	21	(Nihat [21], Hırsızlık Dosyalı)
Selin	Madde Bağımlısı	Kadın	22	(Selin [22], Madde Bağımlısı)
Cengiz	Bir Tayfanın Başı	Erkek	20	(Cengiz [20], Bir Tayfanın Başı)
Ergün	Hırsızlık Dosyalı	Erkek	19	(Ergün [19], Hırsızlık Dosyalı)
Ali	Kafe Sahibi	Erkek	38	(Ali [38], Kafe Sahibi)
Selçuk	Esnaf	Erkek	48	(Selçuk [48], Esnaf)

AD	DURUMU	CİNSİYET	YAŞ	METİN İÇİNDEKİ KISALTMA
Hakan	Mahalle Sakini	Erkek	43	(Hakan [43], Nene Hatun Mahalle Sakini)
Cevdet	Mahalle Sakini	Erkek	40	(Cevdet [40], Mahalle Sakini)
Enver	Rehberlik Öğretmeni	Erkek	36	(Enver [36], Rehberlik Öğretmeni)
Nejla	Rehberlik Öğretmeni	Kadın	38	(Nejla [38], Rehberlik Öğretmeni)
Mahmut	Rehberlik Öğretmeni	Kadın	38	(Mahmut [38], Rehberlik Öğretmeni)
Sinan	Çocuk Şube Amiri	Erkek	42	(Sinan [42], Çocuk Şube Amiri)
Hüseyin	Polis Memuru	Erkek	32	(Hüseyin [32], Polis Memuru)
Latif	Mahalle Muhtarı	Erkek	45	(Latif [45], ... Mahallesi Muhtarı)
Nazmi	Mahalle Muhtarı	Erkek	43	(Nazmi [43], ... Mahallesi Muhtarı)

Kendi İçine Gömülen Bir Şehirde Yaşamak: Esenler'de Yaşayanların Belediyeden Beklentileri

Mehmet Fatih Güloğlu

Giriş

Peter Berger "Dinin Sosyal Gerçekliği" (1993) adlı kitabında çok önemli iki kavramsal ayrıştırma yapmaktadır: Birincisi "yaratılmış dünya" diğeri ise "kendi eserimiz olarak dünya." Yaratılmış dünya tanrının eseridir ve dolayısıyla tanrının kurallarına göre idare edilir. Ancak "kendi eserimiz dünya"da ise insanoğlunun kendi kuralları geçerlidir. Diğer bir deyişle insanın elbirliğiyle inşa ettiği, kültürünü yarattığı, konuşmalarla biçimlendirdiği ve her bir davranışı adabı muaşeret kuralı içinde yeniden ürettiği bir dünyadır. Bu kendi eseri dünyanın somutlaşmış, ete kemiğe bürünmüş hâllerinden biri de kentlerdir. Bu çerçevede kentler aslında nasıl bir söylem dünyasında yaşadığımızın da göstergeleridirler. Fakat semiyotik analizcilerinin sorduğu "Göstergenin gösterdiği gerçekten gösterdiği şey midir? Yoksa daha derinlerde bir anlam arayışına girmeli miyiz?" sorusu kent hayatı için vazgeçilmez önemdedir. Çünkü kentler bu "kendi eseri dünyanın" nasıl ve hangi amaçlar ile kurulduğunun da bir tartışmasını beraberinde taşır. Nitekim Weber (2000, s. 152), "Batı Şehri" adlı metninde "kent için ticaret, etrafı örülü surlar, askerî teşkilat, pazar, hukuk ve kısmi de olsa bir bağımsızlık gibi özelliklerin bir ön-gereklilik" olduğunu ifade ederken; Marx için (Harvey, 2003, s. 12), kent belli bir üretim tarzının örgütlenme alanıdır. Bu açı-

dan kent aynı zamanda sosyal adalet taleplerinin ve insan emeğinin sömürüsünün de yer aldığı tarihsel bir uzam olarak da görülebilir.

"Kendi eseri olarak dünya"nın bir tezahürü olarak kent, -işlevselci okulun kavramsallaştırmasını kullanırsak, aktif bir organizma şeklinde bir sisteme sahiptir. Nitekim kentlerin tarihine bakıldığında bu analojiye uygun olarak kentsel hayatın yaşam ve ölüm arasındaki gelgitlerden oluştuğunu rahatlıkla fark ederiz. Bunun için tarihte kaybolan ve yeniden inşa edilen kentlere bakmak yeterlidir (Huot, Thalman ve Valbelle, 2000). Bir sistem olarak kentler sürekli olarak yeniden üretim alanında faaliyet göstermektedir. Bu yeniden üretimlerin iki boyutu vardır: İlk olarak kentler belirli bir alanda fiziksel mekanların üretildiği alanladır. Kent oluşmaya başladığı andan itibaren sürekli olarak yeni mekanlar, toplumsal ilişkiler vb. üretmektedir. Diğer bir deyişle sürekli bir yeniden üretim söz konusudur. İkincisi ise bu yeniden üretim sırasında kent kendi varlığını yeniden üretmektedir. Başka bir deyişle, kent ortaya koyduğu mekânsal ve toplumsal yapılar ile beraber kent olarak kalmayı sürdürdüğü sürece, hem kendi varlığını sürdürür hem de içinde yaşayanlara kentlilik bilincini aşılamaktadır. Bu iki yönlü yeniden üretimde ilgimizi çeken özellik ürettikleri ile hali hazırda var olan kent ve kent yaşamı arasındaki diyalektik döngünün yaşantılarımız üzerinde kalıcı iz ya da hasar bırakmasıdır. Nitekim Giddens'a (2005, s.224) göre yeniden üretimin kentsel yaşamda belirli bir dengeyi koruyamaması bağlamında yoksulluk; "... düşük eğitim almaya neden olacak düşük eğitimde yeniden yoksulluğu üretecektir." yargısı ölümcül bir gerçek olarak kentlerin karşısına çıkacaktır. Bu döngü totolojik bir şekilde olup, ara alanların olmadığı bir dünya ortaya çıkarır. Dolayısıyla kent kendisini yeniden üretme noktasında başarısızlığa yakın olacaktır. Böyle bir tarihsel süreçte kentlerin kaderi ya çürümeye mahkûm olmaktır ya da bütünüyle dışarıdan müdahale ile dönüşüme maruz kalmaktır. Ancak çürümeye mahkum olanlar sonunda içindekiler ile beraber Durkheimcı anlamda bir anomiye maruz kalacaktır. Yani

gettovari koşullarda bir yaşam, liberal ekonominin sunmuş olduğu fırsatlardan faydalanmaya erişimi kısıtlayacak, bu kısıtlama da yeniden gettoyu üretecektir. Bu döngüde ise yaşayanların nasıl düşündükleri ve neler hissettikleri sınıfsal olarak yaşadıkları dünyanın gereksinimleri kadar olacaktır.

Esenler ilçesinin kendini yeniden üretemeyecek bir hâle gelmesi, şu an Esenler için ortaya konan olumsuz imajları daha da kuvvetlendirecektir. Dolayısıyla Esenler'in hem İstanbul genelinde hem de Esenler'de yaşayan sakinler nezdinde sahip olduğu olumsuz imajların silinmesi için acilen yenilenebilir hâle gelmesi gerekmektedir. Bu yenilenme Süleyman Seyfi Öğün'ün (2013) belirttiği gibi reformist ya da onarıcı bir tutumdan birini benimseyerek gerçekleştirilebilir. Ancak onarımcı bir tutum sadece sorunların ertelenmesi anlamına gelmektedir. Çünkü onarımcı çözümler, bir sorunu geçici olarak çözdüğü ve meseleye bütünsel olarak bakmadığı için gelecekte yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla Esenler'in yeniden üretilebilmesinin yolu onarımcı değil reformist bir tutumu gerektirmektedir. Ancak Esenler ilçesinde hâlihazırda yapılan belediye hizmetleri siyasal olarak onarıcı bir tutum içerisinde bulunmaktadır. Böyle bir tutum belediye hizmetlerinin eksikliklerinin giderilmesi açısından yeterli iken hem belediyede hem de Esenler sakinlerinde siyasal bir dönüşümü yaşatması imkânsızdır. Dolayısıyla siyasal anlamda hangi siyasal tavır alışların ne anlama geldiğine fazlasıyla önem verilmelidir. Ancak bu çalışma daha çok onarımcı tutuma sahip olan belediyenin bulduğu çözümlerin yeterli olup olmadığının değerlendirilmesiyle sınırlıdır. Bu çerçevede Esenler Toplumsal İletişim Merkez'ine yapılan başvurularının analizi ile Esenler'in yıllara göre temel problemlerinin neler olduğunu ortaya çıkaran bu çalışma yıllar içinde aynı sorunların ya bitmesini ya da azaltması beklenirken başvuru rakamlarının arttığı görülmüştür.

Kent ile ilgili literatür incelendiğinde kentin ne olduğuna yönelik bir çok tanımlama ile karşılaşılabilir. Kentler özellikle "tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, tüm üretimin denetlendiği, dağıtımının

koordine edildiği, belirli teknolojinin kullanıldığı, nüfusun belli bir büyüklük ve yoğunluğa ulaştığı, heterojen ve bütünleşmenin var olduğu bir yerleşim yeri" olarak tanımlanabilir (Erkan, 2002, s. 18). Kentleşme ise bu şekilde tanımlanan yerlerin sayısının artması, neticede iş bölümü ve uzmanlaşmanın artması ve nüfus birikmesi olarak karşımıza çıkar (Keleş, 2004, s. 22). Esenler ilçesi kurulduğundan beri kentleşme mücadelesi veren bir göç bölgesi olarak uzun yıllardır gelişmektedir. 1939 yılına kadar köy olarak varlığını devam ettirirken bu tarihten itibaren yoğun göç bölgesi hâline gelmiş olup 1970'ten 2010 yılına kadar olan süreçte nüfusu 14 kat (1970'te 33.035,2010'da 461.072) artmıştır. Oysa bu süreç içinde İstanbul'un nüfusu 4 kat artmıştır (Taşçı, 2012, s. 167). Görüldüğü gibi ciddi bir dönüşüm geçiren ilçe, aslında kendisi üzerinde kontrol edilebilir bir müdahale ile ileriye dönük planlamaların yapılmasına izin vermeyecek hızda büyümüştür. Nitekim şu an mevcut evlerin sadece %17'si (26.527) ruhsatlı bir hâldedir (Taşçı, 2012, s. 167). Dolayısıyla altyapı gibi sorunlara ancak gözle görülür bir sorun olduğunda müdahale edilebilmiştir.

Esenler Toplumsal İletişim Merkezi (ESTİM)

Halkı aydınlatma ve halk üzerinde olumlu bir izlenim yaratmak yerel yönetimlerin sürdürülebilirliği için hayati önemdedir. Yerel yönetimler halkla ilişkiler faaliyetleriyle izledikleri politikaları halka aktarmaya, halkın yönetime karşı tavırlarını olumlu hâle getirmeye, alınacak kararların daha isabetli olabilmesi için halkın görüşlerini edinmeye, yasalara ve kurallara uymalarını kolaylaştırmaya, hizmetlerin yapılmasında halkla işbirliği yapmaya, yasalar ve yürütmelerdeki aksaklıkların giderilmesinde halkın desteğini sağlamaya çalışmaktadırlar (Mıhçıoğlu, 1971, s. 97 ve Ada, 2001). Bu bağlamda yerel yönetimlerin halkla ilişkiler faaliyetleriyle sakinleri ile beraber kenti birlikte yeniden üretirler.

Esenler Belediyesi son yıllarda yürüttüğü vatandaş odaklı belediyecilik ile belediye sınırları içinde karşılaşılabilecek olası sorunlara an-

lık çözümler bulmaya başlamıştır. Bu çözümde en büyük payı olan birimlerin başında ESTİM gelmektedir. ESTİM aracılığıyla Esenler sakinleri, şikâyet ve taleplerini hiçbir bürokratik işleme gerek duymadan doğrudan belediyenin ilgili makamlarına iletebilmektedirler. Bu şekilde sorunlara hem daha kısa sürede çözüm bulunmakta hem de vatandaşlar yönetim sürecine aktif bir şekilde katıldığını hissetmektedirler.

ESTİM 2009 yılında Esenler Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler birimine bağlı olarak kuruldu. Şu an toplamda yedi farklı modül ile hizmet vermektedir. Bu modüller; çözüm masası, çağrı merkezi, mobil estim, hizmet kapınızda, vatandaş temsilciliği, elektronik iletişim ve vip hizmetleri şeklindedir. 2011 yılından itibaren aktif olarak hizmet veren bu sisteme Esenler halkı yoğun bir şekilde başvurmuştur. ESTİM sistemi aracılığıyla belediyeye yapılan her türlü şikâyet ve talep kayıt altına alınmaktadır. Bunun yanı sıra belirtilen şikâyet ve taleplerin hangi aşamada olduğu, giderilip giderilmediği hakkında geri bildirimde bulunulmaktadır. 2013 yılı Ekim ayına kadar sisteme toplamda 68.858 başvuru kaydı alınmıştır.

Yöntem

Araştırma betimleyici bir çalışma olup doküman incelenmesine ve odak grup görüşmesine dayanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, ESTİM kayıtları Esenler Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü'nden alınarak veriler işlenmiştir. Kültür Müdürlüğü'nden alınan veriler sadece mahalle adları ve mahalleden gelen şikayet cümleleri olduğundan sadece frekans analizi yapılabilmiştir. Bu analizin yapılabilmesi için Kültür Müdürlüğünden alınan sözel ifade cümleleri[1] incelenerek 26 farklı şikayet türü belirlenmiştir. Bunun için her bir başvuru cümlesi okunup, başvuru türüne ait bir kod verilmiştir. Her bir kod için uzman görüşü alınmıştır. Daha sonra

1 Örneğin; 2012 yılında Nene Hatun Mahallesinden yapılan şu başvuru alt yapı hizmetlerinin yapılması talebi olarak kodlanmıştır: "Pasinler Cad. no:80 önünce bulunan çukur toprak ile kapatıldı, asfalt yapılmasını talep etmekteyim. Saygılarımla arz ederim."

bu kodlar SPSS 16 programında frekans analizine tabi tutularak araştırmada sunulan istatistiksel veriler elde edilmiştir.

Araştırmanın ikinci kısmı Esenler'den bazı muhtarlarla gerçekleştirilen ve sadece bir kez yapılan odak grup toplantısının verilerinin analizidir. Esenler Şehir Düşünce Merkezi'nde yapılan toplantıya katılan muhtarlarla Esenlerin ve özelde de kendi mahallelerinin sorunları detaylı bir biçimde konuşulmuştur. Bu bağlamda muhtarların Esenlere ilişkin yorumları belirlenmiştir. Metinde bu yorumlar kullanılarak ESTİM kayıtlarına ek olarak aktarılmıştır. Bu çerçevede Esenlerin sorunlarının neler olduğu ve Esenler sakinlerinin belediyeden neler bekledikleri daha net bir şekilde gösterilmiştir.

Makalede hem istatistiksel analizlere yer verilmiş hem de muhtarların değerlendirmeleri baz alınarak Esenlerin sorunları betimlenmiştir. Ancak araştırma ESTİM'e yapılan başvuru sayısının oldukça fazla olması çalışmanın yapılabilmesi için dönemsel kesit almayı zorunlu hâle getirmiştir. Bu çerçevede hem mevsimin belediye hizmetlerin yapılmasını kolaylaştığı bir dönem olması hem de mevsimin bir takım farklı problemleri de beraberinde getirmesi nedeniyle Haziran ayı seçilmiştir. Bu nedenle bu çalışma 2011, 2012 ve 2013 yıllarının 1 Haziran ile 30 Haziran tarihleri aralığında yapılmış olan başvuruları kapsamaktadır. Farklı yıllarda aynı ayların seçilmesi sayesinde geçen üç yıl içerisinde belediyenin yaptığı işlerde vatandaşların talep ve şikâyetlerinin ne oranda değiştiği ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Esenler Belediyesi ESTİM kayıtlarından hareketle, yapılmış olan başvuruları analiz ederek, vatandaşın hangi tür problemlerden ne oranda şikâyetçi olduğunu belirlemektir. ESTİM kayıtlarında fazla sayıda ve çok farklı konularda talepler ve şikayetler yer almaktadır. Ancak belediye bu kayıtları kendi kurumsal yapısı gereği nedeniyle doğrudan ilgili alt birimlere yönelterek sorunları çözmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla belediyenin hâlihazırda mevcut talepler ve şikayetlerden hareketle gerçekleştirdiği bütünsel

bir analiz bulunmamaktadır. Bu durumun yukarıdaki nedene ek olarak sorunların acil olarak çözülmesiyle de ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bütünsel bir sosyal politika geliştirebilmek için sakinlerin taleplerinin ve şikayetlerinin kapsayıcı bir biçimde ve bilimsel olarak ele alınması gerektiği söylenebilir. Bu çalışma tam da bu boşluğu doldurmak üzere mevcut sorunları ve şikayetleri tespit ederek sakinlerin belediyeden beklentilerinin neler olduğunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Böylelikle ESTİM'e gelen başvurulardan bir kesit alınmış ve halkın şikayetlerinin ve taleplerinin sosyal politikaya nasıl yön vermesi gerektiği sorusuna cevaplar aranmıştır. Bu çalışmanın Esenler Belediyesinin kendi sosyal politikaları için bir zemin teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Temel Problemleri

Araştırma Esenler ilçesinin karşılaştığı problemlere belediyenin bulduğu çözümlerin yıllar açısından nasıl değiştiğini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu çerçeve ESTİM kayıtlarından elde edilen veriler sayesinde Esenler sakinlerinin kayıt altına alınmış şikayet ve beklentileri ile muhtarların aktardığı bilgiler şu sorular bağlamında değerlendirilecektir:

Esenler ilçesi ESTİM programına hangi mahalleden ne tür başvurular yapılmıştır? Bu başvurular hangi konularda yoğunlaşmıştır ve bu yoğunlaşma üç yıl içerisinde hangi yönde değişmiştir? Hangi mahallede hangi tür problemler ile daha yüksek oranda karşılaşılmıştır? Esenler'in muhtelif mahalle muhtarlarının Esenler ve kendi mahalleleri hakkındaki değerlendirmeleri nelerdir?

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın verileri iki kaynaktan elde edilmiştir. Birincisi Esenler Belediyesi'ne yapılmış olan ESTİM başvurularının ham hâldeki verileridir. Araştırmanın ESTİM verileri Esenler Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü kayıtlarından başvuranların özlük bilgileri gizli tutularak alınmıştır. İkincisi ise muhtelif mahalle muhtarları ile yapılmış olan odak grup çalışmasının verilerinden oluşmaktadır.

"Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Esenler Belediyesi olup, örneklem olarak da ESTİM kayıtlarının 2011, 2012 ve 2013 Haziran ayı verileri alınmıştır. Ayrıca odak grup görüşmesinde Esenler'in bazı mahalle muhtarları ile görüşülerek Esenler geneli hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma soruları çerçevesinde amacına uygun verilere ulaşabilmek için çalışmanın bir takım sınırlamalara gitmesi gerekmektedir. Çünkü aynı anda her türlü veriye ulaşmak imkânsız olduğu gibi gereksiz verilerin yorumlanmasından kaçınılması gerekmektedir. Bu çerçevede araştırma şu şekilde sınırlandırılmıştır:

1. Araştırma 2011-2012-2013 Haziran ayı verileri ile sınırlanmıştır.
2. Her bir şikâyete bir kod verilmiştir.
3. Sözel ifade halindeki başvuruların kodlanması sürecinde aynı kişinin aynı şikâyeti daha sonra tekrarlaması durumunda ikinci başvuru dikkate alınmamıştır.

Bulgular

Yıllara göre Haziran ayı başvuru sayısı 2011'de 594, 2012'de 1568, 2013'te ise 1351'dir. ESTİM'e başvurusu sayısının kurulduğu yıl vatandaşlar tarafından çok fazla bilinmemesi nedeniyle az olması beklenilen bir durumdur. 2012 ve 2013 yıllarında ise ESTİM'e yapılan başvuru sayısında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Ancak 2013 yılında 2012 yılına göre Haziran ayı başvurusunda bir düşüş olduğu tespit edilmiştir. Analiz edilen başvuru cümleleri neticesinde toplamda belirlenen 26 adet başvuru türü ortaya çıkarılmıştır. Bu başvuru türleri ise şunlardır:

1. Belediyeye her türlü hizmetinden dolayı yapılan teşekkür.
2. Belediyenin yaptığı işleri eksik yapması (asfaltı kazıp yenisi yapmaması, çöpü alıp artıklarını almaması, parkı yapıp düzenlememesi, tamirat yapıp atıklarını almaması vb.).

3. Alt yapı hizmetlerinin yapılması talebi (Asfalt dökümü, kaldırım yapımı, İSKİ çalışması, çöp alımı vb.).

4. İş başvurusu.

5. Yetkililer ile görüşme isteği.

6. Muhit/bina/sokak vb. gibi yaşanılan yerin ilaçlanması talebi.

7. Belediye hizmetlerinin yapılması esnasında engellilerin gözetilmesi talebi.

8. Boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık.

9. Müteahhit firmalarının hatalı işlemlerinden duyulan rahatsızlık.

10. Gürültü kirliliği (sokak düğünleri, inşaatlar vb.).

11. Sokak hayvanlarının alınıp belediyece bakılması talebi.

12. Yeşillendirme ve park düzenlemesinin yapılması talebi.

13. Belediye için yapılmış olan çeşitli öneriler (kültürel aktiviteler, cadde düzenlemeleri, pazar kurulum yerleri vs. hakkında).

14. İşyerlerinin çevreye rahatsızlık vermesinden duyulan şikâyet.

15. Komşuların verdiği rahatsızlık (halı silmek, atık suyu salmak, bina içi sorunlar vb.).

16. Ruhsatsız iş yerlerinin açılması, binaların yapılması/genişletilmesinden duyulan rahatsızlık.

17. Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık.

18. Ulaşım imkânlarının yetersizliğinden ve şimdiki hâlden duyulan rahatsızlık.

19. Burs talebi.

20. Personelin görevini aksatması.

21. Metruk yapılardan ve inşaat faaliyetlerinin yarattığı tehditten duyulan rahatsızlık.

22. Parkların kötüye kullanılması.

23. Belediye hizmetlerinin yanlış yapılmasından duyulan rahatsızlık.

24. Çeşitli kamuya açık alanlarda içki tüketimi ve ailelerin bu nedenle rahatsız edilmesinden duyulan rahatsızlık.

25. Sokak yıkanması talebi.

26. Serserilerden duyulan rahatsızlık.

Esenler Belediyesi Kültür Müdürlüğü'nün verilerinden hareketle, uzman görüşü de alınarak yapılan kodlama neticesinde ulaşılan bu şikayet türleri Esenler sakinlerinin acil çözüm istediği alanları oluşturmaktadır.

Mahalle Düzeyinde Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın Kültür Müdürlüğünden alınan verileri iki bağlamda incelenmiştir. İlk olarak başvuru konuları mahalle düzeyinde incelenip şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Mimar Sinan Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 5) sayısı 2011 yılında 20, 2012 yılında 125 ve 2013 yılında da 49'dur. 2011 yılında yapılan başvuruların %30'u alt yapı hizmetlerin yapılması talebi olup, %20'si ise ilaçlama talebidir. 2012 yılında ise alt yapı hizmetlerin yapılması talebi %29 oranında olurken belediye hizmetlerinin eksik yapılmasından duyulan şikâyet %12,9 oranındadır. Ayrıca işyerlerinden duyulan rahatsızlık oranının da %9,7 olduğu görülmüştür. 2013 yılında ise ilaçlama talebi %20,4 olup alt yapı hizmetlerin yapılması talebinin %16,3 oranında olduğu görülmektedir. Mimar Sinan Mahallesi'nde özellikle ilaçlama talebinin üç yıl içerisinde aynı kaldığı görülürken altyapı hizmetlerin yapılması talebinde bir düşüş yaşanmıştır. Ayrıca rakamlara bakıldığında boş

arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık oranında iki kat bir artış yaşandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra sokak yıkama talebinde de iki katlık bir artış meydana gelmiştir. Buna ek olarak yeşillendirme ve park düzenlenmesinin yapılması talebinde iki kata yakın bir artış olduğu görülmektedir. Mahallede belediye tarafından aktif bir alt yapı çalışması olduğu ve fakat bu çalışmalar yapılırken sakinlerin rahatsız edilmemesi için bir çaba harcanmadığı söylenebilir.

Namık Kemal Mahallesi'nden Haziran ayı yapılan başvuru (Tablo 5) sayısının 2011 yılında 20, 2012 yılında 93 ve 2013 yılında 49 olduğu görülmektedir. 2011 yılında yapılan başvuruların %25'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %20'si ilaçlama talebidir. 2012 yılında yapılan başvuruların %29'u alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,9'u belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %9,7'si ise iş yerlerinden duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2013 yılında ise şikâyetlerin %16,3'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,2'si boş arsaların kullanımından ve kaldırım işgalinden duyulan rahatsızlık olduğu görülmektedir. Başvuru rakamlarına bakıldığında ilaçlama talebinde üç yıllık periyotta bir düşüş olduğu tespit edilmiştir. Serserilerden duyulan rahatsızlık oranında iki kat artış olduğu görülmüştür. Alt yapıya ilişkin başvuruların oranına bakıldığında mahallede önemli bir alt yapı eksikliğinin söz konusu olduğu görülmektedir.

Nene Hatun Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 5) sayısı 2011 yılında 49, 2012 yılında 124 ve 2013 yılında 168'dir. 2011 yılında yapılan başvuruların %22'sini altyapı hizmetlerin yapılması talebi, %14,3'ünü boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık, %10,2'sini belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, 10,2'sini iş başvurusu, 10,2'sini görüşme talebi, 10,2'sini komşulardan duyulan rahatsızlık oluşturmuştur. 2012 yılında en fazla şikâyet %24,2 ile belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, % 12,1'i belediyeye yapılan çeşitli öneriler, % 12,1'i de iş yerlerinden duyulan

rahatsızlık olduğu görülmüştür. 2013 yılında ise %28,6 oranında alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %17,9 sokakların yıkanması talebi, %10,1 belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık şeklindedir. Başvuru rakamlarına bakıldığında, belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık oranı 2012'de iki kat artmış 2013 yılında ise 2011'deki seviyeye gerilemiştir. Her ne kadar dalgalı bir seyir izlese de bu rahatsızlığın yüksek olduğu görülmektedir. Alt yapı hizmetlerin yapılması talebinde de yıllar bazında bir artış olduğu görülmektedir. Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık 2012 yılından 2013 yılına göre iki kattan daha fazla oranda azalmıştır. Bu verilerden hareketle mahalle sakinlerinin hizmetlerin eksiksiz bir şekilde yapılmasına ilişkin önemli talepleri olduğu söylenebilir. Mahallede yapılan hizmetlerin eksik yapılması ya da bu hizmetlerin uzun sürelerde gerçekleştirilmesi (örneğin kaldırımların yapılmasının uzun sürmesi) yeni sorunlara sebebiyet vermekte ve mahalle sakinlerinde sürekli şikayet etmeye dönük bir eğilimi ortaya çıkarmaktadır.

Oruç Reis Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 5) sayısı 2011 yılında 43, 2012 yılında 80 2013 yılında 64'tür. 2011 yılında yapılan başvuruların %20,9'unu alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %18,6'sını iş başvurusu, %11,6'sını komşulardan duyulan rahatsızlık, %9,3'ünü ise seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık oluşturmuştur. 2012 yılında ise %28,9'u alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %9,6'sıkomşulardan duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2013 yılında ise başvuruların %29,7'si altyapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,5'i ilaçlama yapılması talebi olduğu görülmüştür. Başvuru rakamları göz önüne alındığında üç yıl içinde ilaçlama talebinde altı kata yakın bir artış olduğu görülmüştür. Boş arsa ve kaldırımların işgali konusundan duyulan rahatsızlık oranında yaklaşık iki kat bir artış vardır. Bu mahallede sahipsiz hayvanların alınıp belediye tarafından ilgili bakımlarının yapılması talebinde de yaklaşık dört katlık bir artış söz konusudur.

Turgut Reis Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuruların (Tablo 6) sayısı 2011 yılında 65, 2012 yılında 155 ve 2013 yılında 90'dır. 2011 yılında yapılan başvuruların %21,5'i belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %16,9'u iş başvurusu, %13,5'i komşulardan duyulan rahatsızlık olduğu görülmüştür. 2012 yılında yapılan başvuruların %25,9'u alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %11'i iş yerlerinden duyulan rahatsızlık ve %11'i ise komşulardan duyulan rahatsızlıktır. 2013 yılında ise %25,5'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %10'u komşulardan duyulan rahatsızlık şeklindedir. Başvuru rakamları göz önüne alındığında belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık oranında iki kata yakın bir azalma vardır. Gürültü kirliliğinden duyulan rahatsızlık oranında ise iki kattan fazla bir oranda artış yaşanmıştır. Ruhsatsız iş yapımından duyulan rahatsızlık ise iki katına çıkmıştır.

Yavuz Selim Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuruların (Tablo 6) sayısı 2011 yılında 19, 2012 yılında 23 ve 2013 yılında ise 27'dir. 2011 yılında yapılan başvuruların %26,3'ünün alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %10,5'i iş başvurusu, %10,5'i görüşme talebi, %10,5'i boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık, %10,5'i çeşitli öneriler, %10,5'i komşulardan duyulan rahatsızlık olduğu görülmüştür. 2012 yılında yapılan başvurulan %26,1'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %17,4'ü komşulardan duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2013 yılında yapılan başvuruların %44,4'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %18,5'i boş arsaların kullanımından ve kaldırım işgalinden duyulan rahatsızlıktır. Başvuru rakamları göz önüne alındığında alt yapı hizmetlerin yapılması talebi iki kat artmıştır. Boş arsaların kullanımından ve kaldırım işgalinden duyulan rahatsızlık ile belediye personelden duyulan rahatsızlık yaklaşık iki kat artmıştır. Mahalle için en önemli problemin alt yapı sorunlarının çözülmesi ve metruk alanların kamuya kullanışlı hale getirilmesi gerektiği söylenebilir.

Havaalanı Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 4) sayısı 2011 yılında 51, 2012 yılında 218 ve 2013 yılında 56'dır.

2011 yılında yapılan başvuruların %25,5'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %15,7'sinin belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %11,8'i komşulardan duyulan rahatsızlık ve %9,8'i görüşme talebidir. 2012 yılında yapılan başvuruların %25,4'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %9,2'si komşulardan duyulan rahatsızlık olduğu şeklindedir. 2013 yılında %19,6'sı alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,5'i belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %12,5'i işyerlerinden duyulan rahatsızlıktır. Başvuru rakamları üç yıllık zaman periyodu dikkate alındığında engellilerin beledi hizmetler yapılırken göz önüne alınması talebinde yaklaşık dört kat bir artış bulunmaktadır. Boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık oranında da iki kattan biraz fazla bir artış söz konusudur. İş yerlerinin vermiş olduğu rahatsızlıkların oranının da iki kattan fazla arttığı görülmüştür. Mahalleden her ne kadar alt yapı ile ilgili talepler fazla olsa da sakinlerin alt yapı taleplerinde engellilere biraz daha fazla önem verilmesini ve esnafın ve araç park eden kişiler tarafından kaldırımların işgalinin ortadan kaldırılmasını beklediği görülmektedir.

Tuna Mahallesi'nden yapılan başvuru (Tablo 4) sayısı 2011 yılında 34, 2012 yılında 85 ve 2013 yılında 111'dir. 2011 yılında %14,7 alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %14,7 görüşme talebi, %11,8 belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık olduğu şeklindedir. 2012 yılında başvuruların %25,9'u alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %10,6'sı belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık,%9,4'ü de komşulardan duyulan rahatsızlıktır. 2013 yılında başvuruların %19,8'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %19,8'i sokak yıkanması talebi, %15,3'ü belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık şeklindedir. Başvuru rakamları üç yıllık zaman periyodu dikkate alındığında ilaçlama talebinde iki kat azalma görülmüştür. İş yerlerinden duyulan rahatsızlıkların oranında üç kat civarında bir azalma vardır. Metruk yapılar ya da inşaatların neden olduğu problemlerde iki kat oranında bir

artış olmuştur. Sokakların yıkanması talebinde ise dört kat artış söz konusudur. Mahalle sakinleri belediyeden öncelikli olarak metruk alanlar ile ilgilenmesini ve sokakların bakımını yapmasını talep ettiği söylenebilir.

Kazım Karabekir Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 4) sayısı 2011 yılında 52, 2012 yılında 115 ve 2013 yılında 139'dur. 2011 yılında yapılan başvuruların %17,3'ü belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %13,5'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %11,5'i görüşme talebi şeklindedir. 2012 yılında yapılan başvuruların %25,2'si alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,2'si ilaçlama talebi, %9,6'sı belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlıktır. 2013 yılında yapılan başvuruların %25,2'si alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,9'u ilaçlama talebi, %10,0'u komşulardan duyulan rahatsızlık olduğu görülmüştür. Başvuru rakamları üç yıl dikkate alındığında belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık giderek azalmıştır. Gürültü kirliliğinden duyulan rahatsızlık iki kat oranında azalmıştır. Metruk yapıların ya da inşaatların neden olduğu problemler dört kat kadar artmıştır. Mahalle sakinlerinin mahallede yapılan inşaat çalışmalarının gerekli özen gösterilerek yapılıp yapılmadığı hakkında belediyenin denetlemeyi başarılı bir şekilde yapmasını beklediği görülmektedir.

Kemer Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuruların (Tablo 4) sayısı 2011 yılında 36, 2012 yılında 53 ve 2013 yılında 55'tir. 2011 yılında yapılan başvuruların %33,3'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %22,2'si belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %11,1'i de komşulardan duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2012 yılında yapılan başvuruların %34'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %17'si komşulardan duyulan rahatsızlık, %9,4'ü belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlıktır. 2013 yılında başvuruların %27,3'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %9,1'i iş yerlerinden duyulan rahatsızlık, %7,3'ü metruk yapılar ya da inşaatın neden olduğu problemler olduğu görülmüştür. Başvu-

ru rakamlarında son üç yıl dikkate alındığında belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlıkta ciddi bir azalma olduğu görülmüştür. Boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık oranında üç kattan fazla bir artış vardır. Sokak hayvanları ile ilgilenilmesine dönük taleplerde üç kata yakın bir artış söz konudur. Metruk yapılar ya da inşaatın neden olduğu problemlerden duyulan rahatsızlıkların oranında üç kattan fazla bir artış tespit edilmiştir. Yapılan başvurular neticesinde mahalle sakinlerinin çevrelerine hem peyzaj açısından hem de insani kullanım koşulları açısından duyarlı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla belediyenin sakinler için kaldırım ve boş arsaların düzenlemesi ve sokak hayvanları için biraz daha özen göstermesi yönünde bir çabaya girmesi gerektiği ifade edilebilir.

Menderes Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuruların (Tablo 6) sayısı 2011 yılında 31, 2012 yılında 108 ve 2013 yılında 95'tir. 2011 yılında yapılan başvuruların %35,5'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,9'u iş talebi ve %12,9'u görüşme talebi, %9,7'si komşulardan duyulan rahatsızlıktır. 2012 yılında yapılan başvuruların %25'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %11,1'i iş yerlerinden ve %11,1'i komşulardan duyulan rahatsızlık, %9,3'ü boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2013 yılında yapılan başvuruların %21,1'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,6'sı ilaçlama talebi, %9,5'i iş yerlerinden duyulan rahatsızlık olduğu tespit edilmiştir. Başvuru rakamlarında son üç yıllık periyot göz önüne alındığında ilaçlama talebi iki kat artmıştır. Belediye personelinden duyulan rahatsızlığın iki kattan fazla arttığı görülmüştür. Mahalle sakinlerinin belediyeden haşere ile mücadelede daha etkin bir hizmet beklediği ve buna ek olarak belediye personelinin davranışlarından hoşnutsuzluk duydukları söylenebilir.

Birlik Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 3) sayısı 2011 yılında 38, 2012 yılında 113 ve 2013 yılında 100'dür. 2011 yılında yapılan başvuruların %23,7'si alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %18,4'ü görüşme talebi, % 13,2'si belediye hizmetlerin eksik

yapılmasından duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2012 yılında yapılan başvuruların %20,4'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %14,2'si komşulardan duyulan rahatsızlık, %9,7'si iş yerlerinden duyulan rahatsızlıktır. 2013 yılında yapılan başvuruların %31'inin alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12'sinin ilaçlama talebi olduğu oluşturmuştur. Son üç yıllık periyot dikkate alındığında alt yapı hizmetlerin yapılmasına dönük taleplerde bir artış vardır. İlaçlama talebinde yaklaşık iki kat oranında bir artış yaşandığı görülmüştür. Boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık yaklaşık iki kat artmıştır. Metruk yapılar ya da inşaatın neden olduğu problemlerden duyulan rahatsızlıkların oranında iki kattan fazla bir artış olduğu görülmüştür. Bu mahallede belediyeye dönük hoşnutsuzluğun yüksek olduğu görülebilir. Bu çerçevede belediyenin alt yapı, haşere ile mücadele, çevre düzenlemesi gibi alanlarda mahallede çalışmalara başlaması veya başlamış olan çalışmaları bitirilmesi gerektiği söylenebilir.

Davutpaşa Mahallesi'nden Haziran ayı yapılan başvuru (Tablo 3) sayısı 2011 yılında 27, 2012 yılında 41 ve 2013 yılında 56'dır. 2011 yılında yapılan başvuruların %18,5'i belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %18,5'i boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık, %11,1'i komşulardan duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2012 yılında yapılan başvuruların %36,6'sı alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, % 12,2'si komşulardan duyulan rahatsızlık, %12,2'si içki tüketimi ve bu nedenle ailelerin rahatsız edilmesinden duyulan rahatsızlık ve %9,8'i ilaçlama talebidir. 2013 yılında yapılan başvuruların %30,4'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,5'i komşulardan ve %12,5'i işyerlerinden duyulan rahatsızlık olmuştur. Başvurularda son üç yıllık periyot dikkate alındığında belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık azalmıştır. Gürültü kirliliğinde iki kata yakın bir artış vardır. Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık iki katına çıkmıştır. Mahalle sakinleri için belediyenin özellikle seyyar satıcıların vermiş olduğu rahatsızlığı çözmesi gerekmektedir. Çünkü

bu seyyar satıcıların sadece seyyar satıcı olmadığı illegal işler ile de ilgilendiği yönünde şikayet yapıldığı görülmüştür.

Fatih Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 3) sayısı 2011 yılında 45, 2012 yılında 131 ve 2013 yılında 176'dır. 2011 yılında yapılan başvuruların %15,6'sı alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %11,1'i iş başvurusu, %11,1'i ilaçlama talebi olduğu tespit edilmiştir. 2012 yılında yapılan başvuruların %32,1'i teşekkür, %31,3'ü belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %21,4'ü alt yapı hizmetlerin yapılması talebi şeklindedir. 2013 yılında yapılan başvuruların %30,7'si alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %15,9'u belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık ve %10,2'si sokak yıkanması talebi olmuştur. Son üç yıllık periyot dikkate alındığında alt yapı hizmetlerin yapılmasına dönük talepte sürekli bir artış yaşandığı görülmüştür. İlaçlama talebinde azalma eğilimi vardır. Müteahhit firmalardan duyulan rahatsızlık ve komşulardan duyulan rahatsızlık azalmıştır. Mahalle sakinlerinin belediyeden alt yapı hizmetlerinin tamamlanmasının yanı sıra komşularla yaşanan sorunların çözümüne de katkı vermesini beklemektedir. Diğer bir deyişle sakinlerin belediyeyi hem alt ve üst yapı çalışmaları yapan hem de insan ilişkilerinde bir arabulucu rol üstlenebilecek bir kurum olarak gördükleri ifade edilebilir.

Fevzi Çakmak Mahallesi'nden Haziran ayında yapılan başvuru (Tablo 3) sayısı 2011 yılında 56, 2012 yılında 218 ve 2013 yılında 117'dir. 2011 yılında yapılan başvuruların %26,8'i alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %17,9'u belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık şeklindedir. 2012 yılında yapılan başvuruların %28,9'u alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %10,6'sı komşulardan duyulan rahatsızlıktır. 2013 yılında yapılan başvuruların %26,5'sı alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, %12,8'i belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık, %10,3'ü ilaçlama talebi olmuştur. Son üç yıllık periyot dikkate alındığında ilaçlama talebinde bir artış vardır. Belediye hizmetlerin engelliler düşünülerek yapılması talebinde iki kata yakın bir artış olduğu olmuştur. Boş arsa ve kaldırım işgallerinden duyulan rahatsızlıkta

ve gürültü kirliliğinden duyulan rahatsızlıkta yüksek oranda azalma olmuştur. İş yerlerinden duyulan rahatsızlık artmıştır. Ulaşım hizmetlerinden duyulan rahatsızlık iki kata yakın artış görülmüştür. Belediye hizmetlerden duyulan rahatsızlık iki kata yakın artmıştır. Mahalle sakinlerinin haşere ile mücadele ve ulaşım sorunlarının çözümünde beklentilerinin giderek arttığı görülmektedir.

Başvuru Türüne Dayalı Bulgular

Bir önceki bölümde yapılan analiz neticesinde hangi mahalleden hangi şikâyetin ne oranda geldiği görülmüştür. Bu kısımda ise şikayet türleri sınıflandırılarak hangi şikayetin başat olarak nereden geldiği gösterilmeye çalışılacaktır. Böylelikle tespit edilen şikayet türlerinden sıklıkla başvuran mahallelerin hangileri olduğu gösterilebilecektir. Bu çerçevede şikayet türlerine göre başvuru yüzdelikleri belirlenmiş ve gerekli yorumlar yapılmıştır.

Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlıkta 2011 yılı Haziran ayı (Tablo 1) için 66 başvuru yapılmış olup bunların %16,7'si Turgut Reis Mahallesi'nden, %13,6'sı Fevzi Çakmak Mahallesi'nden ve %12,1'i Havaalanı Mahallesi'ndendir. Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık için 2012 yılında 133 başvuru yapılmış olup bunların %13,5'i Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %10,u Fatih, %10,5'i de Turgut Reis Mahallesi'nden yapılmıştır. Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık için 2013 yılında 122 başvuru yapılmış olup bunların %23'ü Fatih Mahallesi'nden, % 13,9'u Tuna Mahallesi'nden, %13,9'u Nene Hatun Mahallesi'nden ve %12,3'ü Fevzi Çakmak Mahallesi'ndendir. Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlığın üç yıllık periyot göz önüne alındığında, Fatih ve Tuna Mahallesi'nde çok fazla arttığı, , Davutpaşa, Kazım Karabekir ve Mimar Sinan Mahallelerinde azaldığı, Kemer Mahallesi'nde çok fazla azaldığı tespit edilmiştir.

Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi için 2011 yılında (Tablo 1) 97 başvuru yapılmış olup bunların %14,4'ü Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %11,3'ü Kemer Mahallesi'nden, %10,3'ü Havaalanı, %10,3'ü Menderes ve %10,3'ü Nene Hatun Mahallesi'ndendir. Alt

yapı hizmetlerin yapılması talebi için 2012 yılında 380 başvuru yapılmış olup bunların %15,8'i Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %9,7'si Turgut Reis Mahallesi'nden yapılmıştır. Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi için 2013 yılında 363 başvuru yapılmış olup bunların %14,9'u Fatih Mahallesi'nden, %13,2'si Nene Hatun Mahallesi'nden, %10,2'si Kazım Karabekir Mahallesi'nden olduğu görülmüştür. Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi, üç yıllık periyot dikkate alındığında, Tuna Mahallesi'nde, Fatih Mahallesi'nde, Turgut Reis Mahallesi'nde, Yavuz Selim Mahallesi'nde artmış; Fevzi Çakmak Mahallesi'nde, Kemer Mahallesinde, Menderes Mahallesi'nde, Havaalanı Mahallesi'nde azalmıştır.

İş başvurusu için başvurunun 2011 yılında (Tablo 1) en fazla Turgut Reis Mahallesi'nden, 2012 yılında Fevzi Çakmak Mahallesi'nden ve 2013 yılında da Havaalanı Mahallesi'nden olduğu görülmüştür.

İlaçlama talebi için 2011 yılında (Tablo 1) 38 başvuru yapılmış olup bunların %13,2'si Fatih Mahallesi'nden, %10,5'i Kazım Karabekir Mahallesi'nden olmuştur. İlaçlama talebi için 2012 yılında ise 90 başvuru yapılmış olup bunların %17,8'i Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %15,6'sı Kazım Karabekir Mahallesi'ndendir. İlaçlama talebi için 2013 yılında 113 başvuru yapılmış olup bunların %15,8'i Kazım Karabekir Mahallesi'nden, %10,5'i Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %10,5'i Birlik Mahallesi'nden ve %10,5'i Menderes Mahallesi'nden yapılmıştır. İlaçlama talebinin üç yıllık periyot dikkate alındığında, Birlik Mahallesi'nde, Menderes Mahallesi'nde ve Oruç Reis Mahallesi'nde iki kata yakın arttığı, Fatih Mahallesi'nde yarıya yakın azaldığı, Havaalanı Mahallesi'nde yarıdan fazla azaldığı, Kemer Mahallesi'nde yarıdan çok fazla azaldığı görülmüştür.

Boş arsa kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık (Tablo 2) ile ilgili 2011 yılında 36 şikâyet yapılmış olup bunların %16,7'si Mimar Sinan Mahallesi'nden ve %16,7'si Nene Hatun Mahallesi'nden, %11,1'i Davutpaşa Mahallesi'nden ve yine %11,1'i Fevzi Çakmak Mahallesi'nden olmuştur. Boş arsa kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık için 2012

yılında 78 başvuru yapılmış olup bunların %15,4'ü Turgut Reis Mahallesi'nden, %12,8'i Menderes Mahallesi'nden, %11,5'i Fevzi Çakmak Mahallesi'nden olmuştur. Boş arsa kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık için 2013 yılında 89 başvuru olup bunların %14,6'sı Nene Hatun Mahallesi'nden, %11,2'si Fatih Mahallesi'ndendir. Boş arsaların kullanımından ve kaldırımların işgalinden duyulan rahatsızlık için başvuru rakamları, son üç yıllık periyot göz önüne alındığında, Birlik Mahallesi'nde ve Kemer Mahallesi'nde iki kat bir artmıştır. Davutpaşa Mahallesi'nde ve Fevzi Çakmak Mahallesi'nde dört kat civarında bir azalma olmuştur. Kazım Karabekir Mahallesi'nde iki kattan fazla bir artış ve Menderes Mahallesi'nde üç kata yakın bir artış görülmüştür.

Komşulardan duyulan rahatsızlık (Tablo 2) ile ilgili 2011 yılında 46 başvuru yapılmış olup bunların %17,2'si Turgut Reis Mahallesi'nden, %13'ü Havaalanı Mahallesi'nden ve %13'ü Kazım Karabekir Mahallesi'nden olmuştur. Komşulardan duyulan rahatsızlık için 2012 yılında 161 başvuru yapılmış olup bunların %14,3'ü Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %10,6'sı Turgut Reis Mahallesi'nden, %9,9'u Birlik Mahallesi'ndendir. Komşulardan duyulan rahatsızlık için 2013 yılında 84 başvuru yapılmış olup bunların %16,7'si Kazım Karabekir Mahallesi'nden, %10,7'si Tuna Mahallesi'nde ve %10,7'si Turgut Reis Mahallesi'nden yapılmıştır. Komşulardan duyulan rahatsızlık Birlik Mahallesi'nde yaklaşık üç kattan fazla bir oranda artmıştır. Davutpaşa Mahallesi'nde, Menderes Mahallesi'nde ve Tuna Mahallesi'nde iki kat oranında bir artış yaşanmıştır. Havaalanı Mahallesi'nde ve Mimar Sinan Mahallesi'nde beş kattan fazla oranda azalma olmuştur. Kemer Mahallesi'nde de yaklaşık üç kat azalma vardır. Oruç Reis Mahallesi'nde de yaklaşık üç kat oranında azalma görülmüştür.

İşyerlerinden duyulan rahatsızlık (Tablo 2) ile ilgili 2012 yılında 133 başvuru yapılmış olup bunların %12,8'i Turgut Reis Mahallesi'nden, %12'si Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %11,3'ü Nene Hatun Mahallesi'ndendir. İşyerlerinden duyulan rahatsızlık için 2013 yılında 79

başvuru yapılmış olup bunların %11,4'ü Menderes Mahallesi'nden olmuştur. Ayrıca işyerlerinden duyulan rahatsızlık oranlarına son iki yıllık değişim açısından bakıldığında Davutpaşa Mahallesi'nden yapılan şikâyetler yaklaşık olarak altı kat artmıştır. Kemer Mahallesi'nden de üç kata yakın bir artış yaşanmıştır. Turgut Reis Mahallesi'nden yapılan şikâyetlerde ise yarı yarıya bir azalma olmuştur.

Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık (Tablo 2) ile ilgili 2012 yılında 45 başvuru yapılmış olup bunların %13,3'ü Nene Hatun Mahallesi'nden, %8,9'u Fevzi Çakmak Mahallesi'nden, %8,9'u Havaalanı Mahallesi'nden, %8,9'u Tuna Mahallesi'nden, %8,9'u Menderes Mahallesi'nden, %8,9'u Mimar Sinan Mahallesi'nden ve %8,9'u Namık Kemal Mahallesi'nden yapılmıştır. Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık için 2013 yılında ise 36 başvuru yapılmış olup bunların %19,4'ü Fatih Mahallesi'nden, %13,9'u Davutpaşa Mahallesi'nden ve %13,9'u Oruç Reis Mahallesi'ndendir. Son iki yıllık değişim göz önüne alındığında Fatih Mahallesi'nden bu konuda yapılan şikâyetler üç kat artmıştır. Kazım Karabekir Mahallesi'nden yapılan başvurular yarıdan fazla azalmıştır. Oruç Reis Mahallesi'nde ise iki kat bir artış olmuştur.

Metruk yapılardan ve inşaat yapım işlerinden duyulan rahatsızlık (Tablo 2) ile ilgili 2012 yılında 48 başvuru yapılmış olup bunların %14,6'sı Fatih Mahallesi'nde ve yine %14,6'sı Nene Hatun Mahallesi'nden, %12,5'i Turgut Reis Mahallesi'nden yapılmıştır. Metruk yapılardan ve inşaat yapım işlerinden duyulan rahatsızlık için 2013 yılında 53 başvuru yapılmış olup bu başvuruların %13,2'si Fatih Mahallesi'nden ve yine %13,2'si Turgut Reis Mahallesi'nden olmuştur. Son iki yıllık değişime bakıldığında, Birlik, Tuna ve Oruç Reis mahallelerinden yapılan şikâyet sayısı iki kat artmıştır. Kazım Karabekir Mahallesi'nden yapılan şikâyet beş kattan fazla bir oranda artmıştır. Kemer Mahallesi'nde üç kattan fazla bir oranda artmıştır. Namık Kemal Mahallesi'nde ise beş kata yakın bir düşüş olmuştur. Havaalanı Mahallesi'nden yapılan şikâyet sayısı yarı yarıya azalmıştır.

Sokak ve cadde yıkanması talebi (Tablo 2) ile ilgili 2012 yılında 98 başvuru yapılmış olup bunların %13,3'ü Havaalanı Mahallesi'nden, %12,2'si Fatih Mahallesi'nden, %12,2'si Fevzi Çakmak Mahallesi'nden ve %12,2'si Turgut Reis Mahallesi'nden yapılmıştır. Sokak ve cadde yıkanması için 2013 yılında 119 başvuru yapılmış olup bu başvuruların %25,2'si Nene Hatun Mahallesi'nden, %18,5'i Tuna Mahallesi'nden ve %15,1'i Fatih Mahallesi'nden yapılmıştır. Son iki yıllık değişim oranları göz önüne alındığında Fevzi Çakmak Mahallesi'nde yarıya yakın bir azalma, Havaalanı Mahallesi'nde ve Oruç Reis Mahallesi'nde üç kata yakın bir düşüş olmuştur. Nene Hatun Mahallesi'nde ise yaklaşık beş kat artmıştır.

Bunlara ek olarak; başvurular arasında ilk sırlamada 2011 yılında en fazla talep 133 başvuru ile iş yerlerinden duyulan rahatsızlık; 2012 yılında 380 ve 2013 yılında 363 başvuru ile alt yapı hizmetlerinin yapılması talebi olmuştur. İkinci sırada ise 2011 yılında 97 başvuru ile alt yapı hizmetlerinin yapılması; 2012 yılında 133 başvuru ve 2013 yılında da 122 başvuru ile belediye hizmetlerinin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık oluşturmaktadır. Sıralamada üçüncü olarak 2011 yılında 66 başvuru ile belediye hizmetlerinin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık iken 2012 yılında 90, 2013 yılında 114 başvuru ile ilaçlama talebi oluşturmaktadır.

Esenler'i İçeriden Konuşmak: Muhtarlarla Odak Grup Toplantısı

Esenler kentsel dönüşümün gerçekleştiği ilçelerin başında gelmektedir. Dolayısıyla yukarıdaki analizler göz önüne alındığında dönüşüm sürecinde tespit edilen her bir maddenin üzerinde önemle durulması gerektiği ortadadır. Ayrıca Esenler oldukça fazla sayıda problemin üst üste binmesi neticesinde fazlasıyla karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle ilgili sorunlar için çözüm üretmek oldukça zor görünmektedir. Nitekim muhtarlar kentsel dönüşüm yapılmadan çevre düzenlemesinin yapılabileceğini düşünmemektedirler. Yıkmadan yapmanın mümkün olamayacağı kanısı muhtarların ifadelerine de yansımıştır.

> "Kentsel dönüşüm anlamında eski yapıların art arda yıkılmasıyla bu çevre düzenlemesi şu anda mümkün değil. Komple yıkılmadan, ben özellikle kendi mahallem için söylüyorum."(Muhtar 1)

Esenler ilçesi yoğun göç alması nedeniyle plansız, kadastrosuz bir şekilde yerleşime açılmış dolayısıyla arsanın oldukça değerli olması göz önünde bulundurulduğunda da arazinin olabilecek en verimli şekilde kullanımı için bulunan en küçük boşluk dahi sakinler tarafından değerlendirilmiştir. Görüldüğü gibi rant olarak arsa üzerinde yapılan spekülasyonlar aşılması güç sorunlar ortaya çıkarmıştır. Çünkü herhangi bir alanın yıkımı ya da yeniden düzenlenmesi zor gerçekleştirilmektedir. Muhtarlar bunun tamamıyla farkında olup çare olarak da radikal bir tutum ortaya konulması gerektiği kanaatindedirler.

Gürültü kirliliğinin olduğunun altını çizen muhtarlar, bunun temel kaynağının sanayi olduğu vurgulanmıştır. Nitekim görüşülen muhtarlar sanayisi fazla olmayan yerlerde çok fazla gürültü kirliliğinin olmadığına inanmaktadırlar. Buna ek olarak okul zillerinin de gürültü kirliliğine katkı yaptığı belirtilmiştir.

> "Gürültü kirliliğinde ise biz sanayiye uzak bir mahalleyiz. İş yerleri de çok küçük triko tarzında, çok küçük iş yerleridir. Çok büyük bir gürültü yok."(Muhtar 1)
>
> "Gürültü kirliliği ilk önce bizde okullarda var. Okulların zili bir açılıyor, anonsları. Yani etrafında bir gün gelin, kenarda durun bir dinleyin. Hasta mı var, çocuk mu uyur?"(Muhtar 4)

Belediyenin standart kaldırım ölçüsü ile yol genişliği arasındaki uyumsuzluk nedeniyle ya kaldırım yapmak problem olmakta ya da yapılan kaldırım ulaşımı engellemektedir. Nitekim kimi sokaklarda kaldırımlar olması gereken ölçülere göre yapıldığından muhtarlar eskiden iki şerit olan yolların tek şerit hâline gelmesi nedeniyle trafik probleminin arttığını belirtmişlerdir. Bunun sonucu olarak da park problemleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu durum belli saatlerde trafik yoğunluğuna neden olmaktadır. Geçmiş yıllardan beri biriken sorunların çözümü girişte ifade edilen onarıcı yaklaşımlar ile çözülmesi mümkün görünmediği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

> "Sokaklarımız dar anlamında söylüyorum. Kaldırım çalışmasını da belediye yapamıyor... Örneğin bir metre yirmi santimetre kaldırım bırakacak ama iki taraftan bırakırsa bütün sokaklara tek yön vermesi lazım ve hiçbir aracın park etmemesi lazımdır."(Muhtar 1)

Yol düzenlemesi ya da yeniden yapım sürecinde eski yollar kazılıp temizlenmeden sürekli üst üste asfalt dökümü nedeniyle özel mülkler seviye olarak yolun altında kalmaktadır. Nitekim eskiden giriş kat olan birçok daire, iş yeri, bodrum hâline gelmiştir. Bunun temel nedeni eski asfaltın sökülmeden yenisinin üstüne dökülmesidir. Bu tarz bir asfaltlama çalışması vatandaşların mülklerinin değerinin yitirilmesine bodrumlaşan evlerin ise kullanım açısından sağlıksızlaşmasına yol açmaktadır.

> "Bizim binamızın.... asfalttan sonra kaldırıma çıkıyorsun, ortalama 40 cm. kaldırımdan sonra dükkana girmek için ise dördüncü basamakta giriliyordu. Otuz sene oldu. Şimdi kaldırım, dükkân ve yol sıfır, aynı hizaya geldi." (Muhtar 2)

Bazı kaldırımlar basamaklandırılmış olarak yapılmış dolayısıyla mahallenin yaşlıları ve engellileri için bu kaldırımları kullanmak zorlaşmıştır. Örneğin bazı sokaklarda merdiven hâline gelmiş kaldırımları yaşlıların genel olarak kullanmadığı gözlemler neticesinde ortaya çıkmıştır. Muhtarlar bu tür bir problemin çözümü için farklı öneriler sunmuşlardır.

> "Şimdi onu yapmıyorlar. Dümdüz yapıyorlar. Niye Avrupa Birliği'nde engelliler yasası ile ilgili bir düzenlemeden dolayı. Tamamda, o zaman o kaldırımı komple sök. Kaldırım yükseltisi yapma. Yolla aynı seviyeye getir. Kaldırım taşı yerine U demirini koy. Borulardan mesela, bir metre bir metre araç park etmesin diye." (Muhtar 2)

Esnaf, kaldırımları vitrin gibi kullanarak kaldırımın daralmasına ve kişilerin kaldırımda yürürken bir takım aksilikler yaşamasına neden olmaktadır. Nitekim Esenler'in birçok noktasında yürüdüğünüzde kaldırım işgalinin fazlasıyla olduğunu görebilirsiniz. Ancak kaldırım işgalinin gerçekleşmesinde belediyenin de katkısı olduğu düşü-

nülmektedir. Çünkü esnaftan kaldırım kullanma harcı alındığından esnaf kaldırımı kullanmayı bir hak olarak görmektedir. Bu konuda muhtarların bir kısmı esnafın kaldırım işgalinden dolayı sakinlerin kendilerine şikâyette bulunduklarını aktarmışlardır:

> "Esnafların dışarı mal çıkarmasıdır. Cadde üzerinde mutlaka her esnaf çıkarıyor. Bedelini ödüyor, çıkarıyor. Bunlar belli yerlerde bedelli, belli yerlerde bedelsiz." (Muhtar 2)

Muhtarlar kaldırım kullanımı gibi muhtelif yerlerdeki kullanılmayan boş arsa, arazi ya da metruk yapıların korku odağı olarak değil de dönüştürülerek kamu yararına kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Boş arsalar ve metruk yapıların kamusal alana açılması konusunda muhtarlar belediyenin bir düzenleme yapması gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim muhtarların bir kısmı boş arsaların ve metruk yapıların kullanımı ile ilgili şikâyetler olduğunu belirtmişlerdir:

> "Çok çöp ve pislik atılıyor. Tinerciler, baliciler ve hatta başka şeyler...İnşaat yapanlar oraya kalas falan koyuyor. Tinerciler, baliciler veya sokak çocukları orada barınıyor. Bunlardan şikâyet var." Muhtar 2)
>
> "Metruk binalar var. Dört beş sene oldu aynısı duruyor. Bir de bu müteahhitlerin boşaltıp da beklettikleri evler var. Yıkamıyorlar mı neden artık? Kendi sorunları mı belediye mi nedir? Bir bakıyorsun boş ev almışlar evi camları sökülmüş. O evler öyle duruyor cenaze gibi. Komşulardan devamlı şikâyet, oraya devamlı bazı sorunlu kişilerin geldiği falan, orada bir şeyler oldukları... Biz bunları bildiriyoruz." (Muhtar 3)

Belediye birçok iş alanı üzerinde faaliyet gösteren bir örgütlenmedir. Bu çerçevede özellikle alt yapı hizmetleri bağlamında birçok açıdan hayati derece sorumlulukları bulunan bir kurumdur. Fakat belediyenin yaptığı işleri eksik yapması, ya da müteahhit firmalara verilen işlerin yarım ya da eksik yapılması neticesinde mahallelerde işler aksamaktadır. Bazen bir trafik tabelasının uzunca bir süre takılmaması, bazen elektrik direklerindeki ampullerin yenilenmemesi, bazen

kaldırım yapılıp molozlarının uzun süre alınmaması gibi vatandaş memnuniyetini zedeleyici eksiklikler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla hizmet aksamasından dolayı mahalle muhtarlarının mahalleleri için fazlasıyla üzüldükleri görülmüştür:

> "Bunlar ufak iş olduğu için başlarında mühendis, mimar yok. Ellerine çizimi veriyorlar, rast gele. Güneşli'de şimdi bir kavşak yapılıyor. İnanır mısın ip gibi. Adamlar ip gibi iş yapıyor... Geçerken bakıp seyredip imreniyorum. Ama o işçilik buralarda her yerde yok. Hani hep kızıyoruz ya biz. Bizim yerimiz buraya 'varoş' diyorlar. Bu algıyla sanki ya nasıl olsa varoş nasıl yaparsan yap gibi bir algı oluşuyor." (Muhtar 2)
>
> "Esenler özellikle buradan muzdarip. Demin söyledik. Adam geliyor, kazıyor, bırakıp gidiyor." (Muhtar 5)
>
> "Biz başkanı getirdik. Bir düzenleme yapılıyor 158. Caddede, açıyorsunuz telefonu geliyor, suluyor. Uzun zamandır proje devam ediyor. 160 günlük bir proje. Öncesinde yoktu. Temizlik işlerine bakan İbrahim Şahin dedi ki bak burada bir yatırım yapılıyor. Millet nefret ediyor. Muhtarlığa gelin bakın bir parmak toz. Caminin halıları var 100 bin TL metresi, günah kardeşim."(Muhtar 4)

ESTİM'e yapılan şikâyetlerden bazılarının vaktinde ve uygun bir şekilde çözülememesinin vatandaşlar nezdinde bu uygulamaya yönelik kötü bir algı yarattığı ifade edilmektedir:

> "Ben denemek için kendim arıyorum bazı zaman. Bir lambayı bildiriyoruz, bir çukur bildiriyoruz. Üç gün sonra, dört gün sonra, beş gün sonra geldiğimde o hâlâ duruyor yani. Yani iş olsun diye iş yapılmaz. Bu işi ben olsam başkanın veya başkan yardımcılarının yerinde ben kendim giderim dolaşırım mahalleyi veya ilçeyi. Noktaları normal vatandaş gibi bildiririm, sonra da onu takip ederim. Olmuş mu olmamış mı diye? Orada bir sürü insan oturuyor, kayıt alıyor falan filan. Bir lambayı üç dört sefer bildiriyorum. Muhtar olarak değil de normal vatandaş olarak bildiriyorum. Yapıldı mı diye bakıyorum. Bazı yerlerde bir hafta olmuş, daha yapılmamış. Bildirilen şeyler... Şimdi bu biraz seçim üstü daha duyarlı olunur zannediyordum. Ama böyle bir şey yok."(Muhtar 4)

> "Benim muhtarlıktan aşağı otobana çıkan caddede yön tabelaları bir tarafta yok. Büyükşehre bildirdim. Aradan bir hafta, on gün geçti. Telefon geldi. Daha önce bildirim yapmıştınız yön tabelalarının takıldığı bilgisi verildi. Hemen arabaya bindim. Aşağı sokağa indim. Tabela falan yok. Selimiye'ye çıktım tabela yok. Hemen geldim telefon ettim. Dedim ki, 'Tabela falan yok oralarda. Takılmamış.''Olur mu? Bize takıldı dendi.'Şu anda telefonu kapatıp, gittim, baktım. Tekrar bildirim yaptım. Dört gün sonra tekrar döndü. Tekrar takıldığı söylendi. Hemen tekrar gittim. Yok. İki gün sonra geldi bir tane araba, tabelalar arkasında duruyor.Ya 'Sen bizden ne istiyorsun? Bizi niye şikâyet ediyorsun?'Ne şikayeti? dedim. 'Tabela takılmadı diye şikâyet ediyormuşsun.' Ben tabela lazım dedim. Takıldı dediler. Gittim, baktım. Takılı değil. 'Ne yapmam gerekiyordu?' dedim. 'Bir gün takarız' demez mi bana."(Muhtar 2)

Mahalle sakinleri özellikle güvenlik açısından kendilerini güvende hissetmelerini engelleyen bir takım kişilerin varlığından dolayı endişe içerisindedirler. Bu tip kişiler toplum açısında "serseri" damgası yemiş ve kirli işler ile uğraştıklarına kanaat getirilmiş kişilerdir.Bu tip kişiler Esenler'in genelinde yaygın hâlde bulunduğunda muhtarlar şikâyet etmektedirler.

> Çocuklar okul çevrelerinde, yetişmişlerin içinde bu hapçı, esrarcı, eroinci tuzağına düşüyor. Gidin okul etrafında yaşayan ailelerle görüşün okul etrafındaki olayları size anlatsın. Okul bahçeleri akşam sekizden sonra tamamen esrarcıların..."(Muhtar 4)

Muhtarlar asayiş problemlerinden, trafik yoğunluğundan, otopark azlığından, gençlerin problemlerinden ve kreş eksikliğinden de şikâyet etmişlerdir.

Sonuç

Esenler Belediyesi son yıllarda belediyecilik hizmetleri açısından ciddi bir dönüşümü gerçekleştirmiştir. Nitekim sakinlerin şikâyet ve taleplerine hemen yanıt verebilmek ve de belediye sınırları içerisinde nerede ne tür aksaklıkların ortaya çıktığını tespit etmek için

ESTİM sistemi vatandaşların hizmetine sunulmuştur. ESTİM, şu an itibariyle hem vatandaşlar hem de belediyenin gezici görevlileri vasıtasıyla Esenler sınırları içerisinde yer alan mahallelerde meydana gelen aksaklıkları belirlemeye çalışmaktadır. Bu çerçevede yapılan bu çalışma belediyenin hangi noktalarda eksik kaldığını göstermek ile beraber nelere daha fazla dikkat etmesi gerektiği hakkında da ipuçları vermektedir. Bu çalışmada hem istatistiksel analizler hem de odak grup neticesinde elde edilen bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Belediye sınırları içerisinde kalan 17 mahalleden üç yıl içerisinde yapılmış olan başvurular göz önünde bulundurulduğunda bir çok sorun ortak olmakla birlikte bazı mahallelerde bazı sorunlar belirgin bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Başka bir deyişle her bir mahallenin belediyeden beklentileri mahallenin belediye hizmetlerinden yoksunluğuna göre farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, belediyenin verdiği hizmetlerde mahalle ölçeğinde özel sorunlara öncelik tanımasını gerekli kılmaktadır. Belediye hizmetlerinin zamanında verilmemesi durumunda kentsel gerilemenin devam etmesi kaçınılmazdır. Bu noktada öncelikli olarak; Birlik Mahallesi'nde metruk yapılar ve bu yapıların yol açtığı güvenlik sorunu ile mücadele noktasında belediyenin acil olarak faaliyete geçmesi gerekmektedir. Buna ek olarak da böcek ve haşerelerin çoğalmasının engellenmesi ve imha edilmesi konusu titizlikle ele alınmalıdır. Davutpaşa Mahallesi'nde ise pazar yeri ve diğer küçük işletmelerin denetimlerinin belediyece yapılması gerekmektedir. Çünkü mahallenin en büyük problemi seyyar satıcılar ve işyerlerinin vermiş olduğu rahatsızlıktır. Fatih Mahallesi açısından en büyük problem belediye hizmetlerinin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlıktır. Dolayısıyla yapılacak ve yapılmakta olan işlerin hangi seviyede olduğunun sürekli olarak kontrol edilmesi gerekmektedir. Fevzi Çakmak Mahallesi'nin karşılaştığı en önemli problemin başında haşere yoğunluğu gelmektedir. Bu mahalle için belediye özellikle haşereleri imha edici çalışmaları yürürlüğü sokmalıdır. Havaalanı ve Tuna Mahallesi'nde ise özellikle

sokak yıkanması talebi ve belediye işlerinin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık ön plana çıkmaktadır. Kazım Karabekir Mahallesi'nde komşular arası ilişkilerin rahatsızlık sebebi olduğu tespit edilmiştir. Özellikle komşuluk ilişkilerin kent kültüründe erozyona uğradığı bilinen bir gerçektir. Komşuluk değerlerinin canlı ve sürdürülebilir bir hâlde tutulması için belediyenin farklı uygulamalar ortaya koyması gerekmektedir. Menderes ve Mimar Sinan Mahalleleri özelinde ise boş arsaların kullanımı ve kaldırımların işgali başlıca problemdir. Bu durum üzerinde iki faktör rol oynamaktadır. Bir yandan iş yerlerinin özellikle kaldırımları özel mülkleri gibi kullanmaları -ki bu durum belediyeye bir tür harç ödemesi ile kaldırımlar gerçekten özel mülke dönüşmektedir- ve araçların uygunsuz park etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Boş arsalarda ise hem zararlı ve başıboş hayvanların üremesi hem de güvenlik probleminin ortaya çıkması nedeniyle belediye tarafından düzenlenmesi ve bu arsaların daha faydalı şekilde kullanılması talep edilmektedir. Bununla birlikte belediye, kaldırım yapımında AB standartlarını doğru şekilde uygulamalıdır. Bu süreçte sokağın fiziksel yapısını göz önünde bulunduracak fizibilite çalışmalarına ihtiyaç vardır. Namık Kemal ve Oruç Reis Mahallelerinde ise özellikle iş başvurularının yoğun olduğu görülmüştür. Bu noktada vatandaşlar tarafından belediyenin bir işveren olarak algılandığı söylenebilir. Dolayısıyla belediye mahalle kapsamında bir istihdam politikası geliştirmelidir. Nene Hatun Mahallesi'nde ise birçok farklı problem yüksek değerler almıştır. Bu mahallede, sokak ve caddelerin yıkanması talebi başta gelmiştir. Bunun paralelinde metruk yapılar mahalle sakinleri açısından serserilerin barınağı olarak görüldüğünden güven problemi ortaya çıkarmaktadır. Turgut Reis Mahallesi'nde ise komşuluk ilişkilerinden duyulan rahatsızlık ön plana çıkmıştır. Görüldüğü gibi, birçok problemin aynı anda görüldüğü Esenler'de yukarıda belirtilen problemlerden en az biri, bir mahalle kapsamında başat bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede belediye hizmetlerinin mahalleler arasındaki bir öncelik sırasına göre ivedilikle fakat alt yapısal düzenlemeleri de içerecek şekilde yapılması gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilen sonuçlardan hareketle Esenler'i yıkmadan düzenlemenin imkânları nelerdir? Harita üzeri çalışmalar ile doğrudan mahalle yaşamının ortaya çıkardığı olgular arasında örtüşme nasıl yakalanabilir? Muhtarların beledi yönetime katarak sorun tespit ve çözümlerinde nasıl yararlanılabilir? Çocuklar arası ilişkileri geliştirici projeler nasıl kurgulanabilir? Ve hepsinden önemlisi bir kentlilik bilinci nasıl inşa edilebilir? Bu soruların cevaplarının ayrıca aranması gerekmektedir. Aksi takdirde yukarıda yapılan sorun tespitleri sadece mekanik bir şekilde çözülecek ancak bu çözüm mantığı sosyal dokuyu da erozyona uğratacaktır. Birlikte yaşamayı kolaylaştırmak ve dünya yükümüzü hafifletmek için özellikle Esenler'in bilimsel ve insan odaklı çalışmalar ile bu sorulara cevaplar bulması gerekmektedir. Esenler'in kendi içine gömülmesinin önlenmesinin yolu olarak çalışma neticesinde şu öneriler sunulmuştur:

- Mahalle bazlı acil eylem planları hazırlanması,
- Komşular arası dayanışmayı arttırıcı projeler geliştirilmesi,
- Mahallede mahalle sakinleri için tehlike oluşturduğu düşünülen kişiler ile ilgili çözüm politikalarının geliştirilmesi,
- Belediye hizmetlerinin mevcut kural ve yönetmeliklere uygun yapılıp yapılmadığı değişik raporlama yolları ile tespit edilmesi,
- Sokak hayvanlarının bakımı ve korunması ile ilgili hem vatandaşın eğitimi hem de barınakların yapılması konusunda adımların atılması,
- Haşere ve zararlı hayvanların çoğalma nedenleri vatandaşlara anlatılarak, kolektif çözüm yollarının geliştirilmesi,
- Gürültü kirliliğini azaltmak adına binaların izolasyonlarının yapılması ve denetimlerim sıklaştırılması,
- Engellilere dönük belediye hizmetleri gözden geçirilerek engellilere belediyenin daha iyi hizmet verebileceği projelerin geliştirilmesi,

- Metruk yapıların istimlak ve yıkım kanalıyla ortadan kaldırılması veya halkın kullanımına uygun hâle getirilmesi
- Belediye personeli hizmet içi eğitime tabi tutularak vatandaş memnuniyeti daha fazla arttırılması,
- Müteahhit firmalar, farklı yapı uzmanları tarafından nesnel bir şekilde denetlenmeli ve yönetmeliklere uymayan firmalara ağır yaptırımların uygulanması

gibi yapılması gereken bir çok öneri sunulabilir. Bu önerilerin yerine getirilmesi Esenlerde yaşayan sakinlerin Esenler'i daha yaşanabilir olduğuna inanmalarını arttırabilir. Buna ek olarak ESTİM analizlerinin daha fazla detaylandırarak bütünsel analizlere gidilmesi ve sorunlara daha hızlı ve kesin çözümler üretilmesi gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

Ada, N. (2001). Halkla ilişkiler faaliyetleri ve örgütlerde kültür kavramı. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2, 2-27.*

Berger, P. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği* (Çev. A. Coşkun). İstanbul: İnsan Yayınları.

Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilim Adamı Yayınları.

Giddens, A. (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri* (Çev. Ü. Tatlıcan). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir* (Çev. M. Moralı), İstanbul: Metis Yayınları.

Huot, L., & Thalman, P. J., & Valbelle, D. (2000). *Kentlerin Doğuşu* (Çev.A. B. Girgin). Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2004). *Kentleşme Politikası* (8. basım). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Mıhçıoğlu, C. (1971). Halkla ilişkiler nedir? *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3*(1-4), 91-108.

Öğün, S. S. (2013, 16 Aralık). *Onarıcılar ve Dönüştürücüler. Yeni Şafak Gazetesi.* http://yenisafak.com.tr/yazarlar/SuleymanSeyfiOgun/onarimcilar-ve-donusturuculer/44127 adresinden edinilmiştir.

Taşçı, H. (2012). Göçün Mekanı: Esenler ve Mekanın Değişimi. M. Şentürk (Ed.), Göç, *Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenleri Anlamak* içinde (s. 155-184). İstanbul: Esenler Belediyesi Yayınları.

Weber, M. (2000). Batı şehri. A. Aydoğan (Yay. Haz.), *Şehir ve Cemiyet* içinde (s. 131-167) İstanbul: İz Yayıncılık.

EK / Tablolar Listesi

Tablo 1.

Şikâyet Düzeyinde Başvuru Analizi

Mahalleler	Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık			Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi			İş başvurusu			İlaçlama talebi		
	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%
Birlik Mahallesi	7,6	5,3	6,6	8,2	5,8	8,5	1,8	9,1	9,1	5,3	7,8	10,5
Çifte Havuzlar Mahallesi	-	1,5	1,6		1,8	1,7	1,8	4,5			1,1	
DavutpaşaMahallesi	7,6	1,5	1,6		3,9	5	1,8			5,3	4,4	4,4
Fatih Mahallesi	3	10,5	23	5,2	6,6	14,9	8,9	9,1	4,5	13,2	5,6	8,8
Fevzi Çakmak Mahallesi	13,6	13,5	12,3	14,4	15,8	8,5	5,4	11,4	9,1	7,9	17,8	10,5
Habipler Mahallesi				1			1,8					
Havaalanı Mahallesi	12,1	8,3	5,7	10,3	7,6	3	5,4	4,5	11,4	7,9	6,7	2,6
Tuna Mahallesi	3	6,8	13,9	3,1	5,3	6,1	7,1	6,8		7,9	4,4	3,5
Kazım Karabekir Mahallesi	10,6	8,3	4,9	6,2	7,6	10,2	7,1	9,1	4,5	10,5	15,6	15,8
Kemer Mahallesi	10,6	3,8	1,6	11,3	4,2	4,1	5,4		6,8	7,9	2,2	2,6
Menderes Mahallesi	1,5	3,8	4,1	10,3	6,8	5,5	5,4	6,8	9,1	5,3	5,6	10,5
Mimar Sinan Mahallesi	3	4,5	1,6	2,1	3,9	3	3,6	9,1	6,8	2,6	8,9	2,6
Namık Kemal Mahallesi	1,5	9	1,6	5,2	6,1	2,2	3,6	9,1	9,1	7,9	1,1	8,8
Nene Hatun Mahallesi	7,6	7,5	13,9	10,3	7,4	13,2	8,9	4,5	9,1	7,9	8,9	6,1
Oruç Reis Mahallesi	1,5	5,3	0,8	8,2	6,1	5,2	14,3	4,5	4,5	2,6	3,3	7
Turgut Reis Mahallesi	16,7	10,5	6,6	3,1	9,7	6,1	17,9	9,1	4,5	5,3	6,7	5,3
Yavuz Selim Mahallesi				1	1,3	2,8		2,3		2,6		0,9
Toplam- Kişi Sayısı	66	133	122	97	380	363	56	44	40	38	90	114

Tablo 2.
Tablo 1'in devamı: Şikâyet düzeyinde başvuru analizi

Mahalleler	Boş arsa, özel mülkiyet ve kaldırımların işgal edilmesi şikâyeti			Komşuların verdiği rahatsızlıklardan duyulan şikâyetler			İşyerlerinin verdiği rahatsızlıklardan duyulan şikâyetler		Seyyar-satıcıların verdiği rahatsızlıklardan duyulan şikâyetler		Metruk yapılarla ilgili problemler		Sokak ve cadde yıkanması talebi	
	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2012 %	2013 %	2012 %	2013 %	2012 %	2013 %	2012 %	2013 %
Birlik Mahallesi	2,8	10,3	5,6	2,2	9,9	7,1	8,3	8,9	6,7	8,3	6,2	11,3	4,1	3,4
Çifte Havuzlar Mahallesi					,6		,8		2,2				1,0	
Davutpaşa Mahallesi	11,1		2,2	4,3	3,1	8,3	1,5	8,9		13,9			5,1	,8
Fatih Mahallesi		9,0	11,2	8,7	8,1	8,3	6,0	7,6	6,7	19,4	14,6	13,2	12,2	15,1
Fevzi Çakmak Mahallesi	11,1	11,5	2,2	4,3	14,3	7,1	12,0	7,6	8,9	8,3	6,2		12,2	5,9
Habipler Mahallesi							,8							
Havaalanı Mahallesi	5,6	5,1	5,6	13,0	7,5	2,4	7,5	8,9	8,9	5,6	4,2	1,9	13,3	4,2
Tuna Mahallesi	8,3	6,4	6,7		5,0	10,7	4,5	3,8	8,9		4,2	9,4	4,1	18,5
Kazım Karabekir Mahallesi	2,8	6,4	7,9	13,0	2,5	16,7	7,5	8,9	6,7	2,8	2,1	11,3	8,2	9,2
Kemer Mahallesi	2,8	1,3	5,6	8,7	5,6	2,4	2,3	6,3		5,6	2,1	7,5	2,0	2,5
Menderes Mahallesi	2,8	12,8	9,0	4,3	7,5	9,5	9,0	11,4	8,9	5,6	10,4	11,3	5,1	3,4
Mimar Sinan Mahallesi	16,7	1,3	5,6		6,2	1,2	3,0	2,5	8,9	5,6	8,3	3,8	2,0	,8
Namık Kemal Mahallesi	2,8	6,4	6,7		2,5	1,2	6,8	5,1	8,9		8,3	1,9	4,1	3,4
Nene Hatun Mahallesi	16,7	6,4	14,6	10,9	9,3	9,5	11,3	8,9	13,3	5,6	14,6	9,4	5,1	25,2
Oruç Reis Mahallesi	5,6	5,1	5,6	10,9	5,0	3,6	5,3	3,8	8,9	13,9	4,2	1,9	8,2	2,5
Turgut Reis Mahallesi	8,3	15,4	6,7	17,4	10,6	10,7	12,8	6,3	2,2	5,6	12,5	13,2	12,2	5,0
Yavuz Selim Mahallesi	2,8	2,6	4,5	2,2	2,5	1,2	,8	1,3			2,1	3,8	1,0	
Toplam- Kişi Sayısı	36	78	89	46	161	84	133	79	45	36	48	53	98	119

Tablo 3.
Mahalle Düzeyinde Başvuru Analizi

	BİRLİK MAHALLESİ			DAVUTPAŞA MAHALLESİ			FATİH MAHALLESİ			FEVZİ ÇAKMAK MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%
Teşekkür	2,6	2,7	-	-	7,3	-	4,4	32,1		-	,5	,9
Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık	13,2	6,2	8,0	18,5	4,9	3,6	6,7	31,3	15,9	17,9	8,3	12,8
Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi	23,7	20,4	31,0	7,4	36,6	30,4	15,6	21,4	30,7	26,8	28,9	26,5
İş Başvurusu	2,6	3,5	5,0	3,7	-	-	11,1	3,1	4,0	7,1	2,3	1,7
Görüşme Talebi	18,4	2,7	1,0	7,4	-	-	6,7		,6	7,1	,5	4,3
İlaçlama talebi	5,3	6,2	12,0	7,4	9,8		11,1	3,8	5,7	5,4	6,9	10,3
Belediye hizmetlerinde engellilerin gözetilmesi talebi	-	,9	-	-	-	-	4,4		1,7	-	1,4	2,6
Boş arsaların kullanımı ve kaldırımların işgali	2,6	7,1	5,0	18,5	-	8,9	-	5,3	5,7	7,1	4,1	1,7
Müteahhit firmalardan duyulan şikayet	2,6	,9	-	-	-	-	2,2	3,1	1,1	-	,5	,9
Gürültü kirliliği	-	1,8	2,0	3,7-	-	7,1	6,7		2,3	7,1	2,3	1,7
Sokak hayvanlarıyla ilgilenilmesi talebi	7,9	2,7	4,0	-	-	1,8	2,2		1,1	3,6	1,8	,9
Park düzenlenmesi ve yeşillendirme talebi	-	,9	-	3,7	-		-		,6	3,6	1,4	2,6
Öneriler	2,6	1,8	1,0	-		1,8	4,4		,6	1,8	,9	2,6
İş yerlerinden duyulan rahatsızlık	7,9	9,7	7,0	7,4	4,9	12,5	4,4		3,4	1,8	7,3	5,1
Komşulardan duyulan rahatsızlık	2,6	14,2	6,0	11,1	12,2	12,5	8,9		4,0	3,6	10,6	5,1
Ruhsatsız iş yeri işletilmesi	2,6	3,5	1,0	3,7	2,4	5,4	6,7		1,1	-	3,2	1,7

	BİRLİK MAHALLESİ			DAVUTPAŞA MAHALLESİ			FATİH MAHALLESİ			FEVZİ ÇAKMAK MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%
Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık	2,6	2,7	3,0	3,7	-	8,9	2,2		4,0	-	1,8	2,6
Ulaşım problemlerinden duyulan şikayet	-	-	-	-	-	-	-		1,1	-	,9	1,7
Personelin görevini aksatması	2,6	1,8	-	-	4,9	-	-		1,7	5,4	2,8	,9
Metruk yapılar ve inşaatlardan duyulan rahatsızlık	-	2,7	6,0	3,7	-	-	2,2		4,0	1,8	1,4	
Parkların kötüye kullanımı	-	,9	1,0	-	2,4	-	-			-	3,2	1,7
Belediye hizmetlerden duyulan rahatsızlık	-	,9	2,0	-	2,4	-	-		,6	-	2,8	5,1
İçki tüketimi ve ailelerin rahatsız edilmesi	-	,9	-	-	12,2	-	-			-	-	-
Sokakların yıkanması talebi	-	3,5	4,0	-	-	1,8	-		10,2	-	5,5	6,0
Serserilerden duyulan rahatsızlık	-	1,8	1,0	-	-	1,8	-			-	-	,9
Toplam –Kişi Sayısı	38	113	100	27	41	56	45	131	176	56	218	117

Tablo 4.
Tablo 3'ün devamı: Mahalle bazlı başvuru analizi

	HAVAALANI MAHALLESİ			TUNA MAHALLESİ			KAZIM KARABEKİR MAHALLESİ			KEMER MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%
Teşekkür	-			-				,9			1,9	1,8
Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık	15,7	8,5	12,5	11,8	10,6	15,3	17,3	9,6	4,3	22,2	9,4	3,6
Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi	25,5	25,4	19,6	14,7	25,9	19,8	13,5	25,2	25,9	33,3	34,0	27,3
İş Başvurusu	5,9	1,5	8,9	11,8	3,5		7,7	3,5	1,4	8,3		1,8
Görüşme Talebi	9,8	1,5		14,7		,9	11,5		2,9		3,8	
İlaçlama talebi	5,9	4,6	5,4	8,8	4,7	3,6	7,7	12,2	12,9	8,3	3,8	5,5
Beledi hizmetlerde engellilerin gözetilmesi talebi	-	1,5	5,4						2,2			
Boş arsaların kullanımı ve kaldırımların işgali	3,9	3,1	8,9	11,8	5,9		3,8	4,3	5,0	2,8	1,9	9,1
Müteahhit firmalardan duyulan şikâyet	-							1,7	,7	2,8	1,9	
Gürültü kirliliği	-	2,3				1,8	3,8	2,6	1,4		1,9	1,8
Sokak hayvanlarıyla ilgilenilmesi talebi	5,9	3,8	1,8	5,9	3,5	4,5	1,9	2,6	3,6		1,9	5,5
Park düzenlenmesi ve yeşillendirme talebi	2,0	1,5	1,8			1,8	1,9	2,6	2,9			5,5
Öneriler		2,3						2,6	2,2		1,9	
İş yerlerinden duyulan rahatsızlık	5,9	7,7	12,5	8,8	7,1	2,7	7,7	8,7	5,0	8,3	5,7	9,1
Komşulardan duyulan rahatsızlık	11,8	9,2	3,6		9,4	8,1	9,6	3,5	10,1	11,1	17,0	3,6
Ruhsatsız iş yeri işletilmesi	-	1,5	3,6	11,8	3,5	1,8	1,9	1,7	2,9			5,5

	HAVAALANI MAHALLESİ			TUNA MAHALLESİ			KAZIM KARABEKİR MAHALLESİ			KEMER MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%	2011%	2012%	2013%
Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık	2,0	3,1	3,6		4,7		3,8	2,6	,7	2,8		3,6
Ulaşım problemlerinden duyulan şikâyet	-	-	-				1,9	1,7	1,4		1,9	
Personelin görevini aksatması	-	1,5	-		4,7	3,6	1,9	1,7	1,4		3,8	1,8
Metruk yapılar ve inşaatlardan duyulan rahatsızlık	-	1,5	1,8		2,4	4,5		,9	4,3		1,9	7,3
Parkların kötüye kullanımı	3,9	2,3	1,8		5,9	6,3	3,8	,9				
Belediye hizmetlerden duyulan rahatsızlık	2,0	4,6			3,5			2,6			3,8	1,8
İçki tüketimi ve ailelerin rahatsız edilmesi	-	-	-			,9						
Sokakların yıkanması talebi	-	5,5	8,9		4,7	19,8		7,0	7,9		3,8	5,5
Serserilerden duyulan rahatsızlık	-	-						,9	,7			
Toplam- Kişi Sayısı	51	218	56	34	85	111	52	115	139	36	53	55

Tablo 5.
Tablo 3'ün devamı: Mahalle bazlı başvuru analizi

	MİMAR SİNAN MAHALLESİ			NAMIK KEMAL MAHALLESİ			NENE HATUN MAHALLESİ			ORRUÇ REİS MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %
Teşekkür							2,0	8,1	,6		2,4	
Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık	10,0	12,9	4,1	5,0	12,9	4,1	10,2	24,2	10,1	2,3	8,4	1,6
Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi	30,0	29,0	16,3	25,0	29,0	16,3	22,4	1,6	28,6	20,9	28,9	29,7
İş Başvurusu	15,0	4,3	4,1	10,0	4,3	4,1	10,2	,8	1,2	18,6	2,4	7,8
Görüşme Talebi	5,0	3,2		5,0	3,2		10,2	6,5	1,8	7,0	1,2	
İlaçlama talebi	20,0	1,1	20,4	20,0	1,1		6,1	,8	4,2	2,3	3,6	12,5
Beledi hizmetlerde engellilerin gözetilmesi talebi								4,0	2,4			
Boş arsaların kullanımı ve kaldırımların işgali	5,0	5,4	12,2	10,0	5,4	12,2	14,3	3,2	7,7	4,7	4,8	7,8
Müteahhit firmalardan duyulan şikâyet		2,2			2,2				1,2		1,2	
Gürültü kirliliği	5,0	3,2	2,0	5,0	3,2	2,0	2,0	4,0	1,2	7,0		3,1
Sokak hayvanlarıyla ilgilenilmesi talebi		3,2	2,0		3,2	2,0	4,1	1,6	1,2	2,3	4,8	7,8
Park düzenlenmesi ve yeşillendirme talebi	5,0	2,2	8,2	10,0	2,2	8,2			,6			1,6
Öneriler		1,1			1,1			12,1	1,8		2,4	
İş yerlerinden duyulan rahatsızlık	5,0	9,7	8,2	10,0	9,7	8,2	2,0	12,1	4,2	4,7	8,4	4,7

	MİMAR SİNAN MAHALLESİ			NAMIK KEMAL MAHALLESİ			NENE HATUN MAHALLESİ			ORRUÇ REİS MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %
Komşulardan duyulan rahatsızlık		4,3	2,0		4,3	2,0	10,2	1,6	4,8	11,6	9,6	4,7
Ruhsatsız iş yeri işletilmesi		1,1	2,0		1,1	2,0		4,8	1,2	2,3	1,2	1,6
Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık		4,3			4,3		2,0	,8	1,2	9,3	4,8	7,8
Ulaşım problemlerinden duyulan şikâyet							2,0			2,3	1,2	1,6
Personelin görevini aksatması		1,1						5,6	3,6	2,3	1,2	
Metruk yapılar ve inşaatlardan duyulan rahatsızlık		4,3	2,0		1,1		2,0	,8	3,0		2,4	1,6
Parkların kötüye kullanımı			2,0		4,3	2,0		1,6				1,6
Belediye hizmetlerden duyulan rahatsızlık		1,1				2,0		4,0	1,2			
İçki tüketimi ve ailelerin rahatsız edilmesi			2,0		1,1	2,0					1,2	
Sokakların yıkanması talebi		4,3	8,2		4,3	8,2		5	17,9		9,6	4,7
Serserilerden duyulan rahatsızlık		2,2	4,1		2,2	4,1			,6	2,3		
Toplam- Kişi Sayısı	20	125	49	20	93	49	49	124	168	43	83	64

Tablo 6.
Tablo 3'ün devamı: Mahalle bazlı başvuru analizi

	MENDERES MAHALLESİ			TURGUT REİS MAHALLESİ			YAVUZ SELİM MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011 %	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2012 %	2013 %
Teşekkür		4,6	,6					2,8	2,1
Belediye hizmetlerin eksik yapılmasından duyulan rahatsızlık	6,5	21,5	9,0	8,9	5,3			4,6	5,3
Alt yapı hizmetlerin yapılması talebi	35,5	9,2	25,8	24,4	26,3	26,1	44,4	25,0	21,1
İş Başvurusu	12,9	16,9	2,6	5,6	10,5	4,3		2,8	3,2
Görüşme Talebi	12,9	10,8	1,3		10,5		3,7		1,1
İlaçlama talebi	6,5	4,6	3,9	6,7	5,3	4,3	3,7	4,6	12,6
Beledi hizmetlerde engellilerin gözetilmesi talebi				1,1					
Boş arsaların kullanımı ve kaldırımların işgali	6,5	4,6	7,7	6,7	10,5	8,7	18,5	9,3	8,4
Müteahhit firmalardan duyulan şikâyet									
Gürültü kirliliği		1,5	1,9	3,3	5,3			2,8	1,1
Sokak hayvanlarıyla ilgilenilmesi talebi		3,1	4,5	1,1				2,8	2,1
Park düzenlenmesi ve yeşillendirme talebi		1,5	1,9	2,2					1,1
Öneriler			1,3		10,5	4,3		1,9	
İş yerlerinden duyulan rahatsızlık		4,6	11,0	5,6		4,3	3,7	11,1	9,5

	MENDERES MAHALLESİ			TURGUT REİS MAHALLESİ			YAVUZ SELİM MAHALLESİ		
Şikâyetler	2011 %	2011 %	2012 %	2013 %	2011 %	2012 %	2013 %	2012 %	2013 %
Komşulardan duyulan rahatsızlık	9,7	13,8	11,0	10,0	10,5	17,4	3,7	11,1	8,4
Ruhsatsız iş yeri işletilmesi		1,5	,6	3,3		4,3	3,7	1,9	3,2
Seyyar satıcılardan duyulan rahatsızlık			,6	2,2	5,3			3,7	2,1
Ulaşım problemlerinden duyulan şikâyet			1,3					,9	1,1
Personelin görevini aksatması			,6			8,7		1,9	4,2
Metruk yapılar ve inşaatlardan duyulan rahatsızlık	6,5		3,9	7,8		4,3	7,4	4,6	6,3
Parkların kötüye kullanımı									2,1
Belediye hizmetlerden duyulan rahatsızlık	3,2		2,6			8,7	3,7	2,8	1,1
İçki tüketimi ve ailelerin rahatsız edilmesi				1,1					
Sokakların yıkanması talebi			7,7	6,7		4,3		4,6	4,2
Serserilerden duyulan rahatsızlık				3,3			7,4	,9	
Toplam- Kişi Sayısı	31	65	155	90	19	23	27	108	95

ESENLER
ŞEHİR DÜŞÜNCE
MERKEZİ

Kentleşme ve Sosyal Politikalar

"Kentleşme ve Sosyal Politikalar" atölyesi, en temelde hem kente hem de sakinlerine dair bir sosyal politika düşünüşü geliştirme çabası olarak değerlendirilebilir. Atölye sonrasında hazırlanan bu kitabın ilk bölümünde kentleşme ve sosyal politika ekseninde yaşanan tartışmalara, ikinci bölümünde ise Esenler'de sosyal politikanın gündemine ilişkin hazırlanan makalelere yer verilmiştir.

ESENLER BELEDİYESİ

9 786058 608771